Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTES ELEANORAS ŠARPSTONES
[*ELEANOR SHARPSTON*] SECINĀJUMI,
sniegti 2016. gada 21. decembrī
[1]

Atzinuma procedūra 2/15,

kas ierosināta pēc Eiropas Komisijas lūguma

Lūgums sniegt atzinumu saskaņā ar LESD 218. panta 11. punktu — Brīvās tirdzniecības nolīguma starp Eiropas Savienību un Singapūras Republiku noslēgšana — Kompetenču sadalījums starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm

Satura rādītājs

1. Eiropas Komisija lūdz Tiesas atzinumu saskaņā ar LESD 218. panta 11. punktu par kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm saistībā ar paredzēto Brīvās tirdzniecības nolīguma starp Eiropas Savienību un Singapūras Republiku (turpmāk tekstā – "*EUSFTA*") [2] noslēgšanu. *EUSFTA* tekstā, par kuru Komisija ir rīkojusi sarunas, ir paredzēts, ka tas tiks noslēgts kā nolīgums starp Eiropas Savienību un Singapūras Republiku (turpmāk tekstā – "Singapūra"), bez dalībvalstu līdzdalības. Komisija lūdz Tiesas skaidrojumu par to, vai šāda pieeja ir pareiza.

2. Komisija uzskata, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence noslēgt *EUSFTA*. Tā norāda, ka šī nolīguma lielākā daļa ir Eiropas Savienības kompetencē saskaņā ar LESD 207. pantu par kopējo tirdzniecības politiku, kura ir ekskluzīvā kompetence (LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunkts), un ka Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence noslēgt citas nolīguma daļas izriet no leģislatīva akta, kas piešķir tai pilnvaras to darīt (pirmais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu), vai no apstākļa, ka *EUSFTA* noslēgšana var ietekmēt kopīgos noteikumus vai mainīt to darbības jomu (trešais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu). Eiropas Parlaments kopumā piekrīt Komisijai. Visi pārējie lietas

1 — Oriģinālvaloda – angļu.

2 — *EUSFTA* teksts ir publiski pieejams Komisijas interneta vietnē: http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id= 961. Ļoti īsam pārskatam skat. turpmāk 9.–30. punktu un detalizētākam kopsavilkumam skat. šo secinājumu pielikumu. Šo secinājumu pielikumā esošais kopsavilkums pamatojas uz *EUSFTA* angļu valodas teksta versiju, ko Komisija iesniedza Tiesai (kā pielikumu tās pieprasījumam). Komisija vēlāk iesniedza Tiesai *EUSFTA* tulkojumus visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās. Šo secinājumu sagatavošanas un tulkošanas laikā tika konstatēts, ka pastāv zināmas atšķirības starp versiju, ko Komisija sākotnēji bija iesniegusi angļu valodā, un i) publiski pieejamo versiju angļu valodā, kā arī ii) citām Komisijas iesniegtajām versijām. Piemēram, publiski pieejamā versijā ir papildu apsvērums angļu valodā: "No jauna apstiprinot katras puses tiesības pieņemt un īstenot pasākumus, kas vajadzīgi, lai īstenotu likumīgus politikas mērķus kā sociālos, vides, drošības, sabiedrības veselības un drošības, kultūras daudzveidības veicināšanas un aizsardzības mērķus."). Tāpat ir redzams, ka zemsvītras piezīmju numerācija angļu valodas versijā (gan versijā, kas ir tikusi iesniegta Tiesai, gan internetā pieejamajā versijā) atšķiras no pārējām valodu versijām. Tā kā vienīgā šo secinājumu sniegšanas laikā publiski pieejamā versija ir angļu valodā, es izmantoju minētajā versijā izmantotos zemsvītras piezīmju numurus, bet norādīju, ciktāl to pamanīju, ja konkrētajai zemsvītras piezīmei varētu būt cits numurs pārējās valodu versijās. Man nav viedokļa par to, vai ir tikušas izdarītas vēl citas izmaiņas, par kurām man nekas nav zināms.

dalībnieki, kas ir iesnieguši apsvērumus, apgalvo, ka Eiropas Savienība nevarot noslēgt šo nolīgumu viena pati, jo atsevišķas *EUSFTA daļ*as ietilpst Eiropas Savienības un dalībvalstu dalītā kompetencē un pat ekskluzīvā dalībvalstu kompetencē. Tādēļ arī dalībvalstīm būtu jābūt *EUSFTA* līgumslēdzējām pusēm.

3. *EUSFTA* ir daļa no jaunās paaudzes tirdzniecības un ieguldījumu nolīgumiem, par kuriem Eiropas Savienība ir vienojusies vai risina sarunas ar tirdzniecības partneriem citos pasaules reģionos. Nolīgums nav "viendabīgs nolīgums": tas neattiecas uz vienu konkrēto jomu vai priekšmetu, nedz arī īsteno vienu mērķi. Tas jo īpaši tiecas panākt tirdzniecības un ieguldījumu liberalizāciju un nodrošina noteiktus aizsardzības standartus tādā veidā, kas apvieno ekonomiskus un neekonomiskus mērķus. Lai arī *EUSFTA* pamatā ir pastāvošie noteikumi, kas ir atrodami Pasaules Tirdzniecības organizācijas (turpmāk tekstā – "PTO") nolīgumos [3], tas arī paplašina šos noteikumus un ietver jomas, kas šajos nolīgumos (vēl) nav iekļautas.

4. Lai noskaidrotu, vai Eiropas Savienība var noslēgt *EUSFTA* bez dalībvalstīm, vispirms ir jānoskaidro jomas, kas ir aptvertas ar šo nolīgumu, un tajā izvirzītos mērķus [4]. Pēc tam tas būs par pamatu, piemērojot atšķirīgus Līguma noteikumus par kompetenču piešķiršanu Eiropas Savienībai un šo kompetenču raksturu. To darot, ir lietderīgi piemērot noteikumus, kas ir paredzēti LESD 3. panta 1. punktā (par tiešu ekskluzīvo kompetenci), pirms LESD 3. panta 2. punktā paredzēto noteikumu (par netiešu ekskluzīvo kompetenci [5]) piemērošanas un vajadzības gadījumā pirms LESD 4. pantā paredzēto noteikumu (par dalīto kompetenci) piemērošanas.

EUSFTA

5. 2006. gada decembrī Komisija ieteica Eiropas Savienības Padomei pilnvarot to risināt sarunas par brīvās tirdzniecības nolīgumu ar Dienvidaustrumu Āzijas valstu asociācijas (turpmāk tekstā – "*ASEAN*") valstīm Eiropas Kopienas un dalībvalstu vārdā. 2007. gada aprīlī Padome atļāva Komisijai sākt sarunas. Sarunas par divu reģionu nolīgumu izrādījās grūtas un tādēļ tika apturētas. Pēc tam Komisija ierosināja turpināt risināt sarunas par divpusējiem brīvās tirdzniecības nolīgumiem ar attiecīgām *ASEAN* valstīm, sākot ar Singapūru. 2009. gada decembrī Padome, pamatojoties uz sarunu norādēm, kuras tā bija izsniegusi sarunām ar *ASEAN*, atļāva Komisijai risināt sarunas par tirdzniecības nolīgumu ar Singapūru. Šīs sarunas sākās 2010. gada martā. 2011. gada septembrī Padome grozīja sarunu norādes, lai pievienotu aptverto tēmu sarakstam ieguldījumus. To darot, Padome norādīja, ka mērķis ir iekļaut nolīguma ieguldījumu nodaļā tādas dalītās kompetences jomas kā portfeļa ieguldījumi [6], strīdu izšķiršana un īpašums un ekspropriācija.

6. 2013. gada 20. septembrī Eiropas Savienība (kuras vārdā rīkojās Komisija) un Singapūra parafēja *EUSFTA* tekstu (proti, apstiprināja to kā galīgo), izņemot nodaļu par ieguldījumiem. Tajā pašā dienā šis teksts tika padarīts publiski pieejams.

3 — Proti, nolīgumos, kuri ir uzskaitīti PTO Vienošanās par noteikumiem un kārtību, kas nosaka strīdu izšķiršanu, 1. pielikumā.

4 — Šajā ziņā skat. atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 34., 53., 71., 98. un 105. punkts. Minētajā atzinumā Tiesa izvērtēja priekšmetus un mērķus dažādiem starptautiskiem nolīgumiem, kas ir daļa no Marakešas līguma par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu (turpmāk tekstā – "PTO līgums"), konkrētāk, Vispārējam līgumam par pakalpojumu tirdzniecību (turpmāk tekstā – "*GATS*") un Līgumam par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām (turpmāk tekstā – "*TRIPS* līgums") un dažādiem preču tirdzniecību regulējošiem nolīgumiem, kas ir ietverti PTO līguma 1.A pielikumā (turpmāk tekstā – "daudzpusējie līgumi par preču tirdzniecību"), kā 1994. gada Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību (turpmāk tekstā – "*GATT 1994*") un Līgums par tehniskajām barjerām tirdzniecībā (turpmāk tekstā – "*TBT* līgums").

5 — Ar "netiešu" ekskluzīvu ārējo kompetenci es saprotu, ka ekskluzivitāte *nav* pamatota ar Līguma noteikumu, kas tieši piešķir Eiropas Savienībai ekskluzīvu kompetenci kādā noteiktā jomā.

6 — Šo jēdzienu puses izmanto savos apsvērumos. Skat. turpmāk it īpaši 307. un 346. punktu.

7. Kad kļuva zināms, ka šajā tekstā ir paredzēts, ka Eiropas Savienība parakstīs un noslēgs *EUSFTA* bez dalībvalstu līdzdalības, Tirdzniecības politikas komiteja (komiteja, kuru saskaņā ar LESD 207. panta 3. punktu ieceļ Padome) 2014. gada februārī iesniedza šo jautājumu Pastāvīgo pārstāvju komitejai (turpmāk tekstā – "*COREPER*"). Tirdzniecības politikas komiteja aicināja *COREPER* apstiprināt procedūru *EUSFTA* parakstīšanai un noslēgšanai un lūdza to aicināt Komisiju kā sarunu rīkotāju Eiropas Savienības un dalībvalstu vārdā pielāgot tekstu šī nolīguma veida jauktajam raksturam. *COREPER* norādīja, ka delegācijas bija vienisprāt par to, ka *EUSFTA* ir jāparaksta un jānoslēdz kā jauktās kompetences līgums, proti, ka gan Eiropas Savienībai, gan dalībvalstīm ir jābūt tā līgumslēdzējām pusēm.

8. Sarunas par ieguldījumu nodaļu tika pabeigtas 2014. gada oktobrī. 2015. gada jūnijā Komisija nosūtīja Tirdzniecības politikas komitejai konsolidēto ieguldījumu nodaļas tekstu un norādīja, ka viss līgums tagad ir parafēts.

9. *EUSFTA* sastāv no preambulas, 17 nodaļām, protokola un pieciem vienošanās dokumentiem.

10. *Pirmajā nodaļā ("Mērķi un vispārīgās definīcijas")* ir noteikts, ka *EUSFTA* mērķi ir izveidot brīvās tirdzniecības zonu atbilstīgi *GATT 1994*[7] XXIV pantam un *GATS*[8] V pantam un liberalizēt un atvieglot tirdzniecību un ieguldījumus starp pusēm atbilstoši *EUSFTA*.

11. *Otrajā nodaļā ("Valsts režīms un preču piekļuve tirgum")* vispirms ir atkārtoti apstiprināts pušu pienākums noteikt valsts režīmu[9] saskaņā ar *GATT 1994* III pantu (kas ar šo nodaļu ir iekļauts *EUFSTA*). Tajā ir paredzētas saistības arī attiecībā uz netarifa pasākumiem. Atsevišķi noteikumi ir piemērojami informācijas pieejamības nodrošināšanai un informācijas apmaiņai, paziņojumiem un pieprasījumiem un administrēšanas pasākumiem.

12. *Trešajā nodaļā* ("*Tirdzniecības aizsardzības instrumenti*") ir paredzēti pienākumi saistībā ar, pirmkārt, antidempinga un kompensācijas pasākumiem un, otrkārt, diviem aizsardzības pasākumu veidiem (globālie aizsardzības pasākumi un divpusējie aizsardzības pasākumi).

13. *Ceturtās nodaļas ("Tehniskie šķēršļi tirdzniecībā")* mērķis ir atvieglot un palielināt preču tirdzniecību pušu starpā, nodrošinot satvaru nevajadzīgu tirdzniecības šķēršļu prevencijai, identificēšanai un likvidēšanai Nolīguma par tehniskajiem šķēršļiem tirdzniecībā (kas ir kļuvis par *EUSFTA daļ*u) darbības jomā.

14. *Piektās nodaļas ("Sanitārie un fitosanitārie pasākumi")* mērķi ir: a) aizsargāt cilvēku, dzīvnieku un augu dzīvību un veselību pušu attiecīgajās teritorijās, vienlaikus atvieglojot pušu savstarpējo tirdzniecību sanitāro un fitosanitāro pasākumu (turpmāk tekstā – "SFS pasākumi") jomā; b) sadarboties Līguma par sanitāro un fitosanitāro pasākumu piemērošanu (turpmāk tekstā – "*SPS* līgums") turpmākā īstenošanā un c) uzlabot saziņu, sadarbību un ar SFS pasākumu īstenošanu saistītu jautājumu izšķiršanu, kas skar pušu savstarpējo tirdzniecību.

15. *Sestajā nodaļā ("Muita un tirdzniecības atvieglošana")* ir atzīta muitas un tirdzniecības atvieglošanas jautājumu nozīmība mainīgajā globālās tirdzniecības vidē un sadarbības šajā jomā stiprināšanas nozīmība. Tajā ir paredzēti principi, uz kuriem ir jāpamatojas pušu muitas noteikumiem un procedūrām.

7 — XXIV panta nosaukums ir "Teritoriālā piemērošana – Tirdzniecība pierobežas zonā – Muitas savienības un brīvās tirdzniecības zonas".

8 — V pants attiecas uz "Ekonomisko integrāciju".

9 — Būtībā "valsts režīms" nozīmē, ka iekšējos nodokļus un regulējumu nevar piemērot importētiem vai iekšzemes produktiem tādā veidā, lai aizsargātu iekšzemes produkciju.

16. *Septītās nodaļas (“Netarifa šķēršļi tirdzniecībai un ieguldījumiem enerģijas ražošanā no atjaunojamiem resursiem”*) mērķis ir veicināt, attīstīt un palielināt enerģijas ražošanu no atjaunojamiem un ilgtspējīgiem nefosiliem avotiem (zaļā enerģija), jo īpaši atvieglojot tirdzniecību un ieguldījumus. Nodaļa attiecas uz pasākumiem, kas var ietekmēt pušu savstarpējo tirdzniecību un ieguldījumus, kuri saistīti ar zaļās enerģijas ražošanu, bet ne uz produktiem, no kuriem tiek ražota enerģija.

17. *Astotajā nodaļā (“Pakalpojumi, uzņēmējdarbība un elektroniskā komercija”*) puses atkārtoti apstiprina savas attiecīgās saistības, kas izriet no PTO līguma[10]. Šajā nodaļā ir noteikti nepieciešamie pasākumi pakāpeniskai savstarpējai pakalpojumu tirdzniecības, proti, pakalpojumu pārrobežu sniegšanas no vienas puses teritorijas otras puses teritorijā un vienas puses teritorijā otras puses pakalpojuma patērētājam, uzņēmējdarbības un fizisko personu pagaidu klātbūtnes darījumdarbības vajadzībām liberalizēšanai. Elektroniskā komercija tajā ir aplūkota atsevišķi. Tajā ir arī noteikumi par datorpakalpojumu, pasta pakalpojumu, telesakaru pakalpojumu, finanšu pakalpojumu un starptautisko jūras pārvadājumu pakalpojumu iekšējo regulējumu.

18. *Devītajai nodaļai (“Ieguldījumi”*) ir divas daļas.

19. A sadaļa ietver būtiskus noteikumus ieguldījumu aizsardzībai. Šajā nodaļā “ieguldījumi” ir “ikviena veida aktīvi, kuriem piemīt ieguldījumu īpašības, ieskaitot tādas īpašības kā kapitāla vai citu resursu saistības, ieguvumu vai peļņas gaidas, riska uzņemšanās vai konkrēts ilgums”. Galvenās prasības attiecas uz valsts režīmu, taisnīgu un vienlīdzīgu attieksmi un pilnīgu aizsardzību un drošību, kā arī atlīdzību par zaudējumiem, kuri rodas sakarā ar karu vai citu bruņotu konfliktu, revolūciju, ārkārtas situāciju valstī, sacelšanos, nemieru vai protestu otras puses teritorijā. A sadaļā ir paredzēts arī, ka neviena puse tieši vai netieši nenacionalizē, neekspropriē otras puses ieguldītāju ieguldījumus, uz kuriem attiecas šī sadaļa, un nenosaka tiem pasākumus, kuru ietekme ir līdzvērtīga nacionalizācijai vai ekspropriācijai, izņemot, ja ir izpildīti konkrēti nosacījumi. Turklāt katra puse visus pārvedumus, kas ir saistīti ar ieguldījumiem, uz kuriem attiecas devītā nodaļa, atļauj veikt brīvi konvertējamā valūtā bez ierobežojumiem vai aizkavēšanas. Stājoties spēkā *EUSFTA*, 9.-D pielikumā uzskaitītie divpusējie nolīgumi starp Savienības dalībvalstīm un Singapūru vairs nav spēkā un tiek aizstāti ar *EUSFTA*.

20. B sadaļā ir paredzēts ieguldītāja un valsts strīdu izšķiršanas [*Investor-State Dispute Settlement*] (*ISDS*) mehānisms. Šis mehānisms, kas var ietvert šķīrējtiesu, attiecas uz strīdu starp prasītāju no vienas puses un otru pusi par pēdējās puses režīmu (iekļaujot bezdarbību), par kuru tiek apgalvots, ka ar to tiek pārkāpti A sadaļas noteikumi un radīti zaudējumi vai kaitējums prasītājam vai tā uzņēmumam, kas veic uzņēmējdarbību uz vietas. Atsevišķā noteikumā ir paredzēts, ka neviena puse principā nesniedz diplomātisku aizsardzību un neceļ starptautisku prasību par strīdu, par kuru kāds no tās ieguldītājiem un otra puse ir piekrituši vērsties vai ir vērsušies šķīrējtiesā saskaņā ar devītās nodaļas B sadaļu.

21. *Desmito nodaļu (“Publiskais iepirkums”*) piemēro jebkuram pasākumam, kas attiecas uz publiskā iepirkuma veidu, uz kuru attiecas nolīgums, proti, publisko iepirkumu, ko veic publiskā iepirkuma veicējs un kura vērtība pārsniedz noteiktu slieksni. Tajā ir paredzētas tirgus pieejamības un ārpustirgus pieejamības prasības.

22. *Vienpadsmitajā nodaļā (“Intelektuālais īpašums”*) ir noteiktas tiesības un pienākumi attiecībā uz septiņām intelektuālā īpašuma tiesību kategorijām, uz kurām attiecas arī *TRIPS* līgums, un vienu kategoriju, uz kuru šis nolīgums neattiecas, proti, augu šķirņu tiesības. Šīs sadaļas struktūra ir atbilstoša *TRIPS* līguma struktūrai: katrā apakšsadaļā ir aplūkota intelektuālā īpašuma tiesība, uz kuru attiecas *EUSFTA*, un ir ietvertas arī tiesības un pienākumi, kas ir noteikti citos daudzpusējos nolīgumos (no kuriem daži ir iekļauti *TRIPS* līgumā un daži nav).

10 — PTO līguma, kā arī visu PTO līgumu, kas ir tā daļa, teksts ir pieejams: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm.

23. *Divpadsmitajā nodaļā ("Konkurence un saistīti jautājumi")* galvenā uzmanība ir pievērsta brīvas un netraucētas konkurences nozīmei pušu tirdzniecības attiecībās. Tajā ir noteikti principi attiecībā uz monopoliem un apvienošanās darbībām, publiskā sektora uzņēmumiem, uzņēmumiem ar īpašām vai ekskluzīvām tiesībām un valsts monopoliem un subsīdijām.

24. *Trīspadsmitajā nodaļā ("Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība")* ir aplūkota pušu apņemšanās attīstīt un veicināt starptautisko tirdzniecību un divpusējās tirdzniecības un ekonomikas attiecības tā, lai veicinātu ilgtspējīgu attīstību. Galvenie pienākumi paredz, ka katrai pusei ir jānosaka savi vides un darba aizsardzības līmeņi un attiecīgi jāpieņem vai jāgroza savi atbilstošie tiesību akti un rīcībpolitika saderīgi ar principiem, kas iestrādāti starptautiski atzītos vides un nodarbinātības standartos vai nolīgumos, kuros tā ir puse. Nodaļā ir paredzēti arī atsevišķi pienākumi saistībā ar kokmateriālu un koksnes izstrādājumu tirdzniecību un zivju produktu tirdzniecību, kā arī ir paredzēti īpaši noteikumi par strīdu izšķiršanu.

25. *Četrpadsmitā nodaļa ("Pārredzamība")* ietver pienākumus, kuru mērķis ir izveidot normatīvo vidi, kas ir pārredzama un paredzama ekonomikas dalībniekiem, un noteikt skaidrāku un labāku režīmu attiecībā uz pārredzamību, apspriešanos un vispārēji piemērojamu pasākumu labāku administrēšanu. Principā šie pienākumi ir piemērojami līdzās konkrētākiem noteikumiem citās *EUSFTA* nodaļās.

26. *Piecpadsmitajā nodaļā ("Strīdu izšķiršana")* ir paredzēti vispārēji piemērojami noteikumi, kas reglamentē izvairīšanos no pušu domstarpībām par *EUSFTA* interpretāciju un piemērošanu vai to atrisināšanu, lai, ja iespējams, rastu savstarpēji pieņemamu risinājumu. Šīs strīdu izšķiršanas procedūras dažādie posmi ir: pieprasījums apspriesties, (pieprasījums) izveidot šķīrējtiesas kolēģiju, pagaidu ziņojuma izsniegšana un galīga nolēmuma izsniegšana. Atsevišķās tiesību normās ir aplūkotas izpildes procedūras un tiesiskās aizsardzības instrumentu piemērošana nolēmuma izpildes nodrošināšanai.

27. *Sešpadsmitā nodaļa ("Mediācijas mehānisms")* ievieš mediācijas mehānismu, kura mērķis ir veicināt savstarpēji saskaņota risinājuma atrašanu, izmantojot visaptverošu un paātrinātu mediācijas procedūru. Ja vien nav paredzēts citādi, tā attiecas uz ikvienu pasākumu, kas ietilpst *EUSFTA* darbības jomā un nelabvēlīgi ietekmē tirdzniecību vai ieguldījumus starp pusēm.

28. *Septiņpadsmitajā nodaļā ("Institucionāli, vispārīgi un nobeiguma noteikumi")* ir trīs kategoriju noteikumi. Pirmajā kategorijā ir izveidota institucionālā struktūra, kas ietver dažādas komitejas, kurās puses sanāk, lai uzraudzītu un atvieglotu *EUSFTA* izpildi un piemērošanu. Otrā kategorija attiecas uz lēmumu pieņemšanu, grozījumiem, *EUSFTA* stāšanos spēkā, tiešo ietekmi, pievienošanos, *EUSFTA* piemērošanas teritoriju, dažādiem pielikumiem un citiem tekstiem, kas ir neatņemama *EUSFTA* sastāvdaļa, un *EUSFTA* teksta autentiskajām redakcijām. Trešā kategorija attiecas uz materiāliem jautājumiem, tostarp nodokļiem, norēķinu kontu un kapitāla apriti, valsts ieguldījumu fondiem, ierobežojumiem maksājumu bilances aizsardzībai un drošības izņēmumiem.

29. *EUSFTA* nodaļu tekstam ir pievienots protokols par noteikumiem par izcelsmi, vienošanās par 17.6. pantu ("Nodokļu uzlikšana"), šķīrējtiesnešu atalgojumu, papildu noteikumiem par muitu, atzīto tirgus dalībnieku programmu savstarpējo atzīšanu un Singapūras specifiskajiem ierobežojumiem, kas skar platību vai piekļuvi dabas resursiem.

30. Sīkāks *EUSFTA* kopsavilkums ir iekļauts šo secinājumu pielikumā. Šī pielikuma mērķis nav apkopot katru *EUSFTA* aspektu, bet gan sniegt kopsavilkumu par galvenajiem punktiem, kuri attiecas uz šiem secinājumiem. Gan lūguma apraksts, gan pušu apsvērumi, gan mana lūguma analīze jālasa kopā ar minēto pielikumu.

Eiropas Savienības tiesības

Līgums par Eiropas Savienību

31. LES 5. pantā ir nostiprināts kompetences piešķiršanas princips, saskaņā ar kuru kompetence, kas Līgumos nav piešķirta Eiropas Savienībai, paliek dalībvalstīm [11]. LES 5. panta 2. punktā ir paredzēts, ka "[..] Savienība darbojas tikai to kompetenču robežās, ko tai Līgumos piešķīrušas dalībvalstis, lai sasniegtu tajos paredzētos mērķus", un ka "kompetence, kas Līgumos nav piešķirta Savienībai, paliek dalībvalstīm".

32. LES 21. panta 2. punktā ir minēti principi, kas Eiropas Savienībai ir jāievēro, un mērķi, kas Eiropas Savienībai ir jāsasniedz, nosakot un īstenojot kopējo politiku un darbības. Tos pašus principus un mērķus piemēro, sagatavojot un īstenojot Eiropas Savienības ārējās darbības, kā arī citu tās politiku ārējos aspektus (LES 21. panta 3. punkts). Šie mērķi iekļauj "veicinā[t] visu valstu integrāciju pasaules ekonomikā, arī pakāpeniski atceļot starptautiskās tirdzniecības ierobežojumus" (LES 21. panta 2. punkta e) apakšpunkts), un "palīdzē[t] attīstīt starptautiskus pasākumus vides kvalitātes saglabāšanai un uzlabošanai, kā arī pasaules dabas resursu stabilai apsaimniekošanai un izmantošanai, lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību" (LES 21. panta 2. punkta f) apakšpunkts).

Līgums par Eiropas Savienības darbību

33. LESD 2. pantā ir paredzēts:

"1. Ja Līgumos Savienībai ir piešķirta ekskluzīva kompetence kādā konkrētā jomā, tad veikt likumdošanas funkciju un pieņemt juridiski saistošus aktus drīkst tikai Savienība; dalībvalstis to var darīt pašas tikai tad, ja Savienība tās pilnvarojusi vai tas vajadzīgs Savienības pieņemto aktu īstenošanai.

2. Ja kādā konkrētā jomā Līgumos Savienībai ir piešķirta kompetence, kas ir kopīga ar dalībvalstīm, Savienība un dalībvalstis drīkst veikt likumdošanas funkciju un pieņemt juridiski saistošus aktus šajā jomā. Dalībvalstis īsteno savu kompetenci tiktāl, ciktāl Savienība nav īstenojusi savu kompetenci [12]. Dalībvalstis atkal īsteno savu kompetenci tiktāl, ciktāl Savienība ir pārtraukusi īstenot savu kompetenci.

[..]"

34. 25. protokola [13] par kopīgas kompetences īstenošanu vienīgajā pantā ir paredzēts: "Attiecībā uz [LESD] 2. panta 2. punktu par kopīgu kompetenci, ja Eiropas Savienība ir rīkojusies kādā konkrētā jomā, šo kompetenču darbības joma attiecas tikai uz tiem elementiem, kas noteikti attiecīgajā Savienības aktā un tādēļ neattiecas uz visu jomu".

35. LESD 3. panta 1. punktā ir uzskaitītas jomas, kurās Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence, tostarp:

"a) muitas savienība;

11 — Skat. arī LES 4. panta 1. punktu.

12 — Skat. arī 18. deklarāciju attiecībā uz kompetenču robežām, kas ir pievienota starpvaldību konferences, kurā tika pieņemts Lisabonas līgums, nobeiguma aktam (OV 2016, C 202, 335. lpp.). Šajā deklarācijā ir noteikts, ka "[..] kompetences, kas Līgumos nav piešķirtas Savienībai, paliek dalībvalstīm". Tālāk ir noteikts, ka, "ja kādā konkrētā jomā Līgumi piešķir Savienībai kompetenci, kas ir kopīga ar dalībvalstīm, dalībvalstis īsteno savu kompetenci tad, ja Savienība nav īstenojusi savu kompetenci vai ir nolēmusi tās īstenošanu pārtraukt [..]".

13 — OV 2012, C 326, 307. lpp.

[..]

d) jūras bioloģisko resursu saglabāšana saskaņā ar kopējo zivsaimniecības politiku;

e) kopējā tirdzniecības politika".

36. LESD 3. panta 2. punktā ir noteikts, ka Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē ir arī noslēgt starptautisku līgumu, "ja tā slēgšana ir paredzēta Savienības leģislatīvajā aktā [pirmais pamats] vai ja tas ir nepieciešams, lai ļautu Savienībai īstenot tās iekšējo kompetenci [otrais pamats], vai tiktāl, ciktāl līguma slēgšana ietekmē Savienības kopīgos noteikumus vai maina to darbības jomu [trešais pamats]".

37. LESD 4. pantā, kas attiecas uz dalīto kompetenci, ir noteikts:

"1. Savienība dala kompetenci ar dalībvalstīm, ja Līgumos tai piešķirta kompetence, kura neattiecas uz 3. un 6. pantā minētajām jomām [14].

2. Savienības un dalībvalstu dalītā kompetence attiecas galvenokārt uz šādām jomām:

a) iekšējais tirgus,

b) sociālā politika – šajā Līgumā noteiktajos aspektos,

[..]

d) lauksaimniecība un zivsaimniecība, izņemot jūras bioloģisko resursu saglabāšanu,

e) vide,

[..]

g) transports,

[..]

i) enerģētika,

[..]."

38. Saskaņā ar LESD 9. pantu, kas ir daļa no vispārpiemērojamiem noteikumiem, nosakot un īstenojot Savienības politiku un darbības, Eiropas Savienība "ņem vērā prasības, kas saistītas ar augsta līmeņa nodarbinātības veicināšanu [un] atbilstīgas sociālās aizsardzības nodrošināšanu [..]".

39. LESD 11. pantā (kas arī ir daļa no vispārpiemērojamiem noteikumiem) ir paredzēts, ka, "nosakot un īstenojot Savienības politiku un darbības, tajās jāparedz vides aizsardzības prasības, lai veicinātu noturīgu attīstību".

40. LESD piektās daļas I sadaļā, kurā ir iekļauts LESD 205.–207. pants, ir iekļauti vispārīgi noteikumi attiecībā uz Savienības ārējo darbību.

14 — LESD 6. pantā ir ietverts izsmeļošs saraksts ar jomām, kurās Eiropas Savienībai ir kompetence veikt darbības, lai atbalstītu, koordinētu vai papildinātu dalībvalstu darbības.

41. LESD 206. pantā ir paredzēts, ka "Savienība, nodibinot muitas savienību saskaņā ar 28. līdz 32. pantu, vispārēju interešu labā veicina pasaules tirdzniecības harmonisku attīstību, starptautiskās tirdzniecības un tiešo ārvalstu ieguldījumu ierobežojumu pakāpenisku atcelšanu, kā arī muitas un citu šķēršļu mazināšanu".

42. LESD 207. panta 1. punktā ir paredzēts:

"Kopējas tirdzniecības politikas pamatā ir vienādi principi, jo īpaši attiecībā uz pārmaiņām tarifu likmēs, uz tarifu un tirdzniecības nolīgumu slēgšanu saistībā ar preču un pakalpojumu tirdzniecību un intelektuālā īpašuma komerciālajiem aspektiem, uz ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, uz liberalizācijas pasākumu, eksporta politikas un tirdzniecības aizsardzības pasākumu vienādošanu, tostarp to pasākumu, ko veic dempinga vai subsīdiju gadījumā. Kopējo tirdzniecības politiku īsteno, ievērojot Savienības ārējās darbības principus un mērķus."

43. Saskaņā ar LESD 207. panta 5. punktu "uz starptautisku nolīgumu apspriešanu un noslēgšanu transporta jomā attiecas trešās daļas VI sadaļa[, kas ietver tiesību normas par kopējo transporta politiku,] un 218. pants".

44. LESD 207. panta 6. punktā ir noteikts, ka "šajā pantā paredzētās kompetences īstenošana kopējās tirdzniecības politikas jomā neietekmē Savienības un dalībvalstu kompetences savstarpējo dalījumu, un tās dēļ nav jāveic dalībvalstu normatīvo aktu saskaņošana, ja Līgumi tādu saskaņošanu neparedz".

45. LESD 216. pantā ir noteikts, kad Savienība var slēgt starptautisku nolīgumu ar vienu vai vairākām trešajām valstīm. Saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu tā var to darīt, "[..] ja tas paredzēts Līgumos [pirmais pamats] vai ja šāda nolīguma noslēgšana ir nepieciešama, lai saskaņā ar Savienības politiku sasniegtu kādu no Līgumos izvirzītajiem mērķiem [otrais pamats], vai ja tas ir noteikts saistošā Savienības tiesību aktā [trešais pamats], vai tas varētu ietekmēt kopējos noteikumus vai mainīt to saturu [ceturtais pamats]". LESD 216. panta 2. punktā ir paredzēts, ka šie nolīgumi ir saistoši Savienības iestādēm un tās dalībvalstīm.

46. LESD 218. pantā ir izklāstītas procesuālo tiesību normas, kas tostarp ir piemērojamas starptautisku nolīgumu apspriešanai, parakstīšanai un noslēgšanai:

"1. Neskarot 207. pantā paredzētos īpašos noteikumus, Savienības nolīgumus ar trešām valstīm vai starptautiskām organizācijām apspriež sarunās un noslēdz saskaņā ar turpmāk norādīto procedūru.

2. Padome atļauj sākt sarunas, pieņem sarunu norādes, atļauj nolīgumu parakstīšanu un noslēdz nolīgumus.

3. [..] Komisija [..] sniedz ieteikumus Padomei, kura pieņem lēmumu, atļaujot sākt sarunas [..].

4. Padome var nolīguma sarunu vadītājam dot norādes un iecelt īpašu komiteju, ar kuru apspriežoties, sarunas jāveic.

5. Pēc sarunu vadītāja priekšlikuma Padome pieņem lēmumu, ar kuru atļauj parakstīt nolīgumu un vajadzības gadījumā – to provizoriski piemērot līdz brīdim, kad tas stājas spēkā.

6. Padome pieņem lēmumu par nolīguma slēgšanu pēc nolīguma sarunu vadītāja priekšlikuma.

[..]"

11. Jebkura dalībvalsts, Eiropas Parlaments, Padome vai Komisija var saņemt Tiesas atzinumu par to, vai paredzētais nolīgums ir saderīgs ar Līgumu noteikumiem. Ja Tiesas lēmums ir nelabvēlīgs, paredzētais nolīgums nevar stāties spēkā, kamēr tas nav grozīts vai kamēr Līgumi nav pārskatīti."

Lūgums sniegt Tiesas atzinumu

47. Ar 2015. gada 10. jūlija pieteikumu Komisija lūdza Tiesu sniegt atzinumu saskaņā ar LESD 218. panta 11. punktu par šādu jautājumu:

"Vai Savienībai ir nepieciešamā kompetence vienai pašai parakstīt un noslēgt [*EUSFTA*]? Konkrētāk:

— Kādi nolīguma noteikumi ietilpst Savienības ekskluzīvajā kompetencē?

— Kādi nolīguma noteikumi ietilpst Savienības dalītajā kompetencē?

— Vai nolīgumā ir noteikumi, kas ietilpst dalībvalstu ekskluzīvajā kompetencē?"

48. Rakstveida apsvērumus par Komisijas lūgumu iesniedza Padome, Parlaments un visu dalībvalstu valdības, izņemot Beļģiju, Horvātiju, Igauniju un Zviedriju. 2016. gada 12. un 13. septembrī notika tiesas sēde, kurā piedalījās Komisija, Padome, Parlaments un Austrijas, Beļģijas, Čehijas Republikas, Dānijas, Somijas, Francijas, Vācijas, Grieķijas, Īrijas, Itālijas, Lietuvas, Nīderlandes, Polijas, Rumānijas, Slovēnijas un Spānijas valdības.

Jautājumi, kas radās ar Komisijas iesniegto lūgumu sniegt atzinumu

49. Komisijas lūgums sniegt atzinumu ir acīmredzami pieņemams, jo *EUSFTA* vēl nav noslēgts un tāpēc tas ir nolīgums, kas ir "paredzēts" LESD 218. panta 11. punkta izpratnē. Būtībā lūgums sastāv no divām daļām.

50. Pirmā daļa attiecas uz jautājumu par to, vai Eiropas Savienība var parakstīt un noslēgt *EUSFTA* viena pati, proti, neiesaistot dalībvalstis.

51. Otrajā daļā tiek jautāts, kādas *EUSFTA* tiesību normas ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē, Eiropas Savienības dalītajā kompetencē un dalībvalstu ekskluzīvajā kompetencē.

52. Ja Tiesas atbilde uz pirmo lūguma daļu ir "jā", jo viss *EUSFTA* ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā ārējā kompetencē (pamatojoties vai nu uz LESD 3. panta 1. punktu, vai LESD 3. panta 2. punktu), nav vajadzības atbildēt uz otro daļu. Tad Eiropas Savienība viena pati noslēgs *EUSFTA*.

53. Ja Eiropas Savienībai nav ekskluzīvas kompetences attiecībā uz visu *EUSFTA*, situācija ir sarežģītāka. Ja kompetence saistībā ar *EUSFTA* ir daļēji Eiropas Savienības ekskluzīva kompetence (saskaņā ar LESD 3. pantu) un daļēji dalīta (saskaņā ar LESD 4. pantu), kas var parakstīt (vai kam ir jāparaksta) šo nolīgumu [15]?

54. Šajā posmā man ir jāizklāsta, kā es saprotu savstarpējo saistību iekšējo un ārējo kompetenču sistēmā.

55. LESD 2.–4. pants ir jālasa kopā ar LES 4. un 5. pantu. Tie ir jālasa, ņemot vērā arī to vietu LESD pašā sākumā ("Pirmā daļa – Principi", "I sadaļa – Kategorijas un Savienības kompetences jomas") un ņemot vērā to, kas ir bijis agrāk iepriekšējās Līgumu versijās.

15 — Nav strīda par to, ka saskaņā ar LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunktu un 207. panta 1. punktu Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence attiecībā uz dažām *EUSFTA daļ*ām.

56. Tagad ir svarīgi atgādināt versijas, kas ir kļuvušas par LESD un kas izrietēja no Māstrihtas (1992), Amsterdamas (1997) un Nicas (2001) līgumiem. Konkrētāk, EK līguma 3.b panta, kas tika grozīts ar Māstrihtas līgumu par Eiropas Savienību (vēlāk (Amsterdamas un tad Nicas līguma) EKL 5. pants), trijos punktos bija ietverta kompetenču analīze, kas iekļāva secīgi kompetenču piešķiršanas, subsidiaritātes un proporcionalitātes principu [16]. Šajā laika posmā tomēr nebija nekāda detalizēta kompetenču saraksta. Ar nepieņemto Līgumu par Konstitūciju Eiropai šāds saraksts būtu ticis ieviests, un saturs un būtiskie elementi, kas tagad ir atrodami LESD 2., 3. un 4. pantā, tika vairāk vai mazāk tiešā veidā pārņemti no konstitūcijas projekta un ievietoti Lisabonas līgumā [17].

57. Šīs iepriekšējās versijas skaidri norāda, ka tagadējā LESD ievada sadaļa nav par ārējām attiecībām. Tā ir par galveno konstitucionālo jautājumu par *varas dalīšanu starp Eiropas Savienību un to veidojošām dalībvalstīm – par kompetences piešķiršanas principu*. Būtībā Eiropas Savienībai piešķir kompetenci, lai ļautu tai pieņemt tiesību aktus dažādās politikas un saimnieciskās darbības jomās Eiropas Savienības teritorijā. Tas ir uz ES orientēts skatījums uz pasauli (pretēji "Weltanschauung"). Tas ir par vēlamā līdzsvara atrašanu starp vienojošo (pārnacionālo) centrālo varu, kas izveidota saskaņā ar Līgumiem, un Eiropas Savienību veidojošām, joprojām suverēnām dalībvalstīm ("Herren der Verträge"). No kompetenču sadalījuma, uz kuru balstās viss Eiropas Savienības projekts, ir jābūt skaidram, kam ir kompetence darboties konkrētās jomās. Būtiskākais ir, "kas ir kompetents darboties Eiropas Savienības teritorijā: Eiropas Savienība vai dalībvalstis"? Tādējādi kompetenču sadalījums starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm vienmēr ietekmēs arī ārējās kompetences īstenošanu.

58. Kādas ir bijušas ar Lisabonas līgumu ieviesto izmaiņu sekas?

59. Īsā un izsmeļošā jomu sarakstā kompetences tika neatgriezeniski (ja vien netiek grozīts Līgums) piešķirtas Eiropas Savienībai (LESD 3. panta 1. punkts). Vairums kompetenču jomu tomēr parādās "galveno jomu" sarakstā, proti, neizsmeļošā dalīto kompetenču sarakstā (LESD 4. panta 2. punkts). Kompetence, kas ir definēta kā "dalīta", nekad nekļūs par *a priori* ekskluzīvu ES kompetenci LESD 3. panta 1. punkta izpratnē. Tā ir taisnība, ka, ja Eiropas Savienība, izmantojot tās LESD 2. panta 2. punktā paredzētās pārņemšanas tiesības (kuras es apspriedīšu pēc brīža), faktiski aizņem kādu lauku, šādi aizņemtais lauks kļūst par jomu, kurā Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence. Tomēr atšķirība starp *a priori* ekskluzīvām ES kompetencēm saskaņā ar LESD 3. panta 1. punktu, no vienas puses, un kompetencēm, kas faktiski ir kļuvušas par ekskluzīvām ES kompetencēm, īstenojot LESD 2. panta 2. punktā paredzēto mehānismu [18], no otras puses, ir šāda: *a priori* ekskluzīva ES kompetence nekad (ja vien netiek grozīts Līgums) neatgriezīsies neekskluzīvā ES kompetencē. Turpretī teorētiski ir iespējams, ka joma, kurā šobrīd pastāv ES tiesiskais regulējums, kas ir pieņemts, īstenojot prioritārās tiesības atbilstoši LESD 2. panta 2. punktam, varētu atgriezties pie dalībvalstīm. Savienības likumdevējam būtu tikai jānolemj pārtraukt likumdošanas procesu un jāatceļ esošie ES tiesību akti šajā jomā.

16 — EKL 5. pantā bija noteikts: "Kopiena darbojas saskaņā ar šā Līguma piešķirtajām pilnvarām un izvirzītajiem mērķiem. Jomās, kas nav ekskluzīvā Kopienas kompetencē, tā rīkojas saskaņā ar subsidiaritātes principu un vienīgi tad, ja dalībvalstis nespēj pilnībā sasniegt paredzētās darbības mērķus un ja paredzētās darbības apjoma vai rezultātu dēļ tos var vieglāk sasniegt Kopiena. Kopienas rīcība vienmēr ir samērīga ar šā Līguma mērķiem."

17 — Noderīgam kopsavilkumam skat. Lenaerts, K. un Van Nuffel, P., *European Union Law*, Sweet & Maxwell, 2011, 7.021.–7.025. punkts.

18 — Es neveicu minējumus par to, vai atgriezeniskums attiecas arī uz ES ekskluzīvu ārējo kompetenci saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu. Ir ticis argumentēts, ka, ja ES iekšēji aizņem kādu jomu un vēlāk noslēdz starptautisku nolīgumu, pamatojoties uz LESD 3. panta 2. punktu, apstāklis, ka pēc tam tā pārstāj izstrādāt tiesību aktus iekšēji, neietekmē tās jau ilgi iedibinātās ārējās kompetences ekskluzīvo raksturu. Tomēr akadēmiskais viedoklis šajā jautājumā dalās.

60. Dalītā kompetence saskaņā ar LESD 4. pantu turklāt ir nesaraujami saistīta ar (atsevišķu) Līguma noteikumu, kas piešķir Eiropas Savienībai kompetenci, kura nav ne ekskluzīva kompetence (LESD 3. pants), ne papildu kompetence (LESD 6. pants: "kompetenc[e] [..] veikt darbības, lai atbalstītu, koordinētu vai papildinātu dalībvalstu darbības"). Tas ir tādēļ, ka LESD 4. panta 1. punktā ir noteikts, ka "[Eiropas] Savienība dala kompetenci ar dalībvalstīm, ja Līgumos tai piešķirta kompetence, kura neattiecas uz 3. un 6. pantā minētajām jomām" [19]. Tādējādi LESD 4. pantā ir definēts, ka *pastāv* dažādas kompetences, kas tiek dalītas starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm.

61. Tālāk LESD 2. pantā ir aplūkoti dažādi kompetences *īstenošanas* aspekti. Konkrētāk, LESD 2. panta 2. punkta otrajā teikumā ir ietverta Eiropas Savienības "tiesība uz pārņemšanu". Šī norma dod Eiropas Savienībai tiesības izvēlēties sākt īstenot vienu no uzskaitītajām dalītajām kompetencēm. *Ciktāl tā to dara* (bet *tikai* tiktāl), dalībvalstis vairs nevar īstenot savu dalīto kompetenci šajā konkrētajā jautājumā. Tādējādi 25. protokolā ir skaidri norādīts, ka, "ja Eiropas Savienība ir rīkojusies kādā konkrētā jomā, šo kompetenču darbības joma attiecas tikai uz tiem elementiem, kas noteikti attiecīgajā [ES] aktā un tādēļ neattiecas uz visu jomu". Ir skaidri norādīts, ka pārņemšana saskaņā ar LESD 2. panta 2. punktu ir atgriezeniska. Ja Eiropas Savienība pārstāj darboties attiecībā uz konkrētas dalītās kompetences konkrēto daļu, šī kompetence atgriežas dalībvalstīm. Un daļām vienmēr ir jāveido kopums – katru kompetenci, kas ir īstenota dalītā jomā, īsteno *vai nu* Eiropas Savienība, *vai nu* dalībvalstis. Tā nevar tikt ieslodzīta starp šīm abām.

62. Pārsvarā Eiropas Savienības kompetences īstenošana joprojām ir saistīta ar to, kas notiek "iekšienē" – proti, Eiropas Savienības teritorijā. Daži kompetenču sadalījuma aspekti joprojām vienmēr ietekmē ārējo darbību. Tas attiecas gan uz jomām, kurās Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence, gan uz dalītās kompetences jomām. Veicot šo ārējo darbību, ir jāievēro norunātais kompetenču sadalījums starp Eiropas Savienību un to veidojošām dalībvalstīm. Šie principi ir jāievēro visās darbībās, kuras veic Eiropas Savienība, gan iekšējās, gan ārējās [20].

63. Kompetence muitas savienības jomā un kompetence kopējā tirdzniecības politikā (kuras abas LESD 3. panta 1. punktā ir uzskaitītas kā ekskluzīvas Eiropas Savienības kompetences) ir detalizēti atzīta un izteikta LESD piektās daļas ar nosaukumu "Savienības ārējā darbība" 206. pantā (Muitas savienība) un 207. pantā (kopējā tirdzniecības politika). Kopējā tirdzniecības politika ir viens no tīri ārējās ES kompetences retajiem piemēriem. Lai arī LESD 207. panta 2. punktā Eiropas Parlaments un Padome, pieņemot regulas saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru, ir pilnvaroti veikt pasākumus, kas nosaka kopējās tirdzniecības politikas īstenošanu, šīs regulas ir ārējās darbības līdzekļi (kas ir domāti, lai, izmantojot ES tiesību aktus, regulētu tirdzniecību ar trešajām valstīm). Ekvivalenta *iekšējā* kompetence ir tiesību aktu tuvināšanas kompetence LESD 114. un 115. pantā, lai regulētu iekšējo tirgu, kas LESD 4. panta 2. punkta a) apakšpunktā ir definēts kā dalīta kompetence.

64. Atšķirībā no LESD 3. panta 1. punkta, kurā netiek tieši runāts par *ārējo* kompetenci, LESD 3. panta 2. punktā ir norādīti apstākļi, kādos Eiropas Savienības "ekskluzīvā kompetencē ir arī noslēgt starptautisku līgumu". Četri [21] pamati, kurus ir paredzējuši Līguma autori ("ja tā slēgšana ir paredzēta [Eiropas] Savienības leģislatīvajā aktā vai ja [tā slēgšana] ir nepieciešam[a], lai ļautu [Eiropas] Savienībai īstenot tās iekšējo kompetenci", "tiktāl, ciktāl līguma slēgšana ietekmē Savienības kopīgos noteikumus vai maina to darbības jomu"), atspoguļo un galvenokārt kodificē agrāko Tiesas

19 — Jāsaka, ka šis formulējums ir tālu no ideāla. LESD 2. panta 2. punktā paredzētais pārņemšanas mehānisms attiecas uz visām dalītajām kompetencēm, ja vien nav skaidri paredzēts izņēmums (kā, piemēram, LESD 4. panta 3. un 4. punkts). LESD 4. panta 1. punkta formulējums loģiski definē kopējās ārpolitikas un drošības politikas (KĀDP) kompetenci arī kā "dalīto kompetenci", kas tādēļ ir atvērta pārņemšanai saskaņā ar 2. panta 2. punktu: rezultāts, kas varētu samulsināt vismaz dažas dalībvalstis.

20 — Skat., piemēram, saistībā ar kompetenču piešķiršanas principu: atzinums 2/94 (Kopienas pievienošanās ECPAK), 1996. gada 28. marts, EU:C:1996:140, 24. punkts, un atzinums 2/00 (Kartahenas protokols par bioloģisko drošību), 2001. gada 6. decembris, EU:C:2001:664, 5. punkts.

21 — Lai arī 3. panta 2. punktā ir minēti četri pamati, tā kā pēdējā alternatīvā ("ietekmē kopīgos noteikumus *vai* maina to darbības jomu") ir paredzētas divas iespējas, es turpmāk izvērtēšu šīs divas iespējas kopā. Turpmāk šajos secinājumos ietvertās atsauces uz "trešo pamatu" saskaņā ar 3. panta 2. punktu tādējādi ir jāinterpretē tā, ka tās ietver abas šīs iespējas.

judikatūru [22]. LESD 216. pants (kas ietver detalizētus noteikumus, kuri reglamentē, kad Eiropas Savienība "var slēgt nolīgumu ar vienu vai vairākām trešajām valstīm vai starptautiskām organizācijām"), tāpat atspoguļo un kodificē Tiesas judikatūru par ES ārējās kompetences esamību; tas ir tieši saistīts ar kompetenču sadalījumu, kas ir veikts LESD 2.–4. pantā. LESD 216. panta 1. punktā ir noteikta ES ārējās kompetences *esamība*, nevis tās ekskluzīvais raksturs – pēdējais minētais ir noteikts LESD 3. panta 1. un 2. punktā.

65. Ņemot vērā šos apsvērumus, es pievērsīšos ārējās kompetences detalizētākai izskatīšanai.

66. Saistībā ar kopējo tirdzniecības politiku LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunktā ir noteikts, ka Eiropas Savienībai šajā jomā ir ekskluzīva kompetence. LESD 207. pantā ir skaidri noteikts, ka kopējās tirdzniecības politikas "pamatā ir [..] tarifu un tirdzniecības nolīgumu slēgšan[a] saistībā ar [dažādām jomām]". Pirmajā pamatā saskaņā ar 216. panta 1. punktu ir norādīts, ka Eiropas Savienība var slēgt starptautisku nolīgumu, "ja tas paredzēts Līgumos". Tātad, ja *ir paredzēts*, ka kāda noteikta joma ietilpst kopējā tirdzniecības politikā (sarežģīts jautājums, kura analīzei ir veltīta liela šo secinājumu daļa), Eiropas Savienībai būs ekskluzīva ārējā kompetence noslēgt starptautisku nolīgumu, kas attiecas uz šo jomu. Pārējās LESD 3. panta 1. punktā uzskaitītās ekskluzīvās kompetences var tikt saistītas ar pārējiem pamatiem saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu, it īpaši ar otro pamatu ("ja šāda nolīguma noslēgšana ir nepieciešama, lai saskaņā ar [Eiropas] Savienības politiku sasniegtu kādu no Līgumos izvirzītajiem mērķiem").

67. Ja ir izpildīts viens no LESD 3. panta 2. punktā paredzētajiem pamatiem un Eiropas Savienībai ir ārējā kompetence saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktā paredzētajiem detalizētajiem noteikumiem, kas piešķir kompetenci slēgt starptautiskus nolīgumus, šī ārējā kompetence būs ekskluzīva. Tagad es pēc kārtas īsumā izskatīšu katru pamatu.

68. Pirmkārt, vai mēs varam definēt "saistošo [ES] tiesību aktu", kurā ir paredzēts, ka Eiropas Savienība var noslēgt tādu starptautisku nolīgumu (trešais pamats saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu)? Ja tas tā ir un ja šis akts ir "[Eiropas Savienības] leģislatīvais akts" (pirmais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu) [23], iegūtā ES ārējā kompetence būs ekskluzīva [24].

22 — Visos šajos pamatos ir atspoguļots kompetenču piešķiršanas princips (skat. atzinumu 1/13, 2014. gada 14. oktobris, EU:C:2014:2303, 67. punkts un tajā minētā judikatūra). Pirmajā pamatā ir (daļēji) atspoguļots atzinums 1/94, 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 95. punkts; otrajā pamatā ir apkopoti atzinums 1/76, 1977. gada 26. aprīlis, EU:C:1977:63, 3. punkts; atzinums 2/91, 1993. gada 19. marts, EU:C:1993:106, 7. punkts, un atzinums 1/03, 2006. gada 7. februāris, EU:C:2006:81; trešajā un ceturtajā pamatā ir atspoguļots princips (kaut arī izteikts plašāk), kas tika izveidots ar 1971. gada 31. marta spriedumu Komisija/Padome, 22/70, EU:C:1971:32, 17. un 18. punkts (turpmāk tekstā – "*AETR* spriedums"). Saistībā ar detalizētāku diskusiju par *AETR* principu skat. turpmāk 120.–131. punktu.

23 — "Leģislatīvais akts" ir tiesību akts, kas pieņemts ar īpašu likumdošanas procedūru (LESD 289. panta 3. punkts). Par atšķirību starp leģislatīviem aktiem un reglamentējošiem aktiem skat. spriedumu, 2013. gada 3. oktobris, *Inuit Tapiriit Kanatami* u.c. / Parlaments un Padome, C-583/11 P, EU:C:2013:625. LES ir aizliegti leģislatīvie akti KĀDP: skat. LES 24. panta 1. punkta otro daļu.

24 — Arī šeit formulējums pēc Lisabonas līguma ir diezgan īpatnējs. Tas, ko es izklāstīju galvenajā tekstā, šķiet, ir LESD 216. panta 1. punkta trešā pamata, to skatot kopā ar LESD 3. panta 2. punkta pirmo pamatu, dabisks lasījums, un tas tiešām liek secināt, ka ārējai kompetencei, kuru tādējādi iegūst Eiropas Savienība, ir ekskluzīvs raksturs. Bet tāds secinājums nav viegli savienojams ar LESD 4. panta 4. punkta formulējumu. Pieņemsim (piemēram), ka Eiropas Savienība pieņem leģislatīvu aktu attīstības sadarbības jomā, kurā ir paredzēta starptautiska nolīguma noslēgšana. LESD 4. panta 4. punktā ir paredzēts, ka Eiropas Savienības "kompetencē ir veikt darbības un vadīt kopēju politiku" attiecībā uz sadarbību attīstības jomā un humāno palīdzību; bet ir turpināts, ka "tomēr minētās kompetences īstenošana nedrīkst liegt dalībvalstīm īstenot savu kompetenci". Ņemot vērā šādu formulējumu, vai tiešām var teikt, ka iegūtā ES kompetence *vienmēr* ir ekskluzīva? (LESD 4. panta 3. punktā ir visumā līdzīgs formulējums saistībā ar kompetenci zinātniskās izpētes, tehnoloģiju attīstības un kosmosa jomā, kas rada tādu pašu apmulsumu).

69. Otrkārt, vai starptautiska nolīguma noslēgšana ir "nepieciešama, lai saskaņā ar [Eiropas] Savienības politiku sasniegtu kādu no Līgumos izvirzītajiem mērķiem" (otrais pamats saskaņā ar LESD 21. panta 1. punktu)? Ja tas tā ir un ja praksē Eiropas Savienības iekšējo kompetenci vienkārši nevar īstenot bez arī ārējā komponenta esamības (otrais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu), iegūtā ES ārējā kompetence tāpat būs ekskluzīva. Kā to liecina judikatūra pirms Lisabonas līguma, šādas situācijas ir retas, bet iespējamas [25].

70. Visbeidzot, vai jau ir bijušas tik daudzas ES likumdošanas darbības, ka tagad Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ES ārējā kompetence saskaņā ar kodificēto "*AETR* efektu" [26]? Pierādot, ka starptautiska nolīguma slēgšana "var ietekmēt kopīgos noteikumus vai mainīt to darbības jomu [27], automātiski tiks izpildīti ceturtā pamata saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu un trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nosacījumi, un tādējādi Eiropas Savienībai būs ekskluzīva ārējā kompetence.

71. Ja Eiropas Savienībai nav ekskluzīvas ārējās kompetences, pamatojoties uz LESD 3. pantu, vai tai ir dalīta ārējā kompetence, pamatojoties uz LESD 2. un 4. pantu (kas reglamentē dalīto kompetenci) un LESD 216. pantu (kas piešķir ārējo kompetenci), *vai arī šeit vispār nav ES ārējās kompetences*, vai varbūt tā ir tikai papildu ārējā kompetence [28]? Šeit situācija ir sarežģītāka.

72. Pirmkārt, ir jāpārbauda, vai saskaņā ar LESD 4. pantu vispār pastāv dalīta kompetence. Pieņemot, ka atbilde uz šo jautājumu ir "jā", ir jāaplūko LESD 216. panta 1. punkts, lai pārbaudītu, vai ir izpildīts kāds no tajā uzskaitītajiem pamatiem, kas dod Eiropas Savienībai kompetenci noslēgt starptautisku nolīgumu. Tā kā šāda pieņēmuma gadījumā nav ekskluzīvas ārējās kompetences saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu, visdrīzāk būs būtiski pirmais, otrais un trešais pamats saskaņā ar šo noteikumu. LESD 4. panta un LESD 216. panta 1. punkta kombinācija rada apstākļus, kas vajadzīgi ES dalītas ārējās kompetences *esamībai*. Kā būt ar tās īstenošanu?

73. Šeit ir jāatgriežas pie LESD 2. panta 2. punkta un Eiropas Savienības tiesībām uz pārņemšanu. Ja Eiropas Savienība *neizvēlas* izmantot šīs tiesības, ārējā kompetence – tāpat kā iekšējā kompetence – paliks dalībvalstīm, un no tā izriet, ka tās (un nevis Eiropas Savienība) būs kompetentas apspriest, parakstīt un noslēgt starptautisku nolīgumu, kura priekšmets ietilpst šajā dalītās kompetences jomā. Tomēr LESD 2. panta 2. punkta tekstu var lasīt tādējādi, ka tas ļauj Eiropas Savienībai īstenot tās tiesības uz pārņemšanu saistībā gan ar ārējo, gan ar iekšējo kompetenci.

74. Šī ierosinājuma pieņemšana nenozīmē, ka Eiropas Savienībai ir neierobežota tiesība apliecināt ārējo kompetenci jebkurā no 4. pantā uzskaitītām dalītām kompetencēm neatkarīgi no tā, vai tā ir izvēlējusies īstenot šo tiesību iekšēji. Tiesas sēdē Padome uzsvēra, ka tas, vai Eiropas Savienība vai dalībvalstis īstenos ārējo kompetenci noslēgt kādu noteiktu starptautisku nolīgumu dalītas kompetences jomā, ir "politiska izvēle". Kā es to saprotu, tiesiskās garantijas, kas ir šīs politiskās izvēles pamatā, ir detalizētās procedūras, kas ir paredzētas LESD 218. pantā. 218. panta 2. punktā ir paredzēts, ka "Padome atļauj sākt sarunas, pieņem sarunu norādes, atļauj nolīgumu parakstīšanu un noslēdz nolīgumus". Turpmākos punktos ir norādīts, ka gan sarunu uzsākšanai (LESD 218. panta 3. punkts), gan nolīguma

25 — Skat. it īpaši atzinumu 1/76 (Līgums, ar ko izveido *European laying-up Fund for Inland Waterway Vessels*, 1977. gada 26. aprīlis, EU:C:1977:63, 1.–3. punkts. Minētajā lietā attiecīgā līguma mērķis bija racionalizēt ekonomisko situāciju iekšzemes ūdensceļu transporta nozarē ģeogrāfiskā reģionā, kurā iekšējo ūdensceļu pārvadājumi ir īpaši svarīgi kopējā starptautiska transporta tīklā (1. punkts). Tiesa konstatēja, ka "[..] nav iespējams pilnībā sasniegt izvirzīto mērķi, izmantojot kopīgus noteikumus saskaņā ar [EEK] līguma 75. pantu, jo tradicionāli trešās valsts Šveices kuģi piedalās navigācijā pa aplūkotiem galvenajiem ūdensceļiem, uz kuriem attiecas kuģošanas brīvības sistēma, kas izveidota ar ilgi pastāvošiem starptautiskiem līgumiem" (2. punkts). Lai gan minētajā atzinumā Tiesa tieši nenorādīja, ka izrietošā ES kompetence ir ekskluzīva, tās vēlākajā judikatūrā Tiesa skaidri interpretēja atzinumu 1/76 šādā nozīmē. Skat., piemēram, atzinumu 2/92 (Trešais pārskatītais ESAO lēmums par valsts režīmu), 1995. gada 24. marts, EU:C:1995:83, 32. punkts.

26 — Tiesas *AETR* judikatūras pirms Lisabonas līguma "pievienotā vērtība" bija divējāda: pirmkārt, tā radīja ārējo kompetenci un, otrkārt, tā definēja šo kompetenci kā ekskluzīvu. Ja kādā (atbilstoši definētā) jomā pastāv kopīgi noteikumi, pietiek iedarbināt trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu attiecībā uz šo jomu. Skat. turpmāk 120.–131. punktu.

27 — Ceturtajā pamatā saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu ir teikts: "varētu ietekmēt kopējos noteikumus vai mainīt to saturu", bet trešajā pamatā saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu ir teikts: "tiktāl, ciktāl līguma slēgšana ietekmē Savienības kopīgos noteikumus vai maina to darbības jomu". Es neuzskatu, ka nelielā atšķirība šo divu normu formulējumā ir būtiska.

28 — Skat. iepriekš 60. punktu.

parakstīšanai (LESD 218. panta 5. punkts), gan tā noslēgšanai (LESD 218. panta 6. punkts) katram ir vajadzīgi atsevišķi Padomes lēmumi – proti, dalībvalstu, kuras darbojas kā Padomes locekles, lēmumi, kas atļauj attiecīgai ES iestādei darboties. Šajā procedūrā Padome pieņem lēmumus ar kvalificētu balsu vairākumu, izņemot noteiktas jomas, kurās ir nepieciešama vienprātība (LESD 218. panta 8. punkts); un līguma noslēgšanai, ciktāl tā attiecas uz ES ārējās kompetences īstenošanu, parasti ir vajadzīga arī Eiropas Parlamenta piekrišana vai vismaz apspriešanās ar to (attiecīgi LESD 218. panta 6. punkta a) un b) apakšpunkts).

75. No tā izriet, ka starptautisks nolīgums, kurš aptver jomas, kuras ietilpst dalītā ārējā kompetencē, un kuru galu galā parakstīs un noslēgs Eiropas Savienība viena pati, ir konceptuāli pilnīgi atšķirīgs no starptautiska nolīguma, kas aptver tikai jomas, kuras ir Eiropas Savienības ekskluzīvā ārējā kompetencē. Pirmajā gadījumā dalībvalstīm kopā (darbojoties kā Padomes loceklēm) ir pilnvaras vienoties, ka darbosies Eiropas Savienība, *vai* uzstāt, ka tās turpinās īstenot individuālo ārējo kompetenci. Pēdējā minētajā gadījumā tām nav šādas izvēles, jo ekskluzīva ārējā kompetence jau pieder Eiropas Savienībai.

76. Ja starptautisku nolīgumu paraksta gan Eiropas Savienība, gan to veidojošās dalībvalstis, tad gan Eiropas Savienība, gan dalībvalstis ir šī nolīguma puses starptautisko tiesību izpratnē. Tam ir sekas galvenokārt saistībā ar atbildību par līguma pārkāpumu un tiesībām celt prasību saistībā ar tādu pārkāpumu. Lai nodrošinātu pārredzamību Eiropas Savienībā un trešās valsts (vai valstu), ar kuru tiek noslēgts šis starptautiskais nolīgums, interesēs tāpēc būtu vēlams, lai šādos lēmumos tiktu ļoti skaidri norādīti precīzi dalītās kompetences aspekti, par kuriem dalībvalstis (darbojoties kā Padomes locekles) ir vienojušās, ka tos īstenos Eiropas Savienība, no vienas puses, un aspekti, kurus (joprojām) īstenos dalībvalstis, no otras puses. Man šķiet, ka attiecīgajam nolīgumam pievienota deklarācija par kompetencēm arī nebūtu bijusi lieka.

77. Visbeidzot, ja starptautisku nolīgumu paraksta gan Eiropas Savienība, gan tās dalībvalstis, saskaņā ar starptautiskajām tiesībām katrai dalībvalstij ir tiesības izbeigt šo nolīgumu saskaņā ar nolīgumā paredzēto attiecīgo līguma darbības izbeigšanas procedūru. Galu galā tā piedalās nolīgumā kā suverēna valsts, nevis tikai kā Eiropas Savienības piedēklis (un šajā saistībā nav svarīgs apstāklis, ka Eiropas Savienībai varētu būt bijusi vadošā loma nolīguma apspriešanā). Tomēr, ja dalībvalsts to izdarīs, LESD 216. panta 2. punkta sekas būs – *kā ES tiesību jautājums* –, ka tai joprojām būs saistošas nolīguma jomas, kas ir noslēgtas saskaņā ar ES kompetenci (tādēļ, ka tā ir ES dalībvalsts), ja vien un līdz brīdim, kamēr Eiropas Savienība nebūs izbeigusi nolīguma darbību [29]. Spēja patstāvīgi darboties kā starptautisko tiesību subjektam atspoguļo nepārtrauktu dalībvalsts starptautisko kompetenci; apstāklis, ka nolīgums paliek daļēji saistošs dalībvalstij arī tad, ja saskaņā ar starptautiskajām tiesībām tā to izbeidz, atspoguļo nevis starptautiskās tiesības, bet ES tiesības.

78. Situācija ir atšķirīga, ja dalībvalstij ir ekskluzīva kompetence vienā vai vairākās starptautiskā nolīguma daļās (un pārējais nolīgums ir Eiropas Savienības ekskluzīvā vai dalītā kompetencē): tad nolīgums ir jāslēdz gan dalībvalstīm, gan Eiropas Savienībai [30].

79. Tomēr, joprojām pieņemot, ka Tiesai ir jāatbild uz lūguma otro daļu, vai Tiesai ir jānosaka, kam ir kompetence saistībā ar *katru un ikvienu EUSFTA* noteikumu?

80. Manuprāt, nē.

29 — Es neaplūkošu jautājumu par to, vai, ja dalībvalsts vienpusēji izstājas no nolīguma, kuru noslēdza gan dalībvalstis, gan Eiropas Savienība, bez iepriekšēja dialoga ar ES iestādēm (konkrētāk, ar Komisiju un Padomi) to varētu uzskatīt par lojālas sadarbības pienākuma, kas ir paredzēts LESD 4. panta 3. punktā, pārkāpumu.

30 — Secinājumos lietā Komisija/Padome (C-13/07, EU:C:2009:190, 121. punkts) ģenerāladvokāte J. Kokote [*J. Kokott*] rakstīja: "Kā mazs pastisa piliens var saduļķot glāzi ūdens, tā atsevišķi, vēl arī pakārtoti noteikumi starptautiskā līgumā, kas balstīts uz EKL 133. panta 5. punkta pirmo daļu, var būt par iemeslu prasībai noslēgt jauktu nolīgumu." Skat. arī spriedumu, 1996. gada 3. decembris, Portugāle/Padome, C-268/94, EU:C:1996:461, 39. punkts un tajā minētā judikatūra.

81. Atzinumā 2/00 Tiesa skaidri noteica, ka, pieņemot, ka kompetence noslēgt starptautisku nolīgumu ir dalīta starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm, gan Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences, gan dalībvalstu dalītās (vai ekskluzīvās) kompetences saistībā ar konkrētu nolīgumu precīzs apmērs vien nevar ietekmēt ne Eiropas Savienības kompetenci noslēgt šo nolīgumu, ne vispārīgāk Eiropas Savienības lēmuma par parakstīšanu materiālo vai procesuālo tiesiskumu [31]. LESD 218. panta 11. punktā paredzētās procedūras mērķis ir tieši novērst sarežģījumus, kas varētu rasties gan starptautiskajā, gan ES līmenī, ja tiktu atzīts, ka lēmums par līguma noslēgšanu ir spēkā neesošs [32]. Šajā procedūrā Tiesai nav jāsniedz konkrētas norādes par to, kam ir kompetence saistībā ar katru un ikvienu konkrētā nolīguma noteikumu un kam ir jābūt atbildīgam par tajā ietvertā starptautiskā pienākuma izpildi [33].

82. Drīzāk, atbildot uz Komisijas lūguma otro daļu, es pārbaudīšu, kurās *EUSFTA daļ*ās Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence (pamatojoties uz LESD 3. panta 1. punktu vai arī uz LESD 3. panta 2. punktu), vai pastāv daļas, kurās kompetence ir dalīta ar dalībvalstīm (pamatojoties uz LESD 4. pantu), un vai joprojām pastāv citas daļas, kurās Eiropas Savienībai nav kompetences. *EUSFTA* ir ļoti neviendabīgs nolīgums. Tas nozīmē, ka, analizējot kompetences esamību un tās (ekskluzīvo vai dalīto) raksturu, nevēršami būs jākoncentrējas (atkarībā no konteksta) uz atsevišķām *EUSFTA* nodaļām vai nodaļu grupām, uz šī nolīguma daļu vai daļām, vai dažreiz uz atsevišķu tiesību normu.

83. Lai arī lūgums attiecas tikai uz kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm, dažos rakstveida apsvērumos (it īpaši Padomes) ir ierosināts, ka varētu būt arī jautājums par procesu, kādā Komisija risināja sarunas par *EUSFTA* un tagad piedāvā to parakstīt. Kaut arī sarunu norādes paredzēja sarunas par jauktu nolīgumu, Komisija risināja sarunas par *EUSFTA* kā par nolīgumu starp Eiropas Savienību un Singapūru vien. Vai tādējādi Komisija nav ievērojusi LESD 218. panta 4. punktu un savstarpējas lojālas sadarbības principu, kas noteikts LES 13. panta 2. punktā?

84. Pēc maniem uzskatiem, šajā tiesvedībā nav vajadzīgs un nav lietderīgi ieņemt nostāju šajā jautājumā. Sarunu par *EUSFTA* norises process vien neietekmē kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm tā noslēgšanai. Tāpēc tas neietilpst Komisijas lūguma tvērumā. Tāpat procesuālo tiesību pārkāpums saskaņā ar ES tiesībām (parasti) neietekmē nolīguma spēkā esamību kā starptautisko tiesību jautājumu [34]. Tādēļ turpmāk es nepievērsīšos šim jautājumam.

85. Ir svarīgi paturēt prātā arī, ka Komisijas lūgums *neattiecas* uz *EUSFTA* (jebkuras daļas) materiālo atbilstību Līgumiem. Tādējādi Tiesai netiek lūgts izskatīt, piemēram, *ISDS* mehānisma atbilstību Līgumiem. Šis strīdu izšķiršanas veids parādās ne tikai *EUSFTA*, bet arī citos tirdzniecības un ieguldījumu nolīgumos, par kuriem Eiropas Savienība ir vienojusies vai šobrīd risina sarunas. Šajā tiesvedībā jautājums attiecībā uz *ISDS* mehānismu (un citiem *EUSFTA* paredzētajiem strīdu izšķiršanas veidiem) ir vienīgi jautājums par to, "*kas* var lemt". Tādēļ šajos secinājumos mana analīze neskars jautājumus (ja tādi būs), kas varētu rasties saistībā ar *EUSFTA*, tostarp noteikumu par *ISDS* mehānismu, materiālo saderību ar Līgumiem [35].

31 — Šajā saistībā skat. atzinumu 2/00 (Kartahenas protokols par bioloģisko drošību), 2001. gada 6. decembris, EU:C:2001:664, 15. punkts.

32 — Skat. tostarp atzinumu 1/75 (ESAO izpratne par zemo izmaksu standartu), 1975. gada 11. novembris, EU:C:1975:145, 1360. un 1361. punkts; atzinumu 2/00 (Kartahenas protokols par bioloģisko drošību), 2001. gada 6. decembris, EU:C:2001:664, 6. un 17. punkts; un atzinumu 2/13 (Eiropas Savienības pievienošanās ECPAK), 2014. gada 18. decembris, EU:C:2014:2454, 145. punkts.

33 — Skat. tostarp atzinumu 2/00 (Kartahenas protokols par bioloģisko drošību), 2001. gada 6. decembris, EU:C:2001:664, 6. un 17. punkts.

34 — Saskaņā ar 1969. gada Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām (1155 *UNTS* 331; turpmāk tekstā – "1969. gada Vīnes konvencija") 46. panta 1. punktu "Valsts nav tiesīga atsaukties uz apstākli, ka tās piekrišana līguma saistošajam raksturam tikusi izteikta, pārkāpjot to vai citu valsts iekšējo tiesību normu attiecībā uz spēju slēgt līgumus, kā pamatu līguma atzīšanai par spēkā neesošu, izņemot gadījumu, ja šāds pārkāpums ir ievērojams un attiecīgai iekšējo tiesību normai ir īpaši būtiska nozīme". Saskaņā ar 46. panta 2. punktu pārkāpums tiek uzskatīts par ievērojamu, ja "tas ir objektīvi redzams jebkurai valstij, kas darbojas šajā jautājumā godprātīgi un saskaņā ar ierasto praksi". 1986. gada Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām starp valstīm un starptautiskām organizācijām vai starp starptautiskām organizācijām (vēl nav stājusies spēkā) (25 *ILM* 543 (1986)) 46. pantā ir paredzēti līdzīgi noteikumi.

35 — Šajā saistībā jānorāda, ka šobrīd Tiesā ir saņemts lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu par *ISDS* noteikuma divpusējā ieguldījumu aizsardzības līgumā starp Eiropas Savienības dalībvalstīm saderību ar LESD 18. panta 1. punktu, 267. un 344. pantu: skat. lietu C-284/16 Slovākijas Republika/*Achmea BV* (tiek izskatīta Tiesā).

86. Visbeidzot (un varbūt pašsaprotami) mani secinājumi šajā lietā attiecas tikai uz *EUSFTA*. Līdz ar to tie neskar kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm attiecībā uz citiem tirdzniecības un ieguldījumu nolīgumiem.

87. Šo secinājumu atlikušajā daļā es vispirms izklāstīšu pamatprincipus, kas reglamentē ārējo kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm, un juridisko pamatu ES darbībai. Pēc tam es izskatīšu galvenās iezīmes Eiropas Savienības tiešajai ekskluzīvai kompetencei kopējā tirdzniecības politikā (LESD 207. panta 1. punkts), tās netiešo ekskluzīvo kompetenci (LESD 3. panta 2. punkts) un tās dalīto kompetenci (LESD 4. pants) ārējā darbībā. Tādā vispārējā kontekstā es pēc tam pievērsīšos kompetenču sadalījumam attiecībā uz jomām, uz kurām attiecas *EUSFTA*.

Kompetenču sadalījums starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm un juridiskais pamats *EUSFTA* noslēgšanai

88. Tiesas sēdē tika konstatēts, ka Padome un vairākas dalībvalstis uzskata, ka kompetenču sadalījums starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm attiecībā uz *EUSFTA* ir jānosaka vispirms, pirms tam, kad nākamajā posmā tiks noteikts juridiskais pamats, uz kuru ir jābūt balstītam Eiropas Savienības lēmumam parakstīt un noslēgt *EUSFTA*.

89. Skaidrs, ka Tiesai netiek lūgts šajā lietā izlemt šo jautājumu. Tomēr, manuprāt, Padome un vairākas dalībvalstis pārprot attiecības starp principiem, kas reglamentē (ārējo) kompetenču sadalījumu, un principiem, kas reglamentē juridiskā pamata ES darbībai izvēli.

90. Eiropas Savienībai ir tikai piešķirtās pilnvaras [36]. Tādējādi tai ir jāsaista tās pieņemtais pasākums ar kādu Līguma tiesību normu, ar kuru tā ir pilnvarota apstiprināt tādu pasākumu [37]. Šī juridiskā pamata izvēle ir jāpamato ar objektīvu informāciju, ko tiesa var pārbaudīt, tostarp norādot šī tiesību akta mērķi un saturu [38].

91. Atzinumā 1/08 Tiesa paskaidroja, ka Eiropas Savienības kompetence – vai tā būtu vai nebūtu ekskluzīva – noslēgt nolīgumus un juridiskais pamats, kurš tai ir jāizmanto šajā pašā nolūkā, ir divi ļoti cieši saistīti jautājumi [39]. Faktiski jautājums par to, vai vienīgi Savienībai ir kompetence noslēgt nolīgumu vai arī šāda kompetence ir dalīta ar dalībvalstīm, tostarp ir atkarīgs no to ES tiesību normu piemērošanas jomas, kas Savienības iestādēm var piešķirt pilnvaras piedalīties šādā nolīgumā [40].

92. Konstatējums, ka Eiropas Savienībai ir kompetence darboties kādā noteiktā jomā (un tādējādi šīs darbības juridiskā pamata noteikšana), tāpēc ir priekšnoteikums, lai saskaņā ar LESD 3. un 4. pantu noteiktu kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm attiecībā uz konkrētu ārējo darbību [41].

93. Nosakot juridisko pamatu, no pastāvīgās judikatūras izriet, ka, ja Eiropas Savienības nolīgumam ir vairāk nekā viens mērķis vai ir divas vai vairākas sastāvdaļas, no kurām viena ir identificējama kā galvenā vai noteicošā sastāvdaļa, bet cita(-as), ir (vai nav) tikai nejauša vai ar ārkārtīgi šauru piemērošanas jomu, Eiropas Savienībai ir jānoslēdz šis nolīgums, pamatojoties uz vienu juridisko

36 — Skat. LES 4. panta 1. punktu un 5. panta 2. punktu. Skat. arī LESD 2.–6. pantu un diskusiju iepriekš 55.–64. punktā.

37 — Skat. tostarp atzinumu 2/00 (Kartahenas protokols par bioloģisko drošību), 2001. gada 6. decembris, EU:C:2001:664, 5. punkts, un spriedumu, 2009. gada 1. oktobris, Komisija/Padome, C-370/07, EU:C:2009:590, 47. punkts.

38 — Skat. neseno spriedumu, 2016. gada 14. jūnijs, Parlaments/Padome, C-263/14, EU:C:2016:435, 43. punkts un tajā minētā judikatūra.

39 — Atzinums 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 111. punkts.

40 — Atzinums 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 112. punkts un tajā minētā judikatūra.

41 — Tas izriet no Tiesas argumentācijas struktūras atzinumā 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739.

pamatu, proti, to, ar ko saistīts galvenais vai dominējošais mērķis vai sastāvdaļa [42]. Tādējādi, ja *EUSFTA* dominējošais mērķis ir īstenot kopējo tirdzniecības politiku un citi tā aspekti attiecīgi ir jāuzskata vai nu par obligāto papildu elementu šai galvenajai sastāvdaļai, vai par ar ārkārtīgi šauru piemērošanas jomu, materiāls juridiskais pamats šī nolīguma noslēgšanai būtu LESD 207. panta 1. punkts [43]. Tad saskaņā ar LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunktu Eiropas Savienībai būtu ekskluzīva kompetence noslēgt *EUSFTA* [44].

94. No otras puses, ja Tiesa konstatētu, ka *EUSFTA* vienlaikus ir vairāki mērķi vai vairākas sastāvdaļas, kas ir nesaraujami saistītas un kam attiecībā pret citām nav palīgrakstura, un līdz ar to ir piemērojamas dažādas Līgumu tiesību normas, Eiropas Savienības akts, ar kuru ir noslēgts šis nolīgums, ir pamatojams ar vairākiem juridiskiem pamatiem, kas atbilst šīm sastāvdaļām [45].

95. Šādā kontekstā tagad es aplūkošu kopējās tirdzniecības politikas darbības jomu LESD 207. panta izpratnē.

LESD 207. panta 1., 5. un 6. punkts

96. Tiesa ir precizējusi Eiropas Savienības ekskluzīvo kompetenci kopējā tirdzniecības politikā ilgi pirms LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunkta, kurā tagad ir skaidri apstiprināta Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence šajā politikā, stāšanās spēkā. Tādējādi pašā pirmajā atzinumā, kas tika sniegts, pamatojoties uz (tagadējā) LESD 218. panta 11. punktu, Tiesa nosprieda, ka ekskluzīvā kompetence kopējā tirdzniecības politikā bija pamatota, jo, ļaujot dalībvalstīm līdztekus īstenot pilnvaras šajā jomā, "nozīmētu atzīt, ka attiecībās ar trešajām valstīm dalībvalstis var pieņemt nostājas, kas atšķiras no tām, kuras plāno pieņemt [Eiropas Savienība], un tādējādi tiktu izkropļots institucionālais ietvars, apšaubīta savstarpējā uzticība [Eiropas Savienības] iekšienē un pēdējai netiktu pieļauts pildīt tās uzdevumu, aizstāvot kopīgās intereses" [46]. Šī argumentācija atbilst muitas savienības, kas ieviesta ar Romas līgumu, izveidošanas mērķim. Iekšēji šo savienību veido ievedmuitas un izvedmuitas nodokļu, kā arī citu maksājumu ar līdzvērtīgu iedarbību starp dalībvalstīm absolūts aizliegums [47]. Tajā pašā laikā Līgumos Eiropas Savienībai un tās iestādēm ir uzticēts uzdevums ārēji aizstāvēt Eiropas Savienības komerciālās intereses. Ļaujot dalībvalstīm īstenot savu tirdzniecības politiku ar ārpasauli (un faktiski šajā kontekstā īstenot savas intereses) paralēli Eiropas Savienības darbībām, acīmredzami tiktu traucēta šī pamatfunkcija.

97. Šajā tiesvedībā Komisija aicina Tiesu pārskatīt savu līdzšinējo judikatūru saistībā ar kopējās tirdzniecības politikas darbības jomu. Cik tālu ir paplašinājusies šīs politikas darbības joma līdz ar izmaiņām, kuras tika ieviestas ar Lisabonas līgumu (it īpaši attiecībā uz intelektuālā īpašuma komerciālajiem aspektiem, ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, pakalpojumu tirdzniecību, LESD 207. panta 5. punktā paredzēto izņēmumu, kas attiecas uz transporta jomu, un ierobežojumiem, kuri izriet no LESD 207. panta 6. punkta)?

42 — Skat., piemēram, spriedumus, 2002. gada 12. decembris, Komisija/Padome, C-281/01, EU:C:2002:761, 43. punkts, un 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome, C-137/12, EU:C:2013:675, 76. punkts.

43 — Skat. atzinumu 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 166. punkts.

44 — Skat., piemēram, atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 68. punkts; spriedumus, 2002. gada 12. decembris, Komisija/Padome, C-281/01, EU:C:2002:761, 43. punkts, un 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome, C-137/12, EU:C:2013:675, 76. punkts, un atzinumu 2/00 (Kartahenas protokols par bioloģisko drošību), 2001. gada 6. decembris, EU:C:2001:664, 37. un 44. punkts.

45 — Spriedums, 2016. gada 14. jūnijs, Parlaments/Padome, C-263/14, EU:C:2016:435, 44. punkts un tajā minētā judikatūra; skat. arī spriedumu, 2006. gada 10. janvāris, Komisija/Padome, C-94/03, EU:C:2006:2, 51. punkts.

46 — Atzinums 1/75 (ESAO izpratne par zemo izmaksu standartu), 1975. gada 11. novembris, EU:C:1975:145, 1364. punkts. Skat. arī spriedumu, 1976. gada 15. decembris, *Donckerwolcke* un *Schou*, 41/76, EU:C:1976:182, 32. punkts.

47 — LESD 30. pants.

98. Dažas dalībvalstis iesaka, ka pēc Tiesas atzinuma 1/94 vairs nav lietderīgi uzskatīt kopējo tirdzniecības politiku par "dinamisku".

99. Es neesmu pārliecināta, ka ir īpaši noderīgi diskutēt par to, vai kopējā tirdzniecības politika ir "dinamiska". Svarīgi ir tas, ka LESD 207. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, lai gan ievērotu šī noteikuma formulējumu, gan nodrošinātu, ka Eiropas Savienība spēj īstenot efektīvu kopējo tirdzniecības politiku starptautiskā tirdzniecības vidē, kas pastāvīgi attīstās.

100. Es piekrītu viedoklim, ko ģenerāladvokāts N. Vāls [*N. Wahl*] izteica atzinuma procedūras 3/15 kontekstā, ka, tā kā tirdzniecības prakses, modeļi un tendences laika gaitā attīstās, starptautiskās tirdzniecības priekšmetu nevar nedz noteikt abstrakti, ne identificēt statiskā un neelastīgā veidā [48]. Tomēr tas, kas ir uzskatāms par "tirdzniecības politiku" vai "ieguldījumu politiku" starptautiskajās attiecībās, un tas, kas ir kopējā tirdzniecības politika saskaņā ar ES tiesību aktiem, ne vienmēr ir viens un tas pats.

101. Tiesa ir arī uzsvērusi nepieciešamību nodrošināt Eiropas Savienības kopējās tirdzniecības politikas *efektivitāti*. Atzinumā 1/78 Tiesa paskaidroja, ka vairs nebūtu iespējams veikt jebkādu vērtīgu kopējo tirdzniecības politiku, ja Eiropas Savienība nebūtu spējīga arī atbilstoši izmantot darbības līdzekļus, kuri ir ārpus instrumentiem, kas ir paredzēti iedarbībai tikai uz tradicionālajiem ārējās tirdzniecības aspektiem. Tādā nozīmē saprotamā "tirdzniecības politika" laika gaitā kļūtu neefektīva [49], un tādējādi pakāpeniski liegtu Eiropas Savienībai pildīt tās globālās tirdzniecības dalībnieka lomu gan divpusējā kontekstā ar valstīm, kas nav ES dalībvalstis, gan daudzpusējos forumos [50]. Tāpēc kopējā tirdzniecības politika neaprobežojas tikai ar pasākumiem, kas īsteno komerciālos mērķus. Tā var ietvert pasākumus, kuru mērķi nav tikai komerciāli, kā, piemēram, attīstība [51], ārlietas un drošības politika [52] vai vides vai cilvēku veselības aizsardzība [53], *ja vien* šiem pasākumiem ir arī tieša un tūlītēja ietekme uz tirdzniecību. Saistība starp kopējo tirdzniecības politiku un (citiem) Eiropas Savienības ārējās darbības principiem un mērķiem ir skaidri atzīta LESD 207. panta 1. punkta pēdējā teikumā.

102. Tomēr tas nenozīmē, ka kopējās tirdzniecības politikas darbības jomai nav ierobežojumu. Tāpat apstāklis, ka kāda joma ir minēta tirdzniecības (un ieguldījumu) nolīgumā, nav pietiekams, lai šī joma ietilptu kopējā tirdzniecības politikā. Nolīgumi vai tiesību normas, kurus citi starptautisko tiesību subjekti var uzskatīt par tirdzniecības vai komerciālās politikas daļu, ne vienmēr ietilpst "kopējās tirdzniecības politikas" definīcijā Līgumu izpratnē. Definējot šo politiku, Tiesa ir ierobežota ar LESD 206. un 207. panta formulējumu.

48 — Ģenerāladvokāta N. Vāla [*N. Wahl*] secinājumi atzinuma procedūrā 3/15 (Marrākešas līgums par piekļuvi iespieddarbiem), EU:C:2016:657, 43. punkts.

49 — Atzinums 1/78 (Starptautiskais dabiskā kaučuka nolīgums), 1979. gada 4. oktobris, EU:C:1979:224, 44. punkts, un spriedums, 1987. gada 26. marts, Komisija/Padome, 45/86, EU:C:1987:163, 20. punkts.

50 — Skat. ģenerāladvokāta N. Vāla secinājumus atzinuma procedūrā 3/15 (Marrākešas līgums par piekļuvi iespieddarbiem), EU:C:2016:657, 43. punkts.

51 — Atzinums 1/78 (Starptautiskais dabiskā kaučuka nolīgums), 1979. gada 4. oktobris, EU:C:1979:224, 41.–46. punkts.

52 — Spriedumi, 1995. gada 17. oktobris, *Werner*, C-70/94, EU:C:1995:328, 10. punkts, un 1995. gada 17. oktobris, *Leifer* u.c., C-83/94, EU:C:1995:329, 11. punkts.

53 — Spriedums, 1990. gada 29. marts, Grieķija/Padome, C-62/88, EU:C:1990:153, 17.–20. punkts, un atzinums 2/00 (Kartahenas protokols par bioloģisko drošību) 2001. gada 6. decembris, EU:C:2001:664, 40. punkts. Skat. arī nesenos ģenerāladvokāta N. Vāla secinājumus atzinuma procedūrā 3/15 (Starptautiskais dabiskā kaučuka nolīgums), EU:C:2016:657, 69. punkts.

103. LESD 207. panta nozīmē ir svarīgi, lai Eiropas Savienības (iekšējā vai ārējā) darbība saistītos *tieši ar* starptautisko tirdzniecību, proti, tirdzniecību ar trešajām valstīm (nevis tirdzniecību iekšējā tirgū)[54], tādā ziņā, ka tā ir it īpaši domāta, lai veicinātu, atvieglotu vai reglamentētu tirdzniecību, un tieši un tūlītēji to ietekmē[55]. Tādējādi ar to vien, ka Eiropas Savienības akts var ietekmēt starptautisko tirdzniecību, nav pietiekami, lai tas ietilptu kopējā tirdzniecības politikā.

104. Nodalot (starptautiskās) saistības, kas ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, no tām, kuru galvenais mērķis ir uzlabot iekšējā tirgus darbību, ir svarīgi noteikt, vai nolīguma mērķis būtībā ir paplašināt ārpus Eiropas Savienības teritorijas to dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu, kas "lielākoties jau ir notikusi" ar ES sekundārajiem tiesību aktiem, kuri attiecas uz tirdzniecību iekšējā tirgū[56]. Ja tas tā ir, var prezumēt, ka šī nolīguma mērķis ir veicināt starptautisko tirdzniecību un tādēļ tā noslēgšana ietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Un otrādi, ja tieši šī "iekšējā" tuvināšana ir nolīguma priekšmets, dominējošais nolīguma mērķis ir uzlabot iekšējā tirgus darbību un līdz ar to tas neiekļaujas kopējā tirdzniecības politikā, pat ja tas ietekmē starptautisko tirdzniecību[57].

105. Vairākus lietas dalībniekus uztrauc vai nu vispār, vai saistībā ar konkrētu *EUSFTA* nodaļu, ka tas, ka pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā Komisija plaši interpretē kopējās tirdzniecības politikas darbības jomu, apdraud LESD 207. panta 6. punktu.

106. Pēc maniem uzskatiem, LESD 207. panta 6. punkts attiecas tikai uz LESD 207. panta 1. punktā paredzēto Eiropas Savienības kompetenču īstenošanu. Tas paredz, ka šī kompetence ir pierādīta. Tādējādi tas nevar mainīt LESD 207. panta 1. punktā paredzēto Eiropas Savienības ekskluzīvo ārējo kompetenci. LESD 207. panta 6. punktā ir paredzēti divi ierobežojumi, pat ja šķiet, ka otrais papildina pirmo.

107. Pirmkārt, kompetences īstenošana kopējās tirdzniecības politikas jomā nevar ietekmēt Eiropas Savienības un dalībvalstu kompetences savstarpējo dalījumu. Pēc maniem uzskatiem, šis pirmais ierobežojums ir kompetenču piešķiršanas principa, kas ir paredzēts LESD 2. panta 1. un 2. punktā un sīkāk precizēts 18. deklarācijā attiecībā uz kompetenču robežām[58], izpausme. Citiem vārdiem sakot, Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences kopējā tirdzniecības politikā īstenošana nedrīkst mainīt vai citādi ietekmēt Līguma noteikumus par kompetenču sadalījumu *citās* jomās, kuras neietilpst šajā kompetencē (kā, piemēram, tirdzniecība iekšējā tirgū). Es pamatoju šo interpretāciju ar LESD 207. panta 2. punktu, kurā ir paredzēts juridiskais pamats, lai pieņemtu "[..] pasākumus, kas nosaka kopējās tirdzniecības politikas īstenošanu", nevis apgalvojumu, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz visiem pasākumiem, kas var tikt pieņemti, pildot pienākumus, kuri izriet no nolīguma, ko Eiropas Savienība ir noslēgusi, īstenojot savu ekskluzīvo kompetenci kopējā tirdzniecības politikā.

108. Tā, piemēram, ja Eiropas Savienība īsteno tās ekskluzīvo kompetenci saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu attiecībā uz visu *TRIPS* līgumu[59], tas nenozīmē, ka tai ir kompetence regulēt katru jautājumu iekšējā tirgū, uz ko attiecas šis līgums. Tāpat tāda īstenošana nevar mainīt ārējo kompetenču sadalījumu starp dalībvalstīm un Eiropas Savienību attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesībām kopumā.

54 — Spriedumi, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, 50. punkts, un 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome, C-137/12, EU:C:2013:675, 56. punkts.

55 — Skat. tostarp spriedumus, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, 51. un 52. punkts un tajos minētā judikatūra, un 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome, C-137/12, EU:C:2013:675, 57. un 58. punkts.

56 — Spriedums, 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome, C-137/12, EU:C:2013:675, 67. punkts.

57 — Tāda pieeja ir atbalstīta atzinumā 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 44. un 45. punkts (par pakalpojumiem) un 59. un 60. punkts (par intelektuālā īpašuma tiesībām).

58 — Šajā deklarācijā ir paredzēts, ka "saskaņā ar Savienības un dalībvalstu kompetenču sadalījuma sistēmu, kas paredzēta [LES] un [LESD], kompetences, kas Līgumos nav piešķirtas Savienībai, paliek dalībvalstīm".

59 — Skat. turpmāk 424.–430. punktu.

109. Savukārt es *nelasu* pirmo ierobežojumu tādā nozīmē, ka Eiropas Savienības kompetences kopējā tirdzniecības politikā īstenošana ir atkarīga no tā, vai Eiropas Savienībai ir iekšējā kompetence, pamatojoties uz kādu citu pamatu, vai arī tā ir īstenojusi šo kompetenci [60]. Konkrētāk, uzstāšana uz paralēlismu starp kopējās tirdzniecības politikas ārējiem aspektiem un citu ES politiku iekšējiem aspektiem nav nekādi pamatota citās LESD 207. panta daļās. Tādējādi LESD 207. panta 4. punktā ir skaidri apstiprināts, ka kopējā tirdzniecības politika var ietvert kultūras un audiovizuālo pakalpojumu tirdzniecību un sociālo, izglītības un veselības aprūpes pakalpojumu tirdzniecību. Turpretī Eiropas Savienības iekšējās kompetences sabiedrības veselības jomā ir ierobežotas, jo tās tikai papildina dalībvalstu darbības [61]. Turklāt ES darbībai ir jāievēro dalībvalstu pienākumi definēt savu veselības politiku un organizēt un sniegt veselības pakalpojumus un medicīnisko aprūpi [62].

110. Otrais ierobežojums, kas ir paredzēts LESD 207. panta 6. punktā, ir, ka kompetences īstenošana kopējās tirdzniecības politikas jomā nevar izraisīt dalībvalstu normatīvo vai administratīvo aktu saskaņošanu, ja Līgumi tādu saskaņošanu neparedz. Kā tas ir skaidri apstiprināts LESD 207. panta 4. punktā, šis ierobežojums nenozīmē, ka kopējā tirdzniecības politika nevar aptvert tirdzniecības jautājumus, attiecībā uz kuriem citi Līguma noteikumi nepieļauj saskaņošanu (kā, piemēram, sociālās politikas, izglītības, sabiedrības veselības vai kultūras jautājumi) [63]. Drīzāk tas nozīmē, ka, īstenojot savas kompetences saskaņā ar LESD 207. pantu, Eiropas Savienība nevar darboties tā, lai apietu Līgumos paredzēto saskaņošanas aizliegumu. Tādējādi šis ierobežojums ir īpašs pirmā ierobežojuma papildinājums.

111. Šajā atzinuma procedūrā Tiesai ir jāinterpretē arī LESD 207. panta 5. punkts, it īpaši saistībā ar pienākumiem, kuri attiecas uz transportu *EUSFTA* astotajā nodaļā ("Pakalpojumi, uzņēmējdarbība un elektroniskā komercija") [64]. Saskaņā ar šo tiesību normu uz starptautisku nolīgumu apspriešanu un noslēgšanu transporta jomā attiecas LESD trešās daļas VI sadaļa, proti, Līguma noteikumi par Eiropas Savienības transporta politiku. Tādējādi šādi nolīgumi neietilpst kopējās tirdzniecības politikas darbības jomā.

112. Šis izņēmums nav nekas jauns. Līgumi vienmēr saglabāja transporta politiku ārpus kopējās tirdzniecības politikas. Faktiski tas bija šis izņēmums, kas lika Tiesai spriedumā lietā *AETR* noteikt *netiešas* ekskluzīvās ārējās kompetences principu – pretēji tiešai ekskluzīvai kompetencei kopējā tirdzniecības politikā [65].

113. Lai gan spriedums lietā *AETR* bija saistīts ar nolīgumu, ar ko izveido drošības noteikumus, atzinumā 1/94 Tiesa nesaskatīja iemeslu izdarīt atšķirīgu secinājumu attiecībā uz tirdzniecības nolīgumiem, kas iekļauj arī pārvadājumus, kā, piemēram, *GATS* [66]. Tā noteica, ka "[*AETR* sprieduma] pamatā esošā ideja ir, ka starptautiskie nolīgumi transporta jomā nav iekļauti [kopējā tirdzniecības politikā]" [67]. Šī nostāja nemainījās Nicas līgumā [68] un Lisabonas līgumā [69]. Transporta pakalpojumu

60 — Šī iemesla dēļ es nepiekrītu interpretācijai, ko ģenerāladvokāte J. Kokote sniedza attiecībā uz ierobežojumu, kas agrāk izrietēja no EKL 133. panta 6. punkta. Skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumus lietā Komisija/Padome, C-13/07, EU:C:2009:190, 120.–122. punkts un 139.–142. punkts. Saskaņā ar ģenerāladvokātes J. Kokotes viedokli šī noteikuma pirmās daļas [..] "jēga un mērķis pavisam vispārīgi ir radīt paralelitāti starp [Eiropas Savienības] iekšējām un ārējām kompetencēm un novērst situāciju, ka [Eiropas Savienība] uzņemas ārējās saistības, ko tā iekšienē nevar īstenot nepietiekamu pilnvaru dēļ".

61 — Skat. LESD 6. pantu.

62 — Skat. LESD 168. pantu. LESD 6. pantā ir paredzēts, ka attiecībā uz cilvēku veselības aizsardzību un uzlabošanu Savienības kompetencē ir veikt darbības, lai "atbalstītu, koordinētu vai papildinātu dalībvalstu darbības".

63 — Skat. attiecīgi LESD 153. panta 2. punkta a) apakšpunktu, 165. panta 4. punktu, 168. panta 5. punktu un 167. panta 5. punktu.

64 — Skat. turpmāk 208.–219. punktu.

65 — Spriedums, 1971. gada 31. marts, Komisija/Padome, 22/70, EU:C:1971:32, 16. punkts.

66 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 49. un 50. punkts.

67 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 48. punkts.

68 — Skat. EKL 133. panta 6. punkta trešo daļu ("Apspriežot un slēdzot starptautiskus nolīgumus transporta jomā, piemēro V sadaļas un 300. panta noteikumu"). Šis noteikums atspoguļoja Nicas līguma autoru vēlmi "jautājumā saglabāt *statu quo ante*" (skat. atzinumu 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 159. punkts).

69 — Skat. LESD 207. panta 5. punktu.

starptautiskajā tirdzniecībā Līgumu mērķis tādējādi ir "saglabāt principiālu paralēlismu starp iekšējo kompetenci, kas tiek īstenota, vienpusēji pieņemot [ES] tiesību normas, un ārējo kompetenci, kas tiek īstenota, noslēdzot starptautiskos nolīgumus, vienai un otrai kompetencei [..] esot nostiprinātai Līguma sadaļā, kas īpaši veltīta kopējai transporta politikai" [70].

114. Šī iemesla dēļ LESD 207. panta 5. punkta piemērošana neaprobežojas ar starptautiskiem nolīgumiem, kas attiecas tikai vai galvenokārt uz tirdzniecību ar transporta pakalpojumiem. Kā Tiesa noteica atzinumā 1/08, pretējā gadījumā tas nozīmētu, ka starptautiskā nolīguma normas ar pilnīgi identisku mērķi ietilptu vai nu transporta politikas jomā, vai tirdzniecības politikas jomā vienīgi atkarībā no tā, vai nolīguma līgumslēdzējas puses būtu izlēmušas nodarboties vienīgi ar šādu transporta pakalpojumu tirdzniecību vai arī būtu izlēmušas vienlaikus nodarboties ar šādu tirdzniecību un cita veida pakalpojumu tirdzniecību, vai arī nodarboties ar to visu kopumā [71].

115. Lai arī LESD 207. panta 5. punkta darbības joma ir plaša, man šķiet, ka frāze "starptautiskie nolīgumi transporta jomā" nenozīmē, ka katrs nolīgums, kas ir piemērojams pārvadājumiem (proti, būtībā preču vai personu pārvadāšanas pakalpojumam ar vienu vai vairākiem transporta līdzekļiem no viena punkta uz otru), ir izslēdzams no kopējās tirdzniecības politikas. Apstāklis, ka vispārpiemērojamus pasākumus praksē var piemērot arī transportam, ne vienmēr iedarbina LESD 207. panta 5. punktā paredzēto izņēmumu. Drīzāk starptautisks nolīgums "transporta jomā" ir nolīgums, kurā ir iekļauti noteikumi, kas attiecas tieši uz transportu. Tas izskaidro, kāpēc atzinumā 1/08 Tiesa koncentrējās uz nozaru saistībām (un horizontālām saistībām, kas ir piemērojamas papildus šīm saistībām), lai secinātu, ka ir izpildīti nosacījumi LESD 207. panta 5. punktā paredzētā izņēmuma piemērošanai.

116. Šī tiesvedība rāda, ka joprojām pastāv neskaidrība par LESD 207. panta 5. punkta darbības jomu. Jautājumi par saistībām, kuras attiecas uz tirdzniecību ar *transporta pakalpojumiem*, ietver jautājumu par to, vai LESD 207. panta 5. punktā paredzētais izņēmums aptver uzņēmējdarbību (kā definēts *EUSFTA*), pat ja LESD trešās daļas VI sadaļa to neregulē, un vai šajā izņēmumā ietilpst arī pakalpojumi, kas ir "pakārtoti" transporta pakalpojumiem. Šos jautājumus es aplūkošu, analizējot *EUSFTA* astoto nodaļu [72].

LESD 3. panta 2. punkts

117. Ja, pamatojoties uz LESD 3. panta 1. punktu, Eiropas Savienībai nav tiešas ekskluzīvas kompetences noslēgt starptautisku nolīgumu, tai tomēr var būt netieša ekskluzīva kompetence, pamatojoties uz LESD 3. panta 2. punktu. Abi LESD 3. panta punkti attiecas tieši uz kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm. Tomēr atšķirībā no LESD 3. panta 1. punkta 3. panta 2. punkts attiecas tikai uz ārējo kompetenci. Visi dažādie tajā paredzētie pamati tomēr vienmēr paredz kādas iekšējās kompetences īstenošanu.

118. Lai pierādītu Eiropas Savienības ekskluzīvo ārējo kompetenci, Komisija atsaucas uz diviem pamatiem, kas ir pamatoti ar LESD 3. panta 2. punktu.

70 — Atzinums 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 164. punkts.

71 — Atzinums 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 163. punkts. Tādu pašu secinājumu (lai arī netieši) var izdarīt jau no atzinuma 2/92 (ESAO trešais pārskatītais lēmums par valsts režīmu), 1995. gada 24. marts, EU:C:1995:83, 27. punkts.

72 — Skat. turpmāk 208.–219. punktu.

119. Attiecībā uz astotās nodaļas daļu par pakalpojumiem, uzņēmējdarbību un elektronisko komerciju [73] Komisija atsaucas uz pirmo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu, atbilstoši kuram Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence, "[..] ja tā slēgšana ir paredzēta Savienības leģislatīvajā aktā". Saskaņā ar Tiesas judikatūru šī noteikuma loģiskais pamats ir, ka var būt situācijas, kad, lai arī pašos Līgumos Eiropas Savienības ārējā kompetence nav paredzēta, iestāžu pieņemtie kopīgie noteikumi paredz šo kompetenci, paredzot starptautisko nolīgumu noslēgšanu [74]. Tādās situācijās Eiropas Savienība iegūst ekskluzīvu kompetenci no kopīgiem noteikumiem [75], jo, ļaujot dalībvalstīm slēgt pašām savus starptautiskos nolīgumus, varētu tikt apdraudēta saskaņota ārējā darbība jomās, kuras aptver minētie ES noteikumi [76].

120. Attiecībā uz dažām citām *EUSFTA daļ*ām [77] Komisija pamatojas uz trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu. Saskaņā ar šo pamatu Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence noslēgt starptautisku nolīgumu, "[..] ciktāl līguma slēgšana ietekmē Savienības kopīgos noteikumus vai maina to darbības jomu". Šis pamats atbilst testam, kuru Tiesa paredzēja spriedumā *AETR*, lai definētu "[..] starptautisko saistību raksturu, kuras dalībvalstīm ir aizliegts uzņemties ārpus Savienības iestāžu ietvara, ja Līguma mērķu īstenošanai ir pieņemti Savienības kopīgie noteikumi" [78].

121. Tā saucamais "*AETR* princips" sniedz pamatu Eiropas Savienības netiešai ekskluzīvai kompetencei noslēgt starptautisku nolīgumu. Sākotnēji tas tika izstrādāts, ņemot vērā, no vienas puses, primāro tiesību aktu prasību, ka dalībvalstīm jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu to pienākumu izpildi, kas izriet no Līgumiem vai no iestāžu darbībām, un, no otras puses, dalībvalstu pienākumu atturēties no visiem pasākumiem, kas varētu apdraudēt Līgumu mērķu sasniegšanu [79]. Tādējādi Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence, ja pastāv risks, ka dalībvalstis, rīkojoties ārpus ES iestāžu ietvara, varētu uzņemties starptautiskās saistības, kas ietekmē Savienības kopīgos noteikumus vai maina to darbības jomu. Ar to varētu tikt apieti Līgumos paredzētie noteikumi par ES politiku īstenošanu un tādējādi varētu tikt apšaubīta pati ES integrācijas procesa būtība.

122. Tiesas judikatūrā ir sniegtas dažas norādes par to, kā pārbaudīt, vai ir izpildīti trešā pamata piemērošanas nosacījumi. Ir jāveic īpaša analīze par saistību starp ierosināto starptautisko nolīgumu un attiecīgajā laikā spēkā esošajiem ES tiesību aktiem. Piemērojot šo analīzi un atbilstoši kompetenču piešķiršanas principam, ekskluzīva ārējā kompetence ir jāpierāda tam dalībniekam, kas uz to atsaucas [80].

123. Pirmais solis šajā analīzē ir definēt jomu, uz kuru attiecas starptautiskais nolīgums, lai noteiktu, kādi kopīgie noteikumi ir būtiski. Nolīguma priekšmetu var noteikt pēc nolīguma satura un mērķa. Šajā saistībā, lai arī analizējot tā dēvētos viendabīgos nolīgumus, ir iespējams aprakstīt visu nolīgumu kā nolīgumu, kas aptver "kādu jomu", un pēc tam pārbaudīt, vai šī joma ir pilnībā saskaņota ar kopīgajiem noteikumiem vai arī šī joma lielākoties ir aptverta ar šiem kopīgajiem noteikumiem [81], šo pieeju nevar viegli pārnest uz tādu nolīgumu kā *EUSFTA*, kas dažādās nodaļās un daļās reglamentē vairākas "jomas".

73 — Skat. turpmāk 221.–224. punktu.

74 — Skat. tostarp spriedumu, 2002. gada 5. novembris, Komisija/Vācija, C-476/98, EU:C:2002:631, 109. punkts un tajā minētā judikatūra.

75 — Spriedums, 2002. gada 5. novembris, Komisija/Vācija, C-476/98, EU:C:2002:631, 108. punkts un tajā minētā judikatūra.

76 — Šajā saistībā skat. atzinumu 1/03 (Jaunā Lugāno konvencija), 2006. gada 7. februāris, EU:C:2006:81, 45., 121. un 122. punkts

77 — Skat. turpmāk 225.–268. punktu.

78 — Spriedums, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 66. punkts.

79 — Spriedums, 1971. gada 31. marts, Komisija/Padome, 22/70, EU:C:1971:32, 21. punkts. Šobrīd šie pienākumi ir iekļauti LES 4. panta 3. punkta otrajā un trešajā daļā.

80 — Spriedums, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 75. punkts.

81 — Tādējādi šo pieeju varētu piemērot Eiropas Padomes konvencijai par raidorganizāciju tiesību aizsardzību (spriedums, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 78.–103. punkts) vai Marakešas līgumam, kas atvieglo piekļuvi iespieddarbiem personām, kuras ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ (skat. ģenerāladvokāta N. Vāla secinājumus atzinuma procedūrā 3/15 (Marrākešas līgums par piekļuvi iespieddarbiem), EU:C:2016:657, 137.–154. punkts).

124. Komisijas argumenti šajā lietā izvirza jaunu jautājumu. Vai trešais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu jāpiemēro tikai tad, ja ES iestādes jau ir pieņēmušas "kopīgus noteikumus", pildot Eiropas Savienības likumdošanas kompetences, vai arī paši Līguma noteikumi zināmos nosacījumos var būt "kopīgi noteikumi"? Komisija norāda, ka Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence saistībā ar *EUSFTA* tiesību normām par ieguldījumu veidiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi, izriet no "kopīgiem noteikumiem", kas ir ietverti pašā LESD 63. pantā. Es aplūkošu šo jautājumu, analizējot *EUSFTA* devītās nodaļas A sadaļu [82].

125. Otrais solis ir noteikt, kādi kopīgi noteikumi pastāv šajā jomā. Tomēr starptautiska nolīguma darbības jomai un kopīgajiem noteikumiem nav jābūt savstarpēji pilnībā atbilstošiem [83]. Var būt pietiekami, ja starptautiskais nolīgums ietilpst nozarē, kura lielākoties jau tiek regulēta ar šiem kopīgajiem noteikumiem [84]. Attiecīgie kopīgie noteikumi var ietvert ne tikai tiesību aktus, kas piemērojami konkrētajā jomā, uz kuru attiecas nolīgums, bet arī tiesību aktus, kuriem ir plašāka piemērošanas joma [85]. Nav nozīmes arī tam, ka šie kopīgie noteikumi ir (nav) atrodami vienā un tajā pašā ES tiesību instrumentā [86].

126. Kopīgie noteikumi nav tikai tie noteikumi, kas reglamentē situācijas, kurās ir iesaistīts elements, kas nav ES elements, un kurām tādējādi ir ārējā dimensija [87]. Identificējot kopīgos noteikumus, ir jāņem vērā gan šobrīd spēkā esošie ES tiesību akti, gan šo noteikumu attīstība nākotnē, ciktāl analīzes veikšanas laikā šī attīstība ir paredzama [88].

127. Lietas dalībnieku argumenti par to, kādi kopīgie noteikumi ir būtiski, piemērojot *AETR* principu transporta pakalpojumu jomā un ieguldījumu veidiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi, liecina, ka pastāv dažādi pārpratumi par "kopīgiem noteikumiem". Šī tiesvedība dod Tiesai iespēju sniegt vajadzīgo skaidrojumu [89].

128. Trešais solis ir izvērtēt starptautiska nolīguma noslēgšanas (iespējamo) ietekmi uz attiecīgajiem kopīgajiem noteikumiem. Nav jāpierāda, ka šāda ietekme *ir*: risks, ka kopīgie noteikumi var tikt ietekmēti vai to darbības joma var tikt mainīta, ir pietiekams [90]. Tāds risks pastāv, ja saistības saskaņā ar starptautisko nolīgumu ietilpst kopīgo noteikumu darbības jomā [91]. Nav jāpierāda iespējamā pretruna, proti, konflikts starp starptautisko nolīgumu un kopīgajiem noteikumiem [92].

129. Ja ar kopīgajiem noteikumiem pilnībā ir saskaņota joma, kuru reglamentē starptautiskais nolīgums [93], ekskluzīvā kompetence noslēgt šo nolīgumu ir viegli konstatējama. Jāuzskata, ka starptautiskās saistības, kas rodas ar šī nolīguma noslēgšanu, ietekmē saskaņotos noteikumus.

82 — Skat. turpmāk 350.–359. punkts.

83 — Spriedumi, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 69. punkts un tajā minētā judikatūra, un 2014. gada 26. novembris, *Green Network*, C-66/13, EU:C:2014:2399, 30. punkts. Šajā analīzes posmā tests saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu ir nošķirts no to jomu noteikšanas, kuras ES darbība "pārņēma" saskaņā ar dalītām kompetencēm.

84 — Spriedumi, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 70. punkts un tajā minētā judikatūra, un 2014. gada 26. novembris, *Green Network*, C-66/13, EU:C:2014:2399, 31. punkts.

85 — Skat., piemēram, spriedumu, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 81. punkts.

86 — Skat., piemēram, spriedumu, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 82. punkts.

87 — Skat., piemēram, atzinumu 1/03 (Jaunā Lugāno konvencija), 2006. gada 7. februāris, EU:C:2006:81, 172. punkts.

88 — Atzinums 1/13 (Trešo valstu pievienošanās Hāgas konvencijai), 2014. gada 14. oktobris, EU:C:2014:2303, 74. punkts un tajā minētā judikatūra, un spriedums, 2014. gada 26. novembris, *Green Network*, C-66/13, EU:C:2014:2399, 33. punkts.

89 — Skat. turpmāk 234. un 349.–361. punktu.

90 — Spriedums, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 68. punkts un tajā minētā judikatūra.

91 — Spriedums, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 68. punkts un tajā minētā judikatūra.

92 — Spriedums, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 71. punkts un tajā minētā judikatūra.

93 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 96. punkts.

130. Ja saskaņošana ir tikai daļēja, tas apstāklis vien, ka starptautiskais nolīgums (vai tā daļa(-s)) attiecas uz jomu, kuru "lielākoties aptver" ES noteikumi, automātiski neizraisa secinājumu, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence risināt sarunas par visu šo starptautisko nolīgumu (vai attiecīgo daļu), nepārbaudot, vai ir piemērojams *AETR* princips. Viss ir atkarīgs no uzņemto saistību satura un to iespējamās saiknes ar ES tiesību normām [94].

131. 25. protokols par kopīgas kompetences īstenošanu nemazina tikko izklāstītos principus. Šis protokols attiecas tikai uz LESD 2. panta 2. punktu. Tā vienīgais mērķis ir definēt Eiropas Savienības kompetences, kas ir dalīta ar dalībvalstīm, īstenošanas darbības jomu. Tajā ir skaidri norādīts, ka šīs kompetences īstenošanas darbības joma "attiecas tikai uz tiem elementiem, kas noteikti attiecīgajā [Eiropas] Savienības aktā un tādēļ neattiecas uz visu jomu". Tāpēc 25. protokolu nevar interpretēt kā ierobežojošu Eiropas Savienības ekskluzīvās ārējās kompetences tvērumu gadījumos, kas ir minēti LESD 3. panta 2. punktā, kā ir paskaidrots judikatūrā [95].

132. Ņemot vērā iepriekš minēto, tagad es aplūkošu kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm attiecībā uz *EUSFTA*.

Mērķi un vispārīgas definīcijas, kas attiecas uz *EUSFTA* (*EUSFTA* pirmā nodaļa [96])

Argumenti

133. *Komisija* uzskata, ka pirmā nodaļa pilnībā ietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Pēc Komisijas uzskatiem, vispārīgie mērķi, kas ir noteikti *EUSFTA* 1.1. un 1.2. pantā, lielā mērā iekļaujas kopējās tirdzniecības politikas mērķu ietvarā, kas paredzēts LESD 206. pantā. *EUSFTA* mērķi esot tikai nedaudz plašāki par kopējās tirdzniecības politikas mērķiem. Tādā gadījumā šie mērķi katrā ziņā iekļaujoties LESD mērķu ietvarā (konkrētāk, LESD 63. panta 1. punkta, 91. panta un 100. panta).

134. *Pārējie lietas dalībnieki* nav izvirzījuši nekādus konkrētus argumentus saistībā ar pirmo nodaļu.

Analīze

135. Manā skatījumā, Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence, pamatojoties uz LESD 207. panta 1. punktu, lai pieņemtu lēmumu izveidot brīvās tirdzniecības zonu saskaņā ar *GATT 1994* XXIV pantu un *GATS* V pantu [97] un vienotos, ka *EUSFTA* mērķi ir liberalizēt un veicināt tirdzniecību un ieguldījumus. Šādi jautājumi acīmredzami ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

136. Turklāt tiesību normas, kurās ir uzskaitītas vispārēji piemērojamās definīcijas, ir tikai pakārtotas. Šīs tiesību normas nav tādas, kas izmaina kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm attiecībā uz citām *EUSFTA* tiesību normām.

137. Tādējādi jāsecina, ka pirmā nodaļa pilnībā ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē saskaņā ar LESD 207. pantu.

94 — Es jau izteicu šo viedokli manos secinājumos lietā Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:224, 104.–111. punkts.

95 — Spriedums, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 73. punkts.

96 — Skat. šo secinājumu pielikuma 2. punktu.

97 — Atsevišķs jautājums ir, vai visi jautājumi, kurus aptver *EUSFTA* pakalpojumu nodaļa (astotā nodaļa), faktiski ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē. Skat. turpmāk 195.–268. punktu.

Preču tirdzniecība (*EUSFTA*otrā līdz sestā nodaļa[98] un *EUSFTA*1. protokols[99])

Argumenti

138. *Komisija* uzskata, ka otrā līdz sestā nodaļa pilnībā ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

139. Komisija apgalvo, ka visi otrās nodaļas noteikumi konkrēti attiecas uz starptautisko preču tirdzniecību, jo to nolūks esot liberalizēt preču tirdzniecību starp pusēm un tie tieši un tūlītēji ietekmējot šo tirdzniecību. Tas attiecoties gan uz šīs nodaļas noteikumiem par tarifiem, kas ir minēti LESD 207. panta 1. punktā, gan uz netarifa noteikumiem, kuri atveido, iekļauj ar atsauci vai ir izstrādāti, pamatojoties uz esošiem *GATT 1994* un citu daudzpusējo nolīgumu par preču tirdzniecību noteikumiem (un tādējādi, kā Tiesa noteica atzinumā 1/94, automātiski ietilpst kopējā tirdzniecības politikā).

140. Komisija izvirza līdzīgus argumentus attiecībā uz trešo nodaļu (LESD 207. panta 1. punkts aptver "tirdzniecības aizsardzības pasākumu[s] [..], tostarp to[s] pasākumu[s], ko veic dempinga vai subsīdiju gadījumā"), ceturto nodaļu (jo tā atvieglojot preču tirdzniecību, nodrošinot satvaru nevajadzīgu tirdzniecības šķēršļu prevencijai, identificēšanai un likvidēšanai *TBT* līguma [Līguma par tehniskajām barjerām tirdzniecībā] darbības jomā) un piekto nodaļu (jo tās mērķis esot mazināt *SFS* pasākumu negatīvo ietekmi uz tirdzniecību). Nolīgums par 1994. gada Vispārējās vienošanās par tarifiem un tirdzniecību VI panta īstenošanu (Antidempinga nolīgums), Līgums par subsīdijām un kompensācijas pasākumiem (*SCM* līgums), Nolīgums par aizsardzības pasākumiem, *TBT* līgums un *SPS* nolīgums visi esot daļa no daudzpusējiem nolīgumiem par preču tirdzniecību, kas saskaņā ar atzinumu 1/94 ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

141. Visbeidzot arī sestā nodaļa konkrēti attiecoties uz starptautisko tirdzniecību, jo tās mērķis ir atvieglot preču tirdzniecību un nodrošināt efektīvu muitas kontroli. Komisija piebilst, ka lielākā daļa no šīs nodaļas noteikumiem atbilst detalizētākiem noteikumiem par to pašu jautājumu PTO līguma par tirdzniecības atvieglošanu, kas šobrīd ir ietverts PTO līguma 1.A pielikumā[100]. Pēc Komisijas uzskatiem, ne dalībvalstis, ne pārējās iestādes neapstrīd Eiropas Savienības ekskluzīvo kompetenci attiecībā uz šo jauno PTO līgumu.

142. *Parlaments* būtībā atbalsta Komisijas nostāju.

143. Lai arī *Padome* un gandrīz visas *dalībvalstis* neizvirza nevienu konkrētu argumentu saistībā ar otro līdz sesto nodaļu, viena no dalībvalstīm apgalvo, ka Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence neaptver muitas sadarbību, kas ir paredzēta *EUSFTA* 6.1. panta 1. punkta otrajā teikumā. LESD 206. pantā ir atsauce vienīgi uz muitas savienības nodibināšanu saskaņā ar LESD 28.–32. pantu. Tādējādi tas neaptverot LESD 33. pantu, kas nodrošina juridisku pamatu, lai pieņemtu "[..] pasākumus, lai stiprinātu sadarbību starp dalībvalstu muitām, kā arī starp dalībvalstīm un Komisiju". Turklāt atbilstoši LESD 6. panta g) punktam, kas ir apstiprināts LESD 197. panta 2. punktā (vienīgais XXIV sadaļas "Administratīvā sadarbība" noteikums), attiecībā uz administratīvo sadarbību Eiropas Savienībai ir kompetence vienīgi atbalstīt, koordinēt vai papildināt dalībvalstu darbības.

98 — Skat. šo secinājumu pielikuma 3.–12. punktu.

99 — Skat. šo secinājumu pielikuma 131. punktu.

100 — Līguma teksts ir pieejams interneta vietnē: https://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm.

Analīze

144. Otrā līdz sestā nodaļa reglamentē preču tirdzniecības regulējuma dažādus aspektus. Jautājumi, kurus aptver šīs nodaļas, un tajās paredzētie saistību veidi zināmā mērā atbilst noteiktiem PTO līgumiem, kas ir saistīti ar preču tirdzniecību.

145. Pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā kopējā tirdzniecības politika jau aptvēra preču tirdzniecību. Atzinumā 1/94 Tiesa secināja, ka (toreizējai) Eiropas Kopienai saskaņā ar EK līguma 113. pantu bija ekskluzīva kompetence noslēgt "daudzpusējus nolīgumus par preču tirdzniecību", proti, nolīgumus, kas iekļauti PTO līguma 1.A pielikumā (turpmāk tekstā – "1.A pielikuma līgumi")[101]. Tas iekļauj *GATT 1994*, bet arī vēl 12 citus nolīgumus. Tiesa secināja, ka visi 1.A pielikuma līgumi ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, neizvērtējot katru atsevišķi[102]. Tādējādi tika atzīts, ka tie visi konkrēti attiecas uz starptautisko tirdzniecību tādā ziņā, ka tie galvenokārt ir domāti, lai veicinātu, atvieglotu vai reglamentētu šo tirdzniecību, un tieši un tūlītēji to ietekmē. Lielākā daļa no PTO līguma 1.A pielikuma nolīgumiem ietver saistības attiecībā tostarp uz piekļuvi tirgum, valsts režīmu un citiem iekšējā regulējuma veidiem, pārredzamību, izskatīšanu tiesā un administratīvu izskatīšanu, un tirdzniecības mērķu līdzsvarošanu ar netirdzniecības mērķiem. Dažu šo nolīgumu piemērošanas joma ir definēta, atsaucoties uz preču veidu (piemēram, Līgums par lauksaimniecību un Līgums par tekstilijām un apģērbu), citi attiecas uz īpašiem tirdzniecības instrumentu veidiem (piemēram, *TBT* līgums, Līgums par ar tirdzniecību saistītiem investīciju pasākumiem, Antidempinga nolīgums; *SCM* līgums un Nolīgums par aizsardzības pasākumiem), tirdzniecības pasākumiem ar konkrētu mērķi (piemēram, *SPS* līgums) vai importēšanas vai eksportēšanas procesa noteiktiem posmiem (piemēram, Līgums par 1994. gada Vispārējās vienošanās par tarifiem un tirdzniecību VII panta īstenošanu (turpmāk tekstā – "Muitas vērtības noteikšanas līgums"), Līgums par pirmsnosūtīšanas inspekciju, Līgums par izcelsmes noteikumiem un Līgums par importa licencēšanas kārtību).

146. Tādējādi atzinumā 1/94 ir skaidri noteikts, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence jautājumos, kurus aptver šie nolīgumi, un ar tiem uzņemtajās saistībās[103]. Šī nostāja nemainās pēc Lisabonas līguma, kas nav mainījis kopējās tirdzniecības politikas aprakstu, ciktāl tā attiecas uz preču tirdzniecību.

147. Ņemot vērā iepriekš minēto, ir skaidrs, ka otrā līdz piektā nodaļa konkrēti attiecas uz preču tirdzniecību. To priekšmets būtībā atbilst jautājumiem, kurus aptver noteikti PTO līguma 1.A pielikuma līgumi, kas iekļaujas Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē kopējā tirdzniecības politikā. Tātad otrā nodaļa attiecas uz *GATT 1994* I, II, un XI panta priekšmetu, kas iekļauj galvenās tirgus piekļuves saistības preču tirdzniecībā. Jautājumi, kurus aptver trešā nodaļa, attiecas uz *GATT 1994* noteikumiem par antidempingu, subsīdijām un aizsardzības pasākumiem un attiecīgiem konkrētākiem nolīgumiem (Antidempinga nolīgums, Nolīgums par subsīdijām un kompensācijas pasākumiem, Nolīgums par aizsardzības pasākumiem) PTO līguma 1.A pielikumā. Ceturtā un piektā nodaļa attiecas uz netarifa šķēršļiem, kurus aptver *GATT 1994* III panta regulējums (valsts režīms) un detalizētāks regulējums, kas ir atrodams *TBT* līgumā un *SPS* līgumā, kas arī ir iekļauti PTO līguma 1.A pielikumā.

148. Šie jautājumi attiecas uz preču pārrobežu aprites, to izlaišanas un muitošanas procesu un to tirgus režīmu. Tādējādi tie ir *konkrēti* saistīti ar starptautisko tirdzniecību.

101 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 34. punkts.

102 — Tiesa ir izskatījusi dažus no šiem nolīgumiem (Lauksaimniecības nolīgumu, *SPS* līgumu un *TBT* līgumu), ņemot vērā konkrētus argumentus, kurus lietas dalībnieki izvirzīja saistībā ar tiem. Skat. atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 28.–33. punkts.

103 — Tāda pati nostāja bija attiecībā uz *GATT* 1947, ciktāl Eiropas Kopiena ir pakāpeniski uzņēmusies pilnvaras, kuras iepriekš īstenoja dalībvalstis. Skat. spriedumus, 1972. gada 12. decembris, *International Fruit Company* u.c., no 21/72 līdz 24/72, EU:C:1972:115, 18. punkts, un 2008. gada 3. jūnijs, *The International Association of Independent Tanker Owners* u.c., C-308/06, EU:C:2008:312, 48. un 49. punkts.

149. Turklāt noteikumi, kuru mērķis ir atvieglot šo procesu (kas ir būtisks preču importam un eksportam) un padarīt šo procesu, kā arī šo preču tirgus režīmu reglamentējošos noteikumus pārredzamākus, paredzamus, efektīvus un rentablus, veicina, atvieglo vai reglamentē tirdzniecību un tieši un tūlītēji to ietekmē [104].

150. Šis secinājums attiecas arī uz muitas sadarbību, kas ir paredzēta sestajā nodaļā, un papildu noteikumiem saistībā ar muitu, kas ir atrodami 3. vienošanās un 4. vienošanās par atzīto tirgus dalībnieku programmu savstarpējo atzīšanu noteikumos (abas vienošanās attiecas uz sesto nodaļu).

151. Sestā nodaļa attiecas uz muitas procedūrām un novērtēšanu, un tirdzniecības veicināšanu (kas daļēji ir aptvertas ar *GATT 1994*), Muitas vērtības noteikšanas līgumu, kā arī neseno PTO Tirdzniecības veicināšanas līgumu. Sestajā nodaļā paredzētie sadarbības veidi zināmā mērā atbilst tiem, kurus piemēro muitas lietās saskaņā ar *GATT 1994* un Muitas vērtības noteikšanas līgumu. Papildus vispārējiem noteikumiem par publikāciju [105] pēdējos minētajos līgumos ir paredzētas arī konsultācijas par muitas vērtības noteikšanas sistēmas administrācijas jautājumiem [106]. Turklāt vispārīgākā līmenī *GATT 1994* un 1.A pielikuma līgumos ir paredzētas daudzas līdzīgas sadarbības formas dažādos jautājumos, kas ir saistīti ar preču tirdzniecību [107]. Šādi noteikumi neliedza Tiesai atzinumā 1/94 secināt, ka šie nolīgumi pilnībā ietilpst kopējā tirdzniecības politikā [108].

152. Es neatbalstu formālu argumentu, kas ir pamatots ar nošķiršanu, attiecībā uz preču tirdzniecību iekšējā tirgū starp Līguma noteikumiem, kas reglamentē muitas savienību (LESD 30.–32. pants) un muitas sadarbību (LESD 33. pants). LESD 206. pants, kurā ir noteikti muitas savienības mērķi, patiešām attiecas tikai uz LESD 28.–32. pantu. Tomēr tas ir tāpēc, ka tie ir noteikumi, ar kuriem tiek *izveidota* muitas savienība. Tāda noteikuma kā LESD 33. pants, kas piedāvā juridisko pamatu tiesību aktu pieņemšanai, lai stiprinātu muitas sadarbību Eiropas Savienībā, nolūks nav tāds. Tādējādi saprātīgi nevar izdarīt nekādu secinājumu par kopējās tirdzniecības politikas darbības jomu no apstākļa, ka LESD 206. pantā nav tiešas atsauces uz LESD 33. pantu. Tāpat LESD 6. panta g) punktam un 197. pantam nav nekādas ietekmes uz šīs politikas darbības jomu. Šajos noteikumos vispārīgā veidā ir aplūkota administratīvā sadarbība starp dalībvalstīm un starp tām un Eiropas Savienību. Tādējādi tie neierobežo Eiropas Savienības ekskluzīvo kompetenci ietvert tās kopējā tirdzniecības politikā pasākumus, kuru mērķis ir uzlabot administratīvo sadarbību ar trešajām valstīm attiecībā uz jautājumiem, kuri ietilpst šajā politikā.

153. Visbeidzot mana otrās līdz sestās nodaļas analīze attiecas arī uz 1. protokolu par jēdziena "noteiktas izcelsmes ražojumi" definīciju un administratīvās sadarbības metodēm. Šis protokols ietver noteikumus par izcelsmi. Tas acīmredzami ir *konkrēti* saistīts ar starptautisko preču tirdzniecību.

154. Līdz ar to jāsecina, ka saskaņā ar LESD 207. pantu otrā līdz sestā nodaļa pilnībā ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē kopējā tirdzniecības politikā.

104 — Skat. arī turpmāk 510.–512. punktu.

105 — Skat. Muitas vērtības noteikšanas līguma 12. pantu un *GATT 1994* X panta 1. punktu.

106 — Skat. Muitas vērtības noteikšanas līguma 18. panta 1. punktu un 19. pantu.

107 — Skat, piemēram, *GATT 1994* IX panta 6. punktu (sadarbība ar nolūku nepieļaut tirdzniecības marķējumu lietošanu noteiktos veidos); *GATT 1994* XV pantu (sadarbība, konsultācijas un informācijas apmaiņa ar SVF par apmaiņas pasākumiem); *GATT 1994* XXV pantu (līgumslēdzēju pušu kopdarbība); *GATT 1994* XXXVIII pantu (kopdarbība, lai īstenotu XXXVI pantā noteiktos tirdzniecības un attīstības mērķus); *SPS* līguma 4. panta 2. punktu (konsultācijas ar nolūku panākt vienošanos par noteiktu *SPS* pasākumu līdzvērtības atzīšanu); *SPS* līguma 7. pantu un B pielikumu (pārredzamība un informācijas apmaiņa); *TBT* līguma 10. pantu (informācijas apmaiņa).

108 — Skat. atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 34. punkts.

155. Tagad es pievērsīšos astotajai nodaļai. Tā kā septītā nodaļa ("Netarifa šķēršļi tirdzniecībai un ieguldījumiem enerģijas ražošanā no atjaunojamiem resursiem") un trīspadsmitā nodaļa ("Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība") rada līdzīgus jautājumus saistībā ar kopējās tirdzniecības politikas darbības jomu un saistību starp tirdzniecības un ar tirdzniecību nesaistītiem mērķiem [109], es izskatīšu septīto nodaļu vēlāk kopā ar trīspadsmito nodaļu.

Pakalpojumi, uzņēmējdarbība un elektroniskā komercija (*EUSFTA* astotā nodaļa [110])

Argumenti

Vispārīgi argumenti

156. *Komisija* norāda, ka A sadaļā ir paredzēts *EUSFTA* astotās nodaļas mērķis un darbības joma. Šīs nodaļas B līdz D sadaļa ietilpstot Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē, jo to darbības joma atbilst saistību atbilstoši 1., 2., 3. un 4. pakalpojumu sniegšanas režīmam saskaņā ar *GATS* darbības jomai, uz ko attiecas LESD 207. panta 1. punkts. Saskaņā ar *GATS* I panta 2. punkta a) līdz d) apakšpunktu šie četri režīmi aptver pakalpojuma sniegšanu: a) no vienas (PTO) dalībvalsts teritorijas jebkuras citas (PTO) dalībvalsts teritorijā (turpmāk tekstā – "1. režīms" jeb "pārrobežu pakalpojumu sniegšana"); b) vienas (PTO) dalībvalsts teritorijā jebkuras citas (PTO) dalībvalsts pakalpojuma patērētājam (turpmāk tekstā – "2. režīms" jeb "patēriņš ārzemēs"); c) ko veic vienas (PTO) dalībvalsts pakalpojumu sniedzējs, izmantojot komerciālo pārstāvniecību jebkuras citas (PTO) dalībvalsts teritorijā (turpmāk tekstā – "3. režīms" jeb "komerciāla pārstāvniecība"), un d) ko veic vienas (PTO) dalībvalsts pakalpojumu sniedzējs, izmantojot (PTO) dalībvalsts fizisko personu klātbūtni jebkuras citas (PTO) dalībvalsts teritorijā (turpmāk tekstā – "4. režīms" jeb "fizisku personu klātbūtne").

157. Komisija uzskata, ka katra astotās nodaļas E sadaļas ("Tehniskais regulējums") apakšsadaļa ir pietiekami cieši saistīta ar starptautisko tirdzniecību.

158. Attiecībā uz *vispārēji piemērojamiem noteikumiem* (1. apakšsadaļa) Komisija atsaucas uz salīdzinājumu ar *GATS* noteikumiem un ar vairākiem nesaistošiem līdzekļiem, kurus ir pieņēmušas dažādas PTO struktūras. Komisija turklāt apgalvo, ka *EUSFTA* 8.16. pants *par kvalifikāciju savstarpējo atzīšanu* ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, jo veicina ārvalstu pakalpojumu sniedzēju piekļuvi tirgum, un Tiesa ir apstiprinājusi, ka tādas saistības *GATS* ir daļa no kopējās tirdzniecības politikas. *EUSFTA* 8.17. pantā par *pārredzamību* ir paredzēti pienākumi, kas ir izplatīti starptautiskajos tirdzniecības nolīgumos un līdzinās pienākumiem, kas ir noteikti *GATS* III panta 1. un 4. punktā. Neskaidrības attiecībā uz pasākumiem, kas ir piemērojami komercdarbības regulēšanai, var atturēt pakalpojumu sniedzējus no piekļuves starptautiskajiem tirgiem.

159. Saistībā ar *iekšējo regulējumu* (2. apakšsadaļa) Komisija būtībā norāda, ka šajā apakšsadaļā ir paredzēti nosacījumi, lai nodrošinātu, ka licencēšanas un kvalifikācijas prasības un procedūras netraucē starptautiskai tirdzniecībai. To mērķis esot līdzīgs *GATS* VI panta 4. punkta mērķim, kas ir nodrošināt, lai tādi standarti un procedūras, pat ja tie nav diskriminējoši, neveidotu nevajadzīgas barjeras pakalpojumu tirdzniecībā. Turklāt *EUSFTA* 8.19. panta 3. punktā paredzētais pienākums saglabāt vai izveidot tiesas, šķīrējtiesas vai administratīvas tiesas vai procedūras, kuras ļauj pārskatīt lēmumus, ir līdzīgs pienākumam, kas ir atrodams *GATS* VI panta 2. punkta a) apakšpunktā.

109 — Skat. turpmāk 467.–504. punktu.

110 — Skat. šo secinājumu pielikuma 19.–51. punktu.

160. Turklāt Eiropas Savienības kompetencē saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu tāpat ir īpaši noteikumi par *datorpakalpojumiem, pasta pakalpojumiem, telesakaru pakalpojumiem* un *finanšu pakalpojumiem* (3., 4., 5. un 6. apakšsadaļa), no kuriem daži atkārtoti apstiprina vai ir paredzēti, pamatojoties uz *GATS* saistībām.

161. F sadaļā ir ietvertas galvenokārt nodomu deklarācijas. Vienīgais materiālais pienākums (*EUSFTA* 8.58. pantā) ir muitas nodokļu uzlikšanas aizliegums, kas ir jautājums, kurš nepārprotami ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

162. *Parlaments* un *Padome* neizvirza konkrētus argumentus saistībā ar astotās nodaļas noteikumiem, kuri *neattiecas* uz transportu [111].

163. *Dalībvalstis* pievērš galveno uzmanību konkrētām tiesību normām, piemēram, par finanšu pakalpojumiem un par profesionālo kvalifikāciju savstarpējo atzīšanu.

164. Vairākas dalībvalstis apgalvo, ka ne visa 6. apakšsadaļa par finanšu pakalpojumiem ietilpst Eiropas Savienības kopējā tirdzniecības politikā. Direktīva 2014/65 par tirgiem un finanšu instrumentiem (turpmāk tekstā – "Direktīva *MiFiD II*") [112], kas stāsies spēkā 2017. gada janvārī, saskaņojot tikai dažus aspektus tai finanšu un ieguldījumu pakalpojumu sniegšanai, ko veic trešo valstu valstspiederīgie.

165. Noteikumi par profesionālo kvalifikāciju savstarpējo atzīšanu arī neietilpstot kopējā tirdzniecības politikā. Pirmkārt, pretēji Komisijas apgalvotajam, tas apstāklis vien, ka jautājums ietekmē ārējās tirdzniecības attiecības vai ka to reglamentē starptautiskās ekonomiskās tiesības, neesot pietiekams, lai tas ietilptu kopējā tirdzniecības politikā. Otrkārt, Direktīva 2005/36/EK par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu [113] neskar dalībvalstu ekskluzīvo kompetenci atzīt profesionālās kvalifikācijas, kas ir iegūtas ārpus Eiropas Savienības teritorijas. Tāpat jūras transporta jomā pieņemtie kopīgie noteikumi, konkrētāk, Padomes Direktīva 96/50/EK (par nosacījumiem, ar kādiem valstis piešķir kuģu vadīšanas apliecību) un Direktīva 2008/106/EK (par jūrnieku minimālo sagatavotības līmeni) [114], paredz tikai minimālās prasības, kuras nevarot tikt ietekmētas ar *EUSFTA* 8.16. pantu. Treškārt, Komisija neesot ņēmusi vērā apstākli, ka *GATS* (konkrēti, VII panta 1. punkts) neprasa PTO dalībvalstīm atzīt trešo valstu profesionālās kvalifikācijas vai noslēgt šajā saistībā starptautiskus nolīgumus.

166. Turklāt veids, kādā saskaņā ar *EUSFTA* ir jāpanāk liberalizācija, konkrēti, uzņēmējdarbības jomā, ietekmēs vai varētu ietekmēt veselības un sociālos pakalpojumus, par kuriem paliek kompetentas dalībvalstis. Tas esot pretrunā LESD 207. panta 6. punktam. Komisija turklāt nepareizi argumentējot, ka tiesību normas par elektronisko komerciju ietver vienīgi nodomu deklarācijas.

167. Visbeidzot, Komisija nevarot atsaukties uz LESD 216. pantu, lai pamatotu dalītas kompetences esamību jomās, kas nav Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē. Komisija neesot pierādījusi nepieciešamību noslēgt *EUSFTA*, lai sasniegtu kādu no Līgumos minētajiem mērķiem.

Argumenti par transportu

168. *Komisija* apskata atsevišķi astotajā nodaļā paredzētās saistības, kuras konkrēti attiecas uz *transportu* (Eiropas Savienības īpašo saistību sarakstā 8.-A pielikumā un E sadaļas 7. apakšsadaļā par starptautiskiem jūras pārvadājumu pakalpojumiem).

111 — Par argumentiem saistībā ar transportu skat. turpmāk 168.–194. punktu.

112 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Direktīva par finanšu instrumentu tirgiem un ar ko groza Direktīvu 2002/92/EK un Direktīvu 2011/61/ES (OV 2014, L 173, 349. lpp.).

113 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 7. septembra Direktīva (OV 2005, L 255, 22. lpp.), ar grozījumiem.

114 — 1996. gada 23. jūlija Direktīva par to nosacījumu saskaņošanu, ar kuriem dažādās valstīs piešķir kuģu vadīšanas apliecību kravu un pasažieru pārvadājumiem pa iekšējiem ūdensceļiem Kopienā (OV 1996, L 235, 31. lpp.), un Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 19. novembra Direktīva par jūrnieku minimālo sagatavotības līmeni (OV 2008, L 323, 33. lpp.).

169. Komisija apgalvo, ka, lai arī ļoti būtiska tirdzniecības daļa starp Singapūru un Eiropas Savienību piecās transporta nozarēs, kuras aptver *EUSFTA* (gaisa, dzelzceļa, ceļu, iekšējo ūdensceļu, jūras), notiek saskaņā ar 3. režīmu (uzņēmējdarbība), noteikumi, kuri attiecas uz transporta pakalpojumu sniedzēju uzņēmējdarbību, neietilpst LESD 207. panta 5. punktā paredzētajā izņēmumā. Tas ir tāpēc, ka uzņēmējdarbība attiecībā uz transporta pakalpojumiem neietilpst LESD trešās daļas VI sadaļas (to lasot kopā ar LESD 58. panta 1. punktu) darbības jomā, kas ir minēta 207. panta 5. punktā, un neviens Līguma noteikums neliedz piemērot noteikumus par uzņēmējdarbības brīvību transportam. Šeit Komisija izdara analoģiju ar nošķiršanu starp, no vienas puses, transporta pakalpojumu sniegšanas brīvību saskaņā ar sekundārajiem tiesību aktiem, kas ir pieņemti saskaņā ar LESD trešās daļas VI sadaļu, kura ir ierobežota ar 1., 2. un 4. režīmu, un, no otras puses, uzņēmējdarbības brīvību saskaņā ar LESD 49. un nākamajiem pantiem.

170. Attiecībā uz *EUSFTA* paredzētajām saistībām, kuras ietilpst LESD 207. panta 5. punktā paredzētajā izņēmumā, Komisija uzskata, ka Eiropas Savienības ekskluzīva kompetence izriet no trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu. Dalībvalstu ārējā darbība varētu ietekmēt kopīgos noteikumus, kas ir pieņemti transporta pakalpojumu jomā, kura ir lielā mērā aptverta ar kopīgajiem noteikumiem. Ja Tiesa nepiekritīs un uzskatīs, ka katras transporta nozares saistības ir jāaplūko atsevišķi, vismaz *EUSFTA* saistības attiecībā uz starptautisko jūras transportu, dzelzceļa transportu un ceļu transportu, kā arī noteikti pakārtoti pakalpojumi esot Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē.

171. Attiecībā uz *gaisa transporta pakalpojumiem* Komisija uzskata, ka Eiropas Savienības ekskluzīva kompetence gaisa kuģu remonta un tehniskās apkopes pakalpojumos, kuru laikā gaisa kuģi neizmanto, gaisa pārvadājumu pakalpojumu pārdošanā un tirgvedībā un datorizētos rezervēšanas sistēmas pakalpojumos (uz kuriem attiecas B un C sadaļa) ir pamatota daļēji ar LESD 207. panta 1. punktu un daļēji ar pirmo un trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu. Attiecībā uz gaisa kuģu remonta un apkopes pakalpojumiem Regulas (EK) Nr. 216/2008 [115] 12. pantā ir paredzēts, ka Eiropas Savienība noslēdz nolīgumu (pirmais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu). Attiecībā uz gaisa pārvadājumu pakalpojumu pārdošanu un tirgvedību Komisija argumentē, ka tās vien neiekļaujot preču vai pasažieru pārvadājumus: tādējādi tās ietilpstot kopējā tirdzniecības politikā. Datorizēti rezervēšanas sistēmas pakalpojumi ir plaši reglamentēti ar kopīgiem noteikumiem, konkrēti, Regulu (EK) Nr. 80/2009 [116], un tādējādi ietilpstot Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē saskaņā ar trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu.

172. Ņemot vērā Eiropas Savienības un Singapūras ģeogrāfisko stāvokli, 1., 2. un 4. režīma praktiskā nozīme ir ierobežota.

173. Tātad attiecībā konkrēti uz *iekšējo ūdensceļu transportu* praksē ar *EUSFTA* netiek īstenota ārējā kompetence.

174. Attiecībā uz *dzelzceļa transportu* Eiropas Savienība neuzņēmās nekādas 1. vai 4. režīma saistības un uzņēmās visas saistības tikai attiecībā uz 2. režīmu. Katrā ziņā tās ir palīgsaistības *EUSFTA* saistībām transporta jomā vai saistībā ar kopējo tirdzniecības politiku. Attiecībā uz dzelzceļa transporta pakalpojumiem, kurus Singapūras uzņēmuma meitasuzņēmums, kas veic uzņēmējdarbību dalībvalstī, sniedz citā dalībvalstī (3. režīms), Direktīva 2012/34/ES ļauj operatoriem, kas veic uzņēmējdarbību dalībvalstī, brīvi sniegt pakalpojumus Savienības iekšienē, neparedzot valstspiederības prasības attiecībā uz meitasuzņēmuma īpašniekiem [117]. Tāpēc šī joma esot aptverta ar kopīgiem noteikumiem.

115 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 20. februāra Regula par kopīgiem noteikumiem civilās aviācijas jomā un par Eiropas Aviācijas drošības aģentūras izveidi, un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 91/670/EEK, Regulu (EK) Nr. 1592/2002 un Direktīvu 2004/36/EK (OV 2008, L 79, 1. lpp.), ar grozījumiem.

116 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 14. janvāra Regula par rīcības kodeksu datorizētām rezervēšanas sistēmām un par Padomes Regulas (EEK) Nr. 2299/89 atcelšanu (OV 2009, L 35, 47. lpp.).

117 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 21. novembra Direktīva, ar ko izveido vienotu Eiropas dzelzceļa telpu (OV 2012, L 343, 32. lpp.).

175. Attiecībā uz *ceļu transportu* Eiropas Savienība uzņēmās ierobežotas saistības attiecībā uz pasažieru un kravu pārvadājumiem. Nav akceptētas 1. režīma saistības. Turpretī Eiropas Savienība uzņēmās visas saistības (bez atrunām) 2. režīmam un saistības ar atrunām 4. režīmam. Tāpat kā ar dzelzceļa transportu, uzņemtajām saistībām esot ierobežota praktiska nozīme. Katrā ziņā īpašas 2. režīma saistības esot palīgsaistības citām *EUSFTA* paredzētām saistībām. Saistībā ar gadījumu, kad Singapūras uzņēmuma meitasuzņēmums, kas veic uzņēmējdarbību dalībvalstī, sniedz šos pakalpojumus citā dalībvalstī (3. režīms), Regula (EK) Nr. 1072/2009 [118] un Regula Nr. 1073/2009 [119], tās lasot kopā ar Regulu (EK) Nr. 1071/2009 [120], izveido kopīgus noteikumus par autopārvadātāju uzņēmējdarbības veikšanas nosacījumiem Eiropas Savienībā. Tā kā šīs regulas ir piemērojamas neatkarīgi no meitasuzņēmuma īpašnieku valstspiederības, autopārvadājumu pakalpojumu pārrobežu sniegšana, ko veic uzņēmumi, kas veic uzņēmējdarbību Eiropas Savienībā, esot lielākoties aptverta ar kopīgiem noteikumiem. Tāpēc Eiropas Savienībai esot atbilstoša ekskluzīva ārējā kompetence saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu. Visbeidzot attiecībā uz 4. režīmu saistībā ar ceļu transportu Komisija izvirza tos pašus argumentus, ko saistībā ar jūras transportu [121]. Praksē autopārvadājumu uzņēmums no Singapūras varētu nosūtīt vadošos darbiniekus (visdrīzāk uzņēmuma pārceltos darbiniekus [122]) uz dalībvalstī dibinātu uzņēmumu. Tādā gadījumā minēto trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanai un uzturēšanās režīmam saistībā ar pārcelšanu uzņēmuma ietvaros ir piemērojama Direktīva 2014/66/ES [123]. Katrā ziņā tās esot palīgsaistības Eiropas Savienības saistībām attiecībā uz autopārvadājumu sniegšanu atbilstoši 3. režīmam (kurā Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence [124]).

176. Attiecībā uz *jūras transportu* Komisija norāda, ka kopīgi noteikumi esot atrodami Padomes Regulā (EEK) Nr. 4055/86 [125], kas aptver vismaz nozīmīgu daļu no jūras transporta pakalpojumu sniegšanas starp dalībvalstīm un trešajām valstīm. Tā aptver arī režīmu attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgiem (proti, noteiktiem kuģniecības uzņēmumiem, kas veic uzņēmējdarbību trešajās valstīs). Atšķirībā no regulām, kuras attiecas uz gaisa transportu, Regula Nr. 4055/86 ir piemērojama noteiktiem trešo valstu kuģniecības uzņēmumiem [126]. Arī šī regula neaprobežojoties ar Savienības iekšējiem kuģošanas ceļiem. Turklāt tā esot piemērojama arī gadījumā, kad Singapūras uzņēmumu meitasuzņēmumi, kas veic uzņēmējdarbību dalībvalstī, sniedz (pārrobežu) jūras transporta pakalpojumus no šīs dalībvalsts uz citu dalībvalsti.

177. Attiecībā uz 4. režīmu Komisija norāda, ka praksē kuģniecības uzņēmums no Singapūras sūtīs vadošos darbiniekus (visdrīzāk uzņēmuma pārceltos darbiniekus) uz dalībvalstī dibinātu uzņēmumu. Tādā gadījumā trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumiem saistībā ar pārcelšanu uzņēmuma ietvaros ir piemērojama Direktīva 2014/66. Katrā ziņā 4. režīma saistības esot obligāts papildu elements 3. režīma saistībām, kurās Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence [127].

118 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 21. oktobra Regula par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz piekļuvi starptautisko kravas autopārvadājumu tirgum (OV 2009, L 300, 72. lpp.).

119 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 21. oktobra Regula par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz piekļuvi starptautiskajam autobusu pārvadājumu tirgum un ar ko groza Regulu (EK) Nr. 561/2006 (OV 2009, L 300, 88. lpp.).

120 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 21. oktobra Regula, ar ko nosaka kopīgus noteikumus par autopārvadātāja profesionālās darbības veikšanas nosacījumiem un atceļ Padomes Direktīvu 96/26/EK (OV 2009, L 300, 51. lpp.).

121 — Skat. turpmāk 177. punktu.

122 — Skat. *EUSFTA* 8.13. pantu.

123 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Direktīva par ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumiem trešo valstu valstspiederīgajiem saistībā ar pārcelšanu uzņēmuma ietvaros (OV 2014, L 157, 1. lpp.).

124 — Skat. iepriekš 169. punktu.

125 — 1986. gada 22. decembra Regula, ar ko brīvas pakalpojumu sniegšanas principu piemēro jūras pārvadājumiem starp dalībvalstīm un starp dalībvalstīm un trešām valstīm (OV 1986, L 378, 1. lpp.).

126 — Padomes Regulas Nr. 4055/86 1. panta 2. punkts.

127 — Komisija atsaucas uz atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 51. punkts, un atzinumu 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 166. punkts.

178. Komisija piebilst, ka ostu pakalpojumi, kas ir *EUSFTA* 8.56. panta 6. punkta priekšmets (ietilpst 7. apakšsadaļā), vēl nav liberalizēti šo pakalpojumu sniedzējiem no ārvalstīm. Tas ir tādēļ, ka Eiropas Savienība neakceptēja saistības no tās Saistību saraksta. *EUSFTA* 8.56. panta 6. punkts ir tikai valsts režīma pienākuma papildinājums attiecībā uz starptautisko jūras transportu, ciktāl tas ir liberalizēts.

179. Attiecībā uz *pakalpojumiem, kas papildina jūras transportu, iekšējo ūdensceļu transportu, dzelzceļa transportu un ceļu transportu*, Komisija apgalvo, ka daži no šiem pakalpojumiem nav transporta pakalpojumi. Tāpēc tie ietilpst Eiropas Savienības kopējā tirdzniecības politikā. Konkrētāk, tas attiecas uz muitošanas pakalpojumu gadījumu. Attiecībā uz jūras transporta, iekšzemes ūdensceļu transporta, dzelzceļa transporta un autotransporta aprīkojuma tehnisko apkopi un remontu Komisija argumentē, ka šos pakalpojumus aptver Eiropas Savienības saistības attiecībā uz darījumdarbības pakalpojumiem. Tādējādi tie ietilpstot kopējā tirdzniecības politikā.

180. Ja Tiesa atzīs, ka dažas *EUSFTA* tiesību normas, kas ir saistītas ar transporta pakalpojumiem, neietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē, Komisija apgalvo, ka šīs tiesību normas ietilpst Eiropas Savienības dalītajā kompetencē, jo saskaņā ar otro pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu šīs starptautiskās saistības esot nepieciešamas Līgumu mērķa sasniegšanai. Konkrētāk, Komisija atsaucas uz LESD 91. panta 1. punktā paredzēto mērķi izveidot kopīgus noteikumus transporta pakalpojumiem starp Eiropas Savienību un trešajām valstīm.

181. *Parlaments* argumentē, ka noteikti pakalpojumi (kā glabāšanas un noliktavas, kravu ekspedīcijas, stumšanas un vilkšanas) papildina jūras transporta pakalpojumus un tādējādi tie esot jāaplūko tāpat kā šie pakalpojumi. Parlaments arī norāda, ka 4. režīma saistības (fizisku personu pagaidu klātbūtne) ir vajadzīgas, lai nodrošinātu efektīvas tiesības veikt uzņēmējdarbību. Tāpēc 4. režīma pakalpojumu sniegšanas tiesiskajam režīmam ir jāseko 3. režīma režīmam un attiecīgi arī uz to neattiecas LESD 207. panta 5. punktā paredzētais izņēmums. Ja pakalpojumi 4. režīmā tomēr ir uzskatāmi par autonomiem, atbilstošās saistības aizvien ietilpst LESD 207. panta 1. punktā, jo fizisko personu pagaidu klātbūtne ir reglamentēta Līguma noteikumos par trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanos dalībvalstu teritorijā, nevis noteikumos par transporta politiku LESD trešās daļas VI sadaļā. Attiecībā uz jūras transportu Parlaments piebilst, ka saskaņā ar Regulu Nr. 4055/86 Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence kravu sadales pasākumos.

182. *Padome* un daudzas *dalībvalstis* argumentē, ka neesot pamata izslēgt uzņēmējdarbību transporta jomā no LESD 207. panta 5. punkta darbības jomas. Ne VI sadaļas noteikumi par transportu, ne judikatūra neliecinot, ka uzņēmējdarbība transporta jomā ir pilnībā ārpus šo noteikumu darbības jomas. LESD 58. panta 1. punkts neapstiprinot Komisijas LESD 207. panta 5. punkta lasījumu. Patiešām, līdzīgi noteikumi nav atrodami ne tiesībās uz uzņēmējdarbību, nedz attiecībā uz darba ņēmēju pārvienošanās brīvību un kapitāla brīvu apriti. Komisijas lasījums ierobežotu transporta sadaļu ar jautājumiem, kas ir saistīti ar pakalpojumu sniegšanas brīvību. Katrā ziņā LESD 58. panta 1. punkts neatrodas transporta sadaļā. Tas būtu nesaderīgi ar Līgumu struktūru, ja noteikums, kas būtiski samazina transporta sadaļas darbības jomu, neatrastos šajā pašā sadaļā. Padome un daudzas dalībvalstis kā piemērus min Eiropas Savienības leģislatīvos aktus, kas ir pamatoti ar LESD 91. panta 1. punktu vai 100. panta 2. punktu un kas attiecas uz uzņēmējdarbības brīvību vai darba ņēmēju brīvu pārvietošanos transporta jomā [128].

183. Padome norāda, ka ar *EUSFTA* aptverto jautājumu, kas ir saistīti ar transportu, darbības joma ir daudz plašāka, nekā to ierosina Komisija. Padome un daudzas dalībvalstis piebilst, ka *EUSFTA* tiesību normas (it īpaši attiecībā uz iekšējiem ūdensceļiem, dzelzceļu un ceļiem) praktiskā nozīme neietekmējot ārējās kompetences sadalījumu. Tāpat jautājuma darbības joma nekļūst šaurāka atrunu

128 — Šie piemēri iekļauj Direktīvu 2012/34, Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 7. septembra Direktīvu 2005/45/EK par dalībvalstu izsniegto jūrnieku sertifikātu savstarpēju atzīšanu un Direktīvas 2001/25/EK grozīšanu (OV 2005, L 255, 160. lpp.) un Regulu Nr. 1071/2009.

dēļ, kuras Eiropas Savienība uzņēmās atsevišķu dalībvalstu labā [129] (piemēram, attiecībā uz nomas un līzinga pakalpojumiem saistībā ar kuģiem, gaisa kuģiem un citu transporta aprīkojumu bez operatoriem Eiropas Savienības Īpašo saistību sarakstā vai šajā sarakstā paredzēto kuģu, dzelzceļa transporta aprīkojuma, mehānisko transportlīdzekļu, motociklu, sniega motociklu un ceļu transporta aprīkojuma, kā arī gaisa kuģu aprīkojuma un to detaļu tehnisko apkopi un remontu).

184. Padome uzskata, ka Komisija nav pierādījusi, ka LESD 3. panta 2. punkta nosacījumi ir izpildīti attiecībā uz visiem astotās nodaļas noteikumiem, kas ir saistīti ar transportu. Tādējādi jomas, kas neietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē, ietverot: i) pakalpojumus, kas ir pakārtoti ceļu, dzelzceļa un iekšējo ūdensceļu transportam, un vairākus pakalpojumus, kas ir pakārtoti jūras transporta pakalpojumiem; ii) jūras transporta pakalpojumus, ciktāl tie attiecas uz kuģiem, kuriem ir trešās valsts karogs, jūras transporta pakalpojumus, kas ir sniegti 3. režīmā un jūras transporta pakalpojumus, kas ir sniegti 4. režīmā, attiecībā uz darījumdarbības pakalpojumu pārdevējiem un uzņēmējdarbības viesdarbiniekiem; iii) iekšējo ūdensceļu transporta pakalpojumus; iv) dzelzceļa transporta pakalpojumus, kas sniegti 2. režīmā, un pilsētas un piepilsētas dzelzceļa transporta iekārtu tehnisko apkopi un remontu; v) ceļu transporta pakalpojumus, kas sniegti 2. režīmā, kā arī tos, kas sniegti 4. režīmā, attiecībā uz darījumdarbības pakalpojumu pārdevējiem un uzņēmējdarbības viesdarbiniekiem un vi) profesionālo kvalifikāciju savstarpējo atzīšanu. Pat ja Tiesa piekritīs Komisijas šaurajam LESD 207. panta 5. punkta lasījumam, astotās nodaļas daļas katrā ziņā neietilpstot Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē.

185. Padome un daudzas dalībvalstis apgalvo arī, ka Komisija nevarot sagrupēt kopā visus ar transportu saistītos jautājumus *EUSFTA* kā vienu attiecīgo "jomu", lai piemērotu trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu. Padome argumentē, ka daži pakārtoti pakalpojumi esot tik nošķirti, ka tie vien esot atsevišķa joma. Trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu izpratnē attiecīgās "jomas" esot jādefinē, atsaucoties uz dažādiem transporta veidiem, un tās nav lielākoties aptvertas ar kopīgiem noteikumiem.

186. Tādējādi attiecībā uz *jūras transportu* attiecīgās *EUSFTA* tiesību normas ietverot pienākumus, kuri neietilpst Regulas Nr. 4055/86 darbības jomā. Minētajai regulai attiecīgi esot šaurāka piemērošanas joma. Turklāt atšķirībā no *EUSFTA* Regula Nr. 4055/86 nav piemērojama visiem pakalpojumu veidiem. Tā neattiecas uz (pakārtotiem) ostu pakalpojumiem vai citiem pakārtotiem jūras transporta pakalpojumiem, bet tikai uz personu un preču pārvadājumiem.

187. Ja ir piemērojama šī regula, ir jānošķir kravu sadales pasākumi, kurus lielākoties aptver Regulas Nr. 4055/86 3. pants, un visi pārējie brīvas pakalpojumu aprites ierobežojumi jūras transporta nozarē, kurus šī regula lielākoties neaptver.

188. Attiecībā uz *iekšējo ūdensceļu transportu* Komisija neesot konstatējusi nekādus kopīgus noteikumus, kurus varētu ietekmēt *EUSFTA* tiesību normas. Ekskluzīvu kompetenci šajā jomā, pamatojoties uz trešo pamatu, saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nevar konstatēt, pamatojoties uz Padomes Regulu (EEK) Nr. 3921/91 [130] vai Regulu (EK) Nr. 1356/96 [131].

189. Attiecībā uz *dzelzceļa transportu* 3. režīma saistības saskaņā ar *EUSFTA* varētu ietekmēt Direktīvu 2012/34, ar ko izveido vienotu Eiropas dzelzceļa telpu. Tomēr šajā direktīvā neesot ietverti noteikumi attiecībā uz 2. režīmu.

129 — Lietas dalībnieki savos apsvērumos nepievērsās iekšējiem procesiem, kas lika Eiropas Savienībai panākt vienošanos ar Singapūru par šo atrunu formulējumu.

130 — 1991. gada 16. decembra Regula, ar ko paredz nosacījumus, saskaņā ar kuriem ārvalstu pārvadātāji drīkst pārvadāt kravas vai pasažierus pa dalībvalsts iekšējiem ūdensceļiem (OV 1991, L 373, 1. lpp.).

131 — 1996. gada 8. jūlija Regula par kopīgiem noteikumiem, ko piemēro preču vai pasažieru pārvadājumiem pa dalībvalstu iekšējiem ūdensceļiem, lai nodrošinātu šādu transporta pakalpojumu sniegšanas brīvību (OV 1996, L 175, 7. lpp.).

190. Attiecībā uz *ceļu transportu* Komisija nemin nekādus kopīgus noteikumus, kas būtu saistīti ar 2. režīmu. Turklāt attiecībā uz 4. režīmu Direktīva 2014/66 neesot piemērojama Singapūras uzņēmumam, kas vēl neveic uzņēmējdarbību dalībvalstī. Kopīgi noteikumi pastāvot tikai attiecībā uz 3. režīmu. Tie esot atrodami, konkrēti, Regulās Nr. 1071/2009, Nr. 1072/2009 un Nr. 1073/2009, kuras neparedz valstspiederības nosacījumu ceļu transporta pakalpojumu sniegšanai.

191. Attiecībā uz *gaisa transportu* saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu Eiropas Savienībai esot ekskluzīva ārējā kompetence attiecībā uz datorizētiem rezervēšanas sistēmas pakalpojumiem, pamatojoties uz Regulu Nr. 80/2009. Tomēr Komisija kļūdās attiecībā uz gaisa kuģu remonta un tehniskās apkopes pakalpojumiem (attiecībā uz iespējamo pamatu starptautiska nolīguma noslēgšanai Regulas Nr. 216/2008 12. pantā) un gaisa pārvadājumu pakalpojumu pārdošanu un tirgvedību (kuras, pēc Komisijas uzskatiem, neesot iekļautas LESD 207. panta 5. punktā paredzētajā izņēmumā). Šādi pakalpojumi esot nesaraujami saistīti ar transportu un pat būtiski transporta pakalpojumu sniegšanai.

192. Attiecībā uz transporta pakalpojumu sniegšanas veidiem (nevis transporta veidiem) nepastāvot kopīgi noteikumi par transporta pakalpojumu sniegšanu 3. režīmā (uzņēmējdarbība). Tāpat tuvākā nākotnē neesot paredzēts pieņemt tādus noteikumus. 4. režīms neesot pilnībā aptverts ar kopīgiem noteikumiem, konkrēti, Direktīvu 2014/66. Šī direktīva esot piemērojama konkrēti tādu trešo valstu valstspiederīgo kā vadītāji, speciālisti vai darbinieki praktikanti, bet nevis citu vadošo darbinieku pārcelšanai uzņēmuma ietvaros. Turklāt tās noteikumi par trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumiem ir piemērojami, neskarot labvēlīgākus noteikumus a) ES tiesību aktos, ieskaitot divpusējus un daudzpusējus nolīgumus, un b) divpusējos vai daudzpusējos nolīgumos, kas ir noslēgti starp vienu vai vairākām dalībvalstīm un vienu vai vairākām trešajām valstīm [132]. Šādi labvēlīgāki noteikumi ir atrodami *EUSFTA*, konkrēti, tās 8.14. pantā, to lasot kopā ar 8.13. pantu. Lai gan Eiropas Savienībai ir netieša ekskluzīva ārējā kompetence attiecībā uz īstermiņa uzturēšanos (pēc Regulas Nr. 810/2009, ar ko izveido Kopienas Vīzu kodeksu [133], pieņemšanas), dalībvalstis saglabā kompetenci attiecībā uz ilgtermiņa vīzām, izņemot īpašus gadījumus, kas ir reglamentēti kopīgajos noteikumos (kā pārcelšanas grupas ietvaros gadījumā).

193. Turklāt atšķirībā no Komisijas dalībvalstis argumentē, ka 4. režīms esot nošķirts pakalpojumu sniegšanas režīms. 4. režīmu nevar uzskatīt par obligātu papildu elementu uzņēmējdarbībai (3. režīms), kura bieži ietver vietējo darbinieku nolīgšanu.

194. Visbeidzot, atzīstot Eiropas Savienības ekskluzīvu ārējo kompetenci attiecībā uz astotās nodaļas noteikumiem par fizisku personu pagaidu klātbūtni, tiktu radīta saskaņošana un tādējādi tiktu ignorēts kompetenču sadalījums starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm, kas izriet gan no 21. protokola, gan no LESD 207. panta 6. punkta.

132 — Direktīvas 2014/66 4. panta 1. punkta a) un b) apakšpunkts.

133 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlija Regula, ar ko izveido Kopienas Vīzu kodeksu (Vīzu kodekss) (OV 2009, L 243, 1. lpp.).

Analīze

Ievads

195. Atzinumā 1/94 Tiesa nosprieda, ka attiecībā uz pakalpojumu tirdzniecību – izņemot transportu –, kas ir reglamentēta ar *GATS*, vienīgi pārrobežu piegādes, kuras neietver nekādu personu pārvietošanos ("1. režīms"), varētu pielīdzināt preču tirdzniecībai un tāpēc tās ietilpst kopējā tirdzniecības politikā [134]. Turpretī 2.–4. režīms (proti, attiecīgi patēriņš ārzemēs, komerciāla pārstāvniecība un fizisku personu klātbūtne) ietver personu kustību un ir saistīti ar attieksmi pret trešo valstu valstspiederīgajiem, šķērsojot dalībvalstu ārējās robežas. Tādējādi šie režīmi paliek ārpus kopējās tirdzniecības politikas [135].

196. Kopējās tirdzniecības politikas darbības joma pēc tam tika paplašināta ar Nicas līgumu, lai ietvertu, konkrēti, nolīgumu par pakalpojumu tirdzniecību apspriešanu un noslēgšanu, ciktāl šie nolīgumi vēl nebija iekļauti kopējā tirdzniecības politikā [136]. Netika paredzēta nošķiršana atkarībā no sniegšanas režīma. Tomēr šī kompetence bija atkarīga no sarežģīta noteikumu kompleksa, kas bija ietverti EKL 133. panta 5. un 6. punktā. Izņēmumā bija paredzēts, ka nolīgumi, kas saistīti ar pakalpojumu tirdzniecību noteiktās nozarēs (kultūras, audiovizuālie, izglītības pakalpojumi, sociālā un cilvēku veselības nozare) palika (toreizējās) Eiropas Kopienas un dalībvalstu dalītā kompetencē [137]. Ievērojot šos izņēmumus, Tiesa atzinumā 1/08 noteica, ka Kopiena ir ieguvusi ekskluzīvu kompetenci noslēgt, konkrēti, starptautiskus nolīgumus, kas saistīti ar pakalpojumiem, kuri sniegti 2.–4. režīmā [138]. Tā to izdarīja neveicot detalizētu pārbaudi par uzņemtā pienākuma veidu attiecībā uz katru no šiem sniegšanas režīmiem.

197. Šobrīd, pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā, LESD 207. panta 1. punkts aptver pakalpojumu tirdzniecību saskaņā ar četriem režīmiem, kas ir reglamentēti *GATS* I panta 2. punkta a)–d) apakšpunktā, jo preču un pakalpojumu tirdzniecības nodalījums šobrīd ir atcelts. LESD 207. pantā vairs nav nekādas (nozares) atkāpes no Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences šajā jomā, lai gan joprojām ir piemērojams vispārējs izņēmums attiecībā uz transportu [139]. Tādējādi kopējā tirdzniecības politika šobrīd aptver visu *GATS*, ciktāl šis nolīgums ir piemērojams pakalpojumiem, kas nav transporta pakalpojumi.

198. Kāda ir nostāja attiecībā uz *EUSFTA* astoto nodaļu?

199. Lai konstatētu Eiropas Savienības kompetenci saistībā ar astoto nodaļu, kā arī šīs kompetences raksturu, ir jānošķir tās šīs nodaļas daļas, kuras ir ietvertas kopējā tirdzniecības politikā (LESD 207. pants), un tās, kuras var būt Eiropas Savienības kompetencē, pamatojoties uz citu pamatu. Tas ir tāpēc, ka LESD 207. panta 5. punktā transporta pakalpojumi ir tieši izslēgti no kopējās tirdzniecības politikas darbības jomas.

134 — 1994. gada 15. novembra atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), EU:C:1994:384, 44. punkts.

135 — 1994. gada 15. novembra atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), EU:C:1994:384, 45.–47. punkts. Tiesa apstiprināja šo nostāju 1995. gada 24. marta atzinumā 2/92 (ESAO trešais pārskatītais lēmums par valsts režīmu), EU:C:1995:83, 24.–26. punkts.

136 — Skat. EKL 133. panta 5. punktu. Ar Amsterdamas līgumu EK līgumā tika ieviests juridiskais pamats, lai paplašinātu kopējās tirdzniecības politikas darbības jomu. Tomēr iespēja to izdarīt nekad netika īstenota.

137 — EKL 133. panta 6. punkta otrajā daļā bija noteikts, ka, "atkāpjoties no 5. punkta pirmās daļas, nolīgumi, kas saistīti ar kultūras un audiovizuālo pakalpojumu, izglītības pakalpojumu, kā arī sociālo un veselības aizsardzības pakalpojumu tirdzniecību, [bija] Kopienas un dalībvalstu kopējā kompetencē".

138 — 2009. gada 30. novembra atzinums 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), EU:C:2009:739, 119. punkts.

139 — Skat. turpmāk 208.–219. punktu. Pakalpojumu tirdzniecības noteiktiem aspektiem vai nozarēm joprojām ir piemērojami īpaši procedūras noteikumi. Skat. LESD 207. panta 4. punktu.

200. Tādēļ es vispirms pārbaudīšu, vai astotā nodaļa, ciktāl tā neattiecas uz transporta pakalpojumiem, ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē kopējā tirdzniecības politikā. Pēc tam es atsevišķi izskatīšu Eiropas Savienības kompetenci attiecībā uz astotās nodaļas noteikumiem, kas ir piemērojami transporta pakalpojumiem. Šajā ziņā ir jāņem vērā noteikumi, kuros ir tieši minēts, vai šī nodaļa ir piemērojama tādiem pakalpojumiem vai ne, vispārīgi piemērojamie noteikumi, īpašie noteikumi, kuri reglamentē starptautiskos jūras pakalpojumus, un Eiropas Savienības Īpašo saistību sarakstā paredzētās saistības. Šajā sarakstā ir iekļauti atsevišķi saraksti pakalpojumu pārrobežu sniegšanai, uzņēmējdarbībai, kā arī vadošiem darbiniekiem un stažieriem ar augstāko izglītību un darījumdarbības pakalpojumu pārdevējiem. Šajos atsevišķajos sarakstos ir iekļautas (apakš) nozarēm raksturīgas saistības transportam (konkrēti, jūras transportam, iekšējo ūdensceļu transportam, dzelzceļa transportam; ceļu transportam; preču, kas nav degviela, cauruļvadu transportam) un pakalpojumiem, kas ir pakārtoti šiem dažādajiem transporta veidiem.

Ekskluzīvā kompetence, pamatojoties uz LESD 207. panta 1. punktu, to lasot kopā ar LESD 3. panta 1. punktu

201. Astotās nodaļas B līdz D sadaļa (pakalpojumu pārrobežu sniegšana, patēriņš ārzemēs [140], uzņēmējdarbība un fizisku personu pagaidu klātbūtne darījumdarbības vajadzībām) ir piemērojamas pakalpojumu sniegšanai, kas atbilst *GATS* 1.–4. režīmam. Tādējādi noteikumi, kas ir saistīti ar šiem pakalpojumu sniegšanas režīmiem, principā ietilpst LESD 207. panta 1. punkta darbības jomā. Tas pats attiecas uz E sadaļas (“Tiesiskais regulējums”) horizontālajiem pienākumiem, 1. apakšsadaļu (“Vispārīgi noteikumi”) un 2. apakšsadaļu (“Iekšējais regulējums”), un nozarēm raksturīgiem pienākumiem 3. apakšsadaļā (“Datorpakalpojumi”), 4. apakšsadaļā (“Pasta pakalpojumi”), 5. apakšsadaļā (“Telesakaru pakalpojumi”) un 6. apakšsadaļā (“Finanšu pakalpojumi”). Tāpat F sadaļas “Elektroniskā komercija” mērķis būtībā ir palielināt tirdzniecības iespējas, kas var rasties ar elektroniskās komercijas izmantošanu un attīstību. G sadaļā ir izklāstīti nosacījumi, saskaņā ar kuriem puses var veikt pasākumus, kuri citādi varētu būt pretrunā astotajai nodaļai, kā arī ir paredzēta šīs nodaļas pārskatīšana. Tādējādi šīs sadaļas tieši un tūlītēji ietekmē tirdzniecību un attiecīgi ietilpst Eiropas Savienības kopējā tirdzniecības politikā.

202. Atsevišķs jautājums ir, vai C sadaļa (“Uzņēmējdarbība”, proti, pakalpojumu sniegšana saskaņā 3. režīmu) attiecas arī uz ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem. Komisija atzīst, ka astotās nodaļas C sadaļu saskaņā ar *EUSFTA* 8.8. panta d) punktu var piemērot uzņēmējdarbības formām, kuras ir radītas, lai veiktu saimniecisko darbību, kas ne (vienmēr) ietver pakalpojumu sniegšanu. Tādējādi šīs uzņēmējdarbības formas var netikt aptvertas ar “pakalpojumu tirdzniecību” saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu. Tomēr Komisija argumentē, ka, ja uzņēmējdarbība atbilst nosacījumiem, lai kvalificētos kā “ārvalstu tiešie ieguldījumi”, tā tomēr ietilpst Eiropas Savienības kopējā tirdzniecības politikā. Es aplūkošu šo argumentu tālāk 326. punktā.

203. Turklāt, kā es jau paskaidroju [141], saskaņā ar 4. režīmu (fizisku personu pagaidu klātbūtne) sniegto pakalpojumu tirdzniecība ietilpst kopējās tirdzniecības politikas darbības jomā, ievērojot vienīgi LESD 207. panta 5. punktā paredzēto izņēmumu. Ar šādu pamatojumu es noraidu dažu dalībvalstu izvirzītos argumentus saistībā ar 21. un 22. protokolu. Šie protokoli nekādā ziņā nevar ietekmēt jautājumu par atbilstošu juridisko pamatu Padomes lēmuma par starptautiska nolīguma noslēgšanu pieņemšanai. Tas ir juridiskais pamats pasākumam, kas nosaka iespējamos piemērojamos protokolus, nevis otrādi [142]. Abi

140 — B sadaļa ir piemērojama pasākumiem, kuri ietekmē pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Tomēr šajā sadaļā pakalpojumu pārrobežu sniegšana ir definēta, aptverot arī patēriņu ārzemēs (*EUSFTA* 8.4. pants).

141 — Skat. iepriekš 197. punktu.

142 — Šajā ziņā skat. spriedumus, 2013. gada 22. oktobris, Padome/Komisija, C-137/12, EU:C:2013:675, 73. un 74. punkts, un 2014. gada 18. decembris, Apvienotā Karaliste/Padome, C-81/13, EU:C:2014:2449, 37. punkts.

protokoli aptver LESD trešās nodaļas V sadaļu (“Brīvības, drošības un tiesiskuma telpa”). Nekas neliecina, ka šī sadaļa varētu būt daļa no juridiskā pamata lēmumam par *EUSFTA* noslēgšanu. Tas ir tā it īpaši *EUSFTA* 8.1. panta 4. punkta dēļ, kā arī tādēļ, ka 4. režīms (ciktāl to aptver *EUSFTA*) iekļauj fizisko personu pagaidu klātbūtni *darījumdarbības* vajadzībām.

204. Tāpat es nevaru atbalstīt dažu dalībvalstu izvirzīto argumentu par finanšu pakalpojumiem. Atbilstoši šim argumentam Eiropas Savienībai ir jāpieņem sekundārie tiesību akti, lai kāda joma varētu ietilpt Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē kopējā tirdzniecības politikā. Es jau paskaidroju, ka ne LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunkts, nedz LESD 207. panta 1. punkts nepadara Eiropas Savienības kompetenci par atkarīgu no iepriekš pieņemtiem saskaņotiem noteikumiem vai no citiem noteikumiem, kas reglamentē tirdzniecības attiecības starp Eiropas Savienību un trešajām valstīm [143]. Tādā kontekstā nav vajadzības izskatīt tiesas sēdē piesauktās Direktīvas *MiFiD II* darbības jomu.

205. Tāpat es neesmu pārliecināta, ka kopējā tirdzniecības politika neaptver *EUSFTA* 8.16. pantu par profesionālo kvalifikāciju savstarpējo atzīšanu. Tāda savstarpējā atzīšana var tieši ietekmēt pakalpojumu tirdzniecības liberalizāciju, it īpaši attiecībā uz 3. un 4. režīmu, jo tā atvieglo personu kustību nolūkā sniegt pakalpojumus. Turklāt *EUSFTA* 8.16. pantā nav saskaņotas kvalifikācijas vai profesionālās pieredzes prasības, tāpat tajā nav prasīts vai liegts pusēm paredzēt šādas prasības. Tā mērķis drīzāk ir veicināt, lai puses pieņemtu ieteikumu (un, iespējams, vienotos par nolīgumu) par kvalifikāciju vai profesionālās pieredzes prasību savstarpējo atzīšanu. Tādējādi tā funkcija ir līdzīga *GATS* VII panta funkcijai.

206. Visbeidzot, kā es jau paskaidroju [144], kopējās tirdzniecības politikas, kas ir patstāvīga politika, darbības joma nevar būt atkarīga no iepriekš pieņemtiem ES sekundāriem tiesību aktiem, kuri reglamentē iekšējo tirgu, vai, *vēl jo vairāk*, no šo tiesību aktu darbības jomas un satura. Šī iemesla dēļ ar Direktīvu 2005/36 nevar izmainīt kompetenču sadalījumu, kas izriet no LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunkta un 207. panta 1. punkta.

207. Tādējādi mans secinājums ir, ka, ievērojot LESD 207. panta 5. punktā paredzēto izņēmumu attiecībā uz transportu, astotās nodaļas B līdz G sadaļa ietilpst LESD 207. panta 1. punkta darbības jomā. Jāsecina, ka A sadaļa, kurā ir noteikti minētās nodaļas mērķi un darbības joma, arī ietilpst kopējā tirdzniecības politikā (ievērojot to pašu izņēmumu).

Jautājumi, kas saskaņā ar LESD 207. panta 5. punktu ir izslēgti no kopējās tirdzniecības politikas darbības jomas

208. Saskaņā ar LESD 207. panta 5. punktu noteikumi par transportu neietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē. Tādējādi, ciktāl astotā nodaļa ir piemērojama transporta pakalpojumiem, ir jāpārbauda, vai Eiropas Savienībai tomēr ir ekskluzīva kompetence, pamatojoties uz LESD 3. panta 2. punktu [145].

209. Šajā tiesvedībā iesniegtie apsvērumi liecina, ka LESD 207. panta 5. punktā paredzētās izslēgšanas precīza darbības joma joprojām ir neskaidra. Vai LESD 207. panta 5. punkts aptver *uzņēmējdarbību* transporta nozarē? Un vai šajā izņēmumā ir iekļauti arī pakalpojumi, kurus var sniegt tikai saistībā ar transporta nozari? Pievērsīšos katram no šiem jautājumiem pēc kārtas.

210. Attiecībā uz pirmo jautājumu es nelasu LESD 207. panta 5. punktu tādā pašā veidā kā Komisija.

143 — Skat. iepriekš 109. punktu.

144 — Skat. iepriekš 109. punktu.

145 — Skat. turpmāk 225.–268. punktu.

211. LESD 207. panta 5. punkts novieto "starptautiskus nolīgumus transporta jomā" ārpus kopējās tirdzniecības politikas. Lai arī šajā tiesību normā ir paredzēts, ka uz šādiem nolīgumiem attiecas tostarp LESD trešās daļas VI sadaļa, šī atsauce attiecas uz izņēmuma *sekām*, nevis uz tā *darbības jomu*. Padomes un dalībvalstu argumenti transporta kontekstā galvenokārt pievēršas jautājumiem, kas ir saistīti ar uzņēmējdarbību (3. režīms).

212. Tā kā LESD 207. panta 5. punktā nav nošķīruma starp pakalpojumu sniegšanas režīmiem, es neredzu pamatu uzskatīt, ka tajā ietvertais izņēmums nav piemērojams pakalpojumiem, kas ir sniegti saskaņā ar 3. režīmu. Tas ir apstiprināts (vismaz netieši) atzinumā 1/08, kurā Tiesa konstatēja, ka attiecīgo nolīgumu, kas aptvēra arī 3. režīmu, transporta aspekts ietilpa transporta politikas darbības jomā. Tātad, piemērojot (tagadējo) LESD 207. panta 5. punktu, Tiesa neveica nošķiršanu starp atšķirīgiem pakalpojumu sniegšanas režīmiem [146].

213. Katrā ziņā uzņēmējdarbība nav izslēgta no LESD trešās daļas VI sadaļas par "transportu" darbības jomas. Šī sadaļa ir piemērojama visiem pakalpojumu sniegšanas režīmiem, ciktāl tie attiecas uz transporta pakalpojumiem. Tā, piemēram, uzņēmējdarbību var aptvert tiesību akti, kas ir pieņemti saskaņā ar LESD 91. panta 1. punkta b) apakšpunktu un kas paredz nosacījumus, ar kādiem ārvalstu pārvadātāji var sniegt transporta pakalpojumus dalībvalstī.

214. Tā ir taisnība, ka LESD 58. panta 1. punktā (iekļauts VI sadaļas 3. nodaļā par pakalpojumiem) ir paredzēts, ka pakalpojumu sniegšanas brīvību transporta jomā reglamentē LESD trešās daļas VI sadaļas noteikumi, un ka IV sadaļas 2. nodaļā par tiesībām veikt uzņēmējdarbību nav līdzīga noteikuma. Tiesa ir atzinusi, ka LESD 58. panta 1. punkts ir iekļauts Līguma par Eiropas Savienības darbību VI sadaļas 3. nodaļā ("Pakalpojumi"), jo transports būtībā ir pakalpojums. Tā kā bija vajadzīgs paredzēt transportam īpašu sistēmu, ņemot vērā šī saimnieciskās darbības veida īpašos aspektus [147], transporta pakalpojumi ir izcelti un ir tieši norādīts, ka tos reglamentē LESD trešās daļas VI sadaļa, nevis šī Līguma noteikumi, kas ir saistīti ar pakalpojumu brīvu apriti [148].

215. Tomēr tas, ka LESD IV sadaļas 2. nodaļā par tiesībām veikt uzņēmējdarbību nav 58. panta 1. punktam līdzīga noteikuma, nenozīmē, ka uzņēmējdarbība ir izslēgta no LESD trešās daļas VI sadaļas. Tas vienkārši nozīmē, ka uzņēmējdarbība transporta nozarē nav izslēgta no IV sadaļas 2. nodaļas darbības jomas. Tiesa būtībā atzina, ka šī nodaļa ir tieši piemērojama transportam, vismaz ciktāl nav piemērojami konkrētāki noteikumi, kas ir pieņemti, pamatojoties uz trešās daļas VI sadaļu [149].

216. Tagad es pievērsīšos jautājumam, vai pakalpojumi, kas ir sniegti saistībā ar transporta nozari, iekļaujas LESD 207. panta 5. punktā paredzētajā izņēmumā. Atbilde uz šo jautājumu ietver apsvērumu izdarīšanu par to, vai savienojuma pakāpei starp pakalpojumu un transportu ir jāsasniedz noteikts sliekšņa līmenis, lai būtu piemērojams LESD 207. panta 5. punktā paredzētais izņēmums. Konkrētāk, rodas jautājums par to, vai tādi pakalpojumi kā kravu apstrāde, muitošana, jūras aģentūra, kuģu noma ar apkalpi un gaisa transporta pakalpojumu pārdošana un tirgvedība ietilpst kopējā tirdzniecības politikā vai kopējā transporta politikā.

146 — Skat. atzinumu 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 168.–173. punkts.

147 — Skat. spriedumu, 1974. gada 4. aprīlis, Komisija/Francija, 167/73, EU:C:1974:35, 27. punkts.

148 — Skat., piemēram, spriedumu, 2015. gada 1. oktobris, *Trijber* un *Harmsen*, C-340/14 un C-341/14, EU:C:2015:641, 47. punkts.

149 — Spriedums, 2010. gada 22. decembris, *Yellow Cab Verkehrsbetrieb*, C-338/09, EU:C:2010:814, 31.–33. punkts.

217. Manuprāt, frāze "starptautiskie nolīgumi transporta jomā" aptver nolīgumus (vai to daļas), kas ir piemērojami ne tikai transporta pakalpojumiem (proti, preču vai personu pārvadājuma pa gaisu, ceļiem, dzelzceļu, jūru vai iekšzemes ūdensceļiem pakalpojumam), bet arī pakalpojumiem, kas ir *cieši un nesaraujami saistīti* ar šādiem pakalpojumiem, proti, pakalpojumiem, kuri ir gan tieši savienoti ar, gan atkarīgi no transporta pakalpojuma [150].

218. Ārējās darbības transporta jomā saskaņotība pieprasa, lai pats transporta pakalpojums un tam pakārtotais pakalpojums būtu daļa no vienas un tās pašas kopīgas politikas. Eiropas Savienības politikas attiecībā uz transporta pakalpojumiem saskaņotība un atbilstoša šo pakalpojumu liberalizācija varētu tikt apdraudētas, ja nebūtu atbilstošas politikas attiecībā uz pakalpojumiem, kas ir nesaraujami saistīti ar transportu un praktiski ļauj sniegt transporta pakalpojumus. Tā, piemēram, kravas konteineru pārvadājumiem ar kuģi nebūs jēgas, ja nav pieejami pakalpojumi, lai izkrautu konteinerus no kuģa un lai to saturu varētu transportēt tālāk un beigās piegādāt saņēmējiem. Tādējādi pasākumi, kas liberalizē kravas kuģu piekļuvi ostām, varētu tikt apdraudēti, ja, piemēram, kravu apstrādes pakalpojumiem joprojām piemērotu protekcionisma pasākumus. To pašu var teikt, piemēram, par transporta aprīkojuma tehnisko apkopi un remontu, kam, jāpieņem, ir vajadzīga attiecīgajam transporta veidam specifiska zinātība un tehniskie rīki un kas ir nepieciešama, lai nodrošinātu, ka transports ir efektīvs. Tāpat datorizētas rezervēšanas sistēmas ir sistēmas, kurās dati tiek savākti un padarīti pieejami sabiedrībai, lai rezervētu un, iespējams, nopirktu (konkrētus) transporta pakalpojumus. Apstāklis, ka tādas sistēmas var izmantot arī, lai rezervētu un iegādātos ceļotāju izmitināšanas pakalpojumu, nemaina to, ka galvenais iemesls, kāpēc tādas sistēmas pastāv, ir transporta pakalpojumu pārdošana. Es uzskatu, ka šāda interpretācija ir atbalstīta atzinumā 1/08, kurā Tiesa aprakstīja "atsevišķus gaisa transporta pakalpojumus", kurus aptvēra minētajā tiesvedībā izskatāmais grafiks, kā ietverošus "gaisakuģu remonta un uzturēšanas pakalpojum[us], transporta pakalpojumu pārdošan[u] un tirdzniecīb[u] vai arī rezervācijas informācijas sistēmu pārdoša[u]" [151].

219. Turpretī pakalpojumi, kas *nav* cieši un nesaraujami saistīti ar transporta pakalpojumiem, kā, piemēram, muitošanas pakalpojumi, nav iekļauti LESD 207. panta 5. punktā paredzētajā izņēmumā. Tādi pakalpojumi tiek sniegti tāpēc, ka preces tiek importētas un eksportētas. Tas, protams, ietver preču apriti pāri robežām, izmantojot dažādas transportēšanas formas. Tomēr vajadzība pēc tādiem pakalpojumiem rodas neatkarīgi no izmantotā transporta veida.

Ekskluzīvā kompetence, pamatojoties uz LESD 3. panta 2. punktu

220. Jautājumos, kuri ietilpst LESD 207. panta 5. punktā paredzētās izslēgšanas darbības jomā un tādējādi transporta nozarē, kompetences ir galvenokārt dalītas starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm [152]. Tomēr Komisija apgalvo, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence, pamatojoties vai nu uz pirmo, vai arī uz trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu atkarībā no attiecīgā transporta pakalpojuma.

– Pirmais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu

221. Komisija argumentē, ka Regulas Nr. 216/2008 12. pantā esot paredzēts, ka Eiropas Savienība noslēdz nolīgumu. Tādējādi Eiropas Savienībai esot ekskluzīva kompetence noslēgt nolīgumu, ciktāl tas attiecas uz gaisa kuģu tehniskās apkopes un remonta pakalpojumiem.

222. Es tam nepiekrītu.

150 — Pēc analoģijas skat. spriedumu, 2015. gada 15. oktobris, *Grupo Itevelesa* u.c., C-168/14, EU:C:2015:685.

151 — Atzinums 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 169. punkts.

152 — LESD 4. panta 2. punkta g) apakšpunkts.

223. Ar Regulu Nr. 216/2008 ir izveidota Eiropas Aviācijas drošības aģentūra un ir radīta atbilstīga un vispārēja struktūra kopēju tehnisko prasību un administratīvu procedūru noteikšanai un īstenošanai civilās aviācijas jomā, un ES lidostas izmantojošo trešo valstu gaisa kuģu drošībai [153]. Tā ir piemērojama tostarp aeronavigācijas ražojumu (tātad ieskaitot gaisa kuģi [154]), to daļu un ierīču tehniskajai apkopei un ekspluatācijai [155].

224. Saskaņā ar 12. pantu Eiropas Savienība noslēdz atzīšanas nolīgumus ar trešajām valstīm par šo valstu *aeronavigācijas iestāžu izdoto sertifikātu*, kas apliecina atbilstību civilās aviācijas drošības prasībām, *izmantošanu*. Šis noteikums kopā ar trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu sniedz pamatu, lai Eiropas Savienība varētu noslēgt bez tās dalībvalstīm starptautiskus nolīgumus ar trešajām valstīm par šādu sertifikātu atzīšanu. Tomēr tas nerada ES ekskluzīvu ārējo kompetenci noslēgt starptautiskus nolīgumus ar nolūku liberalizēt gaisa kuģu tehniskās apkopes un remonta pakalpojumu tirdzniecību. Citiem vārdiem sakot, tas, ka likumdevējs ir nolēmis, ka dalībvalstis nedrīkst slēgt pašas savus starptautiskos nolīgumus par kādu konkrētu politikas aspektu, nenozīmē, ka pēc tam var izmantot pirmo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu, lai pieprasītu ekskluzīvu ārējo kompetenci attiecībā uz visu šo politiku vai atsevišķiem šīs politikas aspektiem.

– *Trešais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu*

225. Piemērojot LESD 3. panta 2. punktu, pirmais solis ir definēt attiecīgo *jomu* [156] . Starp lietas dalībniekiem pastāv domstarpības par to, kas ir atbilstošā joma, pārbaudot, vai Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz *EUSFTA*, ciktāl šis nolīgums ir piemērojams transporta pakalpojumiem.

226. Neparedzot nekādas saistības vai paredzot tikai ļoti ierobežotas saistības astotajā nodaļā attiecībā uz noteiktiem sniegšanas režīmiem noteiktiem transporta veidiem, Eiropas Savienība izvēlējās īstenot tās kompetenci konkrētā veidā. Tādos apstākļos juridiskais pamats šīs ārējās kompetences īstenošanai ir jāmeklē Līgumos. Piemēram, no Īpašo saistību saraksta, kas ir pievienots astotajai nodaļai, izriet, ka Eiropas Savienībai nav saistību attiecībā uz dzelzceļa transporta pakalpojumu 1. režīmu [157]. Tātad tā izvēlējās neuzņemties saistības. Tas nozīmē, ka Eiropas Savienībai ir kompetence izdarīt šādu izvēli. Tādai kompetencei ir vajadzīgs juridiskais pamats Līgumos. Tie paši apsvērumi attiecas uz saistībām, kurām varētu būt ierobežota praktiska nozīme (piemēram, sakarā ar ģeogrāfisko attālumu starp Eiropas Savienību un Singapūru). Ja kompetence ir īstenota, ir piemērojami attiecīgie Līguma noteikumi par ārējo kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm. Tādējādi es piekrītu Padomei, ka šis sadalījums nevar atšķirties atkarībā no trešo personu, ar kurām Eiropas Savienība noslēdz konkrētu starptautisku nolīgumu, ģeogrāfiskā stāvokļa.

227. Un otrādi, izvēles, kas ir izdarītas, īstenojot kompetences, kā arī šo izvēļu praktiskās sekas, var ietekmēt to, vai starptautisks nolīgums *ietekmē* kopīgus noteikumus vai maina to darbības jomu. Pēdējais *AETR* analīzes solis paredz, kā es jau paskaidroju, īpaši pārbaudīt starptautisko saistību ietekmi uz ES sekundārajiem tiesību aktiem attiecīgajā jomā [158].

228. Horizontālās saistības astotajā nodaļā un gan horizontālās, gan nozarēm raksturīgās saistības šai nodaļai pievienotajā Īpašo saistību sarakstā liecina, ka *EUSFTA* liberalizē transporta pakalpojumu tirdzniecību starp Eiropas Savienību un Singapūru, pamatojoties uz attiecīgo transporta veidu. Tātad, lai gan horizontālās saistības principā ir piemērojamas visiem transporta pakalpojumiem (izņemot

153 — Regulas Nr. 216/2008 preambulas 32., 33. un 34. apsvērums.

154 — Regulas Nr. 216/2008 3. panta d) punkts.

155 — Regulas Nr. 216/2008 1. panta 1. punkta a) apakšpunkts.

156 — Skat. iepriekš 123. punktu.

157 — 8.-A-1. papildinājums, Īpašo saistību saraksts atbilstoši 8.7. pantam (Pakalpojumu pārrobežu sniegšana), 11.C nodaļa.

158 — Skat. iepriekš 128.–130. punktu.

gaisa transporta pakalpojumu lielu daļu), īpaši principi ir piemērojami starptautiskā jūras transporta liberalizācijai. Turklāt Īpašo saistību saraksta (8.-A-1. pielikums) 1. režīmam (pārrobežu pakalpojumu sniegšana) 11. pozīcijā ("Transporta pakalpojumi") ir nošķirtas saistības attiecībā uz jūras transportu (11.A sadaļa); iekšējo ūdensceļu transportu (11.B sadaļa); dzelzceļa transportu (11.C sadaļa); ceļu transportu (11.D sadaļa) un preču, kas nav degviela, cauruļvadu transportu (11.E sadaļa). Īpašas saistības ir uzskaitītas 12. pozīcijā ("Pakalpojumi, kas ir pakārtoti transportam") pakārtotiem pakalpojumiem, kas atbilst katram no šiem transporta veidiem. Tāda pati nošķiršana parādās 8.-A-2. pielikumā par 3. režīmu (uzņēmējdarbība) un 8.-A-3. pielikumā par 4. režīmu (vadošie darbinieki un stažieri ar augstāko izglītību un darījumdarbības pakalpojumu pārdevēji) [159]. Saistību pakāpe ir atkarīga no tā, vai sarakstā ir izmantota frāze "nav saistību" (kas nozīmē, ka attiecībā uz visiem attiecīgajiem pakalpojumiem vai to daļu nav uzņemtas nekādas saistības) vai "nav" (kas nozīmē, ka ir uzņemtas pilnas saistības), vai ir precizēti kādas konkrētas saistības nosacījumi (piemēram, joprojām var piemērot valstspiederības nosacījumu).

229. Tas atbilst apstāklim, kā to liecina ES sekundārie tiesību akti, ar kuriem ir īstenota ES kopējā transporta politika [160], ka katram transporta veidam (gaisa, ceļu, dzelzceļa, jūras un iekšējo ūdensceļu) [161] ir īpašības, kuras ir lielā mērā tam īpašas un kuras tādējādi pieprasa pieņemt īpašus noteikumus, tostarp ar nolūku tos liberalizēt.

230. No minētā izriet, ka attiecīgās jomas trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu izpratnē šajā lietā sakrīt ar transporta pakalpojumu sniegšanu katrā transporta veidā, proti, gaisa transporta, ceļu transporta, dzelzceļa transporta, jūras transporta un iekšējo ūdensceļu transporta [162]. Katra joma ietver pakalpojumus, kas ir nesaraujami saistīti ar atbilstošajiem transporta pakalpojumiem. Šie pakalpojumi nevar vienlaikus būt nesaraujami saistīti ar transporta veidu un veidot atsevišķu jomu LESD 3. panta 2. punkta izpratnē (jo tie ir nošķirti no pārējiem pakalpojumiem).

231. Tagad es pārbaudīšu, vai šīs jomas "lielākoties aptver" kopīgi noteikumi, pirms pārbaudīt, kā *EUSFTA* noslēgšana ietekmēs šos noteikumus.

232. Attiecībā uz *jūras transportu* es noraidu argumentu, ka apstāklis, ka Regula Nr. 4055/86 nav (galvenokārt) saistīta ar starptautiska jūras transporta pakalpojumu sniegšanu *no* trešajām valstīm *uz* Eiropas Savienību, ir pietiekams, lai izslēgtu ekskluzīvu ārējo kompetenci, pamatojoties uz trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu.

233. Ir taisnība, ka Regula Nr. 4055/86 ir piemērojama "kuģniecības pakalpojum[iem] Kopienas iekšienē" (kas ir definēti kā "pasažieru vai kravu pārvadājum[i] pa jūru starp jebkuru dalībvalsts ostu un jebkuru citas dalībvalsts ostu vai iekārtām atklātā jūrā") un "satiksm[ei] uz trešām valstīm" (kas ir definēta kā "pasažieru vai kravu pārvadājum[i] pa jūru starp jebkuru dalībvalsts ostu un jebkuru trešās valsts ostu vai iekārtām atklātā jūrā") [163]. Tā kā tās mērķis būtībā ir īstenot Līguma noteikumus par pakalpojumu sniegšanas brīvību un ar to saistīto judikatūru [164], šī regula ir piemērojama tikai vai nu i) ES pilsoņiem, kas veic uzņēmējdarbību dalībvalstī, kura nav to personu valsts, kam minētie pakalpojumi paredzēti (1. panta 1. punkts), vai nu ii) dalībvalsts pilsoņiem, kas veic uzņēmējdarbību ārpus Eiropas Savienības, un kuģniecības sabiedrībām, kuras veic uzņēmējdarbību ārpus Eiropas Savienības, bet ko kontrolē ES pilsoņi, ja to kuģi ir reģistrēti kādā dalībvalstī saskaņā ar tās tiesību

159 — 16. un 17. pozīcija.

160 — Šo tiesību aktu pārskats ir pieejams: www.eur-lex.europa.eu/summary/chapter/transport.html?root_default=SUM_1_CODED%3D32,SUM_2_CODED%3D3205&locale=en (piekļuve 2016. gada 4. oktobrī).

161 — Katrs no šiem režīmiem ir minēts LESD 100. pantā.

162 — Komisija nav neko norādījusi par kompetenču sadalījumu attiecībā uz preču, kas nav degviela, cauruļvadu transportu.

163 — Regulas Nr. 4055/86 1. panta 4. punkta a) un b) apakšpunkts.

164 — Spriedums, 2014. gada 8. jūlijs, *Fonnship* un *Svenska Transportarbetareförbundet*, C-83/13, EU:C:2014:2053, 41. punkts un tajā minētā judikatūra.

aktiem (1. panta 2. punkts)[165]. Tātad atšķirībā no *EUSFTA* Regula Nr. 4055/86 *nav* saistīta ar ierobežojumu atcelšanu attiecībā uz starptautisko jūras transporta pakalpojumu sniegšanu, ja šos pakalpojumus sniedz trešo valstu valstspiederīgie vai kuģniecības sabiedrības, kuras veic uzņēmējdarbību ārpus Eiropas Savienības un kuras kontrolē trešo valstu valstspiederīgie, vai ja kuģi ir reģistrēti kādā trešajā valstī, *izņemot*, ja pakalpojumus sniedz ES valstspiederīgie, kas veic uzņēmējdarbību dalībvalstī, kura nav to personu valsts, kam minētie pakalpojumi paredzēti[166].

234. Tomēr tam, vai Regula Nr. 4055/86 ir vai nav piemērojama situācijām, kurās ir elements, kas nav ES elements (un tātad ārējā dimensija), nav nozīmes, veicot *AETR* analīzi. Starptautiskā saistība pilnībā var ietekmēt vai izmainīt to kopīgo noteikumu darbības jomu, kuri reglamentē vienīgi situācijas "ES iekšienē". Atzinumā 1/03 ir sniegta šādas situācijas ilustrācija[167]. Jaunās Lugāno konvencijas, kas bija minētā lūguma sniegt atzinumu priekšmets, mērķis bija attiecināt uz trešajām valstīm Padomes Regulā (EK) Nr. 44/2001[168] atrodamos kopīgos noteikumus par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās. Lai gan šie kopīgi noteikumi *nebija* paredzēti, lai reglamentētu trešo valstu tiesu jurisdikciju un šo tiesu pasludināto spriedumu atzīšanu un izpildi, Tiesa secināja, ka jaunā Lugāno konvencija ietekmētu vienveidīgu un saskaņotu ar Regulu Nr. 44/2001 izveidotās sistēmas piemērošanu[169].

235. Vai Regula Nr. 4055/86 lielākoties aptver jūras transporta pakalpojumu jomu?

236. *Jūras transportam* Eiropas Savienība saskaņā ar astoto nodaļu uzņēmās papildus šajā nodaļā izklāstītajiem horizontālajiem pienākumiem pilnas saistības 1. un 2. režīmā, noteiktas saistības 3. režīmā un ierobežotas saistības 4. režīmā[170]. Attiecībā uz *jūras transportam pakārtotiem pakalpojumiem* 1. un 3. režīma saistības ir atkarīgas no konkrētās dalībvalsts un no pakārtoto pakalpojumu veida un ir uzņemtas visas 2. režīma saistības. Dažas dalībvalstis uzņēmās ierobežotas saistības 4. režīmā.

237. Regula Nr. 4055/86 un *EUSFTA* astotā nodaļa noteikti pārklājas. Šīs regulas mērķis ir saskaņā ar LESD 58. panta 1. punktu piemērot jūras transporta starp dalībvalstīm jomā Līguma noteikumus, kas reglamentē pakalpojumu sniegšanas brīvību[171]. Attiecīgi tā liedz piemērot jebkādus valsts tiesību aktus, kuru sekas ir padarīt pakalpojumu sniegšanu starp dalībvalstīm grūtāku nekā tīri iekšzemes pakalpojumu sniegšanu dalībvalstī, ja vien šis tiesiskais regulējums nav pamatots ar pārliecinošiem publisko interešu iemesliem un tādējādi pieņemtie pasākumi ir nepieciešami un samērīgi[172]. Tāpat kā *EUSFTA*, Regulas Nr. 4055/86 mērķis tātad ir liberalizēt jūras transporta pakalpojumu pārrobežu sniegšanu (proti, šo pakalpojumu sniegšanu saskaņā ar 1. un 2. režīmu). Turklāt gan *EUSFTA*, gan šajā regulā ir iekļauti īpaši noteikumi attiecībā uz kravu sadales pasākumiem divpusējos nolīgumos ar trešajām valstīm[173].

238. Tomēr šo noteikumu esamība Regulā Nr. 4055/86 ir nepietiekama, lai varētu secināt, ka jūras transporta pakalpojumu liberalizāciju lielākoties aptver kopīgie noteikumi.

165 — Regulas Nr. 4055/86 1. panta 1. un 2. punkts.

166 — Lai arī Regulas Nr. 4055/86 7. pantā ir paredzēts, ka Padome "[..] var attiecināt šīs regulas noteikumus uz tādiem trešās valsts pilsoņiem, kas sniedz jūras pārvadājumu pakalpojumus un veic uzņēmējdarbību [Eiropas Savienībā]", šis noteikums līdz šim nav īstenots.

167 — Atzinums 1/03 (Jaunā Lugāno konvencija), 2006. gada 7. februāris, EU:C:2006:81.

168 — 2000. gada 22. decembra Regula par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās (OV 2001, L 12, 1. lpp.).

169 — Atzinums 1/03 (Jaunā Lugāno konvencija), 2006. gada 7. februāris, EU:C:2006:81, 172. punkts.

170 — Var tikt piemērots valstspiederības nosacījums.

171 — Skat. tostarp spriedumus, 1994. gada 5. oktobris, Komisija/Francija, C-381/93, EU:C:1994:370, 13. punkts, un 2007. gada 11. janvāris, Komisija/Grieķija, C-269/05, nav publicēts, EU:C:2007:17, 20. punkts.

172 — Skat. tostarp spriedumu, 2002. gada 14. novembris, *Geha Naftiliaki* u.c., C-435/00, EU:C:2002:661, 20. punkts.

173 — Regulas Nr. 4055/86 3. pants.

239. Pirmkārt, Regula Nr. 4055/86 attiecas tikai uz *pārrobežu* tirdzniecību ar jūras pakalpojumiem (1. un 2. režīms). Tā neliberalizē pakalpojumu sniegšanu saskaņā ar 3. režīmu, proti, uzņēmējdarbību. Tas var būt tāpēc, ka jūras transports (tāpat kā citi transporta veidi) Eiropas Savienībā jau ir reglamentēts ar Līguma noteikumiem par uzņēmējdarbības brīvību LESD 49.–55. pantā. Šajos noteikumos nav paredzēta izslēgšana, ko varētu pielīdzināt tai, kas ir paredzēta LESD 58. pantā attiecībā uz pakalpojumiem [174]. Tātad uz 3. režīmu jūras transportā attiecas Līguma noteikumi par uzņēmējdarbības brīvību. Tomēr, kā es paskaidrošu portfeļa ieguldījumu kontekstā, Līguma noteikumus, manuprāt, nevar uzskatīt par "kopīgiem noteikumiem" trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu izpratnē [175]. Turklāt, lai gan LESD 50. panta 1. punkts dod juridisku pamatu pieņemt kopīgus noteikumus, "lai panāktu brīvību veikt uzņēmējdarbību attiecībā uz kādu darbības jomu", neviens šīs lietas dalībnieks neapgalvo, ka šis noteikums bija izmantots jūras transporta jomā [176].

240. Otrkārt, attiecībā uz 4. režīmu, Komisija pamatoti norāda, ka kopīgi noteikumi ir paredzēti Direktīvā 2014/66. Tomēr šī direktīva ir piemērojama konkrēti vadītāju, speciālistu vai darbinieku praktikantu pārcelšanas *uzņēmuma ietvaros* kontekstā [177]. Kā liecina *EUSFTA* 8.13. panta 2. punkts, astotās nodaļas D sadaļai ir ievērojami plašāka piemērošanas joma un tā aptver ne tikai darbinieku pārcelšanu uzņēmuma ietvaros, bet arī citas "fizisku personu pagaidu klātbūtnes darījumdarbības vajadzībām" formas. Tātad *EUSFTA* 8.13. panta 2. punkta a) apakšpunktā ir norādīts, ka vadošie darbinieki papildus "uzņēmuma pārceltiem darbiniekiem" ietver "uzņēmējdarbības viesdarbiniekus". Tāpat šī sadaļa ir piemērojama "darījumdarbības pakalpojumu pārdevējiem", kas ir definēti kā "fiziskas personas, kuras pārstāv puses pakalpojumu sniedzēju un kuras vēlas uz laiku ieceļot otras puses teritorijā, lai konkrētā pakalpojumu sniedzēja uzdevumā [risinātu] sarunas par pakalpojumu pārdošanu vai slēgtu līgumus par pakalpojumu pārdošanu". Arī šajā gadījumā tāda pakalpojumu sniegšana neiesaista nekādu darbaspēka "pārcelšanu uzņēmuma ietvaros".

241. Tādējādi jāsecina, ka jūras transporta pakalpojumu liberalizācijas joma vēl nav lielākoties aptverta ar kopīgiem noteikumiem un ka tādēļ šajā jomā nevar konstatēt ekskluzīvu ārējo kompetenci trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu izpratnē.

242. Tomēr es piekrītu, ka Eiropas Savienībai ir dalīta kompetence noslēgt starptautisku nolīgumu, kura mērķis ir jūras transporta pakalpojumu liberalizācija.

243. Es uzskatu, ka *EUSFTA* tiesību normas par jūras transporta pakalpojumiem var uzskatīt par nepieciešamām LESD trešās daļas VI sadaļas mērķu sasniegšanai attiecībā uz Eiropas Savienības transporta politiku (otrais pamats saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu). Kopējā transporta politika tostarp paredz pieņemt kopīgus noteikumus, ko piemēro starptautiskiem pārvadājumiem uz kādu dalībvalsti vai no tās, vai cauri vienai vai vairākām dalībvalstīm (LESD 91. panta 1. punkta a) apakšpunkts). Tā ietver dzelzceļa, ceļu, iekšējo ūdensceļu, jūras un gaisa transportu (LESD 100. pants). Nepieciešams priekšnosacījums ir kompetence noslēgt starptautiskus nolīgumus, lai iegūtu abpusējās saistības no trešajām valstīm, no kurām transports iziet vai kuras ir tā galamērķis. Tādēļ es uzskatu, ka Eiropas Savienība un dalībvalstis dala kompetenci attiecībā uz šiem noteikumiem saskaņā ar LESD 4. panta 2. punkta g) apakšpunktu (transports) un otro pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu, to skatot kopā ar LESD 91. pantu un 100. panta 2. punktu.

174 — Skat. iepriekš 214. un 215. punktu.

175 — Skat. turpmāk 350.–359. punktu.

176 — Kā es esmu paskaidrojusi, ekskluzīva kompetence ir jāpierāda tam dalībniekam, kas atsaucas uz Eiropas Savienības ārējās kompetences ekskluzīvo raksturu (skat. iepriekš 122. punktu).

177 — Direktīvas 2014/66 2. panta 1. punkts.

244. Tagad es pievērsīšos *iekšzemes ūdensceļu transportam*. Papildus astotajā nodaļā paredzētajiem horizontālajiem pienākumiem Eiropas Savienība uzņēmās ierobežotas saistības saskaņā ar minēto nodaļu 1. un 2. režīmā, kopā ar 3. režīmu (atkarībā no konkrētās dalībvalsts). Nav uzņemtas 4. režīma saistības. Attiecībā uz *iekšzemes ūdensceļu transportam pakārtotiem pakalpojumiem* (tādiem kā kravu apstrādes pakalpojumi vai glabāšanas un noliktavas pakalpojumi) 1., 2. un 3. režīma saistības ir uzņemtas atkarībā no konkrētās dalībvalsts un no pakārtoto pakalpojumu veida.

245. Es jau paskaidroju, kāpēc es nepiekrītu Komisijas argumentam, ka noteiktu pakalpojumu ierobežotās praktiskās nozīmes dēļ ar *EUSFTA* Eiropas Savienība būtībā neuzņēmās nekādas saistības un praksē neīsteno kompetences [178]. Turklāt Komisija nav iesniegusi nekādu informāciju, kas pierādītu, ka ir izpildīti trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nosacījumi. Tādos apstākļos nav vajadzības turpināt pētīt iespējamo LESD 3. panta 2. punkta piemērošanu astotās nodaļas noteikumiem, ciktāl tie attiecas uz iekšzemes ūdensceļu transportu. Eiropas Savienībai nav ekskluzīvas ārējās kompetences attiecībā uz šādu transportu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu.

246. Tomēr, tāpat kā jūras transporta gadījumā [179], *EUSFTA* noteikumus par iekšzemes ūdensceļu transporta pakalpojumiem var uzskatīt par nepieciešamiem LESD trešās daļas VI sadaļas mērķu sasniegšanai (otrais pamats saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu) un tādējādi to pašu iemeslu dēļ tie ietilpst Eiropas Savienības un dalībvalstu dalītajā kompetencē saskaņā ar LESD 4. panta 2. punkta g) apakšpunktu un otro pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu, to skatot kopā ar LESD 91. pantu un 100. panta 1. punktu.

247. Attiecībā uz *gaisa transportu* papildus astotajā nodaļā paredzētajiem horizontālajiem pienākumiem Eiropas Savienība uzņēmās visas saistības 1. un 2. režīmā, lai arī šīs saistības ir ierobežotas ar i) gaisa kuģu remonta un tehniskās apkopes pakalpojumiem, kuru laikā gaisa kuģi neizmanto, ii) gaisa pārvadājumu pakalpojumu pārdošanu un tirgvedību un iii) datorizētiem rezervēšanas sistēmas pakalpojumiem. Turklāt Eiropas Savienība uzņēmās dažas saistības 3. režīmā un ierobežotas saistības 4. režīmā (var tikt piemērots valstspiederības nosacījums) attiecībā uz starptautiskajiem gaisa transporta pakalpojumiem.

248. Es jau noraidīju Komisijas argumentu par ES ekskluzīvu kompetenci attiecībā uz gaisa kuģu remonta un tehniskās apkopes pakalpojumiem, pamatojoties uz pirmo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu [180].

249. No minētā izriet, ka tas, vai Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz gaisa transportu, ir atkarīgs no trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nosacījumu izpildes.

250. Manuprāt, Komisija nav pierādījusi šo nosacījumu izpildi. Tās argumenti par gaisa kuģu remonta un tehniskās apkopes pakalpojumiem aprobežojas ar pirmo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu. Tās nostāja par gaisa transporta pakalpojumu pārdošanu un tirgvedību ir, ka tie ietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Vienīgais lidostas transporta pakalpojuma veids, kuram Komisija veic *AETR* analīzi, ir datorizēto rezervēšanas sistēmu pakalpojumi. Netiek apstrīdēts, ka Regulā Nr. 80/2009 ir paredzēti kopīgi noteikumi, kas ir piemērojami visām datorizētajām rezervēšanas sistēmām, ciktāl tās iekļauj gaisa transporta produktus, kas ir piedāvāti izmantošanai vai tiek izmantoti ES. Turklāt Tiesa apstiprināja, ka ar šīs regulas priekšteci (Padomes Regula (EEK) Nr. 2299/89 [181]) Eiropas Savienība

178 — Skat. 226. punktu. Tāpat kompetenču sadalījumam nav būtiski, ka Eiropas Savienības Saistību saraksts tika apspriests, pamatojoties uz *GATS* sarakstiem.

179 — Skat. 243. punktu.

180 — Skat. iepriekš 221.–224. punktu.

181 — 1989. gada 24. jūlija Regula par rīcības kodeksu datorizētām rezervēšanas sistēmām (OV 1989, L 220, 1. lpp.).

ieguva ekskluzīvu kompetenci slēgt starptautiskus nolīgumus, kas ir saistīti ar datorizēto rezervēšanas sistēmu piedāvāšanu izmantošanai vai izmantošanu tās teritorijā [182]. Tomēr ar to vien nav pietiekami, lai secinātu, ka gaisa transporta pakalpojumu sniegšanas jomu lielākoties aptver kopīgi noteikumi. Tādējādi Eiropas Savienībai nav ekskluzīvas ārējās kompetences šajā jomā.

251. *EUSFTA* tiesību normas par gaisa transporta pakalpojumiem tomēr var uzskatīt par nepieciešamām LESD trešās daļas VI sadaļas mērķu sasniegšanai (otrais pamats saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu) to iemeslu dēļ, kas ir līdzīgi iemesliem jūras transporta un iekšzemes ūdensceļu gadījumā [183]. Tādējādi Eiropas Savienība un dalībvalstis dala kompetenci attiecībā uz šīm tiesību normām saskaņā ar LESD 4. panta 2. punkta g) apakšpunktu un otro pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu, to skatot kopā ar LESD 91. pantu un 100. panta 2. punktu.

252. Tagad pievēršoties *dzelzceļa transportam*, Eiropas Savienība neuzņēmās 1. režīma saistības un uzņēmās visas 2. režīma saistības papildus astotajā nodaļā paredzētajiem horizontālajiem pienākumiem. Vairumam dalībvalstu ir paredzētas visas saistības saistībā ar 3. režīmu, lai arī dalībvalstis var paredzēt publiskā sektora izmantošanu valsts monopoliem vai piešķirt ekskluzīvas tiesības privātiem uzņēmumiem. Nav piemērojamas nekādas atrunas attiecībā uz 4. režīmu [184]. *Dzelzceļa transportam pakārtotiem pakalpojumiem* 1. un 3. režīma saistības ir atkarīgas no konkrētās dalībvalsts un no pakārtotā pakalpojuma veida. Ir uzņemtas visas 2. režīma saistības.

253. Es noraidu Komisijas argumentu, ka atzinumā 1/94 un lietā C-268/94 Portugāle/Padome [185] ir atbalstīts secinājums, ka *EUSFTA* saistībām attiecībā uz dzelzceļa transporta pakalpojumu sniegšanu saskaņā ar 2. režīmu ir "ārkārtīgi šaura darbības joma" un tādējādi tās ir palīgsaistības kopējās tirdzniecības politikas jomā (kurā Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence). Attiecīgajā daļā atzinumā 1/94 Tiesa nošķir "*TRIPS* veida un jomas" starptautisku nolīgumu, kuru nevar uzskatīt par iekļautu kopējās tirdzniecības politikas jomā, no tirdzniecības nolīgumiem, kuros intelektuālā īpašuma tiesības ir tikai mazsvarīgas [186]. Tādējādi šī daļa atzinumā 1/94 attiecas uz darbības jomu nolīgumiem, kuru juridiskais pamats ir (tagadējā) LESD 207. panta 1. punkts. Tam nav nozīmes, ja, kā šajā tiesvedībā, Tiesai ir jāpārbauda, vai Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence, pamatojoties uz LESD 3. panta 2. punktu, attiecībā uz kādu jomu (šajā gadījumā dzelzceļa transportu), kas neietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Tie paši apsvērumi attiecas uz spriedumu lietā Portugāle/Padome [187].

254. Tagad es izvērtēšu, vai Direktīva 2012/34 lielākoties aptver dzelzceļa transporta pakalpojumu jomu Eiropas Savienībā.

255. Direktīvas 2012/34, kuru piemēro attiecībā uz dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu iekšzemes un starptautisku dzelzceļa pakalpojumu sniegšanai [188], mērķis ir piemērot dzelzceļa nozarē brīvas pakalpojumu sniegšanas principu, ievērojot šīs nozares īpatnības [189]. Tātad Direktīva 2012/34 reglamentē dzelzceļa pārvadājumu uzņēmuma piekļuvi dzelzceļa infrastruktūrai visās dalībvalstīs (ieskaitot dalībvalsti, kas nav dalībvalsts, kurā šis uzņēmums veic uzņēmējdarbību), lai sniegtu vai nu dzelzceļa kravas pārvadājumu pakalpojumus, vai starptautiskus pasažieru pārvadājumu

182 — Skat., piemēram, spriedumu, 2002. gada 5. novembris, Komisija/Dānija, C-467/98, EU:C:2002:625, 103. punkts.

183 — Skat. iepriekš 243. un 246. punktu.

184 — Dzelzceļa transporta pakalpojumi nav minēti saistībā ar 4. režīmu Īpašo saistību sarakstā attiecībā uz vadošiem darbiniekiem un stažieriem ar augstāko izglītību un darījumdarbības pakalpojumu pārdevējiem 8.-A-3. papildinājumā, kura mērķis saskaņā ar tā pirmo punktu ir uzskaitīt "saimnieciskās darbības, kuras ir liberalizētas saskaņā ar 8.7. pantu [..] un 8.12. pantu [..], kurām ir piemērojami ierobežojumi attiecībā uz vadošiem darbiniekiem un stažieriem ar augstāko izglītību saskaņā ar 8.14. pantu [..] un 8.15. pantu", un precizēt šos ierobežojumus.

185 — Komisija atsaucas it īpaši uz atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 67. punkts, un spriedumu, 1996. gada 3. decembris, Portugāle/Padome, C-268/94, EU:C:1996:461, 75. punkts.

186 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 66.–68. punkts.

187 — Spriedums, 1996. gada 3. decembris, Portugāle/Padome C-268/94, EU:C:1996:461, 75. punkts.

188 — Direktīvas 2012/34 1. panta 2. punkts.

189 — Direktīvas 2012/34 preambulas 7. apsvērums.

pakalpojumus [190]. Tādējādi tā aptver *pārrobežu dzelzceļa transporta pakalpojumu sniegšanu* (1. un 2. režīms) Eiropas Savienībā. Turklāt direktīvā ir paredzētas materiālās un procesuālās tiesību normas par nosacījumiem, saskaņā ar kuriem dzelzceļa pārvadājumu uzņēmums var iegūt licenci, kas ļauj tam sniegt dzelzceļa pārvadājumu pakalpojumus Eiropas Savienībā, tostarp no vienas dalībvalsts teritorijas uz citas dalībvalsts teritoriju. Šie nosacījumi attiecas it īpaši uz uzņēmuma labu reputāciju, finanšu pietiekamību un profesionālo kompetenci [191]. Tādējādi Direktīva 2012/34 ietver sīki izstrādātus noteikumus par piekļuvi tirgum, veicot uzņēmējdarbību (3. režīms).

256. Šādos apstākļos es uzskatu, ka Direktīva 2012/34 lielākoties aptver dzelzceļa transporta jomu.

257. Es arī uzskatu, ka attiecīgie *EUSFTA* noteikumi var izmainīt šajā direktīvā paredzēto kopīgo noteikumu darbības jomu. Piemēram, tiesību normas par uzņēmējdarbību (astotās nodaļas C sadaļa) attiecas uz "pasākumiem, kurus puses pieņem vai patur spēkā un kuri ietekmē uzņēmējdarbību attiecībā uz visām saimnieciskās darbības jomām" [192]. Šīs tiesību normas iekļauj aizsardzību pret diskriminējošu attieksmi. Tātad dzelzceļa pārvadājumu uzņēmumam no Singapūras, kas vēlas piekļūt ES tirgum, izveidojot tur komerciālu pārstāvniecību, ir jānodrošina nediskriminējoša piekļuve tirgum, ievērojot ierobežojumus, kas ir izklāstīti Eiropas Savienības Īpašo saistību sarakstā [193]. Ja šis uzņēmums veic uzņēmējdarbību dalībvalstī, tam ir jāpiešķir ne mazāk labvēlīgs režīms par to, ko piešķir šīs dalībvalsts uzņēmumiem [194]. Tādu tirgus piekļuves un valsts režīma noteikumu sekas ir piedāvāt dzelzceļa pārvadājumu uzņēmumiem no Singapūras piekļuvi vienotai Eiropas dzelzceļa telpai, kas ir izveidota ar Direktīvu 2012/34. Piemēram, dzelzceļa pārvadājumu uzņēmumam no Singapūras principā būtu tiesības saņemt licenci saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā "iekšzemes" dzelzceļa pārvadājumu uzņēmumiem [195]. Ievērojot Eiropas Savienības Īpašo saistību sarakstā attiecībā uz uzņēmējdarbību paredzēto horizontālo ierobežojumu sabiedriskiem pakalpojumiem [196], šim uzņēmumam būtu tiesības piekļūt arī dzelzceļa infrastruktūrai dalībvalstīs [197] un attiecībā uz jaudas sadali tam ir jāpiešķir ne mazāk labvēlīgs režīms par to, ko piešķir "iekšzemes" dzelzceļa uzņēmumam [198]. Citiem vārdiem sakot, *EUSFTA* varētu mainīt Direktīvas 2012/34 darbības jomu.

258. Tā kā *EUSFTA* varētu šādi ietekmēt esošos kopīgos noteikumus par piekļuvi ES dzelzceļa transporta pakalpojumu tirgum, Eiropas Savienība ir ieguvusi ekskluzīvu ārējo kompetenci dzelzceļa transporta jomā. Tādu secinājumu nevar apstrīdēt ar apstākli, ka attiecībā uz dzelzceļa transporta pakalpojumu sniegšanu saskaņā ar 4. režīmu Direktīvai 2014/66 ir vairāk ierobežojoša darbības joma nekā attiecīgajiem noteikumiem *EUSFTA*. Trešajam pamatam saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nav vajadzīgs, lai jomas, kuras aptver starptautiskās saistības, pilnībā sakristu ar jomām, kuras aptver ES noteikumi [199].

259. Tādējādi es uzskatu, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence attiecībā uz *EUSFTA* tiesību normām par dzelzceļa transporta pakalpojumiem, pamatojoties uz LESD 91. pantu un 100. panta 1. punktu, tos skatot kopā ar trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu un trešo pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu.

190 — Skat. Direktīvas 2012/34 1. panta 1. punkta b) apakšpunktu, 10. panta 1. un 2. punktu un 17. pantu.

191 — Direktīvas 2012/34 18., 19., 20. un 21. pants.

192 — *EUSFTA* 8.9. pants. Šajā tiesību normā paredzētie izņēmumi no šī noteikuma šeit nav būtiski.

193 — *EUSFTA* 8.10. panta 1. punkts. Skat. arī iepriekš 252. punktu.

194 — *EUSFTA* 8.11. panta 1. punkts.

195 — Direktīvas 2012/34 17. panta 1. un 3. punkts.

196 — *EUSFTA* 8.-A-2. papildinājums. Šis ierobežojums, kas attiecas uz dzelzceļa transporta pakalpojumiem, kuriem ir jāizmanto publiskais sektors, ļauj nodot saimnieciskās darbības, kuras valsts vai vietējā mērogā ir uzskatāmas par sabiedriskajiem pakalpojumiem, valsts monopoliem vai privātiem uzņēmumiem, kuriem ir piešķirtas ekskluzīvas tiesības.

197 — Direktīvas 2012/34 10. pants.

198 — Direktīvas 2012/34 38.–54. pants.

199 — Skat. iepriekš 125. punktu.

260. Attiecībā uz *ceļu transportu* Eiropas Savienība neuzņēmās 1. režīma saistības un uzņēmās visas saistības 2. režīmam papildus astotajā nodaļā paredzētajiem horizontālajiem pienākumiem. 3. režīma saistībām noteiktās dalībvalstīs ir piemērojamas vairākas atrunas atkarībā no transporta veida (pasažieru pārvadājumi vai kravu pārvadājumi). Attiecībā uz 4. režīmu dažas dalībvalstis ir izdarījušas atrunas (valstspiederības un dzīvesvietas nosacījumu veidā). *Ceļu transportam pakārtotiem pakalpojumiem* 1. un 3. režīma saistības ir atkarīgas no konkrētās dalībvalsts un no attiecīgā pakārtotā pakalpojuma veida. Ir uzņemtas visas 2. režīma saistības. Trīs dalībvalstis ir izdarījušas atrunas saskaņā ar 4. režīmu (valstspiederības nosacījuma veidā).

261. Komisija argumentē, ka 2. režīma saistībām ceļu transporta pakalpojumos esot ierobežota praktiskā nozīme. Es noraidu šo argumentu iepriekš paskaidroto iemeslu dēļ [200].

262. Vai Regula Nr. 1071/2009 tomēr lielākoties aptver ceļu transporta pakalpojumu jomu?

263. Regulā Nr. 1071/2009 ir paredzēti plaši noteikumi par autopārvadātāja profesionālās darbības atļaušanu un šīs profesijas veikšanu attiecībā gan uz kravu, gan uz pasažieru pārvadājumiem [201]. Tajā ir paredzētas šīs profesionālās darbības veikšanas prasības, proti, faktiski un stabili jāveic uzņēmējdarbība kādā dalībvalstī, jābūt labai reputācijai un jābūt atbilstīgam finansiālajam stāvoklim, un jābūt nepieciešamajai profesionālajai kompetencei [202]. Regulā Nr. 1071/2009 turklāt ir paredzēts, ka katra dalībvalsts norīko vienu vai vairākas kompetentās iestādes, lai nodrošinātu atļauju izsniegšanu autopārvadātāja profesionālās darbības veikšanai, ja tie atbilst šīm prasībām [203]. Šos noteikumus papildina nozaru noteikumi Regulā Nr. 1072/2009 par piekļuvi kravas autopārvadājumu tirgum [204] un Regulā Nr. 1073/2009 par piekļuvi autobusu pārvadājumu tirgum [205]. Divās pēdējās minētajās regulās ir paredzēts, ka attiecīgajiem uzņēmumiem ir jāiegūst Kopienas atļauja pirms šo darbību uzsākšanas [206].

264. Ņemot vērā iepriekš minēto, Regulas Nr. 1071/2009, Nr. 1072/2009 un Nr. 1073/2009 regulē ceļu transporta pakalpojumu *pārrobežu sniegšanu* (1. un 2. režīms), kā arī piekļuvi ceļu transporta pakalpojumu tirgum, *veicot uzņēmējdarbību* (3. režīms). Regula Nr. 1072/2009 iekļauj arī noteikumus par transportlīdzekļa vadītāja atestāciju un tātad reglamentē arī fizisku personu *pagaidu klātbūtni* dalībvalstu teritorijā, lai sniegtu kravu autopārvadājumu pakalpojumus (4. režīms) [207]. Lai arī Direktīvai 2014/66 ir vairāk ierobežojošs tvērums nekā attiecīgām *EUSFTA* paredzētām saistībām attiecībā uz 4. režīmu, es uzskatu, ka esošie kopīgie noteikumi lielākoties aptver ceļu transporta jomu.

265. Turklāt es uzskatu, ka Regulu Nr. 1071/2009, Nr. 1072/2009 un Nr. 1073/2009 darbības joma varētu tikt mainīta ar tādām starptautiskām saistībām kā tās, kuras ir iekļautas *EUSFTA*. Mana argumentācija būtībā ir līdzīga argumentācijai attiecībā uz dzelzceļa transportu [208].

200 — Skat. iepriekš 226. punktu.

201 — Regulas Nr. 1071/2009 1. panta 1. punkts.

202 — Regulas Nr. 1071/2009 3. pants un 5.–9. pants.

203 — Regulas Nr. 1071/2009 10. pants.

204 — Šī regula attiecas gan uz starptautiskiem kravu pārvadājumiem, kas ir definēti kā starptautiskie kravu komercpārvadājumi ar autotransportu, ko veic Savienības teritorijā, gan uz kravas iekšzemes autopārvadājumiem, ko pagaidu kārtā veic ārvalstu kravas pārvadātājs (kabotāža) (Regulas Nr. 1072/2009 1. panta 1. un 4. punkts).

205 — Šo regulu piemēro starptautiskiem pasažieru pārvadājumiem ar autobusiem Eiropas Savienības teritorijā, ko kā komercpārvadājumus vai pašpārvadājumus veic pārvadātāji, kuri veic uzņēmējdarbību dalībvalstī saskaņā ar tās tiesību aktiem, izmantojot šajā dalībvalstī reģistrētus transportlīdzekļus, kuri pēc konstrukcijas un aprīkojuma ir derīgi vairāk nekā deviņu personu, ietverot transportlīdzekļa vadītāju, pārvadāšanai un kuri ir domāti šim nolūkam, kā arī šādu transportlīdzekļu tukšbraucieniem sakarā ar šādiem pārvadājumiem (Regulas Nr. 1073/2009 1. panta 1. punkts). To piemēro arī pasažieru iekšzemes komercpārvadājumiem, ko pagaidu kārtā veic ārvalstu pārvadātājs (kabotāža) (Regulas Nr. 1073/2009 1. panta 4. punkts).

206 — Skat. Regulas Nr. 1072/2009 un Regulas Nr. 1073/2009 4. pantu.

207 — Skat. Regulas Nr. 1072/2009 5. un 7. pantu. "Transportlīdzekļa vadītāja atestāts" būtībā ir apliecība, kuru dalībvalsts izsniedz katram kravu pārvadātājam kravu komercpārvadājumu veikšanai saskaņā ar Kopienas atļauju.

208 — Skat. iepriekš 257. un 258. punktu.

266. Konkrētāk, noteikumi par uzņēmējdarbību (astotās nodaļas C sadaļa) attiecas uz "pasākumiem, kurus puses pieņem vai patur spēkā un kuri ietekmē uzņēmējdarbību attiecībā uz visām saimnieciskās darbības jomām" [209]. Šīs tiesību normas iekļauj aizsardzību pret diskriminējošu attieksmi. Tātad ceļu pārvadājumu uzņēmumam no Singapūras, kas vēlas piekļūt ES tirgum, izveidojot tur komerciālu pārstāvniecību, ir jānodrošina nediskriminējoša piekļuve tirgum, ievērojot ierobežojumus, kas ir izklāstīti Eiropas Savienības Īpašo saistību sarakstā [210]. Ja šis uzņēmums veic uzņēmējdarbību dalībvalstī, tam ir jāpiešķir ne mazāk labvēlīgs režīms par to, ko piešķir līdzīgiem šīs dalībvalsts uzņēmumiem [211]. Tādu tirgus piekļuves un valsts režīma noteikumu sekas tātad ir piedāvāt ceļu pārvadājumu uzņēmumam no Singapūras nediskriminējošu piekļuvi ES tirgum, novēršot šķēršļus to faktiskai uzņēmējdarbībai tajā. Ar *EUSFTA* šim uzņēmumam ir jānodrošina piekļuve šim tirgum ar tādiem pašiem nosacījumiem (piemēram, attiecībā uz finansiālo stāvokli vai profesionālo kompetenci [212]) kā tie, kas ir piemērojami iekšzemes uzņēmumiem. Citiem vārdiem sakot, *EUSFTA* varētu mainīt Regulu Nr. 1071/2009, Nr. 1072/2009 un Nr. 1073/2009 darbības jomu.

267. Tā kā *EUSFTA* varētu šādi ietekmēt esošos kopīgos noteikumus par piekļuvi ES ceļu transporta pakalpojumu tirgum, Eiropas Savienība ir ieguvusi ekskluzīvu ārējo kompetenci ceļu transporta jomā. Tādējādi Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence attiecībā uz *EUSFTA* tiesību normām par ceļu transporta pakalpojumiem, pamatojoties uz LESD 91. pantu un 100. panta 1. punktu, tos skatot kopā ar trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu un trešo pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu.

268. Ņemot vērā šos apsvērumus, jāsecina, ka Eiropas Savienība dala ārējo kompetenci ar dalībvalstīm, lai uzņemtos *EUSFTA* astotajā nodaļā paredzētās saistības, ciktāl tās attiecas uz gaisa transportu, jūras transportu un iekšējo ūdensceļu transportu, iekļaujot pakalpojumus, kas ir nesaraujami saistīti ar šiem transporta pakalpojumiem, un tai ir ekskluzīva ārējā kompetence, pamatojoties uz trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu, uzņemties *EUSFTA* astotajā nodaļā paredzētās saistības, ciktāl tās attiecas uz dzelzceļa transportu un ceļu transportu (un pakalpojumiem, kas ir nesaraujami saistīti ar šiem transporta pakalpojumiem). Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence, pamatojoties uz LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunktu un 207. panta 1. punktu, attiecībā uz visiem pārējiem pakalpojumiem, kurus aptver šī nodaļa.

269. Tagad es pievērsīšos *EUSFTA* devītās nodaļas A sadaļai. Es izskatīšu šīs nodaļas B sadaļu kopā ar *EUSFTA* trīspadsmito, piecpadsmito un sešpadsmito nodaļu [213].

Ieguldījumi (*EUSFTA* devītās nodaļas A sadaļa [214])

Argumenti

270. *Komisija* uzskata, ka *EUSFTA* devītās nodaļas A sadaļa, kas attiecas tieši uz starptautiskiem ieguldījumiem un nav piemērojama ieguldījumiem ES iekšienē, ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē kopējā tirdzniecības politikā, ciktāl tā attiecas uz ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem. Atsaucoties uz testu, kas tika piemērots lietās par pakalpojumu un preču tirdzniecību un intelektuālā īpašuma komerciālajiem aspektiem, Komisija apgalvo, ka nolīgums ietilpst LESD 207. panta 1. punkta darbības jomā, ja tas tieši attiecas uz starptautiskiem ieguldījumiem, jo tā mērķis būtībā ir veicināt, atvieglot vai reglamentēt starptautiskus ieguldījumus un tas tieši un tūlītēji ietekmē šos ieguldījumus.

209 — *EUSFTA* 8.9. pants. Šajā tiesību normā paredzētie izņēmumi no šī noteikuma šeit nav būtiski.

210 — *EUSFTA* 8.10. panta 1. punkts. Skat. arī iepriekš 260. punktu.

211 — *EUSFTA* 8.11. panta 1. punkts.

212 — Regulas Nr. 1071/2009 7. un 8. pants.

213 — Skat. turpmāk 523.–544. punktu.

214 — Skat. šo secinājumu pielikuma 52.–60. punktu.

271. Nodalot portfeļa ieguldījumus (vai citus netiešos ieguldījumus) un ārvalstu tiešos ieguldījumus (kuri abi var ietilpt *EUSFTA* 9.1. pantā ietvertajai definīcijai), Komisija ierosina transponēt Tiesas "tiešo ieguldījumu" definīciju brīvas kapitāla un maksājumu aprites kontekstā uz LESD 207. panta 1. punktu.

272. Pēc Komisijas uzskatiem, kopējā tirdzniecības politika aptver gan noteikumus, kas reglamentē ieguldījumu sākotnējo piekļuvi uzņemošās valsts tirgum, gan aizsardzību, kas jāsniedz ieguldījumam pēc tam, kad tas ir uzņemts tirgū (turpmāk tekstā – "pēcuzņemšanas aizsardzība"). Pēdējā iekļauj aizsardzību, piemēram, pret diskrimināciju, negodīgu un netaisnu attieksmi un ekspropriāciju bez atlīdzības. Komisija apgalvo, ka minot "tieš[us] ārvalstu ieguldījum[us]" LESD 206. pantā un 207. panta 1. punktā netiek nodalīta piekļuve tirgum un pēcuzņemšanas aizsardzība. Turklāt ārvalstu tiešo ieguldījumu pēcuzņemšanas aizsardzības izslēgšana no kopējās tirdzniecības politikas būtu arī pretrunā LESD 206. pantā paredzētajiem mērķiem. Konkrēti, "tiešo ārvalstu ieguldījumu ierobežojumu pakāpenisk[as] atcelšan[as]" mērķis attiecas uz tādu ierobežojumu atcelšanu, kuri rodas gan no barjerām ieguldījuma sākotnējai uzņemšanai, gan no šķēršļiem tā vēlākai darbībai un izmantošanai. Tādā kontekstā Komisija izdara analoģijas ar Eiropas Savienības ekskluzīvo kompetenci preču un pakalpojumu tirdzniecības jomā, kura arī neesot ierobežota ar piekļuvi tirgum.

273. Komisija piebilst, ka kopējā tirdzniecības politika jau aptver *GATS* standartus, kas ir piemērojami 3. režīma pakalpojumu sniegšanas pēcuzņemšanas režīmam (proti, ar komerciālu pārstāvniecību [215]). Līdzīgi standarti ir atrodami *EUSFTA* astotajā nodaļā. Būtu neloģiski secināt, ka Eiropas Savienībai trūkst ekskluzīvas kompetences pār devītajā nodaļā paredzētajiem standartiem, bet ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz analogiem standartiem, kas ir iekļauti *EUSFTA* astotajā nodaļā vai *GATS*.

274. Komisija uzskata, ka LESD 345. pants neierobežo Eiropas Savienības ekskluzīvo kompetenci attiecībā uz devīto nodaļu, ciktāl šī nodaļa attiecas uz ekspropriāciju. *EUSFTA* 9.6. pants pakārto tiesību uz ekspropriāciju īstenošanu nosacījumiem, kuri esot līdzīgi tiem, kas ir noteikti LESD 49. un 63. pantā. Šī tiesību norma neskarot noteikumus, kuri reglamentē īpašumtiesību sistēmu katrā dalībvalstī: tā gan neliedz dalībvalstij ekspropriēt, gan neliek dalībvalstij ekspropriēt nekādus Singapūras ieguldītāju īpašumā esošus aktīvus.

275. Komisija noraida arī argumentu, ka LESD 207. panta 6. punkta pirmajā daļā ekspropriācijas klauzulas esot izslēgtas no kopējās tirdzniecības politikas darbības jomas, jo iekšējā tirgū neesot pielīdzināmas ES politikas. Šajā argumentā neesot ņemta vērā atšķirība starp tiešām un netiešām ekskluzīvām ārējām kompetencēm. Tāpat LESD 207. panta 6. punkta otrā daļa nemaina Komisijas nostāju: LESD 345. pantā neesot izslēgta īpašumtiesību saskaņošana. Katrā ziņā *EUSFTA* 9.6. pants nesaskaņojot dalībvalstu leģislatīvos vai normatīvos aktus LESD 207. panta 6. punkta izpratnē.

276. Komisija atzīst, ka, ciktāl devītā nodaļa attiecas uz portfeļa ieguldījumiem, šī nodaļa neietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Tā apgalvo, ka Eiropas Savienībai tomēr ir ekskluzīva kompetence, jo portfeļa ieguldījumi esot kapitāla aprite LESD 63. panta izpratnē un devītajā nodaļā paredzētie režīma standarti esot vismaz lielākoties aptverti ar kopīgiem noteikumiem, kuri ir paredzēti šajā Līguma tiesību normā. Konkrētāk, LESD 63. panta 1. punkta paredzētajā aizliegumā ir ietverti valsts režīma galvenie standarti, taisnīga un vienlīdzīga attieksme un aizsardzība pret ekspropriāciju. Lai arī LESD 63. panta 1. punktam ir piemērojams LESD 64. panta 1. punktā paredzētais izņēmums, ierobežojumi, kas ir "dibināti" ar pēdējo tiesību normu (proti, esošie ierobežojumi, kuriem tika atļauts palikt spēkā), neiekļauj ierobežojumus portfeļa ieguldījumiem. Tādēļ esot izpildīti trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nosacījumi.

215 — *GATS* I panta 2. punkta c) apakšpunkts.

277. Komisija apgalvo, ka tās "kopīgu noteikumu" interpretācija trešajā pamatā saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nozīmē, ka tie ietver gan Līguma tiesību normas, gan sekundāro tiesību aktu noteikumus, ievērojot *AETR* judikatūras loģisko pamatu. Šis loģiskais pamats ir kopējā tirgus vienotības aizsardzība un ES tiesību vienveidīga piemērošana un vajadzība nodrošināt ES tiesību normu vienveidīgu un saskaņotu piemērošanu un ar tiem izveidotās sistēmas pienācīgu darbību [216]. Komisija apgalvo arī, ka Līguma noteikumi par kapitāla brīvu apriti esot unikāli, jo tiem ir ārējā dimensija. Turklāt un ievērojot LESD 64. panta 1. punktā paredzēto izņēmumu, LESD 63. panta 1. punkts vien panāk pilnīgu kapitāla aprites liberalizāciju starp Eiropas Savienību un trešajām valstīm. Tātad neesot vajadzības pieņemt sekundārus tiesību aktus, lai paplašinātu brīvu kapitāla apriti uz kapitāla apriti starp dalībvalstīm un trešajām valstīm vai lai panāktu pilnīgu liberalizāciju. Tas, ka, izņemot spriedumu *Pringle* [217], vairumā gadījumu, kas ir saistīti ar *AETR* principa piemērošanu, ir iesaistīti kopīgi noteikumi, kas ir ietverti sekundāros tiesību aktos, esot tādēļ, ka Līgumos bieži ir norādīti tikai politikas mērķi un likumdošanas pilnvaras ir piešķirtas iestādēm. Visbeidzot, ja Eiropas Savienībai nebūs ekskluzīvas kompetences, nebūs iespējams nodrošināt LESD 63. panta 1. punktā ietverto kopīgo noteikumu vienveidīgu un saskaņotu piemērošanu.

278. Ja Tiesa uzskatīs, ka Eiropas Savienībai nav ekskluzīvas kompetences attiecībā uz portfeļa ieguldījumiem, pamatojoties uz LESD 3. panta 2. punktu, to skatot kopā ar LESD 63. panta 1. punktu, Komisija apgalvo, ka Eiropas Savienībai tomēr esot dalīta kompetence. Tā atsaucas uz LESD 216. panta 1. punktu, kurā ir paredzētas Eiropas Savienības tiesības noslēgt starptautiskus nolīgumus ar trešajām valstīm, ja tas ir "[..] nepieciešam[s], lai saskaņā ar Savienības politiku sasniegtu kādu no Līgumos izvirzītajiem mērķiem [..]". Šajā lietā mērķis ir panākt kapitāla, iekļaujot portfeļa ieguldījumus starp Eiropas Savienību un trešajām valstīm, brīvu apriti. Ārvalstu kapitāla aprites liberalizācija nevar būt efektīva, ja trešās valstis neatceļ to ierobežojumus kapitāla apritei starp Eiropas Savienību un to teritorijām. Lai panāktu, ka tās to izdara, parasti ar šīm valstīm ir jānoslēdz starptautiskie nolīgumi, kas ir pamatoti uz abpusējību. Komisija uzsver, ka tā neapgalvo, ka, tā kā devītā nodaļa ir vajadzīga, lai dotu iespēju Eiropas Savienībai īstenot savas ārējās kompetences, Eiropas Savienībai esot ekskluzīva kompetence.

279. *Parlaments* arī pauž atbalstu ES ekskluzīvai kompetencei attiecībā uz *EUSFTA* devītās nodaļas A sadaļu. Konkrētāk, tas apgalvo, ka Eiropas Savienībai esot ekskluzīva kompetence portfeļa ieguldījumos, jo, pirmkārt, devītā nodaļa aptver portfeļa ieguldījumus nejauši, salīdzinot ar šīs nodaļas galveno vai dominējošo mērķi (nodrošināt ārvalstu tiešo ieguldījumu aizsardzību), un, otrkārt, LESD 3. panta 2. punktu var piemērot arī tad, ja var tikt ietekmēti ES primāro tiesību akti. Parlaments it īpaši atbalsta Komisijas nostāju, ka *EUSFTA* 9.6. pantā esošais ekspropriācijas aizliegums neskarot dalībvalstu atšķirīgus īpašumtiesību režīmus un īpašuma attiecību reģistrācijas un strukturēšanas metodes atšķirīgās tiesiskās tradīcijās, kā arī nesaskaņojot dalībvalstu tiesību aktus.

280. *Padome* piekrīt, ka no ekonomikas viedokļa tirdzniecība un ārvalstu tiešie ieguldījumi ir savstarpēji saistīti un ka daži ārvalstu tiešo ieguldījumu režīma aspekti ir saistīti ar kopējās tirdzniecības politikas standarta jautājumiem (tādiem kā piekļuve tirgum, piemēram, ārvalstu ieguldītāja piekļuve importa vai eksporta licencēm). Tomēr tā apgalvo, ka ārvalstu tiešo ieguldījumu reglamentācijai ne vienmēr esot tirdzniecības mērķi. Pēc Padomes uzskatiem, noteikumu izstrāde attiecībā uz ārvalstu tiešo ieguldījumu uzņemšanu, to režīmu un aizsardzību esot neatkarīga starptautisko ekonomisko attiecību joma, kas automātiski nav tirdzniecības politikas daļa. Padome nošķir starp: i) ārvalstu tiešo ieguldījumu uzņemšanu (proti, piekļuvi tirgum: lēmumu par to, vai tiešais ieguldītājs drīkst ieguldīt uzņemošā valstī un kādi ierobežojumi vai nosacījumi ir piemērojami (ja tādi ir)), i) kapitāla apriti saistībā ar ārvalstu tiešiem ieguldījumiem (pat ja ieguldītājs var arī piesaistīt līdzekļus uzņemošā valstī un tātad ārvalstu tiešie ieguldījumi ne vienmēr ietver kapitāla pārrobežu apriti) un ii) ieguldījumu režīmu.

216 — Komisija atsaucas uz spriedumu, 1971. gada 31. marts, Komisija/Padome, 22/70, EU:C:1971:32, 31. punkts, un atzinumu 1/03 (Jaunā Lugāno konvencija), 2006. gada 7. februāris, EU:C:2006:81, 122. un 133. punkts.

217 — Spriedums, 2012. gada 27. novembris, C-370/12, EU:C:2012:756.

281. Pēc Padomes uzskatiem, devītā nodaļa esot patstāvīga nodaļa, kas attiecas vienīgi uz ieguldījumu aizsardzību un izmanto ļoti plašu, uz aktīviem balstītu ieguldījumu definīciju. Šī nodaļa neattiecoties ne uz ieguldījumu uzņemšanu, ne uz veicināšanu. Noteikumi par ieguldījumu uzņemšanu esot atrodami *EUSFTA* astotajā nodaļā.

282. Padome piekrīt, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, kas ir saistīti ar kopējo tirdzniecības politiku, bet piedāvā šaurāku LESD 207. panta 1. punkta darbības jomas interpretāciju nekā tā, ko iesaka Komisija un Eiropas Parlaments. Šajā saistībā Padome uzskata, ka Tiesai neesot jālemj par precīzām kompetences robežām saistībā ar ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, kas ir paredzēti *EUSFTA*. Būtībā Padome norāda, ka Komisija nav pierādījusi, ka visi A sadaļā noteiktie standarti attiecas uz tiesību normām, kas ir Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē attiecībā uz ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem vai jebkurā citā ieguldījumu veidā, kuru aptver devītā nodaļa.

283. Attiecībā uz valsts režīma klauzulu *EUSFTA* 9.3. pantā Padome koncentrējas uz 9.3. panta 3. punktā paredzētajām situācijām, kurās puses var atcelt valsts režīma pienākumu. Padome uzskata, ka Eiropas Savienībai nevar būt ekskluzīva kompetence parakstīt un noslēgt *EUSFTA*, ciktāl šis nolīgums attiecas uz pasākumiem, kurus dalībvalstis pieņem, pildot savus valsts drošības pienākumus. Tāpat Eiropas Savienībai neesot ekskluzīvas kompetences valsts bagātību aizsardzībā vai likumdošanas kompetences pieņemt pasākumus tiešo nodokļu jomā.

284. Attiecībā uz *EUSFTA* 9.4. pantā ietverto taisnīgas un vienlīdzīgas attieksmes klauzulu un pilnīgas aizsardzības un drošības klauzulu Padome argumentē, ka Komisija neesot pierādījusi, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz kādu no šīm klauzulām.

285. Attiecībā uz (ar devīto nodaļu aptvertiem) ieguldījumiem nodarīto zaudējumu kompensāciju, kas ir paredzēta *EUSFTA* 9.5. pantā, Padome apgalvo, ka Eiropas Savienībai neesot kompetences attiecībā uz šīs tiesību normas daļu, kas attiecas uz dalībvalstu bruņotajiem spēkiem. Esot arī apšaubāmi, vai Eiropas Savienība viena pati var parakstīt un noslēgt nolīgumu, kas reglamentē kara vai cita bruņota konflikta, revolūcijas, ārkārtas situācijas valstī, sacelšanās, nemiera vai protesta dalībvalstu teritorijā sekas.

286. Attiecībā uz *EUSFTA* 9.6. pantā paredzētajiem pasākumiem, kas skar ekspropriāciju, Padome norāda, ka Tiesas judikatūrā neesot atbalstīts arguments, ka visi *EUSFTA* paredzētie pasākumi, kas ir saistīti ar ekspropriāciju, pilnībā ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē. LESD 345. panta dēļ Eiropas Savienībai nevarot būt ekskluzīva kompetence parakstīt un noslēgt *EUSFTA* 9.6. pantu.

287. Padome norāda arī, ka Komisija neesot apgalvojusi, nemaz nerunājot, ka pierādījusi, ka daži jautājumi, kurus aptver *EUSFTA* 9.7. panta 2. punkts, konkrēti, noziedzīgi vai sodāmi nodarījumi, sociālā drošība, valsts pensijas vai obligāto ietaupījumu shēmas un nodokļi, ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē.

288. Padome nepiekrīt Komisijas atsaucei uz trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu, lai pieprasītu Eiropas Savienības ekskluzīvu kompetenci attiecībā uz portfeļa ieguldījumiem.

289. Pirmkārt, lai arī portfeļa ieguldījumi var iesaistīt kapitāla apriti, šo ieguldījumu veidu nevarot pielīdzināt brīvai kapitāla apritei saskaņā ar Līgumiem. LESD 63. panta 1. punkts neattiecoties uz ieguldījumu aizsardzību. Tāpat tas neattiecoties uz portfeļa ieguldījumiem vai tiešiem ieguldījumiem. LESD 63. panta 1. punkts ir piemērojams vienīgi, ciktāl ir iesaistīta kapitāla aprite. Tas ne vienmēr ir ārvalstu tiešo ieguldījumu un portfeļa ieguldījumu gadījumā. Padome turklāt norāda, ka ir svarīgi nodrošināt, lai trešo valstu subjekti nepārkāpj uzņēmējdarbības veikšanas brīvības pieļaujamos

ierobežojumus (kas ir attaisnojami saskaņā ar LESD 65. panta 2. punktu), mēģinot atsaukties tieši uz LESD 63. pantu. Tiesa esot nošķirusi uzņēmējdarbības brīvību un brīvu kapitāla apriti, izmantojot smaguma centra pieeju, atbilstoši kurai ir jāskatās, kādu īpašu situācijas aspektu galvenokārt ietekmē iespējamais ierobežojums.

290. Otrkārt, neviena Līgumu tiesību norma nepiešķirot Eiropas Savienībai īpašu kompetenci darboties saistībā ar portfeļa ieguldījumiem vai (*a fortiori*) portfeļa ieguldījumu aizsardzību. Tādējādi saskaņā ar LESD 4. panta 1. punktu un 5. panta 2. punktu dalībvalstīm ir tiesības darboties šajā jomā.

291. Treškārt, ja Tiesa tomēr atzīs, ka portfeļa ieguldījumi ir kapitāla aprite LESD 63. panta 1. punkta izpratnē un ka šī tiesību norma piešķir Eiropas Savienībai īpašas pilnvaras darboties saistībā ar šī ieguldījumu veida aizsardzību, Padome argumentē, ka Eiropas Savienība neesot pieņēmusi tiesību aktus saskaņā ar LESD 63. panta 1. punktu saistībā ar portfeļa ieguldījumu aizsardzību. Padome atzīst, ka pastāv sekundārie tiesību akti, piemēram, saistībā ar vērtspapīru laišanu fondu biržās un finanšu instrumentu tirgos. Kaut arī šie noteikumi ietver portfeļa ieguldījumu aspektus, neviens no tiem nav pieņemts, izmantojot juridiskus pamatus, kas ir saistīti ar kapitāla brīvu apriti.

292. Ceturtkārt, katrā ziņā portfeļa ieguldījumos nevar būt netiešas ekskluzīvas ES ārējās kompetences, jo LESD 63. panta 1. punkts neesot "kopīgs noteikums" saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu. Pat pieņemot, ka pastāv primāro tiesību akti, kuri panāk pilnīgu kapitāla aprites liberalizāciju starp dalībvalstīm un trešajām valstīm, Padome uzskata, ka Komisijas jaunais LESD 3. panta 2. punktā ietverto "kopīgo noteikumu" lasījums ir kļūdains. Tiesas judikatūra liecinot, ka Eiropas Savienībai ir jāīsteno iekšējā kompetence, pieņemot sekundāros tiesību aktus. Šī prasība raksturojot netiešo pilnvaru jēdzienu. Komisija kļūdaini atsaucas uz spriedumu *Pringle* un atzinumu 1/92 [218]. Lietā *Pringle* [219] Tiesa noteica, ka Līgums par Eiropas Stabilizācijas mehānisma izveidi (ESM līgums) pilnībā neietilpa apgalvotā Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē, kas ir paredzēta LESD 3. panta 1. punkta c) apakšpunktā. Nebija vajadzības, lai Tiesa izskatītu nākamo jautājumu, vai ESM līgums tomēr varētu ietekmēt "kopīgus noteikumus vai mainīt to darbības jomu" LESD 3. panta 2. punkta izpratnē. Katrā ziņā esot skaidrs, ka *Pringle* mērķis bija saistīts ar Eiropas Savienībai skaidri piešķirto pilnvaru īstenošanu. Padome atzīst, ka atzinumā 1/92 [220] Tiesa atsaucās uz Līguma tiesību normām par konkurenci. Lietās, uz kurām Tiesa atsaucās minētajā atzinumā, tomēr tika uzsvērts, ka ir jāīsteno iekšējās kompetences, pirms var rasties netiešā kompetence noslēgt starptautisku nolīgumu, vai ka tādas netiešās kompetences esamība ir saistīta ar kompetenci, kas ir skaidri piešķirta Līgumos.

293. Ja Tiesa atzīs, ka LESD 63. panta 1. punkts var būt "kopīgs noteikums", Padome argumentē, ka Komisija neesot pierādījusi, kādā veidā portfeļa ieguldījumu jomu "lielākoties aptver" apgalvotie "kopīgie noteikumi". Tāpat Komisija neesot pierādījusi, ka devītā nodaļa, ciktāl tā attiecas uz portfeļa ieguldījumu aizsardzību, varētu ietekmēt tādus kopīgus noteikumus vai mainīt to darbības jomu.

294. Padome pauž bažas arī par apsvērumiem, kuri pamato Komisijas alternatīvo argumentu, ka portfeļa ieguldījumi esot dalītā kompetencē, kas ir pamatota ar LESD 216. panta 1. punktu. Vajadzība sasniegt konkrētu Līgumā noteiktu mērķi pieprasa pierādīt, ka Eiropas Savienībai ir piešķirtas iekšējās kompetences sasniegt šo mērķi. Tas liedzot Komisijai atsaukties uz LESD 216. panta 1. punktu attiecībā uz portfeļa ieguldījumiem. Ja Tiesa atzīs, ka Eiropas Savienībai ir prasītā kompetence reglamentēt portfeļa ieguldījumu aizsardzību, Padome norāda, ka Komisija neapgalvo, ka Eiropas Savienība varētu īstenot šo iekšējo kompetenci, vienīgi noslēdzot starptautisku nolīgumu, un ka iekšējo un ārējo kompetenču īstenošanai attiecībā uz ārvalstu portfeļa ieguldījumu aizsardzību tādējādi ir jābūt vienlaicīgai. Turklāt, ja Komisijai būtu taisnība, nebūtu vajadzības noslēgt starptautisku nolīgumu: LESD 63. panta 1. punkts vien panāktu pilnīgu kapitāla aprites liberalizāciju starp Eiropas Savienību un trešajām valstīm.

218 — Atzinums 1/92 (Otrais atzinums par EEZ līgumu), 1992. gada 10. aprīlis, EU:C:1992:189.

219 — Spriedums, 2012. gada 27. novembris, C-370/12, EU:C:2012:756.

220 — Atzinums 1/92 (Otrais atzinums par EEZ līgumu), 1992. gada 10. aprīlis, EU:C:1992:189.

295. Padome atzīst, ka Eiropas Savienība un dalībvalstis dala kompetenci saistībā ar devīto nodaļu. Tomēr, tā kā Eiropas Savienībai nav piešķirta kompetence aizsargāt portfeļa ieguldījumus, Eiropas Savienība nevarot īstenot šo kompetenci bez dalībvalstu līdzdalības. Alternatīvi Padome norāda, ka, ja Tiesa atzīs, ka Eiropas Savienībai ir dalīta kompetence saistībā ar portfeļa ieguldījumiem, tas, vai šī kompetence ir jāīsteno, noslēdzot *EUSFTA*, esot politisks lēmums.

296. Vairums iesaistīto *dalībvalstu* ir paudušas savu nostāju par A sadaļu. To izvirzītie argumenti visumā atbilst dažādiem Padomes nostājas aspektiem.

297. Tātad tās apgalvo, ka "tiešo ieguldījumu" nozīmei LESD 64. pantā un "ārvalstu tiešo ieguldījumu" nozīmei LESD 207. panta 1. punktā esot jābūt vienādai. Šajā saistībā esot būtiska judikatūra par LESD 64. panta darbības jomu, kā arī tiešo ieguldījumu (un portfeļa ieguldījumu) definīcija Regulā (EK) Nr. 184/2005 [221] un Direktīvā 88/361 [222].

298. Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence attiecībā uz ārvalstu tiešiem ieguldījumiem aprobežojoties ar ierobežojumu atcelšanu šim ieguldījumu veidam. Ciktāl *EUSFTA* nodrošina arī citas aizsardzības formas, šie noteikumi neietilpstot Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu. Tas ir gadījumā ar tiesību normām par ārvalstu tiešo ieguldījumu veicināšanu un aizsardzību (tādām kā tiesību normas saistībā ar ekspropriāciju, bruņotiem spēkiem, tiešiem nodokļiem, krimināltiesībām un kriminālprocesu).

299. *EUSFTA* 9.6. pantā ("Ekspropriācija") esot paredzēti vispārēji principi, saskaņā ar kuriem pusēm ir jāpiemēro to īpašumtiesību likumi. Tādi jautājumi ir dalībvalstu kompetencē, kura ir jāīsteno saskaņā ar ES tiesību aktiem. LESD 345. pants uzliekot ierobežojumu Eiropas Savienībai, īstenojot tās kompetences saskaņā ar Līgumiem.

300. No LESD 207. panta 6. punkta izriet, ka Eiropas Savienība nevar īstenot ekskluzīvu kompetenci apspriest un noslēgt starptautiskus tirdzniecības līgumus jomās, kurās tai nav likumdošanas kompetences pieņemt iekšējos tiesību aktus. Šī tiesību norma arī nepieļauj Eiropas Savienības ekskluzīvu kompetenci saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu saistībā ar ieguldījumiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi.

301. Komisijas jaunā LESD 3. panta 2. punkta interpretācija nozīmētu, ka Eiropas Savienībai saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu un 63. pantu būtu ekskluzīva kompetence saistībā ar portfeļa ieguldījumiem. Tas nozīmētu arī, ka katrs nolīgums, kas varētu ierobežot ieguldījumus, neatkarīgi no tā, vai tas ir kopējās tirdzniecības politikas daļa, varētu ietilpt Eiropas Savienības netiešā ekskluzīvā kompetencē. Tomēr Līgumos esot skaidri norādīts, ka (tieša) ekskluzīva kompetence pastāv vienīgi attiecībā uz ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem. Kopīgi noteikumi LESD 3. panta 2. punkta izpratnē ir sekundāro, nevis primāro tiesību aktu noteikumi. Iekšējās kompetences esamība neesot pietiekama. Vēsturisks LESD 3. panta 2. punkta pamatojums apstiprinot šādu interpretāciju. Katrā ziņā LESD 63. pants neesot juridisks pamats kompetences īstenošanai. Darbības juridiskais pamats esot atrodams LESD 64. panta 2. punktā, un tam ir piemērojami ierobežojumi.

302. Turklāt neesot izpildīti LESD 3. panta 2. punkta nosacījumi. Devītās nodaļas A sadaļas darbības joma esot daudz plašāka nekā LESD 63. panta darbības joma. Ekspropriācija neesot Līgumos paredzētās brīvas kapitāla aprites ierobežojums. Ciktāl ir piemērojams LESD 63. pants, tas nodrošinātu vienīgi nediskriminācijas principa piemērošanu. Saistībā ar ekspropriāciju neesot pieņemti kopīgi noteikumi.

221 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 12. janvāra Regula par Kopienas statistiku attiecībā uz maksājumu bilanci, starptautisko pakalpojumu tirdzniecību un ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem (OV 2005, L 35, 23. lpp.).

222 — 1988. gada 24. jūnija Direktīva par Līguma 67. panta īstenošanu (OV 1988, L 178, 5. lpp.).

303. Piekrītot *EUSFTA* 9.10. panta 1. punktam, Eiropas Savienība viena pati nevar izlemt pārtraukt nolīgumus, kurus dalībvalstis ir noslēgušas ar Singapūru. Šī tiesību norma neievērojot 1969. gada Vīnes konvencijas 59. panta 1. punkta a) apakšpunktā izteikto vispārējo principu, saskaņā ar kuru starptautiskus nolīgumus var pārtraukt vienīgi to puses. Tāpat Komisija nepamato savu nostāju ar starptautiskajām tiesībām. Turklāt ar Regulu (ES) Nr. 1219/2012 [223] Eiropas Savienība pati atzina, ka dalībvalstu divpusējie nolīgumi, kas ir parakstīti pirms 2009. gada 1. decembra, var palikt spēkā vai stāties spēkā saskaņā ar šo regulu.

304. Visbeidzot neesot izpildīts neviens no pamatiem saskaņā ar LESD 216. pantu. Tādējādi Eiropas Savienībai neesot dalītas kompetences attiecībā uz portfeļa ieguldījumiem.

Analīze

Ievads

305. Ir divi ceļi, atbilstīgi kuriem Eiropas Savienībai varētu būt ekskluzīva kompetence saistībā ar devītās nodaļas A sadaļas materiālajām tiesību normām, kas reglamentē ieguldījumus. Vai šīs tiesību normas ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, kas ir aprakstīta LESD 207. panta 1. punktā? Ja nē, vai tās tomēr ietilpst jomā, kurā pastāv kopīgi noteikumi (sakrītot ar šo jomu vai lielākoties to aptverot), kuri varētu tikt ietekmēti vai kuru darbības joma varētu tikt mainīta, ja tiks noslēgts *EUSFTA* (trešais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu)? Es izskatīšu šīs iespējas pēc kārtas.

306. Vēl viens atsevišķs jautājums rodas saistībā ar devīto nodaļu, jo *EUSFTA* 9.10. panta 1. punktā ir noteikts, ka, stājoties spēkā *EUSFTA*, noteikti divpusēji ieguldījumu nolīgumi starp dalībvalstīm un Singapūru (kas ir uzskaitīti devītās nodaļas pielikumā) vairs nebūs spēkā. Šo jautājumu es izskatīšu atsevišķi [224].

Ekskluzīva kompetence, pamatojoties uz LESD 207. panta 1. punktu, to skatot kopā ar LESD 3. panta 1. punktu

– "Ārvalstu tiešo ieguldījumu" nozīme LESD 207. panta 1. punktā

307. Devītajā nodaļā ir definēti ar to aptvertie ieguldījumi un ieguldītāji. Atšķirībā no Līgumiem tajā nav nošķirti ārvalstu tiešie ieguldījumi un citas ieguldījumu formas [225]. Ne *EUSFTA*, ne Līgumos nav minēti "portfeļa ieguldījumi".

223 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 12. decembra Regula, ar ko nosaka pārejas pasākumus divpusējiem ieguldījumu nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešām valstīm (OV 2012, L 351, 40. lpp.).

224 — Skat. turpmāk 371.–398. punktu.

225 — *EUSFTA* 9.1. panta 1. un 2. punkts.

308. Komisijas lūgums sniedz Tiesai pirmo iespēju interpretēt "ārvalstu tiešo ieguldījumu" jēdzienu LESD 207. panta 1. punkta izpratnē un lemt par to, cik lielā mērā kopējā tirdzniecības politika aptver "ārvalstu tiešo ieguldījumu" regulējumu. Šis ieguldījumu veids jau bija iekļauts Līguma par Konstitūciju Eiropai III-315. panta 1. punktā [226]. Šīs tiesību normas saturs bija identisks LESD 207. panta 1. punkta saturam [227].

309. Saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu, lasot to kopā ar LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunktu, Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence ārvalstu tiešo ieguldījumu jomā. Šī kompetence ir piemērojama kopā ar kompetenci citos jautājumos, kuri ietilpst kopējā tirdzniecības politikā (kā pakalpojumi), bet kuri varētu būt saistīti arī ar ieguldījumiem (kā ieguldījumi pakalpojumu jomā) [228].

310. "Ārvalstu tiešie ieguldījumi" Līgumos nav definēti. Tomēr vairākās Līgumu, protokolu un deklarāciju tiesību normās [229] ir izmantots termins "investīcijas".

311. Vispārīgā līmenī es saprotu, ka "ieguldījums [jeb investīcija]" nozīmē naudas vai cita aktīva izvietošanu komercdarbībā nolūkā gūt peļņu.

312. LESD 207. panta 1. punktā ir minēts viens konkrēts ieguldījuma veids, proti, ieguldījums, kas ir gan "ārvalstu", gan "tiešais".

313. Ārvalstu ieguldījums ir ieguldījums, kuru ES fiziska vai juridiska persona izdara trešajā valstī vai kuru trešās valsts fiziska vai juridiska persona izdara Eiropas Savienībā. Tātad ārvalstu tiešais ieguldījums ir tiešais ieguldījums, kas ietver komponentu, kurš nav ES komponents.

314. Termins "tiešas investīcijas" parādās arī citās Līguma tiesību normās, konkrētāk, LESD 64. panta 1. un 2. punktā, kas ir iekļauts IV sadaļas ("Personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprite") ceturtajā nodaļā ("Kapitāls un maksājumi"). Ievērojot LESD 64. panta 1. un 2. punktu, ar LESD 63. pantu ir aizliegti visi kapitāla un maksājumu aprites ierobežojumi dalībvalstu, kā arī starp dalībvalstīm un trešajām valstīm. Šim aizliegumam ir plaša darbības joma. Piemēram, tas ir piemērojams brīvas kapitāla aprites ierobežojumiem, kas attur nerezidentus veikt ieguldījumus dalībvalstī vai arī šīs dalībvalsts rezidentus attur veikt ieguldījumus citās dalībvalstīs [230].

315. LESD 64. panta 1. punkta darbības joma ir definēta, atsaucoties uz kapitāla aprites veidiem, kuri var tikt ierobežoti [231]. Tas ierobežo LESD 63. pantā paredzēto aizliegumu attiecībā uz kapitāla apriti uz un no trešajām valstīm, ja tā ietver tiešas investīcijas (arī investīcijas nekustamā īpašumā), uzņēmējdarbības veikšanu, finanšu pakalpojumu sniegšanu vai vērtspapīru laišanu kapitāla tirgū. LESD 64. panta 2. punkts dod Parlamentam un Padomei juridisku pamatu pieņemt pasākumus attiecībā uz šīm kapitāla aprites formām. Saskaņā ar LESD 64. panta 3. punktā paredzētajiem nosacījumiem Padome var pieņemt arī pasākumus, kas ir "solis atpakaļ" ES tiesību aktos par kapitāla aprites liberalizāciju uz vai no trešajām valstīm.

226 — OV 2004, C 310, 1. lpp.

227 — Diskusijas par III-315. panta 1. punktu sakrita ar debatēm PTO ietvaros par to, vai risināt sarunas par PTO tiesību normām par ārvalstu tiešiem ieguldījumiem. PTO Ministru Deklarācijā, kas tika pieņemta 2001. gada 14. novembrī, uzsākot Dohas attīstības sarunu kārtu, tika atzīts "[..] gadījums daudzpusējam satvaram, lai nodrošinātu pārredzamus, stabilus un paredzamus apstākļus ilgtermiņa pārrobežu ieguldījumiem, *it īpaši ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem*, kas veicinās tirdzniecības paplašināšanu [..]" (izcēlums pievienots) (PTO ministru Deklarācija, kas ir pieņemta 2001. gada 14. novembrī, WT/MIN(01)/DEC/1 (2001. gada 20. novembris), 20. punkts; skat. arī 22. punktu). Tikai tad, kad ārvalstu tiešie ieguldījumi kļuva par kopējās tirdzniecības politikas daļu, PTO dalībnieki (tiekoties PTO Vispārējā padomē) nolēma, ka Dohas sarunu kārtas laikā nenotiks darbs ar sarunām par ieguldījumiem PTO ietvaros (PTO, Vispārējā padome, Vispārējās padomes 2004. gada 1. augusta lēmums, WT/L/579 (2004. gada 2. augusts), 1. punkta g) apakšpunkts).

228 — Skat. turpmāk 344. punktu.

229 — Skat., piemēram, LESD 101. panta 1. punkta b) apakšpunktu, 126. panta 3. punktu, 199. panta 3. un 4. punktu un 309. pantu; 5. protokolu par Eiropas Investīciju bankas statūtiem; 10. protokolu par pastāvīgu strukturētu sadarbību, kas izveidota ar Līguma par Eiropas Savienību 42. pantu, un 30. Deklarāciju attiecībā uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 126. pantu.

230 — Skat. spriedumus, 2014. gada 10. aprīlis, *Emerging Markets Series of DFA Investment Trust Company*, C-190/12, EU:C:2014:249, 39. punkts un tajā minētā judikatūra, un 2011. gada 10. februāris, *Haribo*, C-436/08 un C-437/08, EU:C:2011:61, 50. punkts un tajā minētā judikatūra.

231 — Spriedums, 2015. gada 21. maijs, *Wagner-Raith*, C-560/13, EU:C:2015:347, 39. punkts.

316. Lai kāda arī būtu LESD 63. un 64. panta precīzā darbības joma, man šķiet, ka šīs tiesību normas nepārprotami attiecas uz kapitāla un maksājumu apriti uz un no trešajām valstīm, ja tā ietver tiešos ieguldījumus, tai skaitā ārvalstu tiešos ieguldījumus. Tādējādi gan abas šīs tiesību normas, gan tās interpretējošā judikatūra ir būtiskas, definējot "ārvalstu tiešo investīciju" darbības jomu LESD 207. panta 1. punktā.

317. Interpretējot "tiešu ieguldījumu" LESD 64. panta 1. punktā, Tiesa izmantoja šī termina definīciju Padomes Direktīvā 88/361 par EKL 67. panta īstenošanu [232]. Šīs direktīvas 1. panta 1. punktā ir noteikts, ka kapitāla aprites klasificē saskaņā ar I pielikumā ietverto nomenklatūru (kurai Tiesa ir atzinusi indikatīvu vērtību [233]).

318. I pielikumā ietvertajā nomenklatūrā kā "tiešie ieguldījumi" ir uzskaitīti: "1. Tādu uzņēmumu filiāļu vai jaunu uzņēmumu dibināšana vai paplašināšana, kā arī tādu esošu uzņēmumu pilnīga iegāde, kuri pieder tikai personai, kas nodrošina kapitālu. 2. Līdzdalība jaunā vai esošā uzņēmumā, lai izveidotu vai saglabātu stabilas ekonomiskas saiknes. 3. Ilgtermiņa aizņēmumi, lai izveidotu vai saglabātu stabilas ekonomiskas saiknes. 4. Peļņas atkārtoti ieguldījumi, lai saglabātu stabilas ekonomiskas saiknes." Šajā pielikuma daļā ir arī atsauce uz paskaidrojumiem, kuros ir definēti daži termini tieši šajā nomenklatūrā un Direktīvā 88/361. Šajos paskaidrojumos "tieši ieguldījumi" ir definēti kā "visdažādākie ieguldījumi, ko izdara fiziskas personas vai komercuzņēmumi, rūpniecības uzņēmumi vai finanšu uzņēmumi un kuri palīdz izveidot vai saglabāt stabilas un tiešas saiknes starp personu, kas nodrošina kapitālu, un uzņēmēju vai uzņēmumu, kam kapitāls ir darīts pieejams saimniecisku darbību veikšanai". Paskaidrojumos ir piebilsts, ka šis jēdziens "šā iemesla dēļ ir jāizprot visplašākajā nozīmē".

319. Ņemot vērā iepriekš minēto, Tiesa atzina, ka jēdziens "tiešie ieguldījumi" attiecas uz "ieguldījumiem, ko veic fiziskas vai juridiskas personas un kas palīdz izveidot vai saglabāt ilgstošas un tiešas attiecības starp personu, kura nodrošina kapitālu, un uzņēmumu, kam šis kapitāls ir paredzēts saimnieciskās darbības veikšanai" [234]. Lietā *Test Claimants in the FII Group Litigation* Tiesa nosprieda, ka LESD 63. pants principā attiecas uz kapitāla apriti, kas ietver uzņēmējdarbību vai tiešus ieguldījumus, un atzina, ka šie pēdējie jēdzieni "attiecas uz tādu dalības veidu uzņēmumā, kad īpašumā ir kapitāldaļas, kas dod iespēju faktiski piedalīties šī uzņēmuma vadībā un kontrolē" [235]. Lietā *Haribo* Tiesa, piemērojot šo testu, secināja, ka līdzdalība neietilpst LESD 64. panta 1. punkta darbības jomā (tādējādi tā faktiski nav tiešais ieguldījums), ja tā ir mazāka par 10 % no sabiedrības pamatkapitāla [236].

320. Šķiet, ka šī judikatūra atspoguļo citur izmantotās definīcijas. Piemēram, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (turpmāk tekstā – "ESAO") definē "tiešu ieguldījumu" kā "[..] pārrobežu ieguldījumu kategoriju, ko rezidents vienā ekonomikā [..] ar mērķi izveidot ilgstošu interesi (kas ir pierādīta, ja tiešajam ieguldītājam pieder vismaz 10 % no balsstiesībām tiešo ieguldījumu uzņēmumā) veic uzņēmumā [..], kas ir rezidents ekonomikā, kas nav tiešā ieguldītāja ekonomika". Tiešā ieguldītāja interese ir "[..] stratēģiskas ilgtermiņa attiecības ar tiešā ieguldījuma uzņēmumu, lai nodrošinātu ievērojamu ietekmes līmeni tiešā ieguldījuma uzņēmuma vadībā" [237]. Starptautiskais Valūtas fonds

232 — Saistībā ar definīcijām citos sekundāro tiesību aktos skat., piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 21. maija Regulas (ES) Nr. 549/2013 par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Eiropas Savienībā (OV 2013, L 174, 1. lpp.) A pielikuma 4.65. punktu un 7.1. pielikumu – Katras aktīvu kategorijas kopsavilkums, un Regulas Nr. 184/2005 II pielikumu. Skat. arī, piemēram, Eiropas Centrālās bankas 2011. gada 9. decembra pamatnostādni par Eiropas Centrālās bankas prasībām attiecībā uz statistikas pārskatiem ārējās statistikas jomā (ECB/2011/23) (OV 2012, L 65, 1. lpp.), III pielikums, 6.1. punkts.

233 — Skat. spriedumu, 2015. gada 21. maijs, *Wagner-Raith*, C-560/13, EU:C:2015:347, 23. punkts un tajā minētā judikatūra; skat. arī spriedumu, 2006. gada 12. decembris, *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-446/04, EU:C:2006:774, 179. un 180. punkts un tajos minētā judikatūra.

234 — Spriedums, 2013. gada 17. oktobris, *Welte*, C-181/12, EU:C:2013:662, 32. punkts un tajā minētā judikatūra.

235 — Spriedums, 2012. gada 13. novembris, *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-35/11, EU:C:2012:707, 102. punkts un tajā minētā judikatūra.

236 — Spriedums, 2011. gada 10. februāris, *Haribo*, C-436/08 un C-437/08, EU:C:2011:61, 137. punkts. Šis 10 % slieksnis ir izmantots arī, piemēram, "ārvalstu tieša ieguldījuma" definīcijā Regulas Nr. 549/2013 7.1 pielikumā un Eiropas Centrālās Bankas pamatnostādnē ECB/2011/23, III pielikums, 6.1. punkts.

237 — Skat., piemēram, OECD, *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*, ceturtais izdevums (2008), 11. punkts; skat. arī 29., 117. punktu un 122.–147. punktu.

(turpmāk tekstā – "SVF") definē "tiešo ieguldījumu" kā "[..] starptautisko ieguldījumu kategoriju, kas atspoguļo vienas ekonomikas rezidenta mērķi iegūt ilglaicīgu interesi uzņēmumā, kas ir citas ekonomikas rezidents". Pēc SVF uzskatiem, "ilglaicīga interese nozīmē ilgtermiņa attiecību pastāvēšanu starp tiešo ieguldītāju un uzņēmumu un būtisku ieguldītāja ietekmi tiešo ieguldījumu uzņēmuma vadībā" [238]. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konference par tirdzniecību un attīstību (*UNCTAD*) atsaucas uz ESAO un SVF izmantotajām definīcijām.

321. Judikatūra par LESD 63. panta darbības jomu arī palīdz saprast, kas ir izslēgts no jēdziena "tiešais ieguldījums". Tātad Tiesa nodalīja šo ieguldījuma veidu no "portfeļa ieguldījumiem", proti, "vērtspapīru iegūšanu kapitāla tirgū, kas realizēta vienīgi *ar nodomu veikt kapitāla ieguldīšanu, bez nodoma ietekmēt uzņēmuma vadību un kontroli*" [239]. Tāda interpretācija atbilst arī citur izmantotām portfeļa ieguldījumu definīcijām [240].

322. Ņemot vērā iepriekš minēto, jāinterpretē, ka LESD 207. panta 1. punktā esošais jēdziens "ārvalstu tiešais ieguldījums" nozīmē tos ieguldījumus, kurus trešās valsts fiziskas vai juridiskas personas ir veikušas Eiropas Savienībā, un ieguldījumus, kurus ES fiziskas vai juridiskas personas ir veikušas trešajā valstī, kuri kalpo, lai izveidotu vai saglabātu ilglaicīgas un tiešas saiknes, kuras izpaužas kā faktiska dalība uzņēmuma vadībā un kontrolē, starp personu, kura nodrošina ieguldījumu, un uzņēmumu, kuram šis ieguldījums ir darīts pieejams, lai veiktu saimniecisko darbību. Piemērojot šo definīciju, es uzskatu, ka apstāklis, ka tiešajam ieguldītājam pieder vismaz 10 % no tiešā ieguldījuma uzņēmuma balsstiesībām, var sniegt pierādījuma pamatnostādnes, bet, protams, nav noteicošs.

– "Ārvalstu tiešā ieguldījuma" regulējums kā kopējās tirdzniecības politikas daļa

323. Lietas dalībnieki nav vienisprātis par to, kādas "ārvalstu tiešā ieguldījuma" regulējuma formas ietilpst Eiropas Savienības kopējā tirdzniecības politikā. Netiek apstrīdēts, ka šī politika aptver piekļuvi tirgum (proti, uzņemšanas un uzņēmējdarbības nosacījumus) un ieguldījuma veicināšanu. Tātad tāda tiesību norma kā *EUSFTA* 9.7. pants ("Pārvedumi"), kurā ir noteikts, ka puses visus ar ieguldījumiem saistītos pārvedumus atļauj veikt brīvi konvertējamā valūtā bez ierobežojumiem vai aizkavēšanas, un kura tādējādi attiecas uz piekļuvi tirgum, ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

324. Vai kopējā tirdzniecības politika aptver arī ieguldītāju (un to ieguldījumu) aizsardzību pēc tam, kad tie bija ieguvuši piekļuvi ārvalstu tirgum?

325. Manuprāt, jā.

326. Ir skaidrs, ka kopējā tirdzniecības politika vismaz zināmā mērā aptver noteiktu ārvalstu ieguldījumu aizsardzību. Tas ir tāpēc, ka šī politika aptver pakalpojumu tirdzniecību, kas ir saprotama kā četri pakalpojumu sniegšanas režīmi, kurus aptver *GATS* [241]. *GATS* ir paredzēti pienākumi tostarp attiecībā uz piekļuvi tirgum un valsts režīmu, vislielākās labvēlības principu un iekšzemes regulējumu, konkrēti, attiecībā uz pakalpojuma sniegšanu, ko veic vienas dalībvalsts pakalpojumu sniedzējs, izmantojot komerciālo pārstāvniecību jebkuras citas dalībvalsts teritorijā (tā saucamais 3. pakalpojumu sniegšanas režīms, kas kopumā atbilst "uzņēmējdarbībai") [242]. Minētajā līgumā komerciālā pārstāvniecība nozīmē "jebkuru biznesa veidu vai profesionālu nodibinājumu, ieskaitot i) juridiska biroja [juridiskas

238 — Skat., piemēram, IMF, *Balance of Payments Manual*, sestais izdevums (2009), 359. punkts.

239 — Spriedums, 2010. gada 21. oktobris, *Idryma Typou*, C-81/09, EU:C:2010:622, 48. punkts (izcēlums pievienots). Skat. arī spriedumu, 2011. gada 10. novembris, Komisija/Portugāle, C-212/09, EU:C:2011:717, 47. punkts un tajā minētā judikatūra, un, piemēram, "portfeļa ieguldījumu" definīciju Eiropas Centrālās bankas pamatnostādnē (OV 2012, L 65, 1. lpp.), 6.2. punkts.

240 — Skat., piemēram, OECD, *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*, ceturtais izdevums, ("[..] portfeļa ieguldījums, kurā ieguldītājiem parasti nav nodoma ietekmēt uzņēmuma vadību"), 11. punkts; skat. arī 29. punktu.

241 — Skat. iepriekš 196. un 197. punktu.

242 — Skat. *GATS* I panta 2. punkta c) apakšpunktu, X pantu un XVI pantu. Daži no šiem noteikumiem attiecas konkrēti uz ieguldījumu veikšanas nosacījumiem. Šajā ziņā *GATS* (vismaz) daļēji papildina ieguldījumu nolīgumus, kuros galvenā uzmanība bieži tiek pievērsta vēlākam ieguldījumu režīmam.

personas] izveidošanu vai uzturēšanu vai ii) pārstāvniecības vai filiāles izveidošanu un uzturēšanu pakalpojuma sniegšanas nolūkā dalībvalsts teritorijā [243]. Ja ārvalstu tiešais ieguldījums ir, lai nodibinātu komerciālu pārstāvniecību pakalpojuma sniegšanas nolūkā, to aptver pakalpojumu tirdzniecība un tādējādi tas ietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Ņemot vērā ar *GATS* uzņemto saistību veidus un Tiesas secinājumu atzinumā 1/08 [244], ir skaidrs arī, ka kopējā tirdzniecības politika aptver piekļuvi tirgum *un* režīmu, kas ir jāpiešķir pēc komerciālas pārstāvniecības nodibināšanas. Tādējādi kopīga tirdzniecības politika, ciktāl tā ietver pakalpojumu tirdzniecību, aptver vismaz dažas ārvalstu tiešā ieguldījuma pēcuzņemšanas aizsardzības formas.

327. Turklāt jautājums par to, vai kopējā tirdzniecības politika aptver regulējumu, kas, piemērojot valsts režīma principu, aizsargā ieguldījuma pasākumus, kuri ir saistīti ar preču tirdzniecību, jau ir atbildēts. Tiesa ir atzinusi, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence noslēgt Līgumu par investīciju pasākumiem, kas saistīti ar tirdzniecību [*Agreement on Trade-Related Investment Measures* (turpmāk tekstā – "*TRIMs* līgums")] [245], kurš ir piemērojams ar preču tirdzniecību saistītiem investīciju pasākumiem [246] un kurā tostarp ir paredzētas nacionālā režīma saistības [247].

328. Tā ir arī pastāvīga judikatūra, ka ES tiesību akts ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, "[..] ja tas konkrēti attiecas uz starptautisko tirdzniecību tādā ziņā, ka šis akts ir it īpaši domāts, lai veicinātu, atvieglotu vai reglamentētu šo tirdzniecību, un tieši un tūlītēji to ietekmē" [248]. Tādējādi tas pats tests būtu jāpiemēro ārvalstu tiešajam ieguldījumam. Tātad ES pasākumi, kas ir it īpaši domāti, lai veicinātu, atvieglotu vai reglamentētu ārvalstu tiešo ieguldījumu un tieši un tūlītēji ietekmē ārvalstu tiešo ieguldījumu un ieguldītājus, ietilpst ES kopējā tirdzniecības politikā.

329. Es gribētu piebilst, ka konkrētais konteksts, kurā frāze "ārvalstu tiešais ieguldījums" parādās LESD 206. pantā un 207. panta 1. punktā, atbilst kontekstam, kurā tā pati frāze tika izmantota Konstitūcijas līguma pantu par ārējo darbību projektā, kuru piedāvāja konvencijas prezīdijs. Saistībā ar (to, kas kļuva par) LESD 206. pantu un 207. panta 1. punktu prezidijs komentēja, ka atsauce uz ārvalstu tiešo ieguldījumu tika pievienota, "[..] atzīstot apstākli, ka finanšu plūsmas papildina preču tirdzniecību un šobrīd veido komerciālo apmaiņu ievērojamu daļu" [249]. Tas liek domāt, ka ieguldījumi un tirdzniecība ir efektīvas un vienotas kopējās tirdzniecības politikas būtiskas sastāvdaļas. Arvien vairāk globalizētā ekonomikā jāpieņem, ka lēmumi par eksporta un importa tirgiem un par to, kur ražot, ir atkarīgi gan no tirdzniecības, gan no ieguldījumu politikas un regulējuma.

330. Tāpēc kopējā tirdzniecības politika ietver papildus pasākumiem, kas ļauj un uzlabo ārvalstu tiešo ieguldījumu iekļūšanu uzņemošajā valstī, pasākumus, kuri aizsargā šādus ieguldījumus, jo šādas aizsardzības pieejamībai ir tieša un tūlītēja ietekme uz lēmumu par ārvalstu tiešo ieguldījumu veikšanu un uz šo ieguldījumu priekšrocību izmantošanu.

243 — Skat. *GATS* XXVIII panta d) punktu.

244 — Atzinums 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739.

245 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 34. punkts. Skat. arī iepriekš 145. punktu. *TRIMs* līgums ir nolīgums, kas ietverts PTO līguma 1.A pielikumā ("Daudzpusēji nolīgumi par preču tirdzniecību").

246 — *TRIMs* līguma 1. pants.

247 — *TRIMs* līguma 2. panta 1. punkts. Šī līguma pielikumā, kas ir minēts [šī līguma] 2. panta 2. punktā, tiek sniegts neizsmeļošs to ar tirdzniecību saistīto investīciju pasākumu saraksts, kuri neatbilst nacionālā režīma saistībām [valsts režīma pienākumam], kā minēts *GATT 1994* III panta 4. punktā (proti, valsts režīms attiecībā uz visiem likumiem, normatīviem aktiem un prasībām, kuras ietekmē iekšējo tirdzniecību, piedāvājot preču pārdošanu, pirkšanu, transportēšanu, izplatīšanu vai izmantošanu).

248 — Skat., piemēram, spriedumu, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, 51. punkts un tajā minētā judikatūra.

249 — Skat. konvencijas prezidija piezīmi, Konstitūcijas līguma pantu par ārējo darbību projektus, CONV 685/03 (2003. gada 23. aprīlis), 52. un 54. lpp. Kā Eiropas Savienība un dalībvalstis to formulēja PTO diskusijās par attiecībām starp tirdzniecību un ieguldījumiem, tirdzniecība un ārvalstu tiešie ieguldījumi ir savstarpēji saistīti un viena otru papildina, un ārvalstu tiešie ieguldījumi ir nozīmīgs tirdzniecības ģenerators (PTO, Darba grupa par attiecībām starp tirdzniecību un ieguldījumiem, Eiropas Kopienas un tās dalībvalstu paziņojums, koncepcija par ieguldījuma definīciju, WT/WGTI/W/115 (2002. gada 16. aprīlis), 2. punkts).

331. Šāds LESD 207. panta lasījums ļauj Eiropas Savienībai sasniegt kopējās tirdzniecības politikas mērķus. Saskaņā ar LESD 206. pantu, īstenojot šo politiku, Savienība veicina tostarp "[..] starptautiskās tirdzniecības un tiešo ārvalstu ieguldījumu ierobežojumu pakāpenisku atcelšanu [..]". Manuprāt, šo frāzi nevar lasīt tādā nozīmē, ka kopējā tirdzniecības politika aprobežojas ar ārvalstu tiešo ieguldījumu tirgus piekļuves ierobežojumu atcelšanu. Pakāpeniskas ierobežojumu atcelšanas mērķis neaprobežojas ar to, vai preces vai pakalpojumi var piekļūt tirgum, vai to, vai ārvalstu tiešais ieguldījums var ienākt tirgū. Robežu pasākumi un piekļuves ierobežojumi ir tikai viens ierobežojumu veids. Daudzi citi pasākumu veidi (vai to neesamība) arī var novērst, padarīt dārgāku vai citādi padarīt apgrūtinošāku preces vai pakalpojuma laišanu tirgū vai ieguldījumu veikšanu, tādējādi ietekmējot peļņu. Tādus ierobežojumus var radīt, piemēram, diskriminējoša attieksme, drošības, paredzamības un pārredzamības trūkums starptautiskās tirdzniecības un tiešo ārvalstu ieguldījumu tiesiskajā regulējumā [250] vai negodīgas tirdzniecības prakses pastāvēšana.

332. Ievērojot šo lasījumu, Tiesa atzina, ka *GATT 1994* un *GATS* paredzētās tiesību normas par preču un pakalpojumu tirdzniecību (izņemot transportu) ietilpst kopējā tirdzniecības politikā [251]. Šie nolīgumi neaprobežojas ar tirgus piekļuves noteikumiem. Ir vajadzīgi arī cita veida noteikumi, kas attiecas it īpaši uz iekšzemes instrumentiem, jo pretējā gadījumā tirgus pieejamības priekšrocības varētu zaudēt jebkādu nozīmi arī ar diskriminējošiem iekšzemes pasākumiem.

333. Tie paši apsvērumi, manuprāt, ir jāpiemēro ārvalstu tiešo ieguldījumu tiesiskajam regulējumam. Galu galā šo ieguldījuma veidu atļaujošo noteikumu efektivitāte varētu tikt pilnībā apdraudēta, ja pēc ieguldījuma veikšanas ieguldītājs paliek neaizsargāts, piemēram, pret diskriminējošo attieksmi (skat. *EUSFTA* 9.3. pantu "Valsts režīms" kopā ar 5. vienošanos un *EUSFTA* 9.5. panta "Zaudējumu kompensācija" 1. punktu), ekspropriāciju (skat. *EUSFTA* 9.6. pantu "Ekspropriācija") vai pārvedumu ierobežojumiem (skat. *EUSFTA* 9.7. pantu "Pārvedumi"). Piemēram, ja ieguldījumam tika atļauts piekļūt tirgum, bet pēc tam saimnieciskā darbība, kurā tika veikts ieguldījums, ir tikusi ekspropriēta bez atlīdzības, iznākums ieguldītājam būs sliktāks nekā tad, ja piekļuve būtu vienkārši atteikta. Tas pats attiecas uz gadījumiem, kuros ieguldītājs cieš zaudējumus uzņemošajā valstī tādēļ, ka tā ieguldījumus rekvizēja vai nevajadzīgi iznīcināja šīs valsts bruņotie spēki vai iestādes (skat. *EUSFTA* 9.5. panta "Zaudējumu kompensācija" 2. punktu).

334. Tāpat, ja ieguldītāju ieguldījumiem tiek liegts taisnīgas un vienlīdzīgas attieksmes režīms tādēļ, ka tiem nav pieejama tiesvedība, jo ir notikusi būtiska procesuāla kļūda, vai tādēļ, ka uzņemošā valsts ir rīkojusies ļaunticīgi, kas var apdraudēt lēmumu veikt šajā valstī ieguldījumu un izmantot tā priekšrocības (skat. *EUSFTA* 9.4. pantu "Standarta režīms"). Tādas pašas sekas var rasties, ja ieguldītājiem un ieguldījumiem nav nodrošināta fiziskās drošības aizsardzība (skat. atkal *EUSFTA* 9.4. pantu "Standarta režīms").

335. Es neredzu iemeslu ieņemt atšķirīgu nostāju tādēļ, ka tiesību normas, kurās ir paredzēti izņēmumi no dažiem no šiem standartiem, kā, piemēram, *EUSFTA* 9.3. panta 3. punkts, attiecas uz mērķiem, kuru īstenošana var būt dalībvalstu kompetencē. Šādu tiesību normu funkcija ir paredzēt nosacījumus, ar kuriem puses var pieņemt vai īstenot pasākumus, kuri citādi būtu neatbilstīgi šiem standartiem, lai sasniegtu tādus leģitīmus mērķus kā sabiedriskās drošības aizsardzība vai sabiedriskās kārtības nodrošināšana. Tie ir pasākumi, kuri ietilpst Eiropas Savienības kopējās tirdzniecības politikas darbības jomā tāpēc, ka tie ir tieši saistīti ar ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem. Tātad nosacījumi, ar kuriem izņēmuma kārtā var piemērot šādus pasākumus, tāpat ietilpst šajā politikā.

336. Tādējādi jāsecina, ka kopējā tirdzniecības politika aptver arī ārvalstu tiešo ieguldījumu aizsardzības tiesisko regulējumu, ciktāl šādas aizsardzības pieejamība tieši un tūlītēji ietekmē lēmumu par to, vai veikt ārvalstu tiešo ieguldījumu, kā arī šī ieguldījuma priekšrocību izmantošanu.

250 — Skat. arī turpmāk 510.–512. punktu.

251 — Skat. iepriekš it īpaši 145., 196. un 197. punktu.

337. Tas nozīmē, ka *EUSFTA* devītās nodaļas A sadaļa ietilpst Savienības ekskluzīvajā kompetencē, ciktāl šīs sadaļas tiesību normas attiecas uz ārvalstu tiešo ieguldījumu liberalizāciju un aizsardzību LESD 207. panta 1. punkta izpratnē.

338. Tomēr vairākas dalībvalstis iebilst, ka kopējā tirdzniecības politika nevar aptvert standartus ārvalstu tiešo ieguldījumu aizsardzībai no ekspropriācijas. Tās apgalvo, ka saskaņā ar LESD 345. pantu šī joma ir dalībvalstu kompetencē. Saskaņā ar šo tiesību normu Līgumi nekādi neietekmē dalībvalstu tiesību aktus, kas reglamentē īpašumtiesību sistēmu. Lasot to kopā ar LESD 207. panta 6. punktu, tas nozīmē (kā tās apgalvo), ka kopējā tirdzniecības politika neaptver ārvalstu tiešo ieguldījumu ekspropriāciju.

339. Es nelasu LESD 207. panta 6. punktu un 345. pantu tādā veidā.

340. LESD 345. pantā ir noteikts princips par Līgumu neitralitāti attiecībā uz īpašumtiesību sistēmu dalībvalstīs: Līgumi principā neaizliedz ne uzņēmumu nacionalizāciju, ne to privatizāciju [252]. Tomēr Tiesa ir noteikusi, ka LESD 345. pants "[..] neatbrīvo dalībvalstīs pastāvošās īpašumtiesību sistēmas no LESD pamatnoteikumiem, tostarp noteikumiem par nediskrimināciju, brīvību veikt uzņēmējdarbību un kapitāla aprites brīvību" [253]. Manuprāt, no tā izriet, ka, lai gan dalībvalstis patiešām var izvēlēties to īpašumtiesību sistēmu, sekas, kuras izriet no šīs izvēles, un nosacījumi, saskaņā ar kuriem tiek turēts īpašums, netiek izslēgti no piemērojamo ES tiesību aktu darbības jomas. Citiem vārdiem sakot, LESD 345. pantu nevar lasīt tādā nozīmē, ka dalībvalstis var reglamentēt īpašumtiesības, "izslēdzot šajā jomā jebkādu [ES] darbību" [254].

341. Ja Eiropas Savienība noslēgtu starptautisku nolīgumu (neatkarīgi no šīs darbības juridiskā pamata), kas atņem dalībvalstīm to tiesību ekspropriēt īpašumu, tas patiešām varētu pārsniegt LESD 345. pantā nodrošināto tiesību. Tomēr tas tā nav, ja Eiropas Savienība un trešā valsts vienojas, ka neviena līgumslēdzēja puse nevar nacionalizēt vai ekspropriēt otras puses ieguldītāju veiktos ieguldījumus, izņemot gadījumu, kad ir izpildīti konkrēti nosacījumi. Tāds nolīgums nepārkāpj dalībvalstu prerogatīvu (proti, ekskluzīvu kompetenci) izvēlēties to īpašumtiesību sistēmu. Tas vienīgi ierobežo apstākļus, kādos tās var izvēlēties nacionalizēt vai ekspropriēt ieguldījumus. Ciktāl tāds nolīgums aptver arī ārvalstu tiešos ieguldījumus, LESD 345. pants neierobežo Eiropas Savienības ekskluzīvo kompetenci saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu vienoties ar trešo valsti paredzēt nosacījumus šīs tiesības īstenošanai. Tāpat tāds nolīgums nesaskaņo ekspropriācijas nosacījumus Eiropas Savienībā.

342. Tādējādi es uzskatu, ka LESD 345. pants, to lasot kopā ar LESD 207. panta 6. punktu, neierobežo Eiropas Savienības ekskluzīvo kompetenču īstenošanu saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu [255].

343. Līdz ar to jāsecina, ka devītās nodaļas A sadaļa ("Ieguldījumu aizsardzība"), ciktāl tā attiecas uz ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, pilnībā ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu.

252 — Spriedums, 2013. gada 22. oktobris, *Essent* u.c., no C-105/12 līdz C-107/12, EU:C:2013:677, 29. un 30. punkts un tajos minētā judikatūra.

253 — Spriedums, 2013. gada 22. oktobris, *Essent* u.c., no C-105/12 līdz C-107/12, EU:C:2013:677, 36. punkts un tajā minētā judikatūra. Skat. arī, piemēram, spriedumu, 2002. gada 4. jūnijs, Komisija/Portugāle, C-367/98, EU:C:2002:326, 48. punkts.

254 — Skat. spriedumu, 1995. gada 13. jūlijs, Spānija/Padome, C-350/92, EU:C:1995:237, 22. punkts.

255 — Par LESD 207. panta 6. punktu skat. arī iepriekš 106.–110. punktu.

344. Visbeidzot jāpiebilst, ka, lai arī tagad "tiešie ārvalstu ieguldījumi" ir jautājums, kas skaidri ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, *EUSFTA* devītās nodaļas A sadaļas daļas varētu ļoti labi ietilpt šajā politikā, pamatojoties uz citiem LESD 207. panta 1. punkta aspektiem. Esmu jau minējusi mijiedarbību starp pakalpojumu tirdzniecību un ieguldījumiem [256]. Intelektuālā īpašuma tiesību komerciālie aspekti un ieguldījumi var mijiedarboties līdzīgi, ciktāl saskaņā ar *EUSFTA* intelektuālā īpašuma tiesības un nemateriālās vērtības ir ar šo nodaļu aptverto ieguldījumu veids [257].

345. Tomēr šīs tiesvedības nolūkā ir pietiekami, ka devītās nodaļas saturs ir saistīts vismaz ar vienu no LESD 207. panta 1. punktā paredzētajiem jautājumiem un tātad ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

Eiropas Savienības kompetence, pamatojoties uz LESD 63. pantu, to lasot kopā ar LESD 3. panta 2. punktu

346. Netiek apstrīdēts, ka LESD 207. panta 1. punkts neaptver ieguldījumu veidus, kas nav tiešie ārvalstu ieguldījumi. Lai aprakstītu šos ieguldījumus, lietas dalībnieki lielākoties izmantoja jēdzienu "portfeļa ieguldījumi".

347. Ja vien *EUSFTA* noteikumus (to daļu), kuri reglamentē šos citus ieguldījumu veidus, neaptver saistības attiecībā uz pakalpojumiem [258], Eiropas Savienības darbības attiecībā uz tādiem ieguldījumiem juridiskais pamats un Eiropas Savienības ekskluzīva kompetence tādējādi ir jāmeklē citur.

348. Netiek ierosināts, ka Eiropas Savienībai ir vajadzīga ekskluzīva kompetence noslēgt *EUSFTA*, lai tā varētu īstenot tās iekšējās kompetences. Tātad otrais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nav piemērojams.

349. Tomēr lietas dalībnieki nav vienisprātis par to, vai Eiropas Savienība varētu iegūt ekskluzīvu kompetenci attiecībā uz devītās nodaļas A sadaļu no trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu, ciktāl tas attiecas uz ieguldījumu veidiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi.

350. Es nevaru atbalstīt Komisijas plašo LESD 3. panta 2. punkta interpretāciju, atbilstoši kurai "kopīgi noteikumi" iekļauj Līguma tiesību normas.

351. Ir taisnība, ka LESD 3. panta 2. punkta teksts vien nesniedz izšķirošas pamatnostādnes. Lai arī "kopīgu noteikumu" jēdziens LESD ir izmantots tieši saistībā ar ES sekundāro tiesību aktu pieņemšanu [259], LESD trešās daļas VII sadaļas nosaukums ir "Kopīgi noteikumi par konkurenci, nodokļiem un tiesību aktu tuvināšanu". Tātad tas kvalificē tajā ietvertos Līguma noteikumus kā "kopīgus noteikumus".

352. Tomēr trešais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu ir jāinterpretē, ņemot vērā spriedumu lietā *AETR* un vēlāko judikatūru, kurā tika piemērots *AETR* princips [260]. Šajā kontekstā ir skaidrs, ka Komisijas plašā "kopīgo noteikumu" interpretācija nevar tikt pieņemta.

256 — Skat. iepriekš 326. punktu. Šajā saistībā jāpiebilst arī, ka 10. zemsvītras piezīmē pie *EUSFTA* 8.8. panta d) punkta ("uzņēmējdarbības" definīcija) ir noteikts, ka attiecībā uz juridisku personu terminus "izveide" un "iegāde" saprot kā "līdzdalību ar kapitālu juridiskā personā ar nolūku nodibināt vai uzturēt ilgstošu ekonomisku saikni".

257 — Skat. *EUSFTA* 9.1. panta 1. punktu un 9.1. panta 1. punkta g) apakšpunktu.

258 — Skat. iepriekš 326. punktu. Šajā saistībā jāpiebilst, ka *GATS*, kas ietilpst kopējā tirdzniecības politikā (ievērojot transporta izņēmumu LESD 207. panta 5. punktā), iespējams, varētu tikt piemērots noteiktiem ieguldījumu veidiem, kuri nav ārvalstu tiešie ieguldījumi. Piemēram, 8. zemsvītras piezīmes pie *GATS* XVI panta (Tirgus pieejamība) 1. punkta pirmajā teikumā ir noteikts, ka, "ja Dalībvalsts uzņemas tirgus pieejamības saistības attiecībā uz pakalpojumu sniegšanu tādā pakalpojumu sniegšanas veidā, kā minēts I panta 2. punkta a) apakšpunktā, un ja kapitāla robežšķērsošanas kustība ir paša pakalpojuma būtiska daļa, šī Dalībvalsts līdztekus uzņemas saistības šādas kapitāla kustības atļaušanai".

259 — Piemēram, LESD 91. panta 1. punkta a) apakšpunkts attiecas uz "kopīgiem noteikumiem", ko piemēro starptautiskiem pārvadājumiem uz kādu dalībvalsti vai no tās, vai cauri vienai vai vairākām dalībvalstīm.

260 — Spriedums, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 67. punkts.

353. LESD 3. panta 2. punktā ir paredzēti papildu pamati, lai Eiropas Savienībai varētu būt ekskluzīva kompetence noslēgt starptautisku nolīgumu, ja Eiropas Savienībai nav tiešas ekskluzīvas kompetences saskaņā ar LESD 3. panta 1. punktu. Tādējādi tādai kompetencei ir jāizriet no kāda *cita pamata*, nevis no pašiem Līgumiem. Trešajam pamatam saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu šis cits pamats ir dalībvalstu noslēgto starptautisko nolīgumu iespējamā ietekme uz "kopīgajiem noteikumiem", proti, noteikumiem, kurus Eiropas Savienība ir pieņēmusi, īstenojot tās iekšējo kompetenci (īstenot kopējo politiku) noteiktās jomās. Tātad, kā Tiesa to precizēja atzinumā 2/92, vienīgi iekšējās kompetences *īstenošana* (atšķirībā no tās vienkāršās esamības) var radīt (netiešu) ekskluzīvu ārējo kompetenci [261]. Atzinumā 1/94 Tiesa uzsvēra, ka "[..] ekskluzīva ārējā kompetence *neizriet automātiski* no [Eiropas Savienības] pilnvarām paredzēt noteikumus iekšējā līmenī" [262].

354. Komisijas arguments nozīmētu, ka LESD 3. panta 2. punktā ir atzīta Eiropas Savienības tiesība noslēgt nolīgumu, kas ietekmē Līgumus vai maina to darbības jomu. Tomēr LESD 3. panta 2. punkta primārā funkcija, kā tas ir skaidrs no tā formulējuma, ir iezīmēt ES ārējās kompetences raksturu. Tas nevar dot Eiropas Savienībai tiesību "ietekmēt" ES primāro tiesību aktu noteikumus vai "mainīt to darbības jomu", noslēdzot starptautisku nolīgumu [263]. Primāro tiesību aktus var mainīt, vienīgi grozot Līgumus saskaņā ar LES 48. pantu [264]. Pretēji tam, ko apgalvo Komisija, ES primāro tiesību aktu ietekmes risks nevar radīt ekskluzīvu ārējo kompetenci trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu izpratnē [265]. Tāpat LESD 3. panta 2. punktu nevar lasīt tādā nozīmē, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence, vienīgi pamatojoties uz to, ka tai ir kompetence pieņemt noteikumus iekšējā līmenī [266].

355. Šeit Komisija atsaucas uz lietu *Pringle*, kurā Tiesa pārbaudīja, vai ESM līgums (kuru noslēdza dalībvalstis, kuru naudas vienība ir euro) ietekmēja Eiropas Savienības kompetenci, pamatojoties uz LESD 122. panta 2. punktu sniegt *ad hoc* finansiālo atbalstu dalībvalstij, kurai ir grūtības vai kuru nopietni apdraud lielas grūtības, ko izraisījušas dabas katastrofas vai ārkārtēji notikumi, kurus tā nevar ietekmēt. Minētajā lietā Tiesa atgādināja, ka ESM izveide neietekmē Savienības kompetenci, pamatojoties uz LESD 122. panta 2. punktu, piešķirt *ad hoc* finansiālo atbalstu dalībvalstij, ja tiek konstatēts, ka tai ir grūtības vai to nopietni apdraud lielas grūtības, ko izraisījušas dabas katastrofas vai ārkārtēji notikumi, kurus tā nevar ietekmēt. Tomēr tā piebilda, ka, tā kā ne ar LESD 122. panta 2. punktu, ne ar kādu citu LESD normu Savienībai nav piešķirta īpaša kompetence izveidot tādu patstāvīgu stabilizācijas mehānismu kā ESM, dalībvalstis, ņemot vērā LES 4. panta 1. punktu un 5. panta 2. punktu, ir tiesīgas rīkoties šajā jomā [267]. Pārbaudot, vai LESD 3. panta 2. punkts liedz dalībvalstīm, kuru naudas vienība ir euro, noslēgt ESM līgumu, Tiesa izvērtēja gan Padomes Regulu (ES) Nr. 407/2010 [268], gan Līguma tiesību normu, kas pilnvaro Eiropas Savienību pieņemt sekundārus tiesību aktus. Tiesa secināja, ka LESD 3. panta 2. punkts neliedz dalībvalstu grupai noslēgt ESM līgumu.

261 — Atzinums 2/92 (ESAO trešais pārskatītais lēmums par valsts režīmu), 1995. gada 24. marts, EU:C:1995:83, 33. punkts (kurā ir minēta "iekšējo tiesību aktu" nepieciešamība) un 36. punkts.

262 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 77. punkts (izcēlums pievienots).

263 — Piemēram par to, ka starptautiskiem nolīgumiem, kuros Eiropas Savienība ir puse, ir *jāievēro* primāro tiesību akti, skat. spriedumu, 1998. gada 10. marts, Vācija/Padome, C-122/95, EU:C:1998:94.

264 — LESD 218. panta 11. punkta otrajā teikumā ir skaidri paredzēta iespēja grozīt Līgumus, lai pārvarētu "nelabvēlīgu" atzinumu, kas ir pamatots ar šo tiesību normu.

265 — Patiešām, tāds priekšlikums varētu potenciāli izvirzīt jautājumu par *EUSFTA* materiālu atbilstību Līgumiem. Tomēr tas ir acīmredzami ārpus Komisijas lūguma sniegt atzinumu darbības jomas. Skat. iepriekš 85. punktu.

266 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 77. punkts.

267 — Spriedums, 2012. gada 27. novembris, C-370/12, EU:C:2012:756, 104. un 105. punkts.

268 — 2010. gada 11. maija Regula, ar ko izveido Eiropas finanšu stabilizācijas mehānismu (OV 2010, L 118, 1. lpp.).

356. Pēc LESD 3. panta 2. punkta galvenā mērķa apraksta lietā *Pringle* Tiesa atzina, ka "*tāpat* no [LESD 3. panta 2. punkta] izriet, ka dalībvalstīm ir aizliegts *slēgt savstarpēji līgumu*, kas varētu ietekmēt kopīgos noteikumus vai mainīt to darbības jomu" [269]. Šī norāde vienīgi izsaka ES tiesību aktu pārākuma principu pār valsts tiesību aktiem, kas darbojas gan attiecībā uz ES primārajiem, gan sekundārajiem tiesību aktiem. Šajā Tiesas argumentācijas daļā lietā *Pringle* netiek atbalstīts ierosinājums, ka ES ekskluzīvā kompetence noslēgt starptautisku nolīgumu, pamatojoties uz trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu, var rasties no "kopīgiem noteikumiem", kas ir iekļauti ES primārajos tiesību aktos.

357. Komisijas arguments nozīmētu arī, ka, pamatojoties uz trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu, ekskluzīvu ārējo kompetenci var konstatēt pat tad, ja iekšējā kompetence, kas ir atspoguļota Līguma tiesību normā, uz kuru tā atsaucas, nav īstenota. Ja tas būtu pareizi, atšķirība starp otro pamatu, kas attiecas tieši uz situāciju, kad iekšējā kompetence netika īstenota, un trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu daļēji izzustu.

358. Turklāt, ja trešais pamats saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu būtu jālasa tādā nozīmē, ka ekskluzīva kompetence ir nepieciešamas sekas tam, ka starptautisks nolīgums var ietekmēt Līguma tiesību normas vai mainīt to darbības jomu, tad Līguma tiesību normas esamība vien varētu būt pietiekama, lai secinātu, ka Eiropas Savienībai ir šāda kompetence. Ja tas būtu pareizi, kāpēc tad Līguma autori vienkārši tieši neapstiprināja šādas ekskluzīvas ārējās kompetences esamību?

359. Tādējādi es uzskatu, ka "kopīgus noteikumus" trešajā pamatā saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nevar lasīt tādējādi, ka tie iekļauj "Līguma tiesību normas".

360. Netiek apstrīdēts, ka nav ES sekundāro tiesību aktu saskaņā ar LESD 63. panta 1. punktu un 64. panta 2. punktu saistībā ar ieguldījumu veidiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi.

361. Tādējādi jāsecina, ka, tā kā kopīgu noteikumu nav, trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu nosacījumi nav izpildīti. No tā izriet, ka, pamatojoties uz šo pamatu, Eiropas Savienībai nav ekskluzīvas kompetences. Tāpat Komisija neapgalvo, ka tai ir šāda kompetence, pamatojoties uz citu pamatu.

362. Vai Eiropas Savienībai un dalībvalstīm ir dalīta kompetence?

Eiropas Savienības un dalībvalstu dalītās kompetences

363. Alternatīvi Komisija apgalvo, ka Eiropas Savienībai ir dalīta kompetence noslēgt starptautisku nolīgumu par ieguldījumu veidiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi, pamatojoties uz otro pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu.

364. Tiesas sēdē Tiesa jautāja gan Padomei, gan Komisijai, uz kādu pamatu pamatojoties Eiropas Savienībai ir iekšējā kompetence ieguldījumu veidos, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi. Padome teica, ka Līgumos neesot juridiska pamata, lai varētu pieņemt sekundāros tiesību aktus, kuri reglamentē tādus ieguldījumu veidus, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi, kurus varētu uzskatīt par "kopīgiem noteikumiem" trešā pamata saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu izpratnē. Tomēr tā atzina, ka daži ieguldījumu veidu, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi, aspekti varētu būt atkarīgi no leģislatīviem aktiem, kuri ir pieņemti, pamatojoties uz Līguma tiesību normām (kuras nav LESD 63. un 64. pants),

269 — Spriedums, 2012. gada 27. novembris, C-370/12, EU:C:2012:756, 101. punkts (sākotnējais izcēlums). Šķiet, ka ģenerāladvokāte J. Kokote savā viedoklī tajā lietā ierosina, ka jautājums par LESD 3. panta 2. punktu bija slikti uztverts: "Šajā ziņā ir jākonstatē, ka LESD 3. panta 2. punktā, aplūkojot to kopsakarā ar LESD 216. pantu, ir regulēta vienīgi Savienības ekskluzīvā kompetence attiecībā uz līgumiem ar trešām valstīm un starptautiskām organizācijām. Šajā ziņā atbilstoši šai tiesību normai, aplūkojot to kopsakarā ar LESD 2. panta 1. punktu, dalībvalstīm ir aizliegts slēgt šādus līgumus vienīgi *ar trešām valstīm*. Tomēr ESM līguma puses ir vienīgi dalībvalstis." Skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes viedokli lietā *Pringle*, C-370/12, EU:C:2012:675, 98. punkts.

kas reglamentē iekšējo tirgu. Komisija atbildēja, ka, ņemot vērā aizliegumu, kas jau ir iekļauts LESD 63. panta 1. punktā, Līgumi (protams) nesniedz juridisku pamatu, lai varētu pieņemt sekundāros tiesību aktus ar mērķi panākt kapitāla, tai skaitā portfeļa ieguldījumu, aprites *liberalizāciju* (atšķirībā no saskaņošanas). Tomēr gan LESD 114. pants, gan 352. pants sniedzot pamatu ierobežojumu atcelšanai portfeļa ieguldījumiem. Ņemot vērā iepriekš minēto, tā kā *EUSFTA* neparedz saskaņojumu, LESD 114. pants nebūtu piemērots juridiskais pamats. Komisija apgalvo, ka katrā ziņā neesot vajadzīgs noteikt juridisku pamatu iekšējās kompetences īstenošanai, pirms Savienība var atsaukties uz LESD 216. panta 1. punktu.

365. Manuprāt, otrajam pamatam saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu ir nozīme tikai tad, ja Eiropas Savienībai ir iekšējā kompetence. Šajā ziņā jautājumam ir jāietilpst ES tiesību aktu darbības jomā un tātad tās kompetencē [270]. Nav vajadzīgs, lai Eiropas Savienībai būtu kompetence pieņemt sekundāros tiesību aktus.

366. Man šķiet, ka visi otrā pamata saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu piemērošanas nosacījumi šeit ir izpildīti.

367. Saskaņā ar LESD 63. pantu Eiropas Savienībai acīmredzami ir kompetence attiecībā uz tādu ieguldījumu veidu, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi, liberalizāciju un aizsardzību, ciktāl šādi ieguldījumi veido kapitāla apriti dalībvalstu, kā arī starp dalībvalstīm un trešajām valstīm. Lai arī "kapitāla aprite" Līgumos nav definēta, Tiesa ir interpretējusi šo jēdzienu, atsaucoties uz (neizsmeļošu) nomenklatūru, kas ir pievienota Direktīvai 88/361 [271]. Kapitāla aprites tipi ir klasificēti pēc aktīvu un pasīvu, uz ko šie tipi attiecas, ekonomiskās būtības. Definīcija ir ļoti plaša. Kapitāla aprite tostarp aptver nekustamo īpašumu, vērtspapīrus, citus instrumentus naudas tirgū, kolektīvu ieguldījumu uzņēmumu sertifikātus, norēķinu un noguldījumu kontus finanšu iestādēs, kredītus, kas attiecas uz komercdarījumiem vai pakalpojumu sniegšanu, finanšu aizdevumus un kredītus, nodrošinājumus, citas garantijas, ķīlas tiesības, pārvedumus, izpildot apdrošinājuma līgumus, personīgā kapitāla apriti, finanšu aktīvu faktisku importu un eksportu, patentus, dizainparaugus, preču zīmes un izgudrojumus.

368. Citas šo ieguldījumu veidu reglamentēšanas formas varētu būt balstītas uz LESD 114. pantu, ciktāl tās tuvina tiesību aktus, kuri reglamentē iekšējā tirgus izveidi un darbību. Papildu kompetence varētu tikt atvasināta arī no LESD 352. panta.

369. Kapitāla brīvas aprites aspektam iekšējā tirgū ir gan iekšējā, gan ārējā sastāvdaļa. Nolīgums, kura mērķis ir panākt savstarpēju liberalizāciju starp Eiropas Savienību un trešo valsti, kā, piemēram, *EUSFTA*, ietilpst šīs politikas satvarā. Tā kā nav iespējams iegūt šādas savstarpējās saistības bez šīs trešās valsts piekrišanas, šī mērķa sasniegšanai var būt nepieciešams noslēgt starptautisku nolīgumu pirmā pamata saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu izpratnē.

370. Tādējādi jāsecina, ka devītās nodaļas A sadaļa, ciktāl tā attiecas uz ieguldījumu veidiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi, ietilpst Eiropas Savienības un dalībvalstu kopīgā kompetencē, pamatojoties uz LESD 4. panta 2. punkta a) apakšpunktu un uz pirmo pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu, to skatot kopā ar LESD 63. pantu.

270 — Ja kādu jomu aptver Līguma tiesību normas, šī joma ietilpst Eiropas Savienības kompetencē. Tātad LESD 4. panta 2. punkta a) apakšpunktā ir paredzēts, ka Eiropas Savienības "dalītā kompetence" attiecas galvenokārt uz iekšējā tirgus jomu.

271 — Skat., piemēram, spriedumu, 2013. gada 22. oktobris, *Essent* u.c., no C-105/12 līdz C-107/12, EU:C:2013:677, 40. punkts un tajā minētā judikatūra. Skat. arī iepriekš 317. un 318. punktu (attiecībā uz "tiešo ieguldījumu" definīciju).

Vai ar EUSFTA var izbeigt divpusējos nolīgumus, kas ir noslēgti starp dalībvalstīm un Singapūru

371. Atsevišķs jautājums ir, vai Eiropas Savienībai ir kompetence vienoties par *EUSFTA* devītās nodaļas A sadaļas 9.10. panta 1. punktu. Šajā tiesību normā ir paredzēts, ka, stājoties spēkā *EUSFTA*, 9.-D pielikumā uzskaitītie divpusējie ieguldījumu nolīgumi [272] starp dalībvalstīm un Singapūru vairs nav spēkā. Šie nolīgumi tiks izbeigti un aizstāti ar *EUSFTA*. 19. [51.] zemsvītras piezīmē pie šīs tiesību normas [273] ir noteikts, ka "lielākai noteiktībai – tiek uzskatīts, ka [šo nolīgumu] darbība [ar *EUSFTA*] ir izbeigta (pārtraukta) nozīmē, kas lietota Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 59. panta 1. punkta a) apakšpunktā".

372. Savā lūgumā Komisija norāda, ka 9.10. pants ("Saistība ar citiem nolīgumiem"), kopā ar 9.8. pantu ("Subrogācija") un 9.9. pantu ("Nolīguma darbības izbeigšana") ir acīmredzami atkarīgi no un tādējādi papildina pārējās materiālās tiesību normas par ieguldījumiem devītās nodaļas A sadaļā. Tiesas sēdē Komisija apgalvoja, ka, ja Eiropas Savienība noslēdz starptautisku nolīgumu jomā, kas ietilpst tās kompetencē (vismaz tad, kad šī kompetence ir ekskluzīva), Eiropas Savienība aizstāj dalībvalstis to divpusējos nolīgumos ar trešajām valstīm un tādējādi var darboties dalībvalstu vārdā, tostarp izbeidzot šādus divpusējos nolīgumus.

373. Padome un ievērojams dalībvalstu skaits apgalvo, ka Eiropas Savienība viena pati nevarot vienoties ar trešo valsti izbeigt un aizstāt starptautiskus nolīgumus, kurus šī valsts noslēdza ar dalībvalstīm un kuros pati Eiropas Savienība nav līgumslēdzēja puse.

374. Kā es to saprotu, uz šo jautājumu ir jāsniedz galīga atbilde tikai tad, ja Tiesa atzīs, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz visām pārējām *EUSFTA daļ*ām. Ja tiesa nolemtu, ka Eiropas Savienībai un dalībvalstīm ir dalīta kompetence, un ja tādējādi *EUSFTA* būs jānoslēdz gan Eiropas Savienībai, gan dalībvalstīm, (attiecīgās) dalībvalstis pašas varēs izlemt, izsakot to piekrišanu būt saistītām ar *EUSFTA*, izbeigt to esošos nolīgumus ar Singapūru vai ne.

375. Jau minēto iemeslu dēļ es uzskatu, ka Eiropas Savienībai *nav* ekskluzīvas kompetences attiecībā uz visu devītās nodaļas A sadaļu (vai attiecībā uz šo jautājumu visā *EUSFTA*) [274].

376. Pabeigtības labad es tomēr īsumā izskatīšu, vai Eiropas Savienība, nebūdama to līgumu dalībniece, kas ir noslēgti starp dalībvalstīm un Singapūru [un] kas ir iekļauti 9.-D pielikumā, var vienoties ar Singapūru izbeigt šos nolīgumus bez dalībvalstu piekrišanas.

377. Tas ir jauns jautājums [275].

378. Ja Eiropas Savienība iegūst ekskluzīvu (iekšējo vai ārējo) kompetenci kādā konkrētā jomā, tā darbojas jomā, kurā agrāk bija kompetentas dalībvalstis. Tas, vai Eiropas Savienība nolemj atsaukt agrākās dalībvalstu darbības vai ne, būs atkarīgs no tā, kā Eiropas Savienība īstenos šo kompetenci, un no tā, vai tas radīs zināmu neatbilstību ar agrāko dalībvalstu darbību. Nosacījumi, ar kādiem Eiropas Savienība var īstenot iekšējās kompetences, ir atkarīgi no ES tiesību aktiem. Eiropas Savienības darbībai katrā ziņā ir jāatbilst starptautiskajām tiesībām [276].

272 — Visos šajos nolīgumos ir paredzēts, ka tie ir noslēgti uz ierobežotu laika posmu, bet tos var pagarināt ar nosacījumu, ka (ievērojot konkrētus nosacījumus) neviena puse neizsaka tās nodomu izbeigt nolīgumu. Ieguldījumiem, kas ir veikti pirms nolīguma termiņa beigu vai izbeigšanas iestāšanās dienas, noteiktu laika posmu joprojām piemēro nolīgumu.

273 — Atsevišķās valodu versijās šī var būt 51. zemsvītras piezīme.

274 — Skat. iepriekš 307.–361. punktu.

275 — Lai gan ir bijuši citi gadījumi, kuros Eiropas Savienība nolēma izbeigt vai denonsēt starptautiskus nolīgumus, kuros tā nebija puse. Skat., piemēram, Padomes 1992. gada 12. novembra Lēmumu 92/530/EEK, ar ko denonsē Zvejniecības nolīgumu starp bijušo Vācijas Demokrātisko Republiku un Zviedriju (OV 1992, L 334, 33. lpp.).

276 — Skat. vispārīgi spriedumu, 1992. gada 24. novembris, *Poulsen* un *Diva Navigation*, C-286/90, EU:C:1992:453, 9. punkts.

379. Ja Eiropas Savienība uzņemas kompetenci, kuru agrāk īstenoja dalībvalstis, jomā, kuru reglamentē starptautisks nolīgums, šī nolīguma tiesību normas kā ES tiesību aktu jautājums kļūst saistošas Eiropas Savienībai [277]. Tāda ir bijusi Tiesas nostāja attiecībā uz *GATT 1947* (kā puses (tolaik) bija visas dalībvalstis, bet ne Eiropas Savienība) lietā *International Fruit Company* [278]. *GATT 1947* saistošās sekas bija nosacījums tam, lai varētu noteikt, vai šis līgums ietekmēja EEK sekundāro tiesību aktu spēkā esamību. Tiesa neizskatīja (un tai nevajadzēja to darīt), kā šis secinājums ietekmēja dalībvalstu saistības saskaņā ar *GATT 1947* vai to kā šī nolīguma līgumslēdzēju pušu statusu. Kā es to saprotu, *International Fruit Company* nozīme ir, ka no ES tiesību viedokļa Eiropas Savienība ieguva ekskluzīvu kompetenci jautājumos, kurus aptver *GATT 1947*, un no starptautisko tiesību viedokļa Eiropas Savienība aizstāja dalībvalstis, kļūstot puse, kas ir atbildīga par saistībām, kuras tās uzņēmās saskaņā ar *GATT 1947*.

380. Tomēr lietā *International Fruit Company* netika aplūkots jautājums, vai, ja Eiropas Savienība uzņemas kompetenci, kuru agrāk īstenoja dalībvalstis, jomā, kas kļuva par Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences daļu, šī kompetence iekļauj tiesību izbeigt esošos nolīgumus, kurus dalībvalstis ir noslēgušas ar trešajām valstīm. Patiešām, dalībvalstis turpināja būt līgumslēdzējas puses *GATT 1947*, kuru turpmāk no ES tiesību viedokļa piemēroja gan šīm dalībvalstīm, gan EEK.

381. Tiesa noteica arī, ka principā ES līgumu piemērošana nevar ietekmēt dalībvalstu pienākumu ievērot trešo valstu tiesības saskaņā ar agrāku nolīgumu un pildīt savas saistības saskaņā ar to [279]. Tātad, pat ja kādā konkrētā jomā Līgumi pilnībā nodod kompetenci Eiropas Savienībai, dalībvalstīm ir jāturpina pildīt savas saistības saskaņā ar starptautiskajiem nolīgumiem ar trešajām valstīm. Tas atbilst pastāvīgam starptautisko tiesību principam, ka valsts tiesību akti nevar attaisnot starptautiska līguma neizpildi vai ietekmēt šāda līguma spēkā esamību [280]. Tas nozīmē arī, ka izmaiņas Līgumos nevar izraisīt to, ka Eiropas Savienība aizstāj ar sevi dalībvalstis nolīgumos, kurus tās agrāk ir noslēgušas ar trešajām valstīm. Tātad trešā valsts turpina būt saistīta ar nolīgumu ar attiecīgo dalībvalsti un principā saskaņā ar principu *pacta sunt servanda* [281] šis nolīgums ir pilnībā jāpilda abām nolīguma pusēm.

382. Tomēr dalībvalstīm ir jāpilda to pienākumi saskaņā ar šiem nolīgumiem tādā veidā, kas atbilst ES tiesību aktiem un tam, kā Eiropas Savienība īsteno savu jauniegūto ekskluzīvo kompetenci. Ja tas nav iespējams, nepārkāpjot ES tiesību aktus, *dalībvalstīm* ir jāveic vajadzīgie pasākumi, lai panāktu šo nolīgumu atbilstību ES tiesību aktiem. Šis pienākums izriet gan no ES tiesību pārākuma principa, gan no LES 4. panta 3. punktā paredzētā lojālas sadarbības pienākuma.

383. LESD 531. pantā, kas attiecas uz saistību starp nolīgumiem, kurus dalībvalstis ir noslēgušas pirms 1958. gada 1. janvāra (vai pirms konkrētās dalībvalsts pievienošanās dienas) starp vienu vai vairākām dalībvalstīm un vienu vai vairākām trešajām valstīm, no vienas puses, un Līgumu noteikumiem, no otras puses, ir apstiprināta šī argumentācija.

277 — Skat. arī, piemēram, spriedumu, 2011. gada 21. decembris, *Air Transport Association of America* u.c., C-366/10, EU:C:2011:864, 71. punkts (kurā Tiesa atzina, ka, ciktāl Savienība šobrīd nav pilnībā pārņēmusi kompetenci, ko starptautiska nolīguma piemērošanas jomā iepriekš ir īstenojušas dalībvalstis, Savienībai šis nolīgums nav saistošs).

278 — Spriedums, 1972. gada 12. decembris, *International Fruit Company* u.c., no 21/72 līdz 24/72, EU:C:1972:115, 18. punkts. Attiecībā uz citiem starptautiskiem nolīgumiem skat. arī, piemēram, spriedumus, 1975. gada 19. novembris, *Douaneagent der Nederlandse Spoorwegen*, 38/75, EU:C:1975:154, 16. un 21. punkts, un 1976. gada 14. jūlijs, *Kramer* u.c., 3/76, 4/76 un 6/76, EU:C:1976:114, 44. un 45. punkts.

279 — Skat. spriedumu, 2000. gada 4. jūlijs, Komisija/Portugāle, C-84/98, EU:C:2000:359, 53. punkts.

280 — Skat. 1969. gada un 1986. gada Vīnes konvenciju 27. un 46. pantu.

281 — Saskaņā ar 1969. gada un 1986. gada Vīnes konvenciju 26. pantu "katrs spēkā esošs līgums ir saistošs tā dalībniekiem un ir pildāms godprātīgi". Jau agrāk Tiesa atzina, ka šis princips "ir jebkuras tiesiskās kārtības un jo īpaši starptautiskās tiesiskās kārtības pamatprincips"; skat. spriedumu, 1998. gada 16. jūnijs, *Racke*, C-162/96, EU:C:1998:293, 49. punkts.

384. LESD 351. panta pirmās daļas mērķis ir "[..] saskaņā ar starptautisko tiesību principiem precizēt, ka Līguma piemērošana neietekmē attiecīgās dalībvalsts pienākumu ievērot trešo valstu tiesības, kas izriet no agrāk noslēgta nolīguma, un pildīt savas saistības [..]" [282].

385. Šīs tiesību normas otrajā daļā ir noteikts, ka, ciktāl minētie nolīgumi nesader ar Līgumiem, attiecīgā dalībvalsts vai attiecīgās dalībvalstis veic visus vajadzīgos pasākumus, lai novērstu konstatēto nesaderību. Šie pasākumi var iekļaut nolīguma izbeigšanu. Ja starp agrāku nolīgumu un Līgumiem nav nesaderības, nerodas pienākums veikt koriģējošas darbības.

386. LESD 351. pants attiecas uz saistību starp, no vienas puses, divpusējiem nolīgumiem, kas ir noslēgti starp Singapūru un dažādām atsevišķām dalībvalstīm pirms to pievienošanās Eiropas Savienībai (proti, Bulgāriju, Čehijas Republiku, Ungāriju, Lietuvu, Poliju, Slovākijas Republiku un Slovēniju: t.i., dažiem no 9.-D pielikumā uzskaitītajiem nolīgumiem) [283], un Līgumiem, no otras puses. Tomēr LESD 351. panta pirmajā daļā nav reglamentēta saistība starp pirmās kategorijas nolīgumiem un nolīgumiem, kurus Singapūra un Eiropas Savienība ir noslēgusi vēlāk. Tāpat tā neattiecas uz nolīgumiem, kurus noslēdza citas dalībvalstis.

387. Nepalīdzot atbalstīt Komisijas nostāju, LESD 351. pantā tādējādi ir skaidri apstiprināts, ka dalībvalsts paliek puse starptautiskajā nolīgumā, kuru tā ir noslēgusi agrāk, un ka tā ir atbildīga par jebkuras nesaderības starp šiem nolīgumiem un Līgumiem novēršanu. LESD 351. pants ir piemērojams neatkarīgi no tā, vai Eiropas Savienībai ir ekskluzīva vai dalīta kompetence jomā, kuru aptver šie nolīgumi.

388. Nav Līguma tiesību normas, kas klasificētu to dalībvalstu pienākumus, kuras noslēdz starptautiskus nolīgumus ar trešajām valstīm (vai ar starptautiskām organizācijām) pēc to pievienošanās Eiropas Savienībai. To pienākumi izriet gan no ES tiesību aktu pārākuma, gan no lojālas sadarbības pienākuma, kas ir paredzēts LES 4. panta 3. punktā. Tātad Līgumi neietekmē dalībvalstu tiesību noslēgt tādus nolīgumus pēc to pievienošanās Eiropas Savienībai. Tās var to darīt vienīgi jomās, kuras ir to kompetencē, ievērojot ES tiesību aktus.

389. Ja kompetenču sadalījums starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm vēlāk mainās un Eiropas Savienība iegūst papildu kompetences, kuras ir ekskluzīvas pēc rakstura, es neredzu iemeslu, kādēļ būtu jāpārstāj piemērot LESD 351. pantā paredzētos noteikumus. Dalībvalstīm joprojām ir jāveic atbilstoši pasākumi, lai nodrošinātu attiecīgajā jomā esošo nolīgumu, kas tagad ir saistoši arī Eiropas Savienībai [284], saderību ar šo jauno kompetenču sadalījumu un ar jebkādu Eiropas Savienības vēlāk veikto darbību, īstenojot savas kompetences.

390. Man šķiet, ka šis secinājums pilnībā atbilst arī starptautiskajām tiesībām.

282 — Skat., piemēram, spriedumus, 2009. gada 3. marts, Komisija/Austrija, C-205/06, EU:C:2009:118, 33. punkts un tajā minētā judikatūra; 2009. gada 19. novembris, Komisija/Somija, C-118/07, EU:C:2009:715, 27. punkts un tajā minētā judikatūra, un 2009. gada 3. marts, Komisija/Zviedrija, C-249/06, EU:C:2009:119, 34. punkts un tajā minētā judikatūra.

283 — Pārējie 9.-D pielikumā uzskaitītie nolīgumi tika noslēgti starp Singapūru un Beļģijas un Luksemburgas Ekonomisko savienību, Franciju, Vāciju, Nīderlandi un Apvienoto Karalisti, un attiecīgais datums tajos ir vai nu 1958. gada 1. janvāris (Apvienotajai Karalistei), vai pievienošanās Eiropas Ekonomikas kopienai diena.

284 — Skat. 379. punktu.

391. 19.[51.] zemsvītras piezīmē [285] pie *EUSFTA* 9.10. panta 1. punkta Eiropas Savienība un Singapūra tieši atsaucas uz 1969. gada Vīnes konvencijas 59. pantu. No starptautisko līgumu tiesību viedokļa šī tiesību norma ir saistoša visām dalībvalstīm un Singapūrai. 1969. gada Vīnes konvencija nav un nevar būt saistoša pašai Eiropas Savienībai, jo tā nav valsts. Tomēr Tiesa ir atsaukusies uz šo tiesību normu, izskatot jautājumus par vēlākiem nolīgumiem [286].

392. 1969. gada Vīnes konvencijas 59. pants attiecas uz līguma (netiešu) pārtraukšanu starp pusēm, ja visas tā puses noslēdz vēlāku līgumu. Saskaņā ar šo tiesību normu "1. Līgums tiek uzskatīts par pārtrauktu, ja visi tā dalībnieki noslēdz vēlāku līgumu tajā pašā jautājumā, un: a) no vēlāk noslēgtā līguma izriet vai ir citādi izteikts dalībnieku nodoms, ka šim līgumam ir jāregulē attiecīgais jautājums [..]". No tā Komisija secina, ka šobrīd Eiropas Savienība būtu jāuzskata par agrāko divpusējo nolīgumu pusi.

393. 59. pants nekādā veidā neatkāpjas no pamatprincipa, ka līguma pārtraukšanai (tāpat kā tā noslēgšanai) ir vajadzīga šī līguma pušu piekrišana [287]. Tas galvenokārt ir kā tiesību konflikta norma, lai noteiktu, kāds līgums ir jāpiemēro, ja pastāv vēlāki nolīgumi un visas agrākā līguma puses ir arī vēlākā līguma puses, bet agrākais līgums nav pārtraukts [288]. Ja Eiropas Savienība nolemj īstenot tās jauniegūtās kompetences un noslēdz nolīgumu ar trešo valsti, šo trešo valsti saista šis jaunais nolīgums, kā arī visi citi nolīgumi tajā pašā jomā, kurus tā agrāk ir noslēgusi ar dalībvalstīm. Protams, trešajai valstij tas var radīt tiesisko nenoteiktību. Ja ir piemērojams 1969. gada Vīnes konvencijas 59. pants, šis konflikts ir atrisināts par labu vēlākajam nolīgumam starp Eiropas Savienību un trešo valsti. Ja tas nav piemērojams, principā trešajai valstij ir jāpilda abi nolīgumi.

394. Tomēr 1969. gada Vīnes konvencijas 59. pants ir piemērojams vienīgi tad, ja tiek atzīts (kā starptautisko tiesību jautājums), ka Eiropas Savienība ir aizstājusi atsevišķas dalībvalstis divpusējos nolīgumos, kuri ir uzskaitīti 9.-D pielikumā. Tas nesniedz vispārīgus norādījumus par pēctecību attiecībā uz līgumiem. 1969. gada Vīnes konvencijas noteikumi neietekmē nevienu no jautājumiem, kuri var rasties attiecībā uz līgumu saistībā ar valstu pēctecību [289]. Tāpat nešķiet, ka šī konkrētā situācija ir aplūkota 1978. gada Vīnes konvencijā par valstu pēctecību attiecībā uz līgumiem [290]. (Jāpiebilst, ka, lai arī šī konvencija ir stājusies spēkā, tikai dažas dalībvalstis ir tās (ierobežotā) parakstītāju skaita vidū).

395. Tiesas sēdē Komisija atsaucās uz praksi, kuru tā raksturoja kā "pastāvīgu" un "kuru atzīst liels trešo valstu skaits". Tomēr daži piemēri, kurus tā izvirza, visi attiecās uz to, ko ir darījusi pati Eiropas Savienība. Komisija nevarēja atbildēt par to, vai citas valstis atzīst, ka tāda prakse ir starptautisko tiesību norma.

285 — Dažās valodu versijās šī var būt 51. zemsvītras piezīme.

286 — Skat. spriedumu, 1993. gada 2. augusts, *Levy*, C-158/91, EU:C:1993:332, 19. punkts. Šķiet, ka tiesu nolēmumos un akadēmiskajos rakstos nav atbalstīts ierosinājums, ka 1969. gada Vīnes konvencijas 59. pants šobrīd ir starptautisko paražu tiesību daļa. Par diskusiju par atbilstošiem avotiem skat., piemēram, Dubuisson, F., Article 59 – Termination or suspension of the operation of a treaty implied by conclusion of a later treaty, no Corten, O. un Klein, P. (red.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties – A Commentary – Volume II*, Oxford University Press, 2011, 1325. lpp., 1329. un 1330. lpp.

287 — Šajā ziņā skat. 1969. gada Vīnes konvencijas 54. pantu. 1969. gada Vīnes konvencijā ir paredzēti izņēmumi (ar zināmiem nosacījumiem): būtiska pārkāpuma (60. pants); turpmākās izpildes neiespējamības (61. pants); būtiskas apstākļu maiņas (62. pants); diplomātisko un konsulāro attiecību pārtraukšanas gadījumā (63. pants) un jaunas vispārējo starptautisko tiesību imperatīvās normas (*jus cogens*) rašanās gadījumā (64. pants).

288 — Tas skaidri izriet no 1969. gada Vīnes konvencijas 30. panta par secīgi noslēgtu līgumu piemērošanu, kuri attiecas uz vienu to pašu jautājumu.

289 — 1969. gada Vīnes konvencijas 73. pants. Katrā ziņā, ja var piemērot gan 1969. gada, gan 1986. gada Vīnes konvencijas (piemēram, saistībā ar saistību starp divpusēju nolīgumu starp divām valstīm un nolīgumu starp valsti un starptautisku organizāciju), noteicoša ir 1969. gada Vīnes konvencija (skat. 1986. gada Vīnes konvencijas 7. pantu).

290 — *United Nations Treaty Series*, 1946. sējums, 3. lpp.

396. Ņemot vērā iepriekš minēto, es nevaru atrast pamatojumu starptautiskajās tiesībās (to pašreizējā attīstības stadijā), lai varētu secināt, ka Eiropas Savienība var automātiski pievienoties starptautiskam nolīgumam, kuru ir noslēgušas dalībvalstis un kurā tā nav puse, un pēc tam pārtraukt šo nolīgumu. Tāds noteikums būtu izņēmums no pamatnoteikuma par piekrišanu starptautiskajā likumdošanā. Komisijas nostājas atbalstīšana nozīmētu, ka ES tiesību aktu izmaiņu, kā arī (iespējams) Eiropas Savienības ārējo kompetenču īstenošanas izmaiņu dēļ dalībvalsts pārtrauktu būt starptautiska nolīguma puse, lai arī tā ir bijusi valsts, kas izteica piekrišanu šī nolīguma saistošajam raksturam un attiecībā pret ko šis nolīgums ir spēkā [291]. Dalībvalsts tiesības un pienākumi saskaņā ar minēto nolīgumu tiktu dzēsti un, ja Eiropas Savienība nolemtu īstenot savas jaunās kompetences, tiktu aizstāti ar tiesībām un pienākumiem, kurus Eiropas Savienība uzņēmās ar trešo valsti, bez dalībvalsts izteiktās piekrišanas šīm (būtiskajām) izmaiņām.

397. Visbeidzot jānorāda, ka Eiropas Savienība ir pieņēmusi sekundāro tiesību aktu (Regulu Nr. 1219/2012), ar ko nosaka pārejas pasākumus divpusējiem ieguldījumu nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešajām valstīm. Tomēr šajā regulā ir skaidri norādīts, ka tā neskar LESD noteikto kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm [292]. Tā ir balstīta uz pieņēmumu, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence visās jomās, kuras aptver šie agrākie divpusējie nolīgumi, un tā dod dalībvalstīm pamatu saskaņā ar ES tiesībām darboties attiecībā uz esošiem un (iespējams) jauniem nolīgumiem. Tomēr šajā regulā nav paredzēts, ka Eiropas Savienība pati var (kopā ar trešo valsti, kas ir saistīta ar divpusējo nolīgumu) pārtraukt šos agrākos nolīgumus.

398. Tādējādi jāsecina, ka dalībvalstīm ir ekskluzīva kompetence pārtraukt divpusējos ieguldījumu nolīgumus, kurus tās agrāk ir noslēgušas ar trešajām valstīm. Tādēļ Eiropas Savienībai nav kompetences vienoties par *EUSFTA* 9.19. pantu [9.10. panta 1. punktu].

Publiskais iepirkums (*EUSFTA* desmitā nodaļa [293])

Argumenti

399. *Komisija* uzskata, ka Tiesa lietā C-360/93 [294] jau ir atzinusi, ka principā kopējā tirdzniecības politika aptver nolīgumu noslēgšanu par savstarpēju publiskā iepirkuma tirgu atvēršanu precēm un pārrobežu pakalpojumiem. Tā kā pārējie pakalpojumu sniegšanas režīmi šobrīd esot ietverti kopējās tirdzniecības politikas darbības jomā, tas pats arguments paplašināti attiecoties arī uz šiem pārējiem sniegšanas režīmiem. Vispārīgākā līmenī Komisija norāda, ka starptautiskie nolīgumi, kas regulē, no vienas puses, trešo valstu preču un pakalpojumu piekļuvi Eiropas Savienības publiskā iepirkuma tirgum un, no otras puses, ES preču un pakalpojumu piekļuvi trešo valstu publiskā iepirkuma tirgiem, ir konkrēti saistīti ar starptautisko tirdzniecību un tātad tieši un tūlītēji ietekmē starptautisko tirdzniecību. Komisija piebilst, ka Eiropas Savienība noslēdza (neseno) Protokolu, ar ko groza PTO līgumu par valsts pasūtījumu [publisko iepirkumu], darbojoties, pamatodamās uz tās ekskluzīvo kompetenci kopējā tirdzniecības politikā.

400. *Pārējie lietas dalībnieki* nav izvirzījuši konkrētus argumentus saistībā ar desmito nodaļu.

291 — Skat. 1969. gada Vīnes konvencijas 2. panta 1. punkta g) apakšpunktu.

292 — Regulas Nr. 1219/2012 1. panta 1. punkts un preambulas 3. apsvērums.

293 — Skat. šo secinājumu pielikuma 69.–76. punktu.

294 — Skat. spriedumu, 1996. gada 7. marts, Parlaments/Padome, C-360/93, EU:C:1996:84.

Analīze

401. Atšķirībā no Komisijas es neuzskatu, ka lieta C-360/93 [295] ir būtiska lemjot, vai desmitā nodaļa ietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Minētajā lietā Tiesa atcēla divus Padomes lēmumus attiecīgi par: i) nolīguma par publisko iepirkumu starp (tagadējo) Eiropas Savienību un Amerikas Savienotajām Valstīm noslēgšanu un ii) Padomes direktīvā par iepirkumu procedūrām paredzēto priekšrocību attiecināšanu uz Amerikas Savienotajām Valstīm [296]. Tā atzina, ka EKL 113. pants bija nepiemērots juridiskais pamats šiem lēmumiem, jo tolaik vienīgi pārrobežu pakalpojumu sniegšana ietilpa kopējās tirdzniecības politikas darbības jomā. Tomēr abi šie lēmumi iekļāva arī citus pakalpojumu sniegšanas režīmus (komerciālas pārstāvniecības vai fizisku personu klātbūtne citas līgumslēdzējas puses teritorijā) [297]. Tādējādi Tiesa neieņēma nostāju par to, vai publiskais iepirkums ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

402. Tomēr es piekrītu Komisijai, ka desmitās nodaļas mērķis galvenokārt ir atvieglot Eiropas Savienības un Singapūras publisko iepirkumu tirgu abpusēju atvēršanu, ievērojot ierobežojumus, kas ir noteikti katras puses Tirgus piekļuves saistību sarakstā. Šīs nodaļas mērķis ir arī palielināt konkurenci preču, pakalpojumu un būvdarbu publiskajos iepirkumos un nodrošināt šīs jomas pārredzamību un iepirkumu procesa taisnīgumu. Tas tiek darīts, paplašinot saistības, kuras abas puses jau uzņēmās saskaņā ar (pārstrādāto) PTO līgumu par publisko iepirkumu [298]. Faktiski lielas šīs nodaļas daļas atbilst (vārds vārdā) šim PTO līgumam.

403. Secinājumu, ka preču un pakalpojumu tirdzniecību – un tādējādi noteikumus par šo preču un pakalpojumu piekļuvi tirgum un to reglamentējošiem iekšzemes tiesību aktiem – aptver kopējā tirdzniecības politika, neietekmē apstāklis, ka šīs preces un pakalpojumus iegādājas valsts iestādes, nevis privāti subjekti.

404. Tomēr saskaņā ar desmito nodaļu piemēro arī noteiktas saistības, kas ir raksturīgas transporta nozarei. 10.E pielikuma 2. daļā ("Savienības saistības"), kurā ir noteikti pakalpojumi, attiecībā uz kuriem Savienība uzņemas saistības, ir skaidri apliecināts, ka šī nodaļa aptver dažādus transporta pakalpojumu veidus. Turklāt 2. piezīmē pie šīs pielikuma daļas ir noteikts, ka Savienības saistībām attiecībā uz pakalpojumiem ir piemērojami Eiropas Savienības saistību ierobežojumi un nosacījumi saskaņā ar astoto nodaļu.

405. Ciktāl desmitā nodaļa ir piemērojama transporta pakalpojumiem un pakalpojumiem, kuri ir nesaraujami saistīti ar šiem pakalpojumiem, saskaņā ar LESD 207. panta 5. punktu Eiropas Savienības kompetence attiecībā uz šo nodaļu nevar tikt pamatota ar kopējo tirdzniecības politiku [299].

406. Komisija nav norādījusi citu pamatu, uz kuru pamatojoties Savienībai varētu būt ekskluzīva kompetence attiecībā uz desmito nodaļu.

407. Kā es to saprotu, Eiropas Savienībai ir dalīta kompetence šajā nodaļā, ciktāl tā ir piemērojama transporta pakalpojumiem un pakalpojumiem, kuri ir nesaraujami saistīti ar šiem pakalpojumiem. Desmitajā nodaļā tiek nodrošināts, lai šajā nodaļā paredzēto publisko iepirkumu līgumu slēgšanas tiesības tiktu piešķirtas, ievērojot vienlīdzīgas attieksmes, nediskriminācijas un pārredzamības principu,

295 — Spriedums, 1996. gada 7. marts, Parlaments/Padome, C-360/93, EU:C:1996:84.

296 — Proti, Padomes 1990. gada 17. septembra Direktīva 90/531/EEK par iepirkumu procedūrām subjektiem, kuri darbojas ūdens apgādes, enerģētikas, transporta un telekomunikāciju nozarē (OV 1990, L 297, 1. lpp.).

297 — Spriedums, 1996. gada 7. marts, Parlaments/Padome, C-360/93, EU:C:1996:84, 30. punkts.

298 — Singapūra, Eiropas Savienība un 28 dalībvalstis ir puses Līgumā par valsts pasūtījumu [publisko iepirkumu]. Šis līgums ir ietverts PTO līguma 4. pielikumā, kas iekļauj plurilaterālu tirdzniecības līgumu sarakstu. Tādēļ tas ir PTO līguma sastāvdaļa tām dalībvalstīm, kuras ir to atzinušas (un ir saistošs tikai šīm dalībvalstīm) (PTO līguma II panta 3. punkts). Singapūra, Eiropas Savienība un 28 dalībvalstis ir puses arī pārstrādātajā PTO līgumā par publisko iepirkumu, kas stājās spēkā 2014. gada 6. aprīlī.

299 — Skat. arī iepriekš 402. punktu.

un tātad ir garantēta publiskā iepirkuma atvēršana konkurencei Eiropas Savienībā un Singapūrā [300]. Tātad šī nodaļa veicina iekšējā tirgus izveidi vai tā darbības nodrošināšanu, kas, kā ir precizēts 27. protokolā par iekšējo tirgu un konkurenci, "ietver sistēmu, kas nodrošina, ka konkurence nav izkropļota" [301]. Šajā ziņā otrā pamata saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu izpratnē var uzskatīt, ka desmitā nodaļa ir nepieciešama, lai sasniegtu LESD 26. panta 1. punktā paredzēto mērķi izveidot iekšējo tirgu [302]. Tomēr atbilstoši LESD 4. panta 2. punkta a) apakšpunktam šī ārējā kompetence ir dalīta starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm.

408. Tādējādi jāsecina, ka desmitās nodaļas tiesību normas par publisko iepirkumu ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu tvērumā, izņemot, ciktāl tās ir piemērojamas transporta pakalpojumu un pakalpojumu, kas ir nesaraujami saistīti ar šiem pakalpojumiem, publiskajam iepirkumam. Ciktāl tās ir piemērojamas šiem pēdējiem pakalpojumu veidiem, desmitās nodaļas tiesību normas ietilpst Eiropas Savienības dalītajā kompetencē.

Intelektuālais īpašums (*EUSFTA* vienpadsmitā nodaļa [303])

Argumenti

409. *Komisija* apgalvo, ka visa vienpadsmitā nodaļa ietilpst kopējās tirdzniecības politikas darbības jomā, jo tā attiecas uz intelektuālā īpašuma komerciālajiem aspektiem LESD 207. panta 1. punkta izpratnē. Tādējādi saskaņā ar LESD 3. panta 1. punktu Eiropas Savienībai esot ekskluzīva kompetence attiecībā uz šo nodaļu.

410. Komisija pamato savu nostāju ar spriedumu lietā *Daiichi* [304], kurā Tiesa atzina, ka tikai tās Eiropas Savienības intelektuālā īpašuma jomā pieņemtās tiesību normas, "kurām ir īpaša saikne ar starptautisko tirdzniecību, var ietilpt LESD 207. panta 1. punktā paredzētajā jēdzienā "intelektuālā īpašuma komerciālie aspekti"" [305], bet ka *TRIPS* līgums pilnībā ietilpst šajā jēdzienā [306]. Tas pats attiecas uz ārpus PTO noslēgtiem ar intelektuālo īpašumu saistītiem starptautiskiem līgumiem, kas parāda konkrētu saikni ar starptautisko tirdzniecību. Šeit Komisija atsaucas uz spriedumu lietā *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia* un *ERSA* [307].

411. Pirmkārt, Komisija norāda, ka lielākā daļa no vienpadsmitās nodaļas tiesību normām ir balstīta uz *TRIPS* līgumu. Otrkārt, 11.2. panta 1. punktā ir noteikts, ka šīs nodaļas noteikumi "papildina pušu savstarpējās tiesības un pienākumus, kas izriet no *TRIPS* nolīguma un citiem starptautiskiem līgumiem intelektuālā īpašuma jomā, kuros tās abas ir puses". Treškārt, vienpadsmitā nodaļa esot daļa no plašāka tirdzniecības nolīguma starp Eiropas Savienību un Singapūru. Tas esot atspoguļots 11.1. panta 1. punktā. Tajā noteiktie mērķi liecina, ka kopīgu standartu noteikšana intelektuālā īpašuma aizsardzībā neesot *EUSFTA* mērķis. Tā mērķi drīzāk esot samazināt tirdzniecības šķēršļus un palielināt produktu, kurus aizsargā intelektuālā īpašuma tiesības, piekļuvi tirgum. Turklāt, tāpat kā *TRIPS* līgumam, vienpadsmitajai nodaļai piemēro *EUSFTA* piecpadsmitajā un sešpadsmitajā nodaļā paredzētos strīdu izšķiršanas noteikumus. Tādējādi vienpadsmitajā nodaļā paredzēto pienākumu pārkāpumi var izraisīt tirdzniecības sankcijas.

300 — Skat. *EUSFTA* 10.4 pantu.

301 — OV 2012, C 326, 309. lpp.

302 — Šis mērķis ir atspoguļots arī LES 3. panta 3. punktā.

303 — Skat. šo secinājumu pielikuma 77.–91. punktu.

304 — Spriedums, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520.

305 — Komisija atsaucas uz sprieduma 52. punktu.

306 — Komisija atsaucas uz sprieduma 53. punktu

307 — Spriedums, 2005. gada 12. maijs, *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia* un *ERSA*, C-347/03, EU:C:2005:285.

412. Attiecībā uz vienpadsmitajā nodaļā ietvertajām norādēm uz citiem ar intelektuālo īpašumu saistītiem starptautiskiem nolīgumiem Komisija argumentē, ka šīs (izplatītās) redakcionālās tehnikas izmantošana ir lietderīga un pamatota, ņemot vērā, ka vispārējais mērķis ir pakāpeniski atcelt šķēršļus starptautiskajai tirdzniecībai un ieguldījumiem. Turklāt lielākā daļa no atsaucēm ir vienkārši deklaratīvas vai "apņemšanās darīt visu iespējamo" formā, kas nerada nekādas saistošas sekas, kuras varētu apdraudēt Eiropas Savienības kompetenci attiecībā uz vienpadsmito nodaļu.

413. *Parlamenta* nostāja attiecībā uz vienpadsmito nodaļu atbilst *Komisijas* nostājai. Tas piebilst, ka vienpadsmitajā nodaļā neesot atsauces uz *TRIPS* līguma 61. pantu (kas attiecas uz kriminālprocesu un sodiem) [308].

414. *Padome* neizvirza argumentus konkrēti saistībā ar vienpadsmito nodaļu.

415. Daudzas *dalībvalstis* uzskata, ka Eiropas Savienībai nav ekskluzīvas kompetences attiecībā uz vienpadsmito nodaļu, kurai neesot īpašas saiknes ar starptautisko tirdzniecību un kura tādējādi nevarot ietilpt jēdzienā "intelektuālā īpašuma komerciālie aspekti". Spriedums lietā *Daiichi* [309] būtībā attiecoties uz *TRIPS* līguma 27. pantu, nevis uz visu šo līgumu. Tādējādi LESD 207. pantu nevarot interpretēt tādā ziņā, ka tas piešķir Eiropas Savienībai ekskluzīvu kompetenci noslēgt nolīgumus, kuri aptver visas *TRIPS* līguma tiesību normas. Ja, pretēji šim argumentam, Tiesas spriedums attiecoties uz visām *TRIPS* līguma tiesību normām, Tiesas argumentācija balstījās īpaši uz PTO tiesiskās kārtības iezīmēm, kuru neesot *EUSFTA*. Pat plaši interpretējot spriedumu lietā *Daiichi* [310], šo spriedumu nevarot paplašināt ar jautājumiem, kuri nav tieši reglamentēti *TRIPS* līgumā.

416. *EUSFTA* vienpadsmitā nodaļa un *TRIPS* līgums nesakrīt pilnībā. Katrā ziņā tikai tas, ka kāds jautājums ir reglamentēts PTO līgumā (kura neatņemama daļa ir *TRIPS* līgums), nenozīmējot, ka šo jautājumu arī noteikti aptver kopējā tirdzniecības politika. LESD 207. panta 1. punktu nevarot interpretēt tādējādi, ka tas nozīmē, ka visi starptautiskie nolīgumi, kuri ir saistīti ar intelektuālā īpašuma tiesībām, tagad ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

417. Vienpadsmitā nodaļa ietver gan atsevišķas *TRIPS* līguma tiesību normas, gan citu intelektuālā īpašuma līgumu (kuri ir noslēgti ārpus PTO konteksta) tiesību normas, attiecībā uz kurām Eiropas Savienībai nevar būt ekskluzīva kompetence. Atšķirībā no *TRIPS* līguma šie nolīgumi (galvenokārt starptautiskie nolīgumi, ko pārvalda Vispasaules Intelektuālā īpašuma organizācija) netika noslēgti kā tirdzniecības nolīgumu daļa. Tāpat tos nevarot klasificēt kā tirdzniecības nolīgumus *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia* un *ERSA* [311] sprieduma izpratnē. Jebkāda saikne starp šiem nolīgumiem un starptautisko tirdzniecību esot tikai netieša. Eiropas Savienība nevarot apstiprināt starptautiskās saistības, kas attiecas tikai uz dalībvalstīm. Tāpat Eiropas Savienība nevarot pieprasīt, lai dalībvalstis piemēro to noslēgtos starptautiskos nolīgumus.

418. Turklāt tiesību normas, kas ir saistītas ar aizsargāto tiesību piemērošanu, kā *TRIPS* līguma 42.–50. pants (proti, III nodaļas 2. sadaļas noteikumi "Civilprocess, administratīvais process un tiesību aizsardzības līdzekļi"), neesot kopējās tirdzniecības politikas daļā. Šīs tiesību normas attiecoties uz tiesu organizāciju un civilprocesu. Tām neesot īpašas saiknes ar starptautisko tirdzniecību.

308 — *TRIPS* līguma 61. pantā ir noteikts: "Dalībvalstis nodrošina kriminālprocesa un soda naudu piemērošanu vismaz apzinātos preču zīmju viltošanas vai autortiesību pirātisma gadījumos komerciālā mērogā. Iespējamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi ietver cietumsodu un/vai naudas sodus, kas ir pietiekoši, lai atturētu no līdzīgas rīcības, atbilstoši naudas sodu apjomam, ko piemēro attiecīga smaguma noziegumiem. Attiecīgos gadījumos iespējamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi ietver arī neatļauto preču un jebkuru materiālu un detaļu, kuru izmantošana bijusi neatļautā izstrādājuma pamatā, konfiskāciju un iznīcināšanu. Dalībvalstis var nodrošināt kriminālprocesa un soda naudas, kas piemērojami citos intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma gadījumos, īpaši, ja tie izdarīti apzināti un komerciālā mērogā."

309 — Spriedums, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520.

310 — Spriedums, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520.

311 — Spriedums, 2005. gada 12. maijs, *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia* un *ERSA*, C-347/03, EU:C:2005:285.

419. Eiropas Savienībai nevarot būt ekskluzīva kompetence arī tādēļ, ka vienpadsmitā nodaļa ietver *TRIPS* līguma 61. pantu, kas attiecas uz krimināLsodiem. Krimināltiesiskie jautājumi neesot intelektuālā īpašuma komerciālo aspektu daļa.

420. Tāpat Eiropas Savienībai neesot kompetences vienoties par *EUSFTA* 11.4. pantā paredzētajām saistībām, ciktāl šī tiesību norma ietver Bernes konvenciju par literatūras un mākslas darbu aizsardzību [312], *WIPO* [Vispasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas] līgumu par autortiesībām [313] un *WIPO* līgumu par izpildījumu un fonogrammām [314], kuri ir piemērojami personiskajām tiesībām. Eiropas Savienībai neesot kompetences attiecībā uz personiskajām tiesībām; tāpat šī joma neesot bijusi saskaņota.

421. *EUSFTA* 11.2. pants (kurā ir minēts *TRIPS* līgums un Parīzes konvencija par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību [315]) un 11.29. pants (kurā ir minēts Līgums par sadarbību patentu jomā [316] un ir noteikts, ka attiecīgos gadījumos puses samērīgiem līdzekļiem cenšas panākt atbilstību Līguma par patentu tiesībām 1.–16. pantam [317]) ietekmēšot patentus, kuri ir dalītās kompetences jautājums (skat., konkrēti, LESD 118. pantu un Regulas Nr. 1257/2012 un Nr. 1260/2012) [318]. Patentu aizsardzība esot jautājums, kas attiecas uz ciešāku sadarbību starp dalībvalstīm (izņemot Spāniju, Itāliju un Horvātiju). Tāds jautājums nevarot būt ekskluzīvā kompetencē: ciešākas sadarbības jēdziens esot nesavienojams ar ekskluzīvas kompetences jēdzienu. Cita dalībvalsts apgalvo arī, ka Komisija neesot paskaidrojusi, kā Eiropas Savienība varēs izpildīt *EUSFTA* 11.29. pantu [319], ja Eiropas Savienība būs vienīgā *EUSFTA* parakstītāja. Jautājumi, kurus aptver Līgums par sadarbību patentu jomā un Līgums par patentu tiesībām, esot nošķirti no materiālajiem patentu jautājumiem, kurus aptver *TRIPS* līgums.

422. 11.35. pants (par augu šķirnēm) arī neietilpstot kopējā tirdzniecības politikā. Starptautiskā konvencija par jaunu augu šķirņu aizsardzību neesot īpaši saistīta ar starptautisko tirdzniecību. Minētajā konvencijā ir paredzēta *sui generis* intelektuālā īpašuma aizsardzības forma. Juridiskais pamats Padomes lēmumam par šīs konvencijas noslēgšanu bija LESD 43. pants, kurš attiecas uz lauksaimniecību.

423. Visbeidzot iekšējai kompetencei un ārējai kompetencei esot jābūt (gandrīz) vienveidīgai. Tātad, tā kā atsevišķi jautājumi, kurus aptver vienpadsmitā nodaļa, nav saskaņoti, Eiropas Savienībai neesot ekskluzīvas kompetences saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu.

Analīze

"Intelektuālā īpašuma komerciālo aspektu" nozīme LESD 207. panta 1. punktā

424. Pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā LESD 207. panta 1. punktā tagad ir paredzēts, ka kopējās tirdzniecības politikas pamatā ir vienādi principi arī attiecībā uz "intelektuālā īpašuma komerciālajiem aspektiem". Šīs frāzes interpretācijas sākumpunkts ir spriedums lietā *Daiichi* [320].

312 — 1161. *UNTS* 30.

313 — 36. *ILM* 65.

314 — 36. *ILM* 76.

315 — 828. *UNTS* 305.

316 — 9. *ILM* 978.

317 — 39. *ILM* 1047.

318 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 17. decembra Regula (ES) Nr. 1257/2012, ar ko īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz vienotas patentaizsardzības izveidi (OV 2012, L 361, 1. lpp.), un Padomes 2012. gada 17. decembra Regula (ES) Nr. 1260/2012, ar ko īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz vienotas patentaizsardzības izveidi, ciktāl tas attiecas uz piemērojamo tulkošanas kārtību (OV 2012, L 361, 89. lpp.).

319 — Minētajā tiesību normā puses atgādina to pienākumus, kas izriet no Līguma par sadarbību patentu jomā un vienojas samērīgiem līdzekļiem panākt atbilstību Līguma par patentu tiesībām 1.–16. pantam tādā veidā, kas ir saderīgs ar to iekšējiem tiesību aktiem un procedūrām.

320 — Spriedums, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520.

425. Spriedumā minētajā lietā Tiesa vispirms norādīja, ka, ņemot vērā būtiskās izmaiņas ES primārajās tiesībās, tās agrākā judikatūra par *TRIPS* līgumu, tai skaitā atzinums 1/94 [321], vairs nav būtiski, nosakot, cik lielā mērā *TRIPS* līgums ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

426. Pirmkārt, Tiesa atzina, ka, lai arī *TRIPS* līgums neattiecas uz pašu starptautiskās tirdzniecības darījumu kārtību, tas ir neatņemama PTO tiesiskā regulējuma sastāvdaļa un ir viens no galvenajiem šā tiesiskā regulējuma pamatā esošajiem daudzpusējiem nolīgumiem [322].

427. Otrkārt, Tiesa noteica, ka uz šo īpašo saikni starp *TRIPS* līgumu un starptautisko tirdzniecību norāda apstāklis, ka saskaņā ar PTO strīdu izšķiršanas noteikumiem vienai dalībvalstij ir iespējams savstarpēji atcelt koncesijas starp *TRIPS* līgumu un pārējiem galvenajiem daudzpusējiem līgumiem, kuri veido Līgumu par PTO izveidi [323]. Šajā saistībā Tiesa atsaucās uz PTO Vienošanās memoranda par strīdu izšķiršanas noteikumiem un procedūrām 22. panta 3. punktu. Šajā tiesību normā ir noteikts, kādas koncesijas vai citas saistības var tikt atceltas.

428. Treškārt, Tiesa atzina, ka, iekļaujot LESD 207. panta 1. punktā frāzi "intelektuālā īpašuma komerciālie aspekti", Līguma autori nevarēja neapzināties, ka izmantotais formulējums gandrīz burtiski atbilst pašreizējam *TRIPS* līguma nosaukumam [324].

429. Ceturtkārt, Tiesa uzsvēra, ka *TRIPS* līguma galvenais mērķis ir nostiprināt un saskaņot intelektuālā īpašuma aizsardzību pasaules mērogā. Tāpēc preambulā ir noteikts, ka līguma mērķis ir mazināt izkropļojumus starptautiskajā tirdzniecībā, katras PTO locekles teritorijā nodrošinot intelektuālā īpašuma tiesību iedarbīgu un pietiekamu aizsardzību [325]. Materiālo noteikumu konteksts ir tirdzniecības liberalizācija, nevis dalībvalstu tiesību aktu saskaņošana.

430. Tādējādi es uzskatu, kas spriedumā lietā *Daiichi* Tiesa nolēma, ka viss *TRIPS* līgums ietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Tās analīze neaprobežojās tikai ar *TRIPS* līguma 27. pantu.

431. Ņemot vērā iepriekš minēto, es neesmu pārliecināta, ka sprieduma lietā *Daiichi* argumentāciju var un vajadzētu pilnībā transponēt uz *EUSFTA* analīzi.

432. Apstāklis, ka LESD 207. panta 1. punktā izmantotā terminoloģija ("intelektuālā īpašuma komerciālie aspekti") atbilst *TRIPS* līguma nosaukumam ("ar tirdzniecību saistītās intelektuālā īpašuma tiesības"), šķiet, ir raksturīgs šim PTO līgumam.

433. Tiesību normu par intelektuālo īpašumu iekļaušana konkrētā tirdzniecības nolīgumā var norādīt uz īpašu saikni starp šīm tiesību normām un starptautisko tirdzniecību. Tomēr kopējā tirdzniecības politika var aptvert arī intelektuālā īpašuma tiesību normas vai nolīgumus, kas ir apspriesti un noslēgti ar tirdzniecību nesaistītā kontekstā [326]. Tomēr, ja ar to vien, ka jautājums ir iekļauts šādā nolīgumā, būtu pietiekami, lai tas iekļautos kopējā tirdzniecības politikā, dalībvalstis faktiski riskētu zaudēt esošās kompetences [327].

321 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 55.–71. punkts. Izņemot īpašus pasākumus, kuru mērķis ir novērst viltotu preču laišanu brīvā apgrozībā, *TRIPS* līgums neietilpa kopējā tirdzniecības politikā. Savu nostāju Tiesa pamatoja ar to, ka intelektuālā īpašuma tiesības ietekmē iekšējo tirdzniecību "tāpat kā, ja ne vairāk, kā starptautisku tirdzniecību". Taču tolaik Līguma noteikumā par kopējo tirdzniecības politiku nebija minēti intelektuālā īpašuma tiesību komerciālie aspekti.

322 — Spriedums, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, 53. punkts.

323 — Šajā ziņā skat. spriedumu, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, 54. punkts.

324 — Spriedums, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, 55. punkts.

325 — Spriedums, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, 58. punkts.

326 — Skat., piemēram, ģenerāladvokāta N. Vāla secinājumus atzinuma procedūrā 3/15 (Marrākešas līgums par piekļuvi iespieddarbiem), EU:C:2016:657, 64.–66. punkts; skat. arī spriedumu, 2005. gada 12. maijs, *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia* un *ERSA*, C-347/03, EU:C:2005:285, 81.–83. punkts.

327 — Skat. arī iepriekš 102. punktu.

434. Kopējās tirdzniecības politikas darbības joma, manuprāt, nav arī jādefinē, atsaucoties uz strīdu izšķiršanas noteikumos paredzētiem tiesiskās aizsardzības līdzekļu veidiem [328].

435. Manuprāt, izšķiroša nozīme LESD 207. panta 1. punkta vajadzībām ir tam, vai nolīgums, kas iekļauj tiesību normas par intelektuālā īpašuma aizsardzību, ir īpaši saistīts ar starptautisko tirdzniecību. Tas būtu jākonstatē, pārbaudot, vai nolīgums ir it īpaši domāts, lai veicinātu, atvieglotu vai reglamentētu tirdzniecību (nevis saskaņotu dalībvalstu tiesību aktus) [329], vai tam ir tieša un tūlītēja ietekme uz šo tirdzniecību un vai tā mērķis ir samazināt šķēršļus starptautiskajā tirdzniecībā, nodrošinot, lai katras puses teritorijā tiktu efektīvi un pienācīgi aizsargātas ar intelektuālā īpašuma tiesībām radīto monopolu ekonomiskās intereses. Tāda ir sprieduma lietā *Daiichi* būtība.

436. Šeit es piekrītu ģenerāladvokātam N. Vālam, ka intelektuālā īpašuma tiesības pēc savas būtības ir galvenokārt saistītas ar tirdzniecību, jo būtībā tās ir ekskluzīvas tiesības, kuras rada monopolus, ar kuriem var tikt ierobežota preču un pakalpojumu brīva aprite [330]. Tirgus ekonomikā šo tiesību galvenā nozīme ir to ekonomiskā vērtībā. Ja to īstenošana ir svarīga aizsargāta intelektuālā īpašuma komerciālai izmantošanai pārrobežu tirgū, šādas tiesības ietilpst "intelektuālā īpašuma komerciālajos aspektos" [331]. No šī viedokļa intereses, kas ir saistītas ar šo tiesību aizsardzību, būtībā kļūst par komerciālām interesēm.

437. Tas nenozīmē, ka visas intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības formas ir vienmēr un obligāti saistītas ar starptautisko tirdzniecību. Piemēram, Tiesa aprakstīja, ka literatūras un mākslas darbu aizsardzības tiesību īpašais priekšmets ietver tiesību turētāju personisko un ekonomisko tiesību aizsardzības nodrošināšanu [332]. Personiskās tiesības papildina ekonomiskās tiesības, jo dod autoram "tiesības pieprasīt, lai viņš tiktu atzīts par darba autoru, un iebilst pret jebkādu šā darba sagrozīšanu, izkropļošanu vai citādu pārveidošanu, kā arī pret jebkādu citādu darba autora tiesību aizskaršanu, kura var kaitēt autora godam vai reputācijai" [333]. To mērķis ir aizsargāt autora saikni ar viņa darbu. Minētā saikne būtībā nav atkarīga no ekonomiskajām tiesībām, kuras autoram var būt pār minēto darbu. Tas arī nozīmē, ka gadījumā, ja nolīgums, kā, piemēram, *EUSFTA*, aptver personisko tiesību radīšanu un aizsardzību, juridiskais pamats tāda nolīguma noslēgšanai nevar būt vienīgi LESD 207. panta 1. punkts. Tiesību normas par tādām tiesībām nepapildina tiesību normas attiecībā uz ekonomiskajām tiesībām. Jebkāds cits secinājums nozīmētu izsvītrot no LESD 207. panta 1. punkta vārdus "komerciālie aspekti" tādējādi, lai gan komerciālie, gan nekomerciālie intelektuālā īpašuma aspekti ietilptu kopējā tirdzniecības politikā.

438. Vairākas dalībvalstis lūdz Tiesu ierobežot tās secinājumu spriedumā lietā *Daiichi*, izslēdzot atsevišķas *TRIPS* līguma tiesību normas, tādas kā šī nolīguma 42.–50. pants un 61. pants, no kopējās tirdzniecības politikas darbības jomas. Tās apgalvo, ka minētās tiesību normas attiecoties uz tiesu organizāciju, civilprocesu un krimināllietām. No tā izrietot, ka, tā kā šīs tiesību normas tomēr ir *EUSFTA daļa*, Eiropas Savienībai nav ekskluzīvas kompetences attiecībā uz vienpadsmito nodaļu.

328 — Ja pārkāptās saistības saturs nosaka tiesiskās aizsardzības līdzekļa saturu (kā, piemēram, represīva koncesiju vai saistību atcelšana), tas varētu liecināt par būtisku saikni starp abiem saistību veidiem. Tomēr raksturīgā savstarpējās atcelšanas iezīme, uz kuru Tiesa atsaucās spriedumā lietā *Daiichi*, šķiet, ir, ka *nav* nepieciešama tāda saikne. Pabeigtības labad jānorāda, ka *EUSFTA* 15.12. pantā ir paredzēts, ka pusei ir iespēja apturēt pasākumus, kuri izriet no *visām* tiesību normām, kurām ir piemērojama piecpadsmitā nodaļa ("Strīdu izšķiršana").

329 — Skat. spriedumu, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, 51. punkts.

330 — Ģenerāladvokāta N. Vāla secinājumi atzinuma procedūrā 3/15 (Marrākešas līgums par piekļuvi iespieddarbiem), EU:C:2016:657, 56. punkts.

331 — 1986. gada *Punta del Este* deklarācijā, uzsākot tirdzniecības sarunu Urugvajas kārtu, kuras rezultātā tika izveidota PTO, ir noteikts, ka šī saikne ir šāda: "Lai samazinātu izkropļojumus un šķēršļus starptautiskā tirdzniecībā, ņemot vērā vajadzību veicināt efektīvu un pienācīgu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību, un nodrošinātu to, ka pasākumi un procedūras intelektuālā īpašuma tiesību realizācijas nodrošināšanai paši nekļūtu par barjerām likumīgai tirdzniecībai, sarunu mērķis ir precizēt *GATT* normas un izstrādāt atbilstīgus jaunus noteikumus un disciplīnas."

332 — Skat. spriedumus, 1993. gada 20. oktobris, *Phil Collins* u.c., C-92/92 un C-326/92, EU:C:1993:847, 20. punkts, un 2011. gada 4. oktobris, *Football Association Premier League* u.c., C-403/08 un C-429/08, EU:C:2011:631, 107. punkts un tajā minētā judikatūra.

333 — Bernes konvencijas par literatūras un mākslas darbu aizsardzību, ar papildinājumiem un grozījumiem, 6.*bis* panta 1. punkts. Šī morālā tiesība *nav* iekļauta *TRIPS* līgumā (skat. *TRIPS* līguma 9. panta 1. punktu). Skat. arī spriedumu, 1993. gada 20. oktobris, *Phil Collins* u.c., C-92/92 un C-326/92, EU:C:1993:847, 20. punkts.

439. Ja šis arguments būtu pareizs, tas nozīmētu, ka ikvienai starptautiskā nolīguma tiesību normai būtu jāatbilst nosacījumam par īpašu saikni ar starptautisko tirdzniecību, lai varētu iekļauties kopējā tirdzniecības politikā. Tomēr lēmums par to, vai Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence un tātad atbilstoša juridiskā pamata noteikšana, konkrētai darbībai ir jāpamato ar objektīviem faktoriem, tai skaitā ar darbības mērķi un saturu [334]. Juridiskais pamats lēmumam par starptautiskā līguma noslēgšanu nav visu šī līguma tiesību normu juridisko pamatu summa. Tātad, piemēram, spriedumā lietā C-137/12 [335] apstāklis, ka minētajā lietā izskatāmais starptautiskais nolīgums iekļāva noteikumus par aresta un konfiskācijas pasākumiem, nemainīja Tiesas secinājumu, ka šis nolīgums ietilpa kopējās tirdzniecības politikas darbības jomā. Šo tiesību normu "[..] mērķis vispārēji ir nodrošināt pakalpojumu, kas pamatojas uz ierobežotu piekļuvi, tiesiskās aizsardzības efektivitāti visu minēto [līgumslēdzēju] pušu teritorijās", un tādējādi "[..] tās atbalsta apstrīdētā lēmuma, lasot to kopā ar Konvenciju, galveno mērķi [..]" [336].

440. Visbeidzot es neuzskatu, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence kopējā tirdzniecības politikā *tikai* tad, ja tai ir atbilstošas kompetences iekšējā tirgū un tā ir īstenojusi šīs iekšējās kompetences (kas izpaužas saskaņošanā). Tas nozīmētu izlasīt LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunktā un 207. panta 1. punktā nosacījumu veidus, kas ir pamatoti ar *AETR*. Tomēr kopējai tirdzniecības politikai ir gan iekšējās, gan ārējās sastāvdaļas. Eiropas Savienības kompetences kopējā tirdzniecības politikā īstenošana nav atkarīga no tā, vai Eiropas Savienībai ir iekšējā kompetence, pamatojoties uz kādu citu pamatu, un tā ir īstenojusi šo kompetenci. Saskaņā ar LESD 3. panta 1. punktu Eiropas Savienības ekskluzīva kompetence šajā politikā nav atkarīga no LESD 3. panta 2. punktā paredzētajiem nosacījumiem [337].

Eiropas Savienības kompetence attiecībā uz EUSFTA vienpadsmito nodaļu

441. Manuprāt, vienpadsmitā nodaļa attiecas gan uz komerciāliem, gan uz nekomerciāliem intelektuālā īpašuma aspektiem.

442. *EUSFTA* 11.1. panta 1. un 2. punkta analīze liecina, ka intelektuālā īpašuma tiesību pienācīga un reāla aizsardzība tiek uzskatīta par instrumentu, lai palielinātu ieguvumus no tirdzniecības un ieguldījumiem. Šajā nolūkā vienpadsmitajā nodaļā būtībā ir noteikti minimālie standarti intelektuālā īpašuma iekšzemes tiesiskajam regulējumam un pienākumi attiecībā uz šo standartu faktisku izpildi.

443. Tātad vienpadsmitajā nodaļā ir definēts katras aptvertās intelektuālā īpašuma tiesības aizsardzības apjoms, ir paredzēts aizsardzības ilgums un tās iegūšanas līdzekļi, ir precizēti sadarbības veidi un izklāstīta virkne pienākumu, kuru mērķis ir nodrošināt ar šo nodaļu aptverto tiesību pienācīgu tiesisko aizsardzību un izpildi ar atbilstošiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. To darot, vienpadsmitā nodaļa daļēji balstās uz starptautiskos nolīgumos, kas ir noslēgti ārpus *EUSFTA* konteksta, atrodamo intelektuālā īpašuma materiālo standartu iekļaušanas tehniku (kas tika izmantota arī *TRIPS* līgumā [338]).

444. Kā es to saprotu, apstāklis, ka vienpadsmitā nodaļa iekļauj daļas no *TRIPS* līguma, kā arī no citiem starptautiskiem nolīgumiem, kas ir noslēgti ārpus PTO konteksta pēc *TRIPS* līguma un PTO lēmumu stāšanās spēkā, nevis burtiski pārņem to formulējumu [339], nevar ietekmēt kompetenču sadalījumu. Katrā ziņā *EUSFTA* pušu tiesību un pienākumu avots ir pats *EUSFTA*. Patiešām jāatzīmē, ka iekļaušanas izmantošana *TRIPS* līgumā netraucēja Tiesai spriedumā lietā *Daiichi* secināt, ka Eiropas Savienībai bija kompetence noslēgt minēto nolīgumu.

334 — Skat. iepriekš 93. punktu.

335 — Skat. spriedumu, 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome, C-137/12, EU:C:2013:675.

336 — Skat. spriedumu, 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome, C-137/12, EU:C:2013:675, 70. punkts; skat. arī 72. punktu.

337 — Skat. it īpaši iepriekš 109. punktu.

338 — Skat., piemēram, *TRIPS* līguma 2. panta 1 punktu.

339 — Kā *EUSFTA* autori to izdarīja, piemēram, ievērojamā daļā no desmitās nodaļas par publisku iepirkumu: skat. iepriekš 402. punktu.

445. Tādējādi atšķirībā no Komisijas es nenodalu vienpadsmitās nodaļas noteikumus, kuri iekļauj citus starptautiskos nolīgumus (vai to daļas), un tos noteikumus, kuros ir minēti šādi nolīgumi, nepadarot to noteikumus par saistošiem saskaņā ar *EUSFTA*. Eiropas Savienības kompetence saskaņā LESD 207. pantu ir definēt un īstenot kopējo tirdzniecības politiku. Eiropas Savienība var to darīt, apspriežot un noslēdzot starptautiskus nolīgumus. Kopējās tirdzniecības politikas un ārējās darbības mērķi vispārībā var tikt sasniegti ar daudziem līdzekļiem, no kuriem ne visi vienmēr rada juridiski saistošus pienākumus. Kā Tiesa to paskaidroja spriedumā lietā C-660/13 saistībā ar saprašanās memorandu, "lēmums par tāda nesaistoša nolīguma parakstīšanu [..] ir daļa no pasākumiem, ar kuriem tiek noteikta Savienības politika [..]" [340].

446. Manuprāt, secinājumi, kurus Tiesa izdarīja spriedumā lietā *Daiichi* [341], attiecas arī uz vienpadsmito nodaļu, ciktāl tā ietver *TRIPS* līguma saturu attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesībām, kuras aptver šī nodaļa (kas nozīmē: autortiesības un blakustiesības, patentus, preču zīmes, dizainparaugus, topogrāfijas integrālshēmu konfigurācijas shēmas, ģeogrāfiskās izcelsmes norādes un neizpaustas informācijas aizsardzību).

447. Principā es neredzu iemeslu izdarīt citādu secinājumu attiecībā uz citiem noteikumiem par intelektuālā īpašuma minimālās aizsardzības līmeni, ja tie ir saistīti ar tādu ekonomisko interešu aizsardzību un faktisku izpildi, kuras izriet no intelektuālā īpašuma tiesības. Īstenotā politika izmanto intelektuālā īpašumā ietverto ekonomisko interešu minimālos aizsardzības standartus, lai veicinātu ieguldījumus, samazinātu tirdzniecības šķēršļus, atvieglotu starptautisko tirdzniecību un garantētu zināmu konkurences apstākļu vienlīdzību. Tas viss ir tirdzniecības politikas daļa.

448. Lai arī augu šķirņu tiesības nav aptvertas ar *TRIPS* līgumu, man šķiet, ka šī vienpadsmitās nodaļas apakšsadaļa (*EUSFTA* 11.35. pants, kurā puses atkārtoti apstiprina savus pienākumus, kas izriet no Starptautiskās konvencijas par jaunu augu šķirņu aizsardzību [342]) būtu jāizskata tādā pašā veidā. Tas ir tāpēc, ka augu šķirņu tiesības ir ekonomiskās tiesības: selekcionāra tiesības atļaut attiecībā uz aizsargāto šķirni tostarp radīšanu un pavairošanu, uzlabošanu pavairošanas nolūkiem, piedāvāšanu pārdošanai, pārdošanu vai citādu tirdzniecību, eksportēšanu, importēšanu un uzkrāšanu [343].

449. Es varu saprast iebildumus par Eiropas Savienības ekskluzīvu kompetenci attiecībā uz *TRIPS* līguma 61. pantu. Tomēr man šķiet, ka faktiski vienpadsmitajā nodaļā nav iekļauts *TRIPS* līguma 61. pants. vienpadsmitās nodaļas tekstā nav tiešas atsauces uz šo tiesību normu. Tāpat tajā nav sadaļas par krimināllietām. Kur attiecībā uz atsevišķām intelektuālā īpašuma tiesībām minētā nodaļa iekļauj *TRIPS* līgumu, es saprotu, ka šī atsauce saistās ar "Intelektuālā īpašuma tiesību pieejamības, darbības sfēru un izmantošanas standartiem" *TRIPS* līguma II daļā, nevis ar noteikumiem par "Intelektuālā īpašuma tiesību realizācijas nodrošināšanu" *TRIPS* līguma III daļā. Turklāt vienpadsmitajā nodaļā ir sava atsevišķa sadaļa par intelektuālā īpašuma tiesību (civiltiesisko) piemērošanu.

450. Noteikumi par pārredzamību, garantēto tiesību efektīvu aizsardzību un pienākumu izpildi ir neatņemama Eiropas Savienības kopējās tirdzniecības politikas daļa. Šī iemesla dēļ es uzskatu, ka vienpadsmitās nodaļas daļas par intelektuālā īpašuma tiesību civiltiesisko piemērošanu un robežpasākumiem arī ietilpst kopējā tirdzniecības politikā [344]. Tas pats attiecas uz tādiem noteikumiem kā 11.52. pants, kurā ir paredzētas starptautiskās sadarbības formas [345].

340 — Spriedums, 2016. gada 28. jūlijs, Padome/Komisija, C-660/13, EU:C:2016:616, 40. punkts. Skat. arī manu secinājumu minētajā lietā (EU:C:2015:787) 102. un 111. punktu (un tajos minēto judikatūru).

341 — Spriedums, 2013. gada 18. jūlijs, *Daiichi Sankyo* un *Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520.

342 — 815. *UNTS* 89.

343 — Starptautiskās konvencijas par jaunu augu šķirņu aizsardzību 14. pants.

344 — Tika apgalvots, ka *EUSFTA* 11.36. panta 3. punktā ir skaidri noteikts, ka vienpadsmitā nodaļa neliedz pusēm piemērot to iekšējos tiesību aktus vai nerada tām pienākumu grozīt to iekšējos tiesību aktus, lai piemērotu intelektuālā īpašuma tiesības. Tomēr es lasu šo tiesību normu tādējādi, ka tā nozīmē vienkārši, ka vienpadsmitās nodaļas ievērošana ne vienmēr rada pienākumu grozīt esošus tiesību aktus, kas ir saistīti ar intelektuālā īpašuma tiesību izpildes nodrošināšanu.

345 — Skat. spriedumu, 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome C-137/12, EU:C:2013:675.

451. Tomēr šķiet, ka *EUSFTA* vienpadsmitā nodaļa aptver arī intelektuālā īpašuma *ne*komerciālos aspektus.

452. Atšķirībā no *TRIPS* līguma [346] *EUSFTA* 11.4. pants (par autortiesībām un blakustiesībām piešķirto aizsardzību) iekļauj visas tiesības un pienākumus, kas ir paredzēti Bernes konvencijā. Tātad tas iekļauj šīs konvencijas 6.*bis* pantu, kas aizsargā personiskās tiesības. Pašā 6.*bis* pantā autora personiskās tiesības ir nošķirtas no tā ekonomiskajām tiesībām.

453. Tāpat *EUSFTA* ar 11.4. pantu ir iekļauts viss *WIPO* Līgums par autortiesībām un *WIPO* līgums par izpildījumu un fonogrammām. Pirmā līguma 3. pantā ir noteikts, ka līgumslēdzējas valstis piemēro Bernes konvencijas 2.–6. panta noteikumus attiecībā uz *WIPO* Līgumā par autortiesībām paredzēto aizsardzību. Pēdējā līguma 5. panta 1. punktā ir paredzētas dažas izpildītāja personiskās tiesības.

454. Es jau uzsvēru atsevišķo un svarīgo lomu, kāda ir personiskajām tiesībām [347]. Šī loma ir skaidri atzīta *EUSFTA*. Tomēr arī šīs tiesības ir acīmredzami nekomerciālas. Tādējādi jāsecina, ka, ciktāl vienpadsmitā nodaļa ir piemērojama intelektuālā īpašuma nekomerciāliem aspektiem, Eiropas Savienības kompetence noslēgt šīs nodaļas attiecīgās daļas nevar tikt pamatota ar LESD 207. panta 1. punktu.

455. Komisija neapgalvo, ka Eiropas Savienībai tomēr ir ekskluzīva ārējā kompetence, pamatojoties uz vienu no pamatiem saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu.

456. Tā kā personiskās tiesības nav atkarīgas no (un ir piemērojamas kopā ar) intelektuālā īpašuma ekonomiskajām tiesībām [348], es uzskatu, ka tādas tiesību normas kā tās, kas ir iekļautas *EUSFTA* vienpadsmitajā nodaļā, ciktāl tās ir piemērojamas intelektuālā īpašuma tiesību nekomerciāliem aspektiem, var tikt uzskatītas par nepieciešamām iekšējā tirgus mērķu sasniegšanai. Apstāklis, ka personiskās tiesības (vēl) nav saskaņotas, nemaina šo secinājumu [349]. Tādējādi šie *EUSFTA* vienpadsmitās nodaļas aspekti ietilpst Eiropas Savienības un dalībvalstu dalītajā kompetencē, pamatojoties uz LESD 4. panta 2. punkta a) apakšpunktu, 26. panta 1. punktu un uz otro pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu.

Konkurence un saistītie jautājumi (*EUSFTA*divpadsmitā nodaļa [350])

Argumenti

457. *Komisija* uzskata, ka divpadsmitā nodaļa būtībā veicina un atvieglo preču un pakalpojumu tirdzniecību starp Eiropas Savienību un Singapūru. Šīs nodaļas mērķis esot aizliegt pret konkurenci vērstas prakses ar starptautisku dimensiju, kas var traucēt efektīvai piekļuvei tirgum vai samazināt ekonomiskos ieguvumus no tirdzniecības liberalizācijas, kuru ir iecerēts sasniegt ar *EUSFTA*. Turklāt divpadsmitā nodaļa nerada saskaņošanu un skaidri norāda uz saikni starp rīcību, kas vērsta pret konkurenci, un starptautisko tirdzniecību. Tādējādi tā tieši un tūlītēji ietekmējot tirdzniecību un pilnībā ietilpstot Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu tvērumā. Komisija atsaucas arī uz dažiem PTO nolīgumiem, kuros ir iekļauti konkurences politikas elementi.

346 — *TRIPS* līguma 9. panta 1. punkta pirmajā teikumā ir paredzēts, ka PTO dalībvalstis ievēro Bernes konvencijas 1.–21. panta un tās pielikuma prasības. Tomēr otrajā teikumā ir piebilsts, ka *TRIPS* līgums PTO dalībvalstīm nedod tiesības vai neuzliek pienākumus attiecībā uz tiesībām, kas fiksētas Bernes konvencijas 6.*bis* pantā, vai tiesībām, kas atvasinātas no tā.

347 — Skat. iepriekš 437. punktu.

348 — Skat. iepriekš 437. punktu.

349 — Skat. iepriekš 109. punktu.

350 — Skat. šo secinājumu pielikuma 92.–97. punktu.

458. *Pārējie lietas dalībnieki* neizvirza konkrētus argumentus saistībā ar divpadsmito nodaļu.

Analīze

459. Es piekrītu Komisijai, ka saikne starp starptautisko tirdzniecību un konkurences politiku parādās jau dažās PTO nolīgumu tiesību normās [351]. Tomēr vēl nav tikusi pieņemta visaptveroša PTO politika attiecībā uz konkurenci un tirdzniecību [352].

460. Turpretī *EUSFTA* divpadsmitās nodaļas mērķis ir visaptveroši cīnīties pret kaitīgo ietekmi uz tirdzniecību starp Eiropas Savienību un Singapūru, kas varētu rasties no publiskas vai privātas pret konkurenci vērstas rīcības vai praksēm. Tātad tajā ir paredzēts, ka katra puse saglabā un izpilda savās attiecīgajās teritorijās visaptverošus tiesību aktus, kas regulē nolīgumus starp uzņēmumiem, dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu un koncentrācijas starp uzņēmumiem, kuru rezultātā tiek ievērojami mazināta konkurence vai kas būtiski traucē konkurenci, ja tie ietekmē tirdzniecību starp Eiropas Savienību un Singapūru [353]. Tiek uzskatīts, ka šie pret konkurenci vērstās rīcības veidi var apdraudēt ieguvumus no tirdzniecības liberalizācijas, kuru ir iecerēts panākt ar *EUSFTA*, vai nu padarot noteikumus par piekļuvi tirgum neefektīvus, vai mazinot ekonomiskos ieguvumus, ko vienas puses uzņēmumi var cerēt iegūt, pārdodot savas preces vai pakalpojumus otras puses teritorijā [354].

461. Divpadsmitā nodaļa arī tieši attiecas uz tirdzniecības regulējumu, ciktāl tās mērķis ir ierobežot konkurences traucējumus, kuri rodas gadījumā, ja katra puse izveido vai saglabā publiskā sektora uzņēmumus vai piešķir uzņēmumiem īpašas vai ekskluzīvas tiesības [355], un ir regulētas aizliegtās subsīdijas un citas subsīdijas [356].

462. *EUSFTA* 12.7. panta 2. punktā ir atspoguļota šī saikne starp divpadsmito nodaļu un starptautisko tirdzniecību. Šī tiesību norma, kas iekļauj arī *SCM* līguma (par aizliegtām subsīdijām) 3. pantu [357], aizliedz piešķirt noteiktu veidu subsīdijas, "ja vien subsidētāja puse pēc otras puses lūguma nav demonstrējusi, ka konkrētā subsīdija neietekmē un nevarētu ietekmēt otras puses tirdzniecību" [358]. Tāpat *EUSFTA* 12.8. panta 1. punktā ir pieprasīts pusēm "visiem spēkiem censties" likvidēt konkurences izkropļojumus, kurus izraisījušas citas īpašas subsīdijas, kas saistītas ar preču un pakalpojumu tirdzniecību, "ciktāl tās ietekmē vai varētu ietekmēt jebkuras puses tirdzniecību", un novērst tādus izkropļojumus.

463. Apstāklis, ka divpadsmitā nodaļa zināmā mērā saskaņo konkurences noteikumus, nenozīmē, ka tās mērķis ir tuvināt dalībvalstu tiesību aktus šajā jomā, lai uzlabotu iekšējā tirgus darbību. Divpadsmitā nodaļa drīzāk paplašināti attiecina dažus galvenos ES konkurences tiesību aktu noteikumus un principus uz Singapūru, lai regulētu preču un pakalpojumu tirdzniecību ar šo trešo valsti [359]. Šie noteikumi iekļauj LESD 101. un 102. pantu, kuri regulē vienošanās vai saskaņotas darbības starp uzņēmumiem un to, ka uzņēmumi ļaunprātīgi izmanto to dominējošo stāvokli tirgū, kā arī Padomes

351 — Skaidrs piemērs ir *SCM* līgums [Līgums par subsīdijām un kompensācijas pasākumiem], kas ir ietverts PTO līguma 1.A pielikumā un papildina *GATT* XVI pantu (saskaņā ar *EUSFTA* 12.5. un 12.7. pantu *EUSFTA* tiesību normas par subsīdijām ir balstītas uz *SCM* līgumu). *SCM* līguma mērķis ir aizliegt un regulēt subsīdiju piešķiršanu uzņēmumiem tādā veidā, kas var izkropļot konkurenci par labu iekšzemes ražošanai, un regulēt darbības, kuras PTO dalībnieki var pieņemt subsīdiju seku novēršanai.

352 — Agrīnās PTO iniciatīvas par daudzpusēja mehānisma nepieciešamību, lai paplašinātu konkurences politikas ieguldījumu starptautiskā tirdzniecībā un attīstībā un paplašinātai tehniskai palīdzībai un veiktspējas palielināšanai šajā jomā, neizvērsās sarunās par konkurences tiesībām PTO ietvaros. Skat. "Working Group on the Interaction between Trade and Competition Policy (WGTCP) – History, Mandates and Decisions", kas ir pieejams interneta vietnē: www.wto.org/english/tratop_e/comp_e/history_e.htm#cancun; un "The July 2004 package" ir pieejams interneta vietnē: www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_package_july04_e.htm.

353 — *EUSFTA* 12.1. panta 2. punkts un 12.2. pants.

354 — Skat. *EUSFTA* 12.1. panta 1. punkta pēdējo teikumu.

355 — *EUSFTA* 12.3. pants.

356 — *EUSFTA* 12.5.–12.8. pants un *EUSFTA* 12.-A pielikums.

357 — Skat. *EUSFTA* 12.7. panta 1. punktu.

358 — *EUSFTA* 12.7. panta 2. punkta otrais apakšpunkts.

359 — Pēc analoģijas skat. spriedumu, 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome, C-137/12, EU:C:2013:675, 66. un 67. punkts.

Regulu Nr. 139/2004 par kontroli pār uzņēmumu koncentrāciju [360]. Tāpat *EUSFTA* tiesību normās ir atspoguļots LESD 106. pants (kas attiecas uz publiskiem uzņēmumiem, uzņēmumiem, kam dalībvalstis piešķīrušas īpašas vai ekskluzīvas tiesības, un uzņēmumiem, kam uzticēti pakalpojumi ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi) un LESD 107.–109. pants (kuru mērķis ir novērst konkurences izkropļojumus, kurus rada valsts atbalsts).

464. Ir taisnība, ka divpadsmitajā nodaļā ir ietverti arī noteikumi par sadarbību un koordināciju tiesību aktu izpildē, darījumu noslēpumu un citas konfidenciālas informācijas aizsardzību, pušu savstarpējām apspriešanām par konkurenci un piecpadsmitā nodaļas ("Strīdu izšķiršana") un sešpadsmitās nodaļas ("Mediācijas mehānisms") nepiemērošanu attiecībā uz jautājumiem, kas radušies saistībā ar divpadsmito nodaļu (izņemot *EUSFTA* 12.7. pantu par aizliegtām subsīdijām). Visi šie noteikumi papildina galvenos materiālos pienākumus, kas ir paredzēti divpadsmitajā nodaļā. Tādējādi tie neietekmē manu secinājumu, ka divpadsmitās nodaļas mērķis ir veicināt, atvieglot vai reglamentēt tirdzniecību un tātad tā tieši un tūlītēji ietekmē preču un pakalpojumu tirdzniecību.

465. Attiecībā uz noteikumu par pārredzamību to subsīdiju jomā, kuras saistītas ar preču tirdzniecību un pakalpojumu sniegšanu (*EUSFTA* 12.9. pants), es atsaucos uz manu četrpadsmitās nodaļas un ar pārredzamību saistīto noteikumu citās nodaļās analīzi [361].

466. Tādējādi jāsecina, ka divpadsmitā nodaļa pilnībā ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences, pamatojoties uz LESD 207. panta 1. punktu, tvērumā.

Netarifa šķēršļi tirdzniecībai un ieguldījumiem enerģijas ražošanā no atjaunojamiem resursiem (*EUSFTA*septītā nodaļa [362]) un tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība (*EUSFTA*trīspadsmitā nodaļa [363])

Argumenti

Netarifa šķēršļi tirdzniecībai un ieguldījumiem enerģijas ražošanā no atjaunojamiem resursiem

467. *Komisija* norāda, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz septīto nodaļu, pamatojoties uz LESD 207. panta 1. punktu. Pirmkārt, šī nodaļa paredz novērst vai mazināt tirdzniecības (gan tarifa, gan netarifa šķēršļus) un ieguldījumu šķēršļus un paredz regulējuma konverģenci, lai atvieglotu tirdzniecību. Otrkārt, tai esot saiknes arī ar ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem: tā liedz pusēm pieprasīt veidot personālsabiedrības ar vietējiem uzņēmumiem.

468. *Parlaments* un *Padome* neizvirza konkrētus argumentus saistībā ar septīto nodaļu.

469. Dažas *dalībvalstis* norāda, ka septītās nodaļas mērķis esot samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas, veicinot enerģijas ražošanu no atjaunojamiem resursiem, un ka tādējādi tā attiecas uz vides politiku (LESD 191. pants), nevis uz kopējo tirdzniecības politiku.

360 — 2004. gada 20. janvāra Regula (EK Apvienošanās Regula) (OV 2004, L 24, 1. lpp.).

361 — Skat. turpmāk 508.–513. punktu.

362 — Skat. šo secinājumu pielikuma 13.–18. punktu.

363 — Skat. šo secinājumu pielikuma 98.–112. punktu.

Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība

470. *Komisija* norāda, ka saskaņā ar LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunktu un 207. panta 1. punktu trīspadsmitā nodaļa pilnībā ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē. Kompetence kopējā tirdzniecības politikā neaprobežojoties ar tādu instrumentu pieņemšanu, kuriem ir iedarbība tikai uz tradicionālajiem ārējās tirdzniecības aspektiem. Neatbilstības starp valstu vides un darba aizsardzības līmeņiem var tieši un tūlītēji ietekmēt starptautisko tirdzniecību un ieguldījumus. Zemāki aizsardzības standarti vienā no pusēm var palielināt tirdzniecību un ieguldījumus tās teritorijā. Un otrādi, vides un darba standarti var kļūt par slēptām tirdzniecības barjerām. Kā tas izriet tostarp no *EUSFTA* 13.1. panta 1. punkta, *EUSFTA* mērķis esot attīstīt un veicināt starptautisko tirdzniecību tādā veidā, lai veicinātu ilgtspējīgu attīstību, kas ietver ekonomisko attīstību, sociālo attīstību un vides aizsardzību.

471. Komisija uzskata, ka trīspadsmitās nodaļas mērķis neesot radīt jaunus materiālus pienākumus attiecībā uz darba un vides aizsardzību, bet tikai no jauna apstiprināt dažas esošās starptautiskās saistības. Tās mērķis esot nodrošināt, lai atšķirīgu aizsardzības līmeņu dēļ netiktu nelabvēlīgi ietekmēti tirdzniecības un ieguldījumu nosacījumi.

472. Komisija nesaskata konfliktu starp, no vienas puses, trīspadsmito nodaļu un, no otras puses, LES 3. panta 5. punktu un LESD 21. panta 2. punktu. LES 3. panta 5. punktā ir noteikts, ka Eiropas Savienībai savā kopējā tirdzniecības politikā ir jāiekļauj jautājumi, kas ir saistīti ar "ilgtspējīgu Zemes attīstību" un "brīvu un godīgu tirdzniecību". LESD 21. panta 2. punktā arī ir iekļauti daži mērķi, kas ir saistīti ar ilgtspējīgu attīstību.

473. Attiecībā uz konkrētiem trīspadsmitās nodaļas noteikumiem Komisija apgalvo it īpaši, ka apstāklis, ka *EUSFTA* 13.3. panta 3. punktā ir ietverta apņemšanās efektīvi īstenot dažus principus saistībā ar pamattiesībām darbā, nepamato secinājumu, ka dalībvalstīm esot jāpiedalās *EUSFTA* noslēgšanā. Šis noteikums neparedzot konkrētu veidu, kādā Singapūrai un dalībvalstīm ir jānodrošina to ratificēto Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) konvenciju efektīva īstenošana. Turklāt *EUSFTA* 13.6. panta 2. punktā un 13.8. panta a) punktā esot vienīgi atkārtoti apstiprinātas jau esošās saistības. Pārējo noteikumu (tādu kā 13.8. panta b)–d) punkts) mērķis esot izvairīties no kropļojošas ietekmes uz starptautisko tirdzniecību, un tādējādi tie ir nesaraujami saistīti ar starptautisko tirdzniecību.

474. *Parlaments* būtībā piekrīt Komisijai.

475. *Padome* un dažas *dalībvalstis* uzskata, ka, lai arī trīspadsmitajai nodaļai ir saikne ar tirdzniecību, tā regulē arī ar tirdzniecību nesaistītus nodarbinātības, vides aizsardzības un zvejniecības aspektus un tās mērķis ir veicināt nodarbinātības un vides aizsardzību, kā arī jūras bioloģisko resursu saglabāšanu saskaņā ar kopējo zivsaimniecības politiku. Tādējādi šie trīspadsmitās nodaļas noteikumi nevarot būt pamatoti ar LESD 207. pantu. *Padome* uzskata arī, ka *EUSFTA* 13.3. panta 3. un 4. punkts paredz dalībvalstu tiesību aktu minimālu saskaņošanu jomās, kurās Līgumi to izslēdz. Ja minētās tiesību normas būtu kopējās tirdzniecības politikas daļa, tās būtu neatbilstošas LESD 207. panta 6. punktam.

476. Turklāt Padome un dažas dalībvalstis uzskata, ka trīspadsmitā nodaļa ir skaidri nošķirta no pārējā nolīguma. To apliecinot konkrēti īpašā strīdu izšķiršanas sistēma, kas ir piemērojama šai nodaļai [364].

477. Visbeidzot Padome apgalvo, ka Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence uzņemties starptautiskas saistības zivju produktu tirdzniecībā *EUSFTA* 13.8. pantā rodas no LESD 3. panta 1. punkta d) apakšpunkta (jūras bioloģisko resursu saglabāšana saskaņā ar kopējo zivsaimniecības politiku), nevis no LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunkta (kopējā tirdzniecības politika). 13.8. panta galvenais mērķis esot nodrošināt zivju krājumu saglabāšanu un apsaimniekošanu ilgtspējīgā veidā, nevis atvieglot, regulēt vai reglamentēt tirdzniecību.

364 — *EUSFTA* 13.17. pants.

Analīze

Tirdzniecības un ar tirdzniecību nesaistīti mērķi: vispārēji principi

478. Kopējo tirdzniecības politiku īsteno, ievērojot Eiropas Savienības ārējās darbības principus un mērķus [365], kuri iekļauj attīstīt "starptautiskus pasākumus vides kvalitātes saglabāšanai un uzlabošanai, kā arī pasaules dabas resursu stabilai apsaimniekošanai un izmantošanai, lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību" [366]. Tāpēc es piekrītu Komisijai, ka vides aizsardzības līmeņi pierāda saikni ar starptautisko tirdzniecību. Būtiskas atšķirības var izkropļot konkurenci un tirdzniecību; zemie standarti vienā tirgū var radīt konkurences priekšrocības vietējiem uzņēmumiem, un līdz ar to piesaistīt ārvalstu ieguldījumus, nelabvēlīgi ietekmējot tirgus, kur standarti ir augstāki. Un otrādi, ar vides aizsardzības standartiem var manipulēt, lai sasniegtu protekcionisma mērķus [367]. Šo iemeslu dēļ ilgtspējīgas attīstības veicināšana ir viens no PTO līguma preambulā izklāstītajiem mērķiem [368]. Līdzīgu argumentāciju var piemērot attiecībām starp nodarbinātības aizsardzību un starptautisko tirdzniecību.

479. Tomēr apstāklis, ka kopējā tirdzniecības politika var īstenot arī ar tirdzniecību nesaistītus mērķus, nenozīmē, ka septītā un trīspadsmitā nodaļa automātiski ietilpst LESD 207. panta 1. punkta darbības jomā.

480. Tiesa jau ir piedāvājusi dažas pamatnostādnes par to, kā atšķirt pasākumus, kuri ietilpst kopējās tirdzniecības politikas darbības jomā (jo galvenokārt tie ir domāti, lai veicinātu, atvieglotu vai reglamentētu tirdzniecību, un tādējādi tie tieši un tūlītēji to ietekmē) [369], no pasākumiem, kuri ir saistīti ar Eiropas Savienības vides vai sociālo politiku.

481. Tātad Tiesa atzina, ka ES tiesību akti, ar kuriem ir iecerēts sasniegt arī ne tikai ekonomiskus mērķus (kā, piemēram, sociālos, vides vai humanitāros mērķus), var ietilpt kopējās tirdzniecības politikas darbības jomā [370]. Tomēr katrā ziņā izskatāmie starptautiskie līgumi iekļāva tirdzniecības politikas instrumentus: komerciālie pasākumi pārpalikuma krājumu veidošanai atzinumā 1/78, tarifa preferenču piešķiršana lietā 45/86, lauksaimniecības produktu imports (ar nosacījumiem) lietā C-62/88 un marķēšanas prasības (proti, tehniskās barjeras tirdzniecībai) lietā C-281/01. Visi šie instrumenti tieši un tūlītēji ietekmē attiecīgo preču vai pakalpojumu tirdzniecību.

482. Turpretī starptautiskie līgumi, kas nav konkrēti saistīti ar tirdzniecību, neietilpst kopējā tirdzniecības politikā, pat ja tiem ir netieša saistība ar tirdzniecību. Tādējādi atzinumā 2/00 Tiesa ņēma vērā apstākli, ka noteikumi par dzīvo modificēto organismu pārrobežu pārvešanu, kuri ir ietverti Kartahenas protokolā par bioloģisko drošību, kas pievienots Konvencijai par bioloģisko daudzveidību, nav tikai pārvešana komerciālos nolūkos. Tāpēc tā secināja, ka minētā protokola galvenais mērķis vai sastāvdaļa bija vides aizsardzība, nevis kopējā tirdzniecības politika [371]. Tāpat spriedumā lietā C-411/06 [372] Tiesa apstiprināja, ka Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 14. jūnija Regulas (EK)

365 — LESD 207. panta 1. punkta pēdējais teikums.

366 — LES 21. panta 2. punkta f) apakšpunkts. Skat. arī LES 3. panta 5. punktu un LESD 11. pantu; pēdējā tiesību normā ir paredzēts, ka, "nosakot un īstenojot Savienības politiku un darbības, tajās jāparedz vides aizsardzības prasības, lai veicinātu noturīgu attīstību".

367 — Abas iespējas ir atspoguļotas *EUSFTA* 13.1. panta 3. punktā.

368 — Šis mērķis bija būtisks arī Apelācijas institūcijas interpretācijā, konkrēti, attiecībā uz *GATT 1994* XX pantā esošo vispārēja izņēmuma klauzulu. Skat., piemēram, Apelācijas institūcijas ziņojumu *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products* [*Savienotās Valstis – importa aizliegums garnelēm un dažiem garneļu produktiem*], WT/DS58/AB/R, pieņemts 1998. gada 6. novembrī, *DSR* 1998:VII, 2755. lpp., 129.–131. punkts un 152.–155. punkts, un Apelācijas institūcijas ziņojumu *India – Certain Measures relating to Solar Cells and Solar Modules* [*Indija – daži pasākumi saistībā ar saules baterijām un saules moduļiem*], WT/DS456/AB/R, pieņemts 2016. gada 14. oktobrī, vēl nav publicēts, 5.72. punkts.

369 — Skat. spriedumu, 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome, C-137/12, EU:C:2013:675, 57. punkts un tajā minētā judikatūra.

370 — Skat. it īpaši atzinumu 1/78 (Starptautiskais dabiskā kaučuka nolīgums), 1979. gada 4. oktobris, EU:C:1979:224, un spriedumus, 1987. gada 26. marts, Komisija/Padome, 45/86, EU:C:1987:163; 1990. gada 29. marts, Grieķija/Padome, C-62/88, EU:C:1990:153, un 2002. gada 12. decembris, Komisija/Padome, C-281/01, EU:C:2002:761.

371 — Atzinums 2/00 (Kartahenas protokols par bioloģisko drošību), 2001. gada 6. decembris, EU:C:2001:664, 40. punkts.

372 — Spriedums, 2009. gada 8. septembris, Komisija/Parlaments un Padome, C-411/06, EU:C:2009:518.

Nr. 1013/2006 par atkritumu sūtījumiem [373] mērķis ir nevis definēt raksturīgās iezīmes atkritumiem, kurus var brīvi pārvadāt iekšējā tirgū vai kuri var būt par priekšmetu tirdzniecībā ar trešajām valstīm, bet gan izveidot vienotu shēmu procedūrām, ar kurām var ierobežot atkritumu pārvadāšanu, lai nodrošinātu vides aizsardzību [374]. Tāpēc šī regula bija pareizi pamatota ar Līguma tiesību normām par vides aizsardzību.

483. Ņemot vērā iepriekš minēto, es pārbaudīšu, vai septītā un trīspadsmitā nodaļa kopumā ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

Netarifa šķēršļi tirdzniecībai un ieguldījumiem enerģijas ražošanā no atjaunojamiem resursiem

484. *EUSFTA* septītās nodaļas mērķis ir aizsargāt vidi (un netieši cilvēku veselību), "veicin[ot], attīst[ot] un palielin[ot] enerģijas ražošanu no atjaunojamiem un ilgtspējīgiem nefosiliem avotiem", un tātad samazinot siltumnīcefekta gāzu emisijas [375]. Tomēr tās piemērošanas joma ir ierobežota ar pasākumiem, kuri "var ietekmēt pušu savstarpējo tirdzniecību un ieguldījumus", kuri saistīti ar zaļās enerģijas ražošanu [376]. Vai Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence saistībā ar šo nodaļu, pamatojoties uz LESD 207. panta 1. punktu, ir atkarīgs no tā, vai [darbība] ir it īpaši domāta, lai veicinātu, atvieglotu vai reglamentētu tirdzniecību, un tādējādi tieši un tūlītēji to ietekmē [377].

485. Manuprāt, jā.

486. Septītās nodaļas noteikumi ir galvenokārt saistīti ar tirdzniecības politikas instrumentu regulējumu un tirdzniecības un ieguldījumu šķēršļu likvidēšanu. Tātad 7.4. pants attiecas uz tirdzniecības un ieguldījumu šķēršļu, kas var kavēt zaļās enerģijas ražošanu, novēršanu, piemēram, aizliedzot "vietējā satura prasības" un obligātu personālsabiedrību izveidi kopā ar vietējiem uzņēmumiem [378]. Tāpat *EUSFTA* 7.5. panta mērķis ir novērst tehniskus šķēršļus zaļās enerģijas ražošanas produktu tirdzniecībā. Ir labi zināms, ka starptautiskās saistības, kuru mērķis ir nodrošināt, ka tehniskie noteikumi un standarti un atbilstības novērtēšanas procedūras nerada nevajadzīgus šķēršļus starptautiskajai tirdzniecībai, ietilpst kopējā tirdzniecības politikā [379]. *EUSFTA* 7.6. un 7.7. pants (attiecīgi par izņēmumiem un īstenošanu un sadarbību) papildina pārējās septītajā nodaļā paredzētās saistības, un tādēļ tie nav noteicoši, izvērtējot, vai šī nodaļa ietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

487. No tā izriet, ka septītās nodaļas mērķis ir regulēt un atvieglot tirdzniecību, kas saistīta ar zaļās enerģijas ražošanu, un tādējādi tā tieši un tūlītēji ietekmē tirdzniecību. Tāpēc šī nodaļa pilnībā ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē saskaņā ar LESD 207. panta 1. punktu.

488. Šo secinājumu neatspēko vienas dalībvalsts arguments, ka septītā nodaļa varot apdraudēt katras dalībvalsts tiesību saskaņā ar LESD 194. panta 2. punkta otro daļu paredzēt nosacījumus savu energoresursu izmantošanai, izvēlēties kādu no energoavotiem, kā arī noteikt savas energoapgādes struktūru. Kā tas izriet no tā formulējuma, vienīgais LESD 194. panta 2. punkta mērķis ir precizēt Eiropas Savienības kompetences pieņemt leģislatīvus aktus enerģijas politikas īstenošanā darbības jomu. Tādējādi tas nevar ierobežot kopējās tirdzniecības politikas patstāvīgo darbības jomu, kas ir noteikta LESD 207. panta 1. punktā.

373 — OV 2006, L 190, 1. lpp.

374 — Spriedums, 2009. gada 8. septembris, Komisija/Parlaments un Padome, C-411/06, EU:C:2009:518, 72. punkts.

375 — *EUSFTA* 7.1. pants.

376 — *EUSFTA* 7.3. pants.

377 — Skat. it īpaši iepriekš 103. punktu.

378 — *EUSFTA* 7.4. panta a) un b) punkts.

379 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 33. punkts. Tiesa izteica šo apgalvojumu par *TBT* līgumu, kas attiecas, konkrēti, uz tehniskiem noteikumiem un standartiem un procedūrām atbilstības tehniskiem noteikumiem un standartiem novērtēšanai.

Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība

489. Dažām trīspadsmitās nodaļas tiesību normām acīmredzami ir tieša un tūlītēja saikne ar tirdzniecības regulējumu. Tādējādi *EUSFTA* 13.6. panta 4. punkts konkrēti pievēršas jautājumam par slēptiem tirdzniecības ierobežojumiem, kurus var radīt daudzpusējo vides nolīgumu īstenošanas pasākumi. Tāpat *EUSFTA* 13.12. panta mērķis būtībā ir nepieļaut, lai puse ietekmē tirdzniecību vai ieguldījumus, atsakoties vai citādi atkāpjoties no tās vides un darba tiesību aktiem, vai nepiemērojot šos tiesību aktus efektīvi. Citi piemēri ir *EUSFTA* 13.11. panta 1. punkts, kura mērķis it īpaši ir atvieglot un veicināt tirdzniecību un ieguldījumus videi nekaitīgās precēs un pakalpojumos, un 13.11. panta 2. punkts, saskaņā ar kuru puses vienojas pievērst īpašu uzmanību tādu šķēršļu likvidēšanas veicināšanai, kuri skar tirdzniecību ar klimatam nekaitīgām precēm un pakalpojumiem vai ieguldījumus tajos.

490. Tomēr, lai gan puses izteica nodomu nesaskaņot to nodarbinātības vai vides standartus (*EUSFTA* 13.1. panta 4. punkts), ievērojams trīspadsmitās nodaļas tiesību normu skaits *nenosaka tirdzniecības nosacījumu formu* (ļaujot otrai pusei pieņemt tirdzniecības sankcijas neizpildes gadījumā vai paredzot īpašu tirdzniecības priekšrocību, kas ir atkarīga no darba vai vides standartu ievērošanas) un *citādi neregulē tirdzniecības politikas instrumentu izmantošanu* kā ilgtspējīgas attīstības veicināšanas līdzekli.

491. Tādējādi *EUSFTA* 13.3. panta 1. punkta, 13.3. panta 3. punkta, 13.4. panta, 13.6. panta 2. punkta un 13.6. panta 3. punkta mērķis būtībā ir sasniegt Eiropas Savienībā un Singapūrā minimālos (attiecīgi) nodarbinātības aizsardzības un vides aizsardzības standartus *atrauti* no to iespējamās ietekmes uz tirdzniecību. Tāpēc šīs tiesību normas acīmredzami neietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Atšķirībā no dažos ES starptautiskajos tirdzniecības nolīgumos atrodamās "būtisko elementu" klauzulas [380], kas uzliek pienākumu ievērot demokrātiskus principus un cilvēka pamattiesības, šajās *EUSFTA* tiesību normās minēto nodarbinātības un vides standartu pārkāpums nedod otrai pusei tiesības apturēt tirdzniecības priekšrocības, kuras sniedz *EUSFTA*. *EUSFTA* 13.16. pants un 13.17. pants neļauj pusei apturēt otrai pusei piešķirtās tirdzniecības koncesijas, ja pēdējā puse nepilda trīspadsmitajā nodaļā paredzētās saistības [381]. Turklāt, pretēji īpašajam veicināšanas režīmam ilgtspējīgai attīstībai un labai pārvaldībai saskaņā ar tā saukto *GSP*+ shēmu [382], šo tiesību normu mērķis nav piešķirt Singapūrai tirdzniecības koncesijas, ja tā ievēro minētos standartus.

492. *EUSFTA* 13.8. pants attiecas uz "zivju produktu tirdzniecību". Es piekrītu, ka 13.8. panta b) punktā ietvertais pienākums ieviest efektīvus pasākumus cīņai pret nelegālu, nereģistrētu un neregulētu zveju var izraisīt tostarp tirdzniecības politikas instrumentu pieņemšanu vai iekļaut pasākumu, kura mērķis ir novērst tādu instrumentu izmantošanu (kā subsīdiju, kuras veicina pārmērīgu zveju un pārpalikumu un ir saistītas ar nelegālu, nereģistrētu un neregulētu zveju). Šajā tiesību normā ir minēti arī tādu pasākumu piemēri.

493. Turpretī pārējo *EUSFTA* 13.8. panta punktu mērķis būtībā ir veicināt, lai puses nodrošina zivju krājumu ilgtspējīgu saglabāšanu un apsaimniekošanu. Piemēram, *EUSFTA* 13.8. panta a) punktā vispārīgi ir paredzēts, ka puses panāk atbilstību ilgtermiņa saglabāšanas pasākumiem un zivju krājumu ilgtspējīgai izmantošanai, kas definēti attiecīgo pušu ratificētajos starptautiskajos instrumentos, un atbalstīt ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas un ar šiem jautājumiem saistīto attiecīgo

380 — Skat., piemēram, Tirdzniecības nolīguma starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Kolumbiju un Peru, no otras puses (OV 2012, L 354, 3. lpp.), 1. pantu.

381 — *EUSFTA* 13.17. pantā minētās ekspertu grupas darba uzdevums ir tikai "sniegt ziņojumu, kurā ietverti ieteikumi". Skat. arī turpmāk 523.–535. punktu.

382 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra Regulas (ES) Nr. 978/2012 par vispārējo tarifa preferenču sistēmas piemērošanu un ar ko atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 732/2008 (OV 2012, L 303, 1. lpp.), 9.–16. pants.

ANO instrumentu principus. Atbilstība šiem standartiem nav priekšnosacījums tirdzniecības priekšrocību saņemšanai. Tāpat šo saistību pārkāpums nevar izraisīt tirdzniecības koncesiju apturēšanu saskaņā ar *EUSFTA* [383]. Līdzīgi *EUSFTA* 13.8. panta c) un d) punktam nav tiešu un tūlītēju saikņu ar starptautisko tirdzniecību. Tādējādi tas neietilpst kopējā tirdzniecības politikā.

494. Kādas ir sekas attiecībā uz jautājumu par kompetenci?

495. Manuprāt, LES 3. panta 5. punkts un 21. pants un LESD 9. un 11. pants, uz kuriem atsaucas Komisija, nav būtiski, atbildot uz jautājumu par kompetenci. Šo tiesību normu mērķis ir pieprasīt Eiropas Savienībai veicināt noteiktus mērķus tās politikā un darbībā. Tās nevar ietekmēt kopējās tirdzniecības politikas darbības jomu, kas ir paredzēta LESD 207. pantā. Šī paša iemesla dēļ nav būtiski, vai, kā to apgalvo Komisija, *EUSFTA* 13.3. panta 3. punktā minētās pamattiesības atbilst universālajiem nodarbinātības standartiem, kas ir aizsargāti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā. Šis arguments ir saistīts ar *EUSFTA* materiālo saderību ar pamattiesībām. Tas nevar mainīt Eiropas Savienības kompetences tvērumu [384].

496. Tāpat es neatbalstu Komisijas argumentu, ka būtībā *EUSFTA* 13.3. panta 3. punkts un 13.6. panta 2. punkts nav "pietiekami preskriptīvi", lai tos varētu ņemt vērā, izskatot kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm attiecībā uz trīspadsmito nodaļu. Šajā ziņā Komisija atsaucas uz spriedumu lietā C-377/12 [385], kurā Tiesa noteica, ka Pamatnolīguma par partnerību un sadarbību starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Filipīnu Republiku, no otras puses [386], noteikumi par atpakaļuzņemšanu, transportu un vidi "neietver pienākumus tādā apjomā, ka varētu tikt uzskatīts, ka tie veido no sadarbības attīstības jomā mērķiem nošķirtus mērķus, kuri, salīdzinot ar sadarbības attīstības jomā mērķiem, nav nedz pakārtoti, nedz netieši" [387]. Tā kā migrācija, transports un vide *ir neatņemama Eiropas Savienības attīstības politikas daļa*, prasot, lai nolīgums par sadarbību attīstības jomā, kurā ir iekļauti minētie jautājumi, tiktu balstīts uz Līguma daļām, kas nav tiesību normas par attīstības politiku, praktiski varētu tikt atņemta jēga šajā pēdējā tiesību normā paredzētajai kompetencei un procedūrai [388]. Turpretī ne pamattiesības darbā, ne vides aizsardzības standarti nav neatņemama kopējās tirdzniecības politikas daļa. Tādējādi lieta C-377/12 nepalīdz, izskatot *EUSFTA* trīspadsmito nodaļu.

497. Manuprāt, trīspadsmitajai nodaļai ir četras sastāvdaļas. Pirmā sastāvdaļa ietver tiesību normas, kuras ietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Otrā un trešā sastāvdaļa ietver tiesību normas attiecīgi par darba aizsardzības standartiem un vides aizsardzības standartiem. Ceturtā sastāvdaļa attiecas uz zivju krājumu ilgtspējīgu saglabāšanu un apsaimniekošanu.

498. Nevienu no šīm sastāvdaļām nevar uzskatīt tikai par obligātu papildu elementu, kas nodrošina pārējo *EUSFTA* vai trīspadsmitās nodaļas sastāvdaļu efektivitāti, tāpat nevar uzskatīt, ka to darbības joma ir ārkārtīgi šaura. Konkrēti, es nevaru piekrist Komisijas argumentam, ka *EUSFTA* 13.6. panta 2. punkts (kas prasa efektīvi īstenot daudzpusējos vides nolīgumus, kuros Eiropas Savienība un Singapūra ir puses) nerada pusēm jaunu starptautisku pienākumu. Ir taisnība, ka šī tiesību norma atsaucas tikai uz jau esošām pušu daudzpusējām saistībām vides aizsardzība jomā. Tomēr tās sekas ir šo saistību iekļaušana *EUSFTA* un tādējādi tās kļūst piemērojamas starp Eiropas Savienību un Singapūru, *pamatojoties uz EUSFTA*. Tātad 13.6. panta 2. punkts skaidri rada pusēm jaunu pienākumu, kas ir izpildāms saskaņā ar *EUSFTA*.

383 — Skat. *EUSFTA* 13.16. un 13.17. pantu un 490. punktu iepriekš.

384 — Šis arguments ir pamatots ar Hartas 51. panta 2. punktu, kurā ir paredzēts, ka ar Hartu netiek paplašināta ES tiesību piemērošanas joma, paplašinot Eiropas Savienības kompetences, un Eiropas Savienībai netiek noteiktas nekādas jaunas kompetences vai uzdevumi, nedz grozītas kompetences un uzdevumi, kā tās noteiktas Līgumos.

385 — Spriedums, 2014. gada 11. jūnijs, Komisija/Padome, C-377/12, EU:C:2014:1903.

386 — Savienība ir šī nolīguma puse saskaņā ar Padomes 2012. gada 14. maija Lēmumu 2012/272/ES (OV 2012, L 134, 3. lpp.).

387 — Spriedums, 2014. gada 11. jūnijs, Komisija/Padome, C-377/12, EU:C:2014:1903, 59. punkts.

388 — Spriedums, 2014. gada 11. jūnijs, Komisija/Padome, C-377/12, EU:C:2014:1903, 38. un 49. punkts un tajos minētā judikatūra.

499. No tā izriet, ka Eiropas Savienības lēmums uzņemties saistības attiecībā uz katru no šīm četrām sastāvdaļām ir jāpamato ar atšķirīgu juridisko pamatu.

500. Attiecībā uz pirmo sastāvdaļu Eiropas Savienības ekskluzīva kompetence izriet no LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunkta un 207. panta 1. punkta. Saskaņā ar LESD 3. panta 1. punkta d) apakšpunktu un LESD 43. panta 2. punktu [389] ceturtā sastāvdaļa ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē jūras bioloģisko resursu saglabāšanā saskaņā ar kopējo zivsaimniecības politiku.

501. Turpretī otrā un trešā sastāvdaļa principā ietilpst Eiropas Savienības dalītajā kompetencē.

502. Tiesību normas par darba aizsardzības standartiem (otrā sastāvdaļa) var uzskatīt par nepieciešamām, lai sasniegtu sociālās politikas mērķus, kas ir paredzēti LESD 151. pantā saistībā, konkrēti, ar mērķiem, kas ir minēti LESD 153. panta 1. punkta a), b) un c) apakšpunktā (darba vides uzlabojumi, lai aizsargātu darba ņēmēju veselību un drošību, darba apstākļi un darba ņēmēju sociālais nodrošinājums un sociālā aizsardzība). Tādējādi saskaņā ar LESD 4. panta 2. punkta b) apakšpunktu, 151. pantu un 153. panta 1. punktu un otro pamatu saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu šajā sastāvdaļā Eiropas Savienībai ir dalīta kompetence.

503. Attiecībā uz tiesību normām par vides aizsardzības standartiem (trešā sastāvdaļa) pietiek norādīt, ka saskaņā ar LESD 191. panta 1. punktu Eiropas Savienībai ir kompetence īstenot vides politiku, kuras mērķis ir saglabāt, aizsargāt un uzlabot vides kvalitāti. Eiropas Savienības ārējā kompetence īstenot vides politikas, kuras izriet gan no LESD 191. panta 4. punkta [390], gan no pirmā pamata saskaņā ar LESD 216. panta 1. punktu, ir dalīta ar dalībvalstīm saskaņā ar LESD 4. panta 2. punkta e) apakšpunktu.

504. Komisija neapgalvo, ka Eiropas Savienībai būtu ekskluzīva ārējā kompetence attiecībā uz otro un trešo sastāvdaļu, pamatojoties uz LESD 3. panta 2. punktu. Tādējādi Tiesai nav jāpēta, vai trešais pamats saskaņā ar šo tiesību normu, iespējams, varētu attiekties uz šīm sastāvdaļām [391].

Pārredzamība un vispārēji piemērojamo pasākumu administratīvā pārskatīšana un pārskatīšana tiesā (*EUSFTA* četrpadsmitā nodaļa [392] un saistītās tiesību normas citās nodaļās [393])

Argumenti

505. *Komisija* apgalvo, ka četrpadsmitā nodaļa ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē kopējā tirdzniecības politikā tāpēc, ka: i) šīs nodaļas mērķis ir atvieglot tirdzniecību un ieguldījumus; ii) noteikumi ir piemērojami tikai pasākumiem, kas ir saistīti ar jautājumiem, kurus aptver pārējās *EUSFTA* nodaļas, un iii) noteikumu mērķis ir precizēt un uzlabot esošās PTO līgumu normas, konkrēti, *GATT 1994* X pantu. Turklāt šajās tiesību normās esot atspoguļoti arī taisnīga procesa apsvērumi, kas ir daļa no ES vispārējiem tiesību principiem.

506. Ne *Parlaments*, ne *Padome* neizvirza konkrētus argumentus saistībā ar četrpadsmito nodaļu.

389 — LESD 43. panta 2. punkts ir juridisks pamats to tiesību normu pieņemšanai, kas ir nepieciešamas, konkrētāk, LESD 3. panta 1. punkta d) apakšpunktā minētās kopējās zivsaimniecības politikas īstenošanai.

390 — LESD 191. panta 4. punkts piešķir Eiropas Savienībai kompetenci slēgt ar trešajām valstīm starptautiskus nolīgumus, kuri reglamentē vides sadarbību jomās, kas ir tās kompetencē.

391 — Šajā ziņā skat. spriedumu, 2014. gada 4. septembris, Komisija/Padome, C-114/12, EU:C:2014:2151, 75. punkts.

392 — Skat. šo secinājumu pielikuma 113.–118. punktu.

393 — Skat. šo secinājumu pielikuma 7., 8., 10., 12., 15., 35., 37., 41., 42., 58., 72.–75., 82., 88., 89., 95. un 96. punktu.

507. Dažas *dalībvalstis* ir ieņēmušas nostāju par četrpadsmito nodaļu. Izvirzītie argumenti ir, ka, pirmkārt, četrpadsmitā nodaļa attiecoties uz valsts pārvaldes īstenošanu, piekļuvi administratīvām procedūrām un aizsardzībai tiesā saistībā ar administratīviem pasākumiem un, otrkārt, Komisijas arguments nozīmējot, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence visās citās *EUSFTA daļ*ās. Tomēr, ciktāl četrpadsmitās nodaļas mērķis ir īstenot citas *EUSFTA daļ*as, kurās Eiropas Savienības kompetence nav ekskluzīva, tā nevar ietilpt Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē. Tāpat pašas četrpadsmitās nodaļas tiesību normas neesot konkrēti saistītas ar starptautisko tirdzniecību. Visbeidzot, ar tiesu iestādēm saistītie jautājumi *EUSFTA* 14.5. pantā un 14.6. pantā neietilpstot ne ekskluzīvā, ne dalītā Eiropas Savienības kompetencē: tie esot ārpus LESD 81. panta 2. punkta (par tiesu iestāžu sadarbību civillietās) darbības jomas.

Analīze

508. Četrpadsmitajā nodaļā ir noteikti pārredzamības, konsultāciju un labākas pārvaldes pienākumi, kuri attiecas uz likumiem, noteikumiem, tiesu nolēmumiem, procedūrām un administratīviem lēmumiem, kas var ietekmēt jebkuru ar *EUSFTA* aptverto jautājumu (tā saucamie "vispārēji piemērojami pasākumi") [394]. Šī nodaļa ir iekļauta it īpaši tāpēc, ka normatīvā vide var ietekmēt tirdzniecību un ieguldījumus starp pusēm [395]. Četrpadsmitajā nodaļā paredzētie pienākumi ir piemērojami kopā ar pārējās *EUSFTA* nodaļās esošajiem līdzīgajiem pienākumiem, kuriem ir līdzīgi mērķi [396].

509. Tātad četrpadsmito nodaļu piemēro horizontāli visām *EUSFTA* nodaļām un *tikai* attiecībā uz jautājumiem, kurus aptver šīs nodaļas. Tādējādi es uzskatu, ka galvenais četrpadsmitās nodaļas uzsvars *nav* regulēt administratīvās procedūras un aizsardzību tiesā. Šīs nodaļas pienākumi tiek iedarbināti tikai tad, ja vispārēji piemērojami pasākumi ietekmē jautājumus, kurus aptver *EUSFTA*. To mērķis un funkcija ir padarīt materiālo jautājumu, kurus aptver *EUSFTA*, regulējumu efektīvu, operatīvu un izpildāmu [397]. Četrpadsmitās nodaļas tiesību normas (un konkrētākas tiesību normas par to pašu jautājumu citās nodaļās) nav piemērojamas patstāvīgi. Pēc savas būtības tās ir pakārtotas; tomēr tajā pašā laikā tās ir būtiskas netraucētas *EUSFTA* darbības nodrošināšanai.

510. Turklāt pārredzamība, konsultācijas un vispārēji piemērojamo pasākumu pārvaldība attiecībā uz jautājumiem, kas ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, ir būtiskas tirdzniecības šķēršļu samazināšanai vai nepieļaušanai. Patiešām, pārredzamības, taisnīguma un tiesiskās noteiktības trūkums vien var būt tirdzniecības šķērslis [398]. Ja tirgotājiem un ieguldītājiem netiek piemērots taisnīgs process un nav garantiju, lai nodrošinātu, ka minētie tirgotāji un ieguldītāji, kā arī valdības var iepazīties un pielāgoties vispārēji piemērojamiem pasākumiem, kas ir saistīti ar tirdzniecību un ieguldījumiem, ieguvumi no tirdzniecības liberalizācijas, kuru panāk materiālie *EUSFTA* noteikumi, varētu pazust. Turklāt konkurences apstākļi var tikt ietekmēti, ja faktiski šos pasākumus nepiemēro vai ja nav pietiekamu aizsardzības pasākumu, kad konkrētus darījumus praksē nevar īstenot. Tirgotāji varētu atteikties no tirdzniecības vai ieguldījumiem, vai to darījumi varētu tikt aizkavēti vai sadārdzināti.

394 — *EUSFTA* 14.1. panta a) punkts.

395 — Skat. *EUSFTA* 14.2. panta 1. punktu.

396 — Skat. iepriekš 388. zemsvītras piezīmi. Ciktāl šā nolīguma nodaļu īpašie noteikumi par pārredzamību un administratīvo pārskatīšanu un pārskatīšanu tiesā atšķiras no četrpadsmitās nodaļas noteikumiem, šiem īpašiem citu nodaļu noteikumiem ir augstāks spēks (*EUSFTA* 14.8. pants).

397 — Skat., piemēram, spriedumu, 2013. gada 22. oktobris, Komisija/Padome C-137/12, EU:C:2013:675.

398 — Tieši šī iemesla dēļ PTO līgumos ir plašs saistību kopums, kura mērķis ir garantēt aizsardzību no tādiem šķēršļiem attiecībā uz pasākumu sagatavošanu, pieņemšanu, stāšanos spēkā, publikāciju, izpildi, paziņošanu un pārvaldi un (administratīvo un tiesas) pārskatīšanu. Skat., piemēram, *GATT 1994* X pantu.

511. Ņemot vērā iepriekš minēto, man šķiet, ka kopējā tirdzniecības politika aptver noteikumus un lēmumus par tādu vispārēji piemērojamu pasākumu publikāciju, pārvaldību un administratīvo pārskatīšanu un pārskatīšanu tiesā, kuri ietekmē ar *EUSFTA* aptvertos jautājumus, kas ir it īpaši saistīti ar starptautisko tirdzniecību vai ieguldījumiem. Lai gan saistības šajā ziņā neattiecas uz minēto pasākumu materiālo saturu, tās, tāpat kā materiālās saistības, ir būtiskas, lai sasniegtu mērķi veicināt un atvieglot tirdzniecību un ieguldījumus, un tām ir tieša un tūlītēja ietekme uz tirdzniecību.

512. Manuprāt, minētās saistības pilda līdzīgu funkciju tādu ar *EUSFTA* aptvertiem jautājumiem svarīgo ārējo politiku kontekstā, kas nav kopējā tirdzniecības politika. Slēdzot nolīgumus ar trešajām valstīm attiecībā uz citiem jautājumiem, kuri ietilpst Eiropas Savienības dalītā vai ekskluzīvā kompetencē (kā transports, vides aizsardzība vai portfeļieguldījumu veicināšana), Eiropas Savienības kompetencē ir jāietver pilnvaras lemt par noteikumiem, kuru mērķis ir nodrošināt to saistību efektivitāti, kurām piekrīt Eiropas Savienība. Tātad, piemēram, materiālās saistības vides aizsardzības jomā varētu tikt apdraudētas, ja trešā valsts liegtu ES valstspiederīgajiem piekļuvi pārskatīšanai tiesā attiecībā uz vispārēji piemērojamiem vides pasākumiem, ja līdzīgos apstākļos tāda pārbaude būtu pieejama tās valstspiederīgajiem.

513. Tādējādi es uzskatu, ka kompetenču sadalījumam attiecībā uz tiesību normām par pārredzamību un vispārēji piemērojamu pasākumu administratīvo pārskatīšanu un pārskatīšanu tiesā (kas ir ietvertas četrpadsmitajā nodaļā vai pārējās nodaļās) ir jāseko materiālo kompetenču sadalījumam.

Strīdu izšķiršana un mediācija (*EUSFTA*devītās nodaļas B sadaļa [399] un trīspadsmitā, piecpadsmitā un sešpadsmitā nodaļa [400])

Argumenti

514. *Komisija* uzskata, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz visām *ISDS* [ieguldītāja un valsts strīdu izšķiršanas (*Investor-State Dispute Settlement*)] tiesību normām devītās nodaļas B sadaļā. Šī kompetence vienmēr izrietot no kompetences saistībā ar nolīguma materiālajām tiesību normām, kuras piemēro un interpretē, kad tiek iedarbināts strīdu izšķiršanas mehānisms. Tas nozīmējot arī, ka no starptautisko tiesību viedokļa principā Eiropas Savienība ir vienīgā atbildīgā par jebkuru šo tiesību normu pārkāpumu. Eiropas Savienība no ES tiesību viedokļa varot izlemt sadalīt ar *ISDS* mehānismu saistīto finansiālo atbildību starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm un pilnvarot dalībvalstis būt par atbildētājām (un tātad, iespējams, uzņemties finansiālu atbildību), ja tās ir atbildīgas par apstrīdēto režīmu, ja vien tāds režīms netiek pieprasīts ES tiesību aktos. Tieši tāds ir Regulas Nr. 912/2014 [401], kas ir piemērojama visiem nolīgumiem, kuros Eiropas Savienība ir puse un kuros ir paredzēts *ISDS* mehānisms, mērķis. Šajā regulā ietvertie noteikumi par sadalījumu tiktu piemēroti, ja saskaņā ar *EUSFTA* 9.15. panta 2. punktu Eiropas Savienība nozīmētu atbildētāju ieguldītāja un valsts strīdā.

515. Komisija neizvirza konkrētus argumentus saistībā ar *EUSFTA* 13.16. pantu (apspriešanās publiskās pārvaldes līmenī) un 13.17. pantu (ekspertu grupa).

399 — Skat. šo secinājumu pielikuma 61.–67. punktu.

400 — Skat. šo secinājumu pielikuma 111., 112. un 119.–123. punktu.

401 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 23. jūlija Regula (ES) Nr. 912/2014, ar ko izveido sistēmu tādas finansiālās atbildības noregulējumam, kura saistīta ar ieguldītāja un valsts strīdu izšķiršanas šķīrējtiesām, kas izveidotas ar starptautiskiem nolīgumiem, kuros Eiropas Savienība ir puse (OV 2014, L 257, 121. lpp.).

516. Attiecībā uz piecpadsmito nodaļu (“Strīdu izšķiršana”) un sešpadsmito nodaļu (“Mediācijas mehānisms”) Komisija apgalvo, ka šīs nodaļas ir nepieciešamas, lai nodrošinātu *EUSFTA* paredzēto tiesību un pienākumu efektīvu izpildi, un tās atbilst pastāvīgajai starptautiskajai praksei. Tā kā Eiropas Savienībai esot ekskluzīva kompetence attiecībā uz tām *EUSFTA daļ*ām, kurām ir piemērojama piecpadsmitā un sešpadsmitā nodaļa, tai esot ekskluzīva kompetence arī attiecībā uz šīm nodaļām.

517. *Parlaments* būtībā atbalsta Komisijas nostāju.

518. *Padome* apgalvo, ka, tā kā Eiropas Savienībai nav kompetences pieņemt tiesību aktus saistībā ar diplomātisko aizsardzību (*EUSFTA* 9.28. pants), Eiropas Savienībai nekādā gadījumā nevarot būt ekskluzīva kompetence parakstīt un noslēgt *EUSFTA*. Ievērojot LESD 23. panta 1. punktu, lēmums par to, vai piešķirt diplomātisku aizsardzību konkrētā gadījumā vai ne, piederot dalībvalstīm. Alternatīvi Padome apgalvo, ka Eiropas Savienības kompetence attiecībā uz *EUSFTA* 9.28. pantu aprobežojoties ar strīdiem, kas iekļauj ārvalstu tiešos ieguldījumus.

519. Padome neizvirza konkrētus argumentus saistībā ar piecpadsmito un sešpadsmito nodaļu.

520. Lai arī lielākā daļa no *dalībvalstīm*, kuras ir iesniegušas rakstveida apsvērumus, (plaši) pievērsās devītās nodaļas B sadaļai, to apsvērumi par piecpadsmito un sešpadsmito nodaļu ir daudz ierobežotāki. Tiesas sēdē dažas dalībvalstis veltīja galveno uzmanību *EUSFTA* 9.28. pantam, kurš attiecas uz diplomātisko aizsardzību.

521. Attiecībā uz devītās nodaļas B sadaļu tās argumentē, pirmkārt, ka, tā kā Eiropas Savienībai nav ekskluzīvas kompetences attiecībā uz ieguldījumu veidiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi, tai nevarot būt ekskluzīva kompetence attiecībā uz šo sadaļu, kura ir piemērojama gan ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, gan citiem ieguldījumu veidiem. Turklāt, tā kā *EUSFTA* ir paredzēts strīdu izšķiršanas mehānisms, kurā dalībvalstis var būt atbildētājas, dažu dalībvalstu konstitucionālie likumi var pieprasīt tām piedalīties šī nolīguma noslēgšanā.

522. Komisija un dalībvalstis neizvirza konkrētus argumentus saistībā ar *EUSFTA* 13.16. un 13.17. pantu, izņemot atsauci uz 13.17. pantu, lai pamatotu to nostāju par Eiropas Savienības kompetenci attiecībā uz materiālajām trīspadsmitās nodaļas tiesību normām.

Analīze

523. Manuprāt, kompetenču sadalījums attiecībā uz mehānismiem, lai izšķirtu strīdus par dažādu *EUSFTA* tiesību normu interpretāciju un piemērošanu, papildina materiālo kompetenču sadalījumu. Tas attiecas gan uz piecpadsmito un sešpadsmito nodaļu, kuras ir piemērojamas uz horizontāla pamata, gan uz pārējām nodaļām, kurās ir paredzētas īpašas strīdu izšķiršanas formas (tādām kā devītās nodaļas B sadaļa par ieguldījumiem un trīspadsmitā nodaļa par tirdzniecību un ilgtspējīgu attīstību).

524. Tāds kompetenču sadalījums starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm ir regulēts tikai Līgumos. Iekšējo tiesību aktu noteikumi, pat konstitucionāla rakstura, nevar mainīt šo sadalījumu [402].

402 — Atzinums 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 20. punkts.

525. No atzinumiem 1/91, 1/09 un 2/13 izriet, ka, ja Eiropas Savienībai ir kompetence attiecībā uz starptautiska nolīguma materiālajām tiesību normām, tai ir kompetence arī attiecībā uz strīdu izšķiršanas mehānismiem, kuru mērķis ir nodrošināt šo tiesību normu efektīvu izpildi. Tādi mehānismi tikai palīdz sasniegt galvenos nolīguma mērķus un tātad papildina (materiālos) noteikumus, uz kuriem tie attiecas [403].

526. Šis secinājums ir piemērojams gan horizontālajam strīdu izšķiršanas mehānismam, kas ir paredzēts piecpadsmitajā nodaļā, gan konkrēto jomu strīdu izšķiršanas mehānismiem, kas ir paredzēti devītās nodaļas B sadaļā un trīspadsmitajā nodaļā [404]. Atšķirībā no dažām dalībvalstīm es uzskatu, ka apstāklis, ka *ISDS* mehānisms dod vienas puses ieguldītājam tiesības uzsākt šķīrējtiesas procesu pret citu pusi, *pats par sevi* neietekmē kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm. Tāda iezīme liecina par to, ka attiecībā uz ieguldījumiem puses izvēlējās šo strīdu izšķiršanas veidu, nevis (vai kopā ar) starpvalstu strīdu izšķiršanu. Tādējādi tā attiecas uz ārējās kompetences īstenošanas *veidu*, nevis uz šīs ārējās kompetences esamību un raksturu.

527. Tā pati argumentācija attiecas uz mediācijas mehānismiem, kā tiem, kas ir paredzēti 9.-E pielikumā (it īpaši saistībā ar ieguldītāja un valsts strīdiem) un sešpadsmitajā nodaļā. Arī to mērķis ir nodrošināt *EUSFTA* tiesību normu, uz kurām tie attiecas, efektīvu izpildi.

528. Šo secinājumu neietekmē arguments (kuru ir izvirzījusi viena no dalībvalstīm), ka, lai arī *EUSFTA* 9.16. pantā ir paredzēts šķīrējtiesas process Starptautiskā Ieguldījumu strīdu izšķiršanas centra [*International Centre for Settlement of Investment Disputes*] (*ICSID*) pakļautībā, Eiropas Savienība nevar kļūt par Konvencijas par ieguldījumu strīdu izšķiršanu starp valstīm un citu valstu pilsoņiem, kas tika parakstīta 1965. gada 18. martā, pusi. Patiešām, tikai valstis var kļūt par šīs konvencijas pusi [405]. Tomēr Tiesa jau ir nospriedusi, ka šķērslis saskaņā ar starptautiskajām tiesībām Eiropas Savienības spējai noslēgt starptautisku līgumu neietekmē Eiropas Savienības ārējās kompetences tvērumu, kas ir jāvērtē, atsaucoties tikai uz ES tiesībām. Tāds šķērslis neliedz Eiropas Savienībai īstenot tās ārējo kompetenci ar tās dalībvalstu kopīgu rīcību tās interesēs [406]. Katrā ziņā *ICSID* šķīrējtiesa ir tikai viens no strīdu izšķiršanas mehānismiem, kas ir minēti *EUSFTA* 9.16. pantā.

529. Tā kā strīdu izšķiršanas un mediācijas mehānismi pēc to rakstura ir papildinoši, kompetenču sadalījums starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm attiecībā uz šiem mehānismiem vienmēr ir tāds pats kā attiecībā uz materiālajām tiesību normām, ar kurām tie ir saistīti. Citiem vārdiem sakot, šie mehānismi paši par sevi nav spējīgi mainīt kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm.

530. Tādējādi mani nepārliecina arguments, ka, tā kā dalībvalstis var būt atbildētājas strīdā par ieguldījumu un tātad, iespējams, uzņemties finansiālo slogu, kas izriet no nolēmuma šādā strīdā [407], Eiropas Savienībai nevar būt ekskluzīva kompetence vienoties par *EUSFTA* devītās nodaļas B sadaļu.

403 — Skat. atzinumu 1/91 (Pirmais atzinums par EEZ līgumu), 1991. gada 14. decembris, EU:C:1991:490, 40. un 70. punkts; atzinumu 1/09 (Nolīgums, ar ko izveido vienotu patentu tiesvedības sistēmu), 2011. gada 8. marts, EU:C:2011:123, 74. punkts, un atzinumu 2/13 (Eiropas Savienības pievienošanās ECPAK), 2014. gada 18. decembris, EU:C:2014:2454, 182. punkts.

404 — Pēc analoģijas to piemēro arī īpašiem noteikumiem par strīdu izšķiršanu *EUSFTA* 13.16. pantā un 13.17. pantā.

405 — Minētās konvencijas 67. pants.

406 — Šajā ziņā skat. atzinumu 2/91 (SDO Konvencija Nr. 170), 1993. gada 19. marts, EU:C:1993:106, 3.–5. punkts. Minētajā lietā SDO Konstitūcija liedza (toreizējai) Eiropas Kopienai pašai noslēgt Konvenciju Nr. 170.

407 — Tas izriet no *EUSFTA* 9.11. panta 2. punkta un 9.15. panta 2. punkta, tos lasot kopā ar 9.24. punktu, saskaņā ar kuru galīgajā nolēmumā šķīrējtiesa var piespriest kompensāciju par finansiāliem zaudējumiem un jebkurus piemērojamos procentus, un īpašuma restitūciju.

531. Turklāt Regulā Nr. 912/2014 paredzētie noteikumi par finansiālās atbildības sadalījumu starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm neietekmē kompetenču sadalījumu saskaņā ar Līgumiem. Regulas Nr. 912/2014 1. panta 1. punkta ievaddaļā ir skaidri noteikts, ka šī regula "neska[r] ar LESD noteikto kompetenču sadalījumu" [408], un pašai šai regulai ir jāatbilst Līguma noteikumiem par kompetenci [409].

532. Katrā ziņā Tiesa jau ir atzinusi, ka attiecībā uz kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm starptautiskā nolīguma noslēgšanā ir mazsvarīgi, ka pienākumus un finansiālās nastas, kas ir saistītas ar šī nolīguma izpildi, sedz tieši dalībvalstis [410]. Iekšēja vai ārēja ES darbība Eiropas Savienības kompetenču jomā ne vienmēr ietver pienākumu un finansiālo nastu, kas var būt saistīti ar tādu darbību, nodošanu ES iestādēm; šie noteikumi ir izstrādāti tikai, lai aizvietotu dalībvalstu vienpusēju darbību ar kopīgu darbību, kas balstās uz vienotiem principiem, visas Eiropas Savienības vārdā [411].

533. Kā es to saprotu, šī argumentācija *a fortiori* ir piemērojama finansiālām nastām, kas tiek uzliktas dalībvalstij, ja šķīrējtiesa pieņem galīgu nolēmumu, secinot, ka šī dalībvalsts ir piemērojusi pasākumus, kas ir pretrunā *EUSFTA* noteikumiem par ieguldījumu aizsardzību.

534. Pilnības labad jāpiebilst, ka atzinumā 1/78 Tiesa būtībā atzina, ka, ja starptautisks nolīgums paredz finansēšanas mehānismu, kas ir nolīguma "būtiska pazīme", šis apstāklis vien spēj pamatot dalībvalstu līdzdalību tā noslēgšanā, ciktāl ar to saistītās finansiālās nastas ir tieši jāsedz no dalībvalstu budžetiem [412]. Es neuzskatu, ka minētā argumentācija ir piemērojama finansiālajām nastām, kas var rasties dalībvalstīm no *EUSFTA* paredzētā *ISDS* mehānisma. Ja radīsies tādas finansiālās nastas, tās izraisīs dalībvalsts nepienācīga *EUSFTA* paredzēto saistību izpilde. Tādējādi tās nevar salīdzināt ar tām, kuras Tiesa izskatīja atzinumā 1/78.

535. Tādējādi jāsecina, ka Eiropas Savienībai ir kompetence vienoties par strīdu izšķiršanas un mediācijas mehānismiem, kas ir paredzēti *EUSFTA* devītās nodaļas B sadaļā un trīspadsmitajā, piecpadsmitajā un sešpadsmitajā nodaļā. Eiropas Savienības dalītās kompetences dēļ attiecībā uz noteiktām *EUSFTA* tiesību normām, kurām ir piemērojamas minētās nodaļas, Eiropas Savienība dala šo kompetenci ar dalībvalstīm. Ciktāl Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz noteiktām *EUSFTA* tiesību normām, tā viena pati var vienoties par *EUSFTA* devītās nodaļas B sadaļu, 13.16. un 13.17. pantu un piecpadsmito un sešpadsmito nodaļu.

536. Jāuzsver, ka mans secinājums attiecas vienīgi uz kompetenci. Es neesmu izskatījusi un neizsaku viedokli par devītās nodaļas B sadaļas materiālo atbilstību Līgumu materiālajiem noteikumiem. Šis jautājums neietilpst Komisijas lūguma sniegt atzinumu darbības jomā [413].

537. Visbeidzot mani nepārliecina arguments, ka Eiropas Savienībai *nevar* būt ekskluzīva kompetence attiecībā uz devītās nodaļas B sadaļu, ņemot vērā *EUSFTA* 9.28. pantu. Galvenais iebildums par šo tiesību normu ir, ka Eiropas Savienībai nav kompetences diplomātiskās aizsardzības jomā.

538. Tā kā šim punktam ir fundamentāla nozīme vienīgi tad, ja Tiesa atzīs, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz visām pārējām *EUSFTA daļ*ām, tālākas diskusijas vajadzībām es pieņemšu, ka tas ir tas gadījums.

408 — Skat. arī Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas kopīgo paziņojumu, kas pievienots Regulai Nr. 912/2014.

409 — Katrā ziņā *EUSFTA* 9.15. panta 2. punktā, saskaņā ar kuru Eiropas Savienība divu mēnešu laikā no paziņojuma par nodomu izmantot šķīrējtiesas procedūru saņemšanas noteic atbildētāju, nav (ne tiešas, ne netiešas) atsauces uz šo regulu.

410 — Atzinums 1/75 (ESAO izpratne par zemo izmaksu standartu), 1975. gada 11. novembris, EU:C:1975:145, 1364. punkts. Skat. arī atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 21. punkts.

411 — Šajā ziņā skat. atzinumu 1/75 (ESAO izpratne par zemo izmaksu standartu), 1975. gada 11. novembris, EU:C:1975:145, 1364. punkts.

412 — Atzinums 1/78 (Starptautiskais dabiskā kaučuka nolīgums), 1979. gada 4. oktobris, EU:C:1979:224, 60. punkts. Skat. arī atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 21. punkts.

413 — Skat. iepriekš 85. punktu.

539. Diplomātiskā aizsardzība attiecas uz procesiem, ar kuriem cietušās personas valstspiederības valsts atsaucas uz citas valsts atbildību par kādam savam valstspiederīgajam nodarītajiem zaudējumiem, kurus izraisīja šīs pēdējās valsts prettiesiska darbība vai bezdarbība, lai nodrošinātu šī valstspiederīgā aizsardzību un iegūtu atlīdzinājumu [414]. Vai, kā to ir formulējusi Pastāvīgā starptautiskā tiesa, "uzsākot lietu par vienu no tās subjektiem vai izmantojot diplomātisku darbību vai starptautisku tiesvedību tā vārdā, valsts patiesībā aizstāv savas tiesības – tās tiesības nodrošināt tās subjektu personā starptautisko tiesību noteikumu ievērošanu" [415]. Tā ir starptautisko paražu tiesību norma, ka, pirms valsts sniedz diplomātisku aizsardzību tās cietušajiem valstspiederīgajiem, šiem valstspiederīgiem vispirms ir jāizsmeļ vietējie tiesiskās aizsardzības līdzekļi [416].

540. Indivīdi pakāpeniski ir ieguvuši lielākas individuālās tiesības saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, tai skaitā tiesības atsaukties uz aizsardzības klauzulām pret savu valsti un uzņemošajām valstīm, un tādējādi šobrīd diplomātiskā aizsardzība līdzpastāv ar līdzekļiem, kuri ļauj indivīdiem tieši īstenot savas tiesības (kā *ISDS* mehānismi) [417]. Pēc Starptautisko tiesību komisijas uzskatiem, "strīdu izšķiršanas procedūras, kuras paredz [divpusēji ieguldījumu līgumi] un *ICSID*, sniedz ārvalstu ieguldītājam lielākas priekšrocības nekā starptautisko paražu tiesību sistēmas diplomātiskā aizsardzība, jo tās dod ieguldītājam tiešu piekļuvi starptautiskajai šķīrējtiesai, novērš politisko nenoteiktību, ko ietver diplomātiskās aizsardzības diskrecionārais raksturs, un atbrīvo no diplomātiskās aizsardzības īstenošanas nosacījumu ievērošanas" [418].

541. Komisija ir apstiprinājusi, ka *EUSFTA* 9.28. pants balstās uz *ICSID* konvenciju [419].

542. Kā es to saprotu, *EUSFTA* 9.28. pants attiecas uz saistību starp, no vienas puses, šķīrējtiesu jurisdikciju devītās nodaļas B sadaļas nozīmē (turpmāk tekstā – "šķīrējtiesa *EUSFTA* devītās nodaļas izpratnē") un, no otras puses, citām (valsts vai starptautiskām) tiesām vai tribunāliem un citiem procesiem, lai atzītu otras puses atbildību (9.28. panta 1. punkts), un šķīrējtiesas kolēģijām *EUSFTA* piecpadsmitās nodaļas nozīmē (turpmāk tekstā – "šķīrējtiesas kolēģija *EUSFTA* piecpadsmitās nodaļas izpratnē") (9.28. panta 2. punkts). Ja puse un otras puses ieguldītājs ir vienojušies iesniegt savu strīdu šķīrējtiesai saskaņā ar devītās nodaļas B sadaļu, (principā) šo strīdu nevar iesniegt citas tiesas vai tribunāla jurisdikcijai, izmantojot diplomātisko aizsardzību vai starptautisku prasību. Ir piemērojami divi izņēmumi: pirmkārt, ja puse neievēro vai nepanāk atbilstību nolēmumam, kuru ir pieņēmusi šķīrējtiesa *EUSFTA* devītās nodaļas izpratnē (9.28. panta 1. punkts), un, otrkārt, ja šķīrējtiesas kolēģijai *EUSFTA* piecpadsmitās nodaļas izpratnē ir jurisdikcija izskatīt strīdu par vispārēji piemērojamu pasākumu (9.28. panta 2. punkts).

414 — Apvienoto Nāciju Starptautisko tiesību komisija aprakstīja, ka diplomātiskās aizsardzības galvenās iezīmes ir, "[..] kad kāda valsts, izmantojot diplomātisku darbību vai citus miermīlīgus strīdu atrisināšanas līdzekļus, piesauc citas valsts atbildību par zaudējumiem, kurus šīs valsts starptautiski prettiesiska darbība nodarīja fiziskai vai juridiskai personai, kas ir šīs pirmās valsts valstspiederīgā, lai īstenotu šo atbildību". Apvienoto Nāciju Starptautisko tiesību komisija, Statūtu par diplomātisko aizsardzību projekts ar komentāriem [*Draft Articles on Diplomatic Protection with commentaries*] (2006), kuru Starptautisko tiesību komisija pieņēma tās piecdesmit astotajā sesijā un iesniedza Ģenerālajai asamblejai kā daļu no komisijas ziņojuma par darbu šajā sesijā (A/61/10), no: *Yearbook of the International Law Commission, 2006*, II sējums, Otrā daļa ("UN ILC Draft Articles on Diplomatic Protection"), 1. pants un 1. panta 2. punkta komentārs.

415 — Pastāvīgā starptautiskā tiesa, lieta *Mavrommatis Palestine Concessions* (Grieķija pret Apvienoto Karalisti), *P.C.I.J. Reports*, 1924, *Series A*, Nr. 2, 12. lpp. Skat. arī Starptautiskā Tiesa, lieta *Barcelona Traction Light and Power Company Limited* (Beļģija pret Spāniju), otrais posms, 1970. gada 5. februāra spriedums, *I.C.J. Reports* 1970, 3. lpp., 78. punkts.

416 — Starptautiskā Tiesa, lieta *Interhandel* (Šveice pret Amerikas Savienotajām Valstīm), provizoriskie iebildumi, 1959. gada 21. marta spriedums, *I.C.J. Reports* 1959, 6. lpp., 27. punkts. Skat. arī ANO Starptautisko tiesību komisijas Statūtu projektu par diplomātisko aizsardzību, 14. pants un šīs tiesību normas komentārs.

417 — Par vēsturisko šīs attīstības pārskatu skat., piemēram, Parlett, K., *The Individual in the International Legal System*: *Continuity and Change in International Law*, Cambridge University Press, 2011, 47. – 123. lpp. (par "individuālām un starptautiskām prasībām").

418 — ANO Starptautisko tiesību komisijas Statūtu projekts par diplomātisko aizsardzību, 17. panta komentārs, 2. punkts.

419 — *ICSID* konvencijas 27. panta 1. punktā ir paredzēts, ka "neviena no Līgumslēdzējām Valstīm nesniedz diplomātisku aizsardzību vai neceļ starptautisku apsūdzību attiecībā uz strīdu, par kuru viens no tās pilsoņiem un otra Līgumslēdzēja Valsts ir vienojušies vai ir iesnieguši arbitrāžai atbilstoši šai Konvencijai, ja vien šāda otra Līgumslēdzēja Valsts nav ievērojusi un pildījusi pieņemtos lēmumus attiecībā uz strīdu".

543. Manuprāt, ja strīdu izšķiršanas mehānismi ir saistīti ar tāda starptautiska nolīguma noteikumu interpretāciju un piemērošanu, kas ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē, Eiropas Savienība var lemt arī par klauzulām, kuras ierobežo minēto mehānismu (ekskluzīvo) jurisdikciju.

544. Visbeidzot saskaņā ar LESD 23. panta pirmo punktu noteiktos apstākļos dalībvalsts diplomātiskajām vai konsulārajām iestādēm ir jāpiešķir aizsardzība gan citas dalībvalsts, gan saviem valstspiederīgajiem. Tātad ES tiesības paplašina to personu loku, kuras var izmantot dalībvalsts diplomātisko aizsardzību. Citādi dalībvalstīm ir kompetence lemt par diplomātisko aizsardzību. Tomēr šī kompetence ir jāīsteno atbilstoši ar Līgumiem piešķirtajai Eiropas Savienības kompetencei atzīt strīdu izšķiršanas mehānismu jurisdikciju, lai izšķirtu strīdus, kuri ir saistīti ar starptautiska nolīguma noteikumiem, kas ietilpst (šajā pieņēmumā) tās ekskluzīvajā kompetencē.

Institucionāli, vispārīgi un nobeiguma noteikumi (*EUSFTA* septiņpadsmitā nodaļa [420])

Argumenti

545. *Komisija* uzskata, ka septiņpadsmitās nodaļas mērķis ir izveidot institucionālu un procesuālu satvaru, lai nodrošinātu *EUSFTA* efektivitāti. Tā kā tādējādi septiņpadsmitās nodaļas noteikumi papildinot pārējo *EUSFTA*, Eiropas Savienībai esot ekskluzīva kompetence arī attiecībā uz šo nodaļu. Šis secinājums attiecoties arī uz tiesību normām, kurās ir noteikti izņēmumi attiecībā uz nodokļu uzlikšanu (17.6. pants), norēķinu kontu un kapitāla apriti (17.7. pants), valsts ieguldījumu fondiem (17.8. pants), maksājumu bilances aizsardzības pasākumu ierobežojumiem (17.9. pants), drošību (17.10. pants) un informācijas izpaušanu (17.11. pants).

546. Ne *Parlaments*, ne *Padome* nav pauduši nostāju par septiņpadsmito nodaļu.

547. Tikai viena *dalībvalsts* ir pievērsusies šai nodaļai, argumentējot, ka Komisija neizvirza neko, kas pierādītu, ka *EUSFTA* 17.6. pants ir konkrēti saistīts ar starptautisko tirdzniecību un ka katrā ziņā šī tiesību norma esot ārpus kompetences nodokļu jautājumos, kas ar Līgumiem ir piešķirta Eiropas Savienībai, darbības jomas.

Analīze

548. *EUSFTA* septiņpadsmitās nodaļas tiesību normas, kurām ir tikai procesuāla vai institucionāla dimensija, ir bieži atrodamas starptautiskos (tirdzniecības) nolīgumos. Ar šīm tiesību normām ir izveidotas struktūras, kurām ir konkrēti uzdevumi saskaņā ar šo nolīgumu, un ir regulēta to darbība (17.1., 17.2. un 17.3. pants); ir reglamentētas attiecības starp nolīgumu un citām pušu starptautiskajām saistībām (17.3. un 17.17. pants) un ir paredzēti noteikumi par grozījumiem (17.5. pants), stāšanos spēkā (17.12. pants), darbības ilgumu (17.13. pants), pienākumu izpildi (17.14. pants), nolīguma iedarbību pušu tiesību sistēmās (17.15. pants), nolīguma apjomu un autentiskajiem tekstiem (17.16. un 17.20. pants), Eiropas Savienības paplašināšanos nākotnē un nolīguma piemērošanas teritoriju (17.18. un 17.19. pants). Tā kā šīs tiesību normas pēc rakstura ir tikai papildinošas, tās vien nevar mainīt kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm attiecībā uz pārējām *EUSFTA* tiesību normām.

549. Pārējām septiņpadsmitās nodaļas tiesību normām ir materiālāks raksturs.

420 — Skat. šo secinājumu pielikuma 124.–130. punktu.

550. *EUSFTA* 17.6. panta (nodokļu uzlikšana) mērķis (to lasot kopā ar 1. vienošanos) ir precizēt, cik lielā mērā *EUSFTA* ir piemērojams nodokļu pasākumiem, un saglabāt gan Singapūras, gan Eiropas Savienības vai tās dalībvalstu kompetenci īstenot to nodokļu politiku. Tādēļ šī tiesību norma papildina pārējo *EUSFTA*; tā nav uzskatāma par nošķirtu sastāvdaļu.

551. Tas pats attiecas uz *EUSFTA* 17.9. pantu (maksājumu bilances aizsardzības pasākumu ierobežojumi). Šī tiesību norma ļauj katrai pusei, ja tā nonāk nopietnās maksājumu bilances un ārējās finansiālās grūtībās, ierobežot priekšrocības, kas ir piešķirtas saskaņā ar *EUSFTA*, attiecībā uz preču un pakalpojumu tirdzniecību un uzņēmējdarbības veikšanu, kā arī uz maksājumiem un pārvedumiem, kas saistīti ar ieguldījumiem. Tātad tai ir nozīme tikai saistībā ar citām *EUSFTA* tiesību normām, kuru izņēmums tā ir. Tādējādi šī tiesību norma nav uzskatāma par nošķirtu šī nolīguma sastāvdaļu. Tāpat gan 17.10. pants (drošības izņēmumi), gan 17.11. pants (informācijas izpaušana) tikai papildina pārējo *EUSFTA*.

552. Visbeidzot 17.7. pants (norēķinu konts un kapitāla aprite) un 17.8. pants (valsts ieguldījumu fondi) ietver noteikumus, kas ir autonomi attiecībā pret citām *EUSFTA* tiesību normām. Tomēr šo tiesību normu darbības joma ir ļoti ierobežota un tādējādi tās nevar uzskatīt par nošķirtu *EUSFTA* sastāvdaļu.

553. Tādējādi jāsecina, ka *EUSFTA* septiņpadsmitās nodaļas tiesību normas vai nu tikai papildina pārējās šī nolīguma tiesību normas, vai arī to darbības joma ir ļoti ierobežota un ka šo iemeslu dēļ tās nevar mainīt kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm dažādās *EUSFTA* sastāvdaļās.

Vērtējums par Eiropas Savienības ārējo kompetenci noslēgt *EUSFTA*

554. No visa iepriekš minētā izriet, ka, lai novērtētu kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm, *EUSFTA* ir jāsadala vairākās atsevišķās daļās. Šīs daļas ir: tiesību normas, kas ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, tiesību normas, kas liberalizē transporta pakalpojumus starp Eiropas Savienību un Singapūru un tāpēc ietilpst transporta politikas darbības jomā, tiesību normas, kas reglamentē ieguldījumu veidus, kuri nav ārvalstu tiešie ieguldījumi, uz kuriem attiecas noteikumi par kapitāla brīvu apriti, tiesību normas, kas reglamentē intelektuālā īpašuma tiesību nekomerciālos aspektus, kuri ir nepieciešami, lai sasniegtu iekšējā tirgus mērķus, tiesību normas par nodarbinātības pamatstandartu un vides standartu konverģenci starp Eiropas Savienību un Singapūru, kas tādējādi ietilpst attiecīgi sociālās politikas un vides aizsardzības politikas darbības jomā, un tiesību normas par jūras bioloģisko resursu saglabāšanu, kas ietilpst zivsaimniecības politikā.

555. Nevienu no šīm daļām nevar definēt kā galveno vai dominējošo *EUSFTA* sastāvdaļu vai kā "tikai nejaušu" vai "ar ārkārtīgi šauru darbības jomu".

556. Tā kā ne visas šīs daļas ietilpst Eiropas Savienības ekskluzīvās ārējās kompetences tvērumā, *EUSFTA*, pamatojoties uz Eiropas Savienības ekskluzīvajām kompetencēm, nevar tikt noslēgts bez dalībvalstu līdzdalības.

557. Mans detalizēts viedoklis par kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm attiecībā uz dažādām *EUSFTA daļām* ir izklāstīts turpmāk.

558. Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence saskaņā ar LESD 3. panta 1. punkta e) apakšpunktu un 207. panta 1. punktu attiecībā uz tām *EUSFTA daļām*, kurās ir iekļautas tiesību normas, kas ietilpst kopējā tirdzniecības politikā. Šīs tiesību normas attiecas uz:

— mērķiem un vispārīgām definīcijām (pirmā nodaļa);

— preču tirdzniecību (otrā līdz sestā nodaļa);

— tirdzniecību un ieguldījumiem enerģijas ražošanā no atjaunojamiem resursiem (septītā nodaļa);

— pakalpojumu tirdzniecību un publisko iepirkumu (astotā un desmitā nodaļa), izņemot tās *EUSFTA daļ*as, kuras ir piemērojamas transporta pakalpojumiem un pakalpojumiem, kas ir nesaraujami saistīti ar transporta pakalpojumiem;

— ārvalstu tiešiem ieguldījumiem (devītās nodaļas A sadaļa);

— intelektuālā īpašuma tiesību komerciāliem aspektiem (vienpadsmitā nodaļa, izņemot tiesību normas, kas ir saistītas ar šo tiesību nekomerciāliem aspektiem);

— konkurenci un saistītiem jautājumiem (divpadsmitā nodaļa) un

— tirdzniecību un ilgtspējīgu attīstību, ciktāl minētās tiesību normas ir galvenokārt saistītas ar tirdzniecības politikas instrumentiem (*EUSFTA* trīspadsmitā nodaļa, izņemot tiesību normas, kuras ir minētas tālāk 559. un 562. punktā).

559. Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence saskaņā ar LESD 3. panta 1. punkta d) apakšpunktu un 43. panta 2. punktu arī attiecībā uz *EUSFTA daļ*ām, kas ir saistītas ar jūras un bioloģisko resursu saglabāšanu (*EUSFTA* 13.8. panta a), c) un d) apakšpunkts).

560. Turklāt Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence saskaņā ar LESD 91. pantu un 100. panta 1. punktu, tos lasot kopā ar trešo pamatu saskaņā ar LESD 3. panta 2. punktu un ceturto pamatu saskaņā ar 216. panta 1. punktu, attiecībā uz *EUSFTA* tiesību normām par dzelzceļa un ceļu transporta pakalpojumu tirdzniecību (*EUSFTA* astotā nodaļa, izņemot tiesību normas, kuras ir minētas tālāk 562. punktā).

561. Visbeidzot Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence arī jautājumos, kurus aptver *EUSFTA* devītās nodaļas B sadaļa, 13.16. un 13.17. pants un četrpadsmitā līdz septiņpadsmitā nodaļa, ciktāl šīs tiesību normas ir piemērojamas (un tādējādi papildina) *EUSFTA daļ*as, attiecībā uz kurām Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence.

562. Eiropas Savienībai un dalībvalstīm ir dalīta kompetence attiecībā uz šādām *EUSFTA daļ*ām:

— tiesību normas par gaisa transporta pakalpojumu, jūras transporta pakalpojumu un iekšzemes ūdensceļu transporta pakalpojumu, ieskaitot pakalpojumus, kas ir nesaraujami saistīti ar šiem transporta pakalpojumiem, tirdzniecību (astotā nodaļa), pamatojoties uz LESD 4. panta 2. punkta g) apakšpunktu, 91. pantu, 100. pantu un otro pamatu saskaņā ar 216. panta 1. punktu;

— tiesību normas par ieguldījumu veidiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi (devītās nodaļas A sadaļa), pamatojoties uz LESD 4. panta 2. punkta a) apakšpunktu un 63. pantu un otro pamatu saskaņā ar 216. panta 1. punktu;

— tiesību normas par publisko iepirkumu, ciktāl tās ir piemērojamas transporta pakalpojumiem un pakalpojumiem, kas ir nesaraujami saistīti ar transporta pakalpojumiem (desmitā nodaļa), pamatojoties uz LESD 4. panta 2. punkta a) apakšpunktu, 26. panta 1. punktu un otro pamatu saskaņā ar 216. panta 1. punktu;

— tiesību normas, kas ir saistītas ar intelektuālā īpašuma tiesību nekomerciāliem aspektiem (vienpadsmitā nodaļa), pamatojoties uz LESD 4. panta 2. punkta a) apakšpunktu, 26. panta 1. punktu un otro pamatu saskaņā ar 216. panta 1. punktu;

— tiesību normas, kurās ir paredzēti darba un vides pamatstandarti un kuras tātad ietilpst sociālās politikas vai vides aizsardzības politikas darbības jomā (trīspadsmitā nodaļa), pamatojoties uz attiecīgi LESD 4. panta 2. punkta b) apakšpunktu, 151. pantu un 153. panta 1. punktu un otro pamatu saskaņā ar 216. panta 1. punktu un LESD 4. panta 2. punkta e) apakšpunktu un 191. panta 4. punktu un pirmo pamatu saskaņā ar 216. panta 1. punktu, un

— jautājumi, kurus aptver *EUSFTA* devītās nodaļas B sadaļa, 13.16. pants un 13.17. pants, un četrpadsmitā līdz septiņpadsmitā nodaļa, ciktāl šīs tiesību normas ir piemērojamas (un tādējādi papildina) citas *EUSFTA daļ*as, attiecībā uz kurām Eiropas Savienībai ir dalīta ārējā kompetence.

563. Visbeidzot Eiropas Savienībai nav ārējās kompetences, kas tai ļautu piekrist būt saistītai ar *EUSFTA* 9.10. panta 1. punktu (devītās nodaļas A sadaļa), ar kuru tiek izbeigti divpusējie nolīgumi, kas ir noslēgti starp dažām dalībvalstīm un Singapūru. Šī kompetence ir tikai šīm dalībvalstīm.

564. No šiem secinājumiem izriet, ka pašreizējā redakcijā *EUSFTA* var noslēgt tikai Eiropas Savienība un dalībvalstis, darbojoties kopā.

565. Ratifikācijas process, kas iesaista visas dalībvalstis kopā ar Eiropas Savienību, ir nepieciešamība, kas var būt gan apgrūtinoša, gan sarežģīta. Tas var ietvert arī risku, ka ilgstošu sarunu iznākumu var bloķēt dažas dalībvalstis vai pat viena dalībvalsts. Tas varētu apdraudēt ES ārējās darbības efektivitāti un negatīvi ietekmēt Eiropas Savienības attiecības ar attiecīgo trešo valsti(-īm).

566. Tomēr nepieciešamība pēc vienotas un ātras ES ārējās darbības un grūtības, kuras varētu rasties, ja Eiropas Savienība un dalībvalstis kopīgi piedalīsies starptautiska nolīguma noslēgšanā un izpildē, nevar ietekmēt jautājumu, kam ir kompetence to noslēgt. Šis jautājums ir jāatrisina, pamatojoties vienīgi uz Līgumiem [421]. No tā izriet, ka praktiskie apsvērumi par *EUSFTA* apspriešanu, noslēgšanu un izpildi nespēj novērst atšķirības, kuras es identificēju savos secinājumos, starp dažādiem šajā nolīgumā reglamentētiem jautājumiem un kopējās tirdzniecības politikas darbības jomu, kas ir noteikta Lisabonas līgumā. Citiem vārdiem sakot, apstāklis, ka nav pilnīga pārklājuma starp to, kas tiek uzskatīts par "tirdzniecības politiku" vai "ieguldījumu politiku" starptautiskajās attiecībās (un tādējādi ir aptverts ar tādu nolīgumu kā *EUSFTA*), un to, kas ir kopējā tirdzniecības politika ES tiesību izpratnē, nav svarīgs, nosakot, vai Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence noslēgt šādu nolīgumu.

567. Viens variants, protams, varētu būt sadalīt *EUSFTA* vairākos līgumos atkarībā no iesaistītās(-ām) kompetences(-ēm). Tomēr tas ir politisks lēmums, kas pieprasa (it īpaši) attiecīgās trešās valsts piekrišanu.

568. Tiesa atzina, ka, ja tiek apspriests un noslēgts nolīgums, kas pieprasa gan Eiropas Savienības, gan to veidojošo dalībvalstu līdzdalību, tad gan Eiropas Savienība, gan dalībvalstis *rīkojas savu kompetenču ietvaros un ievērojot pārējo nolīguma pušu kompetences* [422]. Patiešām, principā katrai pusei (ieskaitot dalībvalstis) šajā situācijā ir jāizvēlas, vai piekrist vai noraidīt *visu* nolīgumu. Tomēr šī izvēle ir jāizdara saskaņā ar Līguma noteikumiem par kompetenču sadalījumu. Ja dalībvalsts atsakās noslēgt starptautisku nolīgumu tādu iemeslu dēļ, kas ir saistīti ar šī nolīguma aspektiem, kuri ir Eiropas Savienības ekskluzīvā ārējā kompetencē, šī dalībvalsts darbojas, pārkāpjot minētos Līguma noteikumus.

421 — Šajā ziņā skat. atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 107. punkts, un atzinumu 1/08 (Nolīgumi, kuru mērķis ir grozīt specifisko saistību sarakstus atbilstoši *GATS*), 2009. gada 30. novembris, EU:C:2009:739, 127. punkts.

422 — Spriedums, 2015. gada 28. aprīlis, Komisija/Padome, C-28/12, EU:C:2015:282, 47. punkts.

569. Visbeidzot Tiesa ir vairākkārt atzinusi, ka, ja nolīguma priekšmets daļēji ir Eiropas Savienības kompetencē un daļēji tās dalībvalstu kompetencē, ir būtiski nodrošināt ciešu sadarbību starp dalībvalstīm un ES iestādēm gan sarunu, gan nolīgumu noslēgšanas, gan arī uzņemto saistību izpildes laikā. Tas izriet no prasības par vienotību Eiropas Savienības starptautiskajā pārstāvībā [423], kā arī no lojālas sadarbības principa, kas ir formulēts LES 4. panta 3. punktā. Šajos secinājumos paskaidroto iemeslu dēļ šis sadarbības pienākums pilnībā attiecas uz *EUSFTA* apspriešanu, noslēgšanu un izpildi.

Secinājumi

570. Pamatojoties uz iepriekš minētajiem apsvērumiem, es ierosinu Tiesai uz Komisijas lūgumu sniegt atzinumu atbildēt šādi:

1. Paredzēto Brīvās tirdzniecības nolīgumu starp Eiropas Savienību un Singapūras Republiku (*EUSFTA*) var noslēgt vienīgi Eiropas Savienība un dalībvalstis, darbojoties kopā.

2. Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence attiecībā uz tām *EUSFTA daļ*ām, kurās ir iekļautas tiesību normas, kas ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, proti:

   — mērķi un vispārīgās definīcijas (pirmā nodaļa);

   — preču tirdzniecība (otrā līdz sestā nodaļa);

   — tirdzniecība un ieguldījumi enerģijas ražošanā no atjaunojamiem resursiem (septītā nodaļa);

   — pakalpojumu tirdzniecība un publiskais iepirkums (astotā un desmitā nodaļa), izņemot tās *EUSFTA daļ*as, kas ir piemērojamas transporta pakalpojumiem un pakalpojumiem, kuri ir nesaraujami saistīti ar transporta pakalpojumiem;

   — ārvalstu tiešie ieguldījumi (devītās nodaļas A sadaļa);

   — intelektuālā īpašuma tiesību komerciālie aspekti (vienpadsmitā nodaļa, izņemot tiesību normas, kas ir saistītas ar šo tiesību nekomerciāliem aspektiem);

   — konkurence un saistīti jautājumi (divpadsmitā nodaļa) un

   — tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība, ciktāl attiecīgās tiesību normas ir galvenokārt saistītas ar tirdzniecības politikas instrumentiem (trīspadsmitā nodaļa, izņemot tiesību normas, kas ir saistītas ar jūras un bioloģisko resursu saglabāšanu, un tiesību normas, kurās ir noteikti darba un vides pamatstandarti un kuras tātad ietilpst sociālās politikas vai vides aizsardzības politikas darbības jomā).

   Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence arī attiecībā uz tām *EUSFTA* (trīspadsmitā nodaļa) daļām, kas ir saistītas ar jūras un bioloģisko resursu saglabāšanu.

   Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence arī attiecībā uz *EUSFTA* (astotā nodaļa) tiesību normām par dzelzceļa un ceļu transporta pakalpojumu tirdzniecību.

423 — Skat. tostarp atzinumu 1/94 (PTO līgumam pievienotie līgumi), 1994. gada 15. novembris, EU:C:1994:384, 108. punkts, un atzinumu 2/00 (Kartahenas protokols par bioloģisko drošību), 2001. gada 6. decembris, EU:C:2001:664, 18. punkts, un spriedumus, 2010. gada 20. aprīlis, Komisija/Zviedrija, C-246/07, EU:C:2010:203, 73. punkts, un 2015. gada 28. aprīlis, Komisija/Padome, C-28/12, EU:C:2015:282, 54. punkts.

Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence arī jautājumos, kurus aptver *EUSFTA* devītās nodaļas B sadaļa, 13.16. un 13.17. pants, četrpadsmitā līdz septiņpadsmitā nodaļa, ciktāl šīs tiesību normas ir piemērojamas (un tādējādi papildina) citas *EUSFTA daļ*as, attiecībā uz kurām Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence.

3. Eiropas Savienībai un dalībvalstīm ir dalīta ārējā kompetence attiecībā uz šādām *EUSFTA daļ*ām:

— tiesību normas par gaisa transporta pakalpojumu, jūras transporta pakalpojumu un iekšzemes ūdensceļu transporta pakalpojumu, ieskaitot pakalpojumus, kas ir nesaraujami saistīti ar šiem transporta pakalpojumiem, tirdzniecību (astotā nodaļa);

— tiesību normas par ieguldījumu veidiem, kas nav ārvalstu tiešie ieguldījumi (devītās nodaļas A sadaļa);

— tiesību normas par publisko iepirkumu, ciktāl tās ir piemērojamas transporta pakalpojumiem un pakalpojumiem, kas ir nesaraujami saistīti ar transporta pakalpojumiem (desmitā nodaļa);

— tiesību normas, kas ir saistītas ar intelektuālā īpašuma tiesību nekomerciāliem aspektiem (vienpadsmitā nodaļa);

— tiesību normas, kurās ir noteikti darba un vides pamatstandarti un kuras tātad ietilpst sociālās politikas vai vides aizsardzības politikas darbības jomā (trīspadsmitā nodaļa), un

— jautājumi, kurus aptver *EUSFTA* devītās nodaļas B sadaļa, 13.16. un 13.17. pants un četrpadsmitā līdz septiņpadsmitā nodaļa, ciktāl šīs tiesību normas ir piemērojamas (un tādējādi papildina) citas *EUSFTA daļ*as, attiecībā uz kurām Eiropas Savienībai ir dalīta ārējā kompetence.

4. Eiropas Savienībai nav ārējās kompetences, kas tai ļautu piekrist būt saistītai ar *EUSFTA* 9.10. panta 1. punktu (devītās nodaļas A sadaļa), ar kuru tiek izbeigti divpusējie nolīgumi, kas ir noslēgti starp dažām dalībvalstīm un Singapūru. Šī kompetence ir tikai šīm dalībvalstīm.

Pielikums – *EUSFTA*kopsavilkums

1. *EUSFTA* preambulas pirmajā un otrajā apsvērumā ir atsauce uz Partnerības un sadarbības nolīgumu starp Eiropas Savienību un Singapūru. Preambulas otrajā un piektajā apsvērumā ir norādīts, ka šīs pašas puses vēlas vēl vairāk stiprināt to attiecības un paaugstināt dzīves līmeni, veicināt ekonomikas izaugsmi un stabilitāti, radīt jaunas nodarbinātības iespējas un uzlabot vispārējo labklājību, un tādēļ atkārtoti apstiprina savu apņemšanos veicināt tirdzniecību un ieguldījumu liberalizāciju. Preambulas ceturtajā apsvērumā ir minēts, ka puses apņemas stiprināt arī to ekonomiskās, tirdzniecības un ieguldījumu attiecības atbilstīgi ilgtspējīgas attīstības mērķim un iespējami augstā vides aizsardzības un darba aizsardzības līmenī veicināt tirdzniecību un ieguldījumus, ievērojot attiecīgos starptautiski atzītos standartus un nolīgumus, kuru puses tās ir. Tāpat preambulas astotajā apsvērumā puses atzīst pārredzamības nozīmi starptautiskajā tirdzniecībā, no kā iegūst visas ieinteresētās personas. Preambulas devītajā apsvērumā ir noteikts, ka puses tiecas noteikt skaidrus un savstarpēji izdevīgus noteikumus, kas reglamentē to tirdzniecību un ieguldījumus, un mazināt vai likvidēt šķēršļus savstarpējai tirdzniecībai un ieguldījumiem. Preambulas desmitajā apsvērumā ir skaidrots, ka puses ir apņēmušās veicināt harmonisku starptautiskās tirdzniecības attīstību un paplašināšanu, ar *EUSFTA* likvidējot šķēršļus tirdzniecībai, un izvairīties no tādu jaunu šķēršļu radīšanas tirdzniecībai vai ieguldījumiem pušu starpā, kas varētu mazināt ieguvumus no *EUSFTA*. Preambulas vienpadsmitajā apsvērumā puses norāda, ka tās pamatojas uz savām attiecīgajām tiesībām un pienākumiem, kas izriet no PTO līguma un citiem daudzpusējiem, reģionāliem un divpusējiem nolīgumiem un režīmiem, kuru puses tās ir.

2. *Pirmajā nodaļā "Mērķi un vispārīgās definīcijas"* ir noteikts, ka ar *EUSFTA* puses izveido brīvās tirdzniecības zonu atbilstīgi *GATT 1994* XXIV pantam un *GATS* V pantam (1.1. pants). 1.2. pantā ir definēti *EUSFTA* mērķi liberalizēt un atvieglot tirdzniecību un ieguldījumus pušu starpā.

3. *Otrā nodaļa "Valsts režīms un preču piekļuve tirgum"* attiecas uz preču tirdzniecību starp pusēm (2.2. pants). 2.1. pantā paredzētais mērķis ir saskaņā ar šo nolīgumu un atbilstīgi *GATT 1994* XXIV pantam pakāpeniski un abpusēji liberalizēt preču tirdzniecību pārejas periodā, kas sākas šā nolīguma spēkā stāšanās dienā. 2.3. pantā ir paredzēts pienākums noteikt valsts režīmu attiecībā uz otras puses precēm saskaņā ar *GATT 1994* III pantu (kas tādēļ ir iekļauts *EUFSTA*). Otrā nodaļa attiecas arī uz preču klasifikāciju (2.5. pants); ir paredzēta ievedmuitas nodokļu samazināšana vai atcelšana (2.6. pants) un ir aizliegts saglabāt vai noteikt muitas nodokļus un nodokļus eksportam (2.7. pants). Tāpat ir paredzētas saistības attiecībā uz netarifa pasākumiem, konkrētāk, importa un eksporta ierobežojumiem (2.9. pants); ar importēšanu un eksportēšanu saistītām maksām un formalitātēm (2.10. pants); importa un eksporta licencēšanas procedūrām (2.11. pants); valsts tirdzniecības uzņēmumiem (2.12. pants) un nozares netarifa pasākumu, kas ir minēti 2.-B un 2.-C pielikumā, atcelšanu (2.13. pants). 2.14. pantā ir paredzēta vispārīgo izņēmumu klauzula un, konkrētāk, ir atsauce uz *GATT 1994* XX pantu (kas ir vispārīgo izņēmumu klauzula šajā nolīgumā). Ar 2.15. pantu ir izveidota Preču tirdzniecības komiteja, kuras galvenie pienākumi ir uzraudzīt īstenošanu, veicināt preču tirdzniecību starp pusēm jautājumos, uz kuriem attiecas šī nodaļa un tās pielikumi, un risināt ar tarifa un netarifa pasākumiem saistītus jautājumus, kas ir saistīti ar preču tirdzniecību pušu starpā.

4. 2.-A pielikums attiecas uz muitas nodokļu atcelšanu. Tajā ir divi papildinājumi: 2.-A-1. papildinājums (Singapūras tarifu plāns) un 2.-A-2. papildinājums (Eiropas Savienības tarifu plāns). 2.-B pielikums, kas ir piemērojams visām mehānisko transportlīdzekļu un to daļu formām, ietver vairākus pienākumus, kuri aptver tostarp starptautisko standartu izmantošanu, regulējuma konverģenci, produktus ar jaunām tehnoloģijām vai jaunām funkcijām, importa licencēšanu un citus pasākumus, kas ierobežo tirdzniecību. 2.-C pielikums, kas attiecas uz farmaceitiskiem produktiem un medicīnas ierīcēm, aptver starptautiskos standartus, pārredzamību un sadarbību regulējuma jomā.

5. Trešās nodaļas nosaukums ir "Tirdzniecības aizsardzības instrumenti".

6. Saistībā ar antidempinga un kompensācijas pasākumiem 3.1. pantā ir norādīts, ka puses apstiprina savas tiesības un pienākumus, kas izriet no *GATT 1994* VI panta (kas attiecas uz antidempinga un kompensācijas maksājumiem), Antidempinga nolīguma un Nolīguma par subsīdijām un kompensācijas pasākumiem. Minētajā nodaļā ir izklāstīti procedūras noteikumi antidempinga un kompensācijas maksājumu pieteikumu iesniegšanai (3.2. pants), ir noteikts mazākā maksājuma noteikums katram maksājumu veidam (3.3. pants), ir atgādināts par sabiedrības interešu ievērošanu (3.4. pants) un antidempinga un kompensācijas pasākumu sadaļas noteikumi ir izslēgti no piecpadsmitās nodaļas ("Strīdu izšķiršana") un sešpadsmitās nodaļas ("Mediācijas mehānisms") (3.5. pants).

7. Trešajā nodaļā ir iekļauti arī īpašie noteikumi par aizsardzības pasākumiem. Konkrētāk, puses saglabā savas tiesības un pienākumus, kas izriet no *GATT* 1994 XIX panta (kas attiecas uz ārkārtas pasākumiem noteiktu produktu importam), Aizsardzības pasākumu nolīguma un Lauksaimniecības nolīguma 5. panta (3.6. pants). Tālāk ir izklāstīti procedūras un pārredzamības noteikumi (3.7. pants) un globālo aizsardzības pasākumu sadaļas noteikumi ir izslēgti no piecpadsmitās nodaļas ("Strīdu izšķiršana") un sešpadsmitās nodaļas ("Mediācijas mehānisms") (3.8. pants). 3.9.–3.13. pantā ir paredzēta īpašo divpusējo aizsardzības pasākumu piemērošana (vajadzības gadījumā, pagaidu kārtā) un atbilstīga kompensācija šāda pasākuma noteikšanas gadījumā.

8. *Ceturtās nodaļas "Tehniskie šķēršļi tirdzniecībā"* mērķis ir atvieglot un palielināt preču tirdzniecību pušu starpā, nodrošinot satvaru nevajadzīgu tirdzniecības šķēršļu prevencijai, identificēšanai un likvidēšanai Nolīguma par tehniskajiem šķēršļiem tirdzniecībā darbības jomā (4.1. pants), kas ir iekļauts *EUSFTA* un kļuvis par tā daļu (4.3. pants). Ceturtā nodaļa attiecas uz Nolīguma par

tehniskajiem šķēršļiem tirdzniecībā 1. pielikumā definēto standartu, tehnisko noteikumu un atbilstības novērtēšanas procedūru izstrādi, pieņemšanu un piemērošanu, kas var ietekmēt preču tirdzniecību starp pusēm, neatkarīgi no preču izcelsmes (4.2. panta 1. punkts). Ceturtajā nodaļā tostarp ir iekļauti arī noteikumi par dažādiem kopīgās sadarbības veidiem (4.4. pants), standartizācijas institūcijām un pušu iesaisti tajās (4.5. pants), tehnisko noteikumu pamatiem (4.6. pants), mehānismiem, lai atvieglotu atbilstības novērtēšanas procedūru rezultātu akceptēšanu (4.7. pants), pārredzamību (4.8. pants) un (obligātām) marķēšanas un etiķetēšanas prasībām (4.10. pants). Pārējie noteikumi attiecas uz informācijas apmaiņu (kā 4.9. pants) vai informācijas pieejamību konkrētiem mērķiem (kā, piemēram, saskaņā ar 14.4. pantu norīkotiem kontaktpunktiem) (4.11. pants).

9. *Piektās nodaļas "Sanitārie un fitosanitārie pasākumi"* mērķi ir: a) aizsargāt cilvēku, dzīvnieku un augu dzīvību un veselību pušu attiecīgajās teritorijās, vienlaikus atvieglojot pušu savstarpējo tirdzniecību sanitāro un fitosanitāro pasākumu (turpmāk tekstā – "SFS pasākumi") jomā; b) sadarboties Nolīguma par sanitāro un fitosanitāro pasākumu piemērošanu (*SPS* nolīgums) turpmākā īstenošanā, un c) uzlabot saziņu, sadarbību un ar SFS pasākumu īstenošanu saistītu jautājumu izšķiršanu, kas skar pušu savstarpējo tirdzniecību (5.1. pants). Puses apstiprina savas tiesības un pienākumus, kas izriet no *SPS* nolīguma (5.4. pants; skat. arī 5.6. panta a) punktu).

10. 5.6. pants "Vispārīgi principi" attiecas uz līdzekļiem, lai panāktu SFS pasākumu saskaņošanu, un SFS pasākumu izmantošanas ierobežojumiem, lai neradītu nepamatotus šķēršļus tirdzniecībai un izvairītos no nevajadzīgiem ierobežojumiem un patvaļīgas vai nepamatotas diskriminācijas, un kavējumiem piekļuvei pušu tirgiem. Citi būtiski pienākumi ir saistīti ar prasībām importam (5.7. pants), verifikācijām (5.8. pants), procedūru verifikācijas apmeklējumiem uz vietas, lai atļautu konkrētas kategorijas vai konkrētu kategoriju dzīvnieku izcelsmes ražojumu importu no eksportētājas puses (5.9. pants, skat. arī 5.-B pielikumu), no kaitīga organisma vai no slimības brīvas teritorijas noteikšanu un atzīšanu (5.10. pants), ārkārtas pasākumiem, ja rodas nopietns risks cilvēku, dzīvnieku vai augu dzīvībai vai veselībai (5.13. pants), un (procedūru) atsevišķa pasākuma vai pasākumu grupu līdzvērtības atzīšanai (5.14. pants). Vispārēji pienākumi attiecībā uz pārskatāmību un informācijas apmaiņu ir atrodami 5.11. pantā.

11. *Sestās nodaļas "Muita un tirdzniecības atvieglošana"* mērķi ir atzīt muitas un tirdzniecības atvieglošanas jautājumu nozīmību mainīgajā globālās tirdzniecības vidē un stiprināt sadarbību šajā jomā ar mērķi nodrošināt, lai attiecīgie tiesību akti un procedūras, kā arī attiecīgo pārvaldes iestāžu administratīvās spējas sasniegtu tirdzniecības atvieglošanas mērķi, vienlaikus nodrošinot reālu muitas kontroli (6.1. panta 1. punkts). 6.2. pantā ir paredzēti principi, uz kuriem pamatojas pušu muitas noteikumi un procedūras (6.2. panta 1. punkts). Pusēm, ja vien iespējams, jāvienkāršo prasības un formalitātes attiecībā uz preču ātru izlaišanu un muitošanu un jāpanāk turpmāki vienkāršojumi un to datu un dokumentācijas standartizācija, kuri vajadzīgi muitā un citās aģentūrās (6.2. panta 2. punkts). 6.3.–6.14. pantā ir paredzēti konkrēti pienākumi attiecībā uz muitas sadarbību, tranzītu un pārkraušanu, iepriekšējiem nolēmumiem, vienkāršotām muitas procedūrām, preču izlaišanu, maksām un maksājumiem, muitas aģentiem, pirmsnosūtīšanas inspekcijām, muitas vērtējumiem, riska pārvaldību, vienota kontaktpunkta sistēmu (veicinot visas nepieciešamās informācijas vienotu elektronisku iesniegšanu) un efektīvu, ātru, nediskriminējošu un viegli pieejamu apelācijas procedūru pieejamību. 6.16. pantā ir noteiktas pušu attiecības ar darījumu veicējiem.

12. 6.15. pantā ir paredzēts vispārējs pienākums publicēt vai darīt citādi pieejamus tiesību aktus, noteikumus, administratīvas procedūras un citas prasības, kuras attiecas uz muitu un tirdzniecības atvieglošanu (6.15. panta 1. punkts), un norīkot vai saglabāt vienu vai vairākus uzziņu vai informācijas centrus (6.15. panta 2. punkts). Sestajā nodaļā ir ietverti vairāki noteikumi par vajadzību apmainīties ar informāciju un padarīt informāciju pieejamu (piemēram, 6.3. panta 2. punkts, 6.8. panta 2. punkts un 6.16. panta b) punkts).

13. *Septītās nodaļas "Netarifa šķēršļi tirdzniecībai un ieguldījumiem enerģijas ražošanā no atjaunojamiem resursiem"* mērķis ir veicināt, attīstīt un palielināt enerģijas ražošanu no atjaunojamiem un ilgtspējīgiem nefosiliem avotiem, jo īpaši atvieglojot tirdzniecību un ieguldījumus. Tādēļ puses sadarbojas tarifa un netarifa šķēršļu likvidēšanā vai mazināšanā un regulējuma konverģences veicināšanā ar reģionāliem un starptautiskiem standartiem (7.1. pants).

14. Septītā nodaļa attiecas uz pasākumiem, kas var ietekmēt pušu savstarpējo tirdzniecību un ieguldījumus, kuri saistīti ar enerģijas ražošanu no atjaunojamiem un ilgtspējīgiem nefosiliem avotiem, bet ne ar produktiem, no kuriem tiek ražota enerģija (7.3. panta 1. punkts).

15. 7.4. pantā ir paredzēts, ka puses: a) atturas pieņemt pasākumus, kas paredz vietēja satura prasības vai kādu citu kompensāciju (jebkādus noteikumus, kuri veicina vietējo attīstību), kuras ietekmē otras puses ražojumus, pakalpojumu sniedzējus, ieguldītājus vai ieguldījumus; b) atturas pieņemt pasākumus, kas prasa personālsabiedrību izveidi kopā ar vietējiem uzņēmumiem (ar izņēmumiem, kas ir saistīti ar tehniskiem iemesliem); c) nodrošina, lai visi noteikumi, kas attiecas uz atļauju, sertifikācijas un licencēšanas procedūrām, būtu objektīvi, pārredzami un nepatvaļīgi un nediskriminētu otras puses pieteikuma iesniedzējus; d) nodrošina, lai administratīvajām maksām, ko uzliek otras puses izcelsmes preču importam un izmantošanai vai saistībā ar tiem vai kas ietekmē otras puses piegādātāju veikto preču piegādi, tiktu piemērots 2.10. pants un lai administratīvajām maksām, ko uzliek otras puses pakalpojumu sniedzēju sniegtajiem pakalpojumiem vai saistībā ar tiem, tiktu piemērots 8.18.–8.20. pants, un e) nodrošina, lai noteikumi, nosacījumi un procedūras, kas attiecas uz pievienošanos un piekļuvi elektroenerģijas pārvades tīkliem, būtu pārredzami un nediskriminētu otras puses piegādātājus.

16. 7.5. pants attiecas uz starptautisko vai reģionālo standartu izmantošanu attiecībā uz ražojumiem, kas paredzēti enerģijas ražošanai no atjaunojamiem un ilgtspējīgiem nefosiliem avotiem, vajadzību precizēt tehniskos noteikumus, kuru pamatā ir ražojumam noteiktās prasības, un otrās puses atbilstības deklarāciju pieņemšanu.

17. 7.6. panta 1. punktā ir paredzēts, ka uz septīto nodaļu attiecas 2.14. un 8.62. pantā noteiktie vispārīgie izņēmumi, 10.3. pantā noteiktie drošības un vispārīgie izņēmumi un attiecīgie noteikumi septiņpadsmitajā nodaļā. Saskaņā ar 7.6. panta 2. punktu neviens no septītās nodaļas noteikumiem nav interpretējams tā, ka tas kādu pusi varētu atturēt no tādu pasākumu pieņemšanas vai izpildes, kuri nepieciešami attiecīgo enerģētikas tīklu drošai ekspluatācijai vai enerģijas piegādes drošībai.

18. 7.7. pantā ir izklāstīta Tirdzniecības komitejas loma sadarbībā un septītās nodaļas īstenošanā un ir precizēts, ko var ietvert šī sadarbība.

19. *Astotā nodaļa "Pakalpojumi, uzņēmējdarbība un elektroniskā komercija"* ir sadalīta septiņās sadaļās.

20. A sadaļā puses atkārtoti apstiprina savas attiecīgās saistības, kas izriet no PTO līguma, un vienojas, ka attiecīgajā nodaļā tiks noteikti nepieciešamie pasākumi pakāpeniskai savstarpējai pakalpojumu tirdzniecības, uzņēmējdarbības un elektroniskās komercijas liberalizēšanai (8.1. panta 1. punkts).

21. 8.1. panta 2. punktā ir noteikts, ka, ja vien nav paredzēts citādi, astotā nodaļa: a) *neattiecas* uz subsīdijām vai dotācijām, ko piešķir puse; b) *neattiecas* uz pakalpojumiem, ko sniedz, īstenojot valsts varu pušu attiecīgajās teritorijās; c) *neprasa* publiskā sektora uzņēmumu privatizāciju vai d) *neattiecas* uz tiesību aktiem, noteikumiem vai prasībām, kas reglamentē valsts aģentūru realizēto pakalpojumu iepirkumu valstiskām vajadzībām, nevis tālākai komerciālai pārdošanai vai izmantošanai pakalpojumu sniegšanā komerciālai pārdošanai. 8.1. panta 4. punktā ir minēts, ka astotā nodaļa *neattiecas* uz pasākumiem, kas skar fiziskas personas, kuras meklē piekļuvi puses darba tirgum, un uz pasākumiem, kas saistīti ar pilsonību, uzturēšanos vai pastāvīgu nodarbinātību.

22. 8.1. panta 3. punktā ir aizsargātas katras puses tiesības regulēt un ieviest jaunus noteikumus leģitīmu politisku mērķu sasniegšanai veidā, kas ir saderīgs ar astoto nodaļu.

23. 8.2. panta d) punktā ir paredzēts, ka *EUSFTA* attiecas arī uz tām kuģošanas sabiedrībām, kas veic uzņēmējdarbību ārpus Savienības un kas ir Savienības dalībvalsts valstspiederīgo kontrolē, ja šo sabiedrību kuģi ir reģistrēti saskaņā ar attiecīgajiem konkrētās Savienības dalībvalsts tiesību aktiem un tiem ir Savienības dalībvalsts karogs.

24. 8.2. panta m) punktā "pakalpojumu tirdzniecība" ir definēta kā pakalpojuma sniegšana: i) no vienas puses teritorijas otras puses teritorijā ("pārrobežu"); ii) puses teritorijā otras puses pakalpojuma patērētājam ("patēriņš ārzemēs"); iii) ko komerciālā klātbūtnē veic puses pakalpojumu sniedzējs otras puses teritorijā ("komerciāla klātbūtne") un iv) ko puses fiziskas personas klātbūtnē veic puses pakalpojumu sniedzējs otras puses teritorijā ("fizisku personu klātbūtne").

25. B sadaļa "Pakalpojumu pārrobežu sniegšana" attiecas uz pušu veiktajiem pasākumiem, kuri ietekmē pakalpojumu pārrobežu sniegšanu visās pakalpojumu nozarēs, *izņemot*: a) audiovizuālos pakalpojumus; b) iekšzemes jūras kabotāžu (pasažieru vai preču pārvadājumus starp dalībvalsts ostu vai vietu, kas atrodas dalībvalstī, un citu ostu vai vietu, kura atrodas tajā pašā dalībvalstī, un pārvadājumus, kas sākas un beidzas vienā un tajā pašā ostā vai vietā, kura atrodas Eiropas Savienības dalībvalstī), un c) regulārus un neregulārus iekšzemes un starptautiskos gaisa pārvadājumu pakalpojumus un pakalpojumus, kas tieši saistīti ar (gaisa) satiksmes tiesībām (8.3. pants). Tomēr ir iekļauti: i) gaisa kuģu remonta un tehniskās apkopes pakalpojumi, kuru laikā gaisa kuģi neizmanto; ii) gaisa pārvadājumu pakalpojumu pārdošana un tirgvedība un iii) datorizēti rezervēšanas sistēmas pakalpojumi (8.3. panta c) punkts). 8.4. pantā "pakalpojumu pārrobežu sniegšana" B sadaļā ir definēta kā pakalpojuma sniegšana: a) no vienas puses teritorijas otras puses teritorijā un b) vienas puses teritorijā otras puses pakalpojuma patērētājam.

26. 8.5. pants attiecas uz piekļuvi tirgum. Katra puse otras puses pakalpojumiem un to sniedzējiem piešķir ne mazāk labvēlīgu režīmu par to, kāds paredzēts saskaņotajos noteikumos, ierobežojumos un nosacījumos, kas precizēti īpašo saistību sarakstā (8.5. panta 1. punkts). Attiecībā uz nozarēm, kurās puses uzņemas saistības attiecībā uz piekļuvi tirgum, 8.5. panta 2. punktā ir definēti pasākumi, ko puse nepieņem vai nepatur spēkā reģionā vai visā savā teritorijā, ja vien īpašo saistību sarakstā nav paredzēts citādi.

27. 8.6. pantā ir paredzēts valsts režīma pienākums. Nozarēs, kas norādītas īpašo saistību sarakstā, un saskaņā ar minētajā sarakstā izklāstītajiem nosacījumiem un ierobežojumiem attiecībā uz visiem pasākumiem, kuri ietekmē pakalpojumu pārrobežu sniegšanu, katra puse piešķir otras puses pakalpojumiem un pakalpojumu sniedzējiem ne mazāk labvēlīgu režīmu par to, ko tā piešķir līdzīgiem saviem pakalpojumiem un pakalpojumu sniedzējiem (8.6. panta 1. punkts).

28. 8.7. panta 1. punktā ir norādīts, ka nozares, ko puses liberalizē atbilstoši B sadaļai, un tirgus pieejamības un ar valsts režīmu saistīti ierobežojumi, ko minētajās nozarēs piemēro otras puses pakalpojumiem un pakalpojumu sniedzējiem, ir izklāstīti īpašo saistību sarakstā.

29. C sadaļa attiecas uz "Uzņēmējdarbību", kas 8.8. panta d) punktā ir definēta kā "i) juridiskas personas izveide, iegāde vai saglabāšana vai ii) filiāles vai pārstāvniecības izveide vai saglabāšana puses teritorijā ar mērķi veikt saimniecisku darbību, kas ietver pakalpojuma sniegšanu, bet neaprobežojas ar to". Juridiskas personas izveide un iegāde ir jāsaprot kā līdzdalība ar kapitālu juridiskā personā ar nolūku nodibināt vai uzturēt ilgstošu ekonomisku saikni (8. zemsvītras piezīme pie 8.8. panta d) punkta) [424]. C sadaļa attiecas uz pasākumiem, kurus puses pieņem vai patur spēkā un kuri ietekmē uzņēmējdarbību attiecībā uz visām saimnieciskās darbības jomām, izņemot: a) kodolmateriālu ieguvi,

424 — Dažās valodu versijās šī var būt 10. zemsvītras piezīme.

ražošanu un pārstrādi; b) ieroču, munīcijas un militārā inventāra ražošanu un tirdzniecību; c) audiovizuālos pakalpojumus; d) iekšzemes jūras kabotāžu un e) regulārus un neregulārus iekšzemes un starptautiskos gaisa pārvadājumu pakalpojumus un pakalpojumus, kas tieši saistīti ar (gaisa) satiksmes tiesībām (8.9. pants). C sadaļa tomēr nav piemērojama pasākumiem, kuri ietekmē uzņēmējdarbību attiecībā uz saimniecisko darbību: i) gaisa kuģu remontam un tehniskās apkopes pakalpojumiem, kuru laikā gaisa kuģi neizmanto; ii) gaisa pārvadājumu pakalpojumu pārdošanai un tirgvedībai un iii) datorizētiem rezervēšanas sistēmas pakalpojumiem (8.9. panta e) punkts).

30. 8.10., 8.11. un 8.12. pantā, kuri attiecīgi attiecas uz piekļuvi tirgum, valsts režīmu un īpašo saistību sarakstu, lielākoties ir atspoguļots 8.5., 8.6. un 8.7. pants par uzņēmējdarbību (noteikumi, kuri attiecīgi attiecas uz piekļuvi tirgum, valsts režīmu un īpašo saistību sarakstu attiecībā uz pārrobežu pakalpojumu sniegšanu (B sadaļa)).

31. D sadaļa "Fizisku personu pagaidu klātbūtne darījumdarbības vajadzībām" attiecas uz pušu pasākumiem, kas skar vadošu darbinieku, stažieru ar augstāko izglītību un darījumdarbības pakalpojumu pārdevēju ieceļošanu un pagaidu uzturēšanos to teritorijās saskaņā ar 8.1. panta 4. punktu (8.13. panta 1. punkts). "Vadošie darbinieki" ir fiziskas personas, ko nodarbina vienas puses juridiska persona, kura nav bezpeļņas organizācija, un kas atbild par uzņēmuma izveidi vai pienācīgu kontroli, administrēšanu un darbību (8.13. panta 2. punkta a) apakšpunkts). Šī kategorija ietver "viesdarbiniekus, kas atbild par uzņēmējdarbības izveidi", un "uzņēmuma pārceltos darbiniekus". "Uzņēmējdarbības viesdarbinieki" ir fiziskas personas, kuras strādā par vadošiem darbiniekiem un atbild par uzņēmējdarbības izveidi, viņi neiesaistās tiešās operācijās ar plašu sabiedrību un nesaņem atlīdzību no avota, kas atrodas uzņemošajā pusē (8.13. panta 2. punkta a) apakšpunkta i) daļa). "Uzņēmuma pārceltie darbinieki" ir fiziskas personas, kuras nodarbina vienas puses fiziska [juridiska] persona, vai – attiecībā uz profesionāliem darījumdarbības pakalpojumu sniedzējiem – kuras vismaz vienu gadu ir bijuši partneri un kuras uz laiku pārceltas uz uzņēmumu otras puses teritorijā. Tie var būt administratori, vadītāji vai speciālisti (8.13. panta 2. punkta a) apakšpunkta ii) daļa).

32. Attiecībā uz vadošiem darbiniekiem un stažieriem ar augstāko izglītību 8.14. pantā ir paredzēts, ka katrā nozarē, ko liberalizē saskaņā ar C sadaļu un uz ko attiecas tās sarakstā minētās atrunas, katra puse ļauj otras puses uzņēmējiem viņu uzņēmumā uz laiku nodarbināt minētās otrās puses fiziskās personas, ja šie darbinieki ir vadošie darbinieki vai stažieri ar augstāko izglītību, kas definēti 8.13. pantā. Šajā noteikumā ir paredzēti arī dažādi maksimālie periodi attiecībā uz pagaidu ieceļošanu un uzturēšanos uzņēmuma pārceltajiem darbiniekiem, uzņēmējdarbības viesdarbiniekiem un stažieriem ar augstāko izglītību. Pasākumi, kas iekļauj ierobežojumus kopējam fizisko personu skaitam, ko uzņēmējs konkrētā nozarē var nodarbināt kā vadošos darbiniekus vai stažierus ar augstāko izglītību (skaitlisku kvotu vai ekonomisko vajadzību pārbaudes veidā), vai diskriminējoši ierobežojumi ir aizliegti (8.14. panta 2. punkts).

33. Saskaņā ar 8.15. pantu katra puse atļauj darījumu pakalpojumu pārdevējiem pagaidu ieceļošanu un uzturēšanos līdz deviņdesmit dienām katrā divpadsmit mēnešu periodā (8.15. pants).

34. E sadaļa "Tehniskais regulējums" ir sadalīta apakšsadaļās, kas ietver vispārēji piemērojamus noteikumus, iekšējo regulējumu, datorpakalpojumus, pasta pakalpojumus, telesakaru pakalpojumus, finanšu pakalpojumus un starptautisko jūras pārvadājumu pakalpojumus.

35. 1. apakšsadaļa ietver vispārēji piemērojamus noteikumus. Tajā ir paredzēti pienākumi saistībā ar profesionālo kvalifikāciju savstarpējo atzīšanu (8.16. pants) un pārredzamību (8.17. pants). Nevienā no 8.16. panta noteikumiem pusei nav liegts pieprasīt, lai fiziskām personām būtu nepieciešamā kvalifikācija vai profesionālā pieredze, kas attiecīgajā darbības nozarē noteikta teritorijā, kurā tiek sniegts pakalpojums (8.16. panta 1. punkts). Katra puse nekavējoties atbild uz visiem otras puses lūgumiem attiecībā uz konkrētu informāciju par visiem tās vispārējas piemērošanas pasākumiem vai starptautiskiem nolīgumiem, kas attiecas uz astoto nodaļu, vai ietekmē to. Katra puse izveido arī vienu vai vairākus uzziņu punktus saskaņā ar 14.4. pantu (8.17. pants).

36. 2. apakšsadaļa skar iekšējo regulējumu. Tā attiecas uz pasākumiem, kas saistīti ar licencēšanas un kvalifikācijas prasībām un procedūrām, kuras skar pakalpojumu pārrobežu sniegšanu; uzņēmējdarbību, ko puses teritorijā veic juridiskas un fiziskas personas; un fizisku personu pagaidu uzturēšanos pušu teritorijā (8.18. panta 1. punkts), atbilstīgi pušu uzņemtajām īpašajām saistībām (8.18. panta 2. punkts).

37. 8.19. un 8.20. pantā ir paredzēti pienākumi attiecībā uz licencēšanas un kvalifikācijas prasībām un procedūrām, procedūru licences saņemšanai un ātras pārskatīšanas nodrošināšanai un, attiecīgā gadījumā, atbilstīgiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem pret administratīviem lēmumiem, kas ietekmē uzņēmējdarbību, pārrobežu pakalpojumu sniegšanu un fizisko personu pagaidu uzturēšanos darījumdarbības nolūkos.

38. 3. apakšsadaļa attiecas uz datorpakalpojumiem. 8.21. panta 1. punktā ir paredzēts, ka puses piekrīt pārējos 8.21. panta punktos izklāstītajai izpratnei par datorpakalpojumiem, kurus liberalizē saskaņā ar B līdz D sadaļu. Šī izpratne attiecas galvenokārt uz datorpakalpojumu un līdzīgo pakalpojumu nozīmi.

39. 4. apakšsadaļa attiecas uz pasta pakalpojumiem. Saskaņā ar 8.22. pantu katra puse ievieš vai saglabā attiecīgus pasākumus, kuru mērķis ir atturēt pasta pakalpojumu sniedzējus, kas attiecīgajā tirgū vieni paši vai kopā ir nozīmīgi pakalpojumu sniedzēji, no iesaistīšanās pret konkurenci vērstā praksē vai no šādas prakses turpināšanas. Saskaņā ar 8.23. pantu regulējuma institūcijām ir jābūt nošķirtām no pasta pakalpojumu sniedzējiem un tās nedrīkst būt tiem pakļautas. To lēmumiem un procedūrām ir jābūt taisnīgiem pret visiem tirgus dalībniekiem.

40. 5. apakšsadaļu piemēro pasākumiem, kas ietekmē tirdzniecību ar telesakaru pakalpojumiem. Tajā ir noteikti regulējuma principi telesakaru pakalpojumiem, kurus liberalizē, ievērojot B līdz D sadaļu (proti, pakalpojumu pārrobežu sniegšana, uzņēmējdarbība un fizisko personu pagaidu klātbūtne darījumdarbības vajadzībām) (8.24. panta 1. punkts). 8.26.–8.38. pantā ir paredzēti būtiski pienākumi, tostarp attiecībā uz piekļuvi publiskajiem telesakaru tīkliem un pakalpojumiem un to izmantošanu, kā arī starpsavienojumu, iekārtu koplietošanu un numura pārnesamību. 8.41. un 8.42. pantā ir paredzēti pienākumi attiecībā uz, pirmkārt, procedūrām telesakaru pakalpojumu sniegšanas atļaujas iegūšanai un, otrkārt, procedūrām ierobežotu resursu piešķiršanai un izmantošanai.

41. 8.45. pantā ir paredzēts vispārējs pārredzamības pienākums. Īpaši pienākumi attiecībā uz informācijas pieejamības nodrošināšanu ir paredzēti, piemēram, 8.29. panta 3. punktā un 8.41. panta 2. punktā.

42. 6. apakšsadaļā ir izklāstīti regulējuma principi attiecībā uz visiem finanšu pakalpojumiem, ko liberalizē saskaņā ar B līdz D sadaļu (8.49. panta 1. punkts). 8.50. panta 1. un 2. punktā katrai pusei piesardzības apsvērumu dēļ ir atļauts pieņemt vai saglabāt pasākumus un ir paredzēti nosacījumi, saskaņā ar kuriem to var darīt. Saskaņā ar 8.50. panta 4. punktu katra puse visiem spēkiem cenšas nodrošināt, ka tās teritorijā tiek īstenoti un piemēroti vairāki uzskaitīti standarti attiecībā uz banku uzraudzību, apdrošināšanas uzraudzību, vērtspapīru regulējumu, pārredzamību un informācijas apmaiņu nodokļu jomā. Atbilstīgi 8.50. panta 5. punktam katra puse, ievērojot noteiktus nosacījumus, var prasīt otras puses pārrobežu finanšu pakalpojumu sniedzēju un finanšu instrumentu reģistrāciju vai atļaujas saņemšanu.

43. 8.52. pantā ir paredzēts, ka, ievērojot nosacījumus, katra puse otras puses finanšu pakalpojumu sniedzējiem piešķir piekļuvi publisko tiesību subjektu maksājumu un mijieskaita sistēmām un oficiāliem finansēšanas un refinansēšanas mehānismiem, kuri pieejami, veicot parastu darījumdarbību.

44. 8.53. pants attiecas uz jauniem finanšu pakalpojumiem. Saskaņā ar to katra puse ļauj otras puses finanšu pakalpojumu sniedzējam sniegt kādu jaunu finanšu pakalpojumu, ko pirmā puse ļautu sniegt līdzīgiem saviem finanšu pakalpojumu sniedzējiem, pirmajai pusei nepieņemot papildu tiesību aktus.

45. 8.54. pantā ir konkrētāk reglamentēta informācijas pārsūtīšana elektroniskā vai citādā formā puses teritorijā un no puses teritorijas datu apstrādei, ja šāda apstrāde nepieciešama finanšu pakalpojumu sniedzēja parastajai darījumdarbībai.

46. 7. apakšsadaļā ir izklāstīti principi attiecībā uz starptautisko jūras pārvadājumu pakalpojumu liberalizēšanu saskaņā ar B līdz D sadaļu. 8.56. panta 3. punktā ir paredzēts, ka puses vienojas nodrošināt, lai uz komerciāla pamata tiktu efektīvi piemēroti kravu neierobežotas pieejamības principi un brīvība sniegt starptautiskus jūras pārvadājumu pakalpojumus, kā arī valsts režīms šādu pakalpojumu sniegšanā. Puses uz komerciāla pamata un bez diskriminācijas piemēro neierobežotas piekļuves principu starptautiskajiem jūras pārvadājumu tirgiem un tirdzniecībai (8.56. panta 3. punkta a) apakšpunkts). Katra puse kuģiem, kas peld ar otras puses karogu vai ko ekspluatē otras puses pakalpojumu sniedzēji, piešķir režīmu, kurš nav mazāk labvēlīgs par puses pašas kuģiem vai kādas trešās valsts kuģiem piešķirto, atkarībā no tā, kura attieksme ir labvēlīgāka, tostarp attiecībā uz piekļuvi ostām, ostu infrastruktūras un jūras palīgpakalpojumu izmantošanu, kā arī saistītām maksām un maksājumiem, muitas telpām un piekļuvi piestātnēm un iekraušanas un izkraušanas iekārtām. 8.56. panta 5. punktā ir paredzēts, ka katra puse ļauj otras puses starptautisko jūras pārvadājumu pakalpojumu sniedzējiem veikt uzņēmējdarbību tās teritorijā ar uzņēmējdarbības nosacījumiem, kuri aprakstīti īpašo saistību sarakstā. Saskaņā ar 8.56. panta 6. punktu katra puse otras puses starptautisko jūras pārvadājumu pakalpojumu sniedzējiem ar samērīgiem un nediskriminējošiem noteikumiem ļauj izmantot šādus ostu pakalpojumus: a) loča vadību; b) vilkšanas un velkoņu palīdzību; c) apgādi; d) degvielas un ūdens piegādi; e) atkritumu savākšanu un balasta atlikumu aizvākšanu; f) ostas kapteiņa pakalpojumus; g) navigācijas līdzekļus un h) krasta ekspluatācijas pakalpojumus, kas ir būtiski kuģu ekspluatācijai.

47. F sadaļā "Elektroniskā komercija" puses vienojas, ka ir svarīgi veicināt elektroniskās komercijas lietošanu un attīstību un PTO noteikumu piemērojamību elektroniskajai tirdzniecībai un veicināt elektroniskās komercijas attīstību starp tām, jo īpaši sadarbojoties jautājumos, ko izraisa elektroniskā komercija, uz kuru attiecas astotās nodaļas noteikumi (8.57. panta 1. un 2. punkts). Tās vienojas arī, ka elektroniskās komercijas attīstībai jābūt pilnībā saderīgai ar starptautiskajiem datu aizsardzības standartiem, lai elektroniskās komercijas lietotāji tai uzticētos (8.57. panta 4. punkts).

48. Saskaņā ar 8.58. pantu puses neuzliek muitas nodokļus par elektronisku nosūtīšanu. 8.59. pantā puses apstiprina, ka pasākumi, kas saistīti ar pakalpojumu sniegšanu, kura notiek, izmantojot elektroniskus līdzekļus, ietilpst to pienākumu darbības jomā, kuri ietverti astotās nodaļas attiecīgajos noteikumos, ievērojot visus izņēmumus, kas piemērojami šādiem pienākumiem.

49. G sadaļas nosaukums ir "Izņēmumi". 8.62. pantā ir paredzēta vispārīgo izņēmumu klauzula. 8.63. pantā puses ir vienojušās pārskatīt astoto nodaļu un savus īpašo saistību sarakstus ne vēlāk kā tad, kad no *EUSFTA* stāšanās spēkā pagājuši trīs gadi, un pēc tam – ar regulāriem starplaikiem.

50. 8.-A pielikuma vienīgajā pantā ir paredzēts, ka Eiropas Savienības īpašo saistību saraksts ir ietverts 8.-A-1. līdz 8.-A-3. papildinājumā. Tie attiecīgi attiecas uz Eiropas Savienības īpašo saistību sarakstu atbilstoši 8.7. pantam (pakalpojumu pārrobežu sniegšana), 8.12. pantam (uzņēmējdarbība), kā arī 8.14. un 8.15. pantam (vadošie darbinieki un stažieri ar augstāko izglītību, un darījumdarbības pakalpojumu pārdevēji).

51. 8.-B pielikumā ir paredzēts, ka Singapūras īpašo saistību saraksts ir ietverts 8.-B-1. papildinājumā (īpašo saistību saraksts) un 8.-B-2. papildinājumā (finanšu pakalpojumi).

52. *Devītajai nodaļai "Ieguldījumi"* ir divas sadaļas. A sadaļa ietver būtiskus noteikumus ieguldītāju un to ieguldījumu aizsardzībai. B sadaļā ir paredzēts ieguldītāja un valsts strīdu izšķiršanas [*Investor-State Dispute Settlement* (*ISDS*)] mehānisms, lai nodrošinātu šo noteikumu izpildi.

53. Devītajā nodaļā "aptvertie ieguldījumi" ir tādi ieguldījumi vienas puses teritorijā, kuri tieši vai netieši pieder vienas puses aptvertajam ieguldītājam vai kurus tas tieši vai netieši kontrolē (9.1. panta 1. punkts). "Aptvertais ieguldītājs" nozīmē vienas puses fizisku vai juridisku personu, kas veikusi ieguldījumus otras puses teritorijā (9.2. pants). "Ieguldījumi" ir ikviena veida aktīvi, kuriem piemīt ieguldījumu īpašības, ieskaitot tādas īpašības kā kapitāla vai citu resursu saistības, ieguvumu vai peļņas gaidas, riska uzņemšanās vai konkrēts ilgums (9.1. panta 1. punkts). 9.1. panta 1. punkta a)–h) apakšpunktā ir uzskaitītas vairākas ieguldījumu formas.

54. Devītā nodaļa ir piemērojama neatkarīgi no tā, vai šādi ieguldījumi veikti pirms vai pēc *EUSFTA* stāšanās spēkā (9.2. panta 1. punkts).

55. 9.3. panta 1. punktā ir paredzēts valsts režīma pienākums – katra puse piekrīt savā teritorijā attiecināt uz otras puses aptvertajiem ieguldītājiem un to aptvertajiem ieguldījumiem režīmu, kas nav mazāk labvēlīgs par režīmu, kuru tā līdzīgās situācijās piemēro saviem ieguldītājiem un to ieguldījumiem attiecībā uz darbību, pārvaldību, vadību, uzturēšanu, izmantošanu un pārdošanu vai ieguldījumu citādu lietošanu. 9.3. panta 3. punktā ir paredzēti daži izņēmumi un ir noteikti nosacījumi, ar kādiem katra puse var pieņemt vai piemērot pasākumus, ar kuriem tiek piešķirts nelabvēlīgāks režīms.

56. 9.4. pantā ir noteikts, ka katra puse piekrīt savā teritorijā otras puses aptvertajiem ieguldījumiem piemērot taisnīgas un vienlīdzīgas attieksmes režīmu, pilnīgu aizsardzību un drošību (9.4. panta 1. punkts) – pēdējā attiecas tikai uz puses pienākumiem, kas saistīti ar aptverto ieguldītāju un ieguldījumu fizisko drošību (9.4. panta 4. punkts). 9.4. panta 2. punktā ir paredzēts, ka, lai izpildītu šo pienākumu, neviena puse nepieņem pasākumus, kas ietver: a) tiesiskuma liegšanu kriminālprocesā, civilprocesā un administratīvajā procesā; b) būtisku procesuālu kļūdu; c) acīmredzamu patvaļīgu rīcību; d) aizskaršanu, spaidus, ļaunprātīgu varas izmantošanu vai tamlīdzīgu negodprātīgu rīcību vai e) tādas aptvertā ieguldītāja tiesiskās paļāvības pārkāpumu, kura radusies no konkrētiem vai nepārprotamiem puses paziņojumiem, kuru mērķis ir piesaistīt ieguldījumus un kuriem pamatoti ir uzticējies aptvertais ieguldītājs.

57. 9.5. panta 1. punktā ir paredzēts, ka vienas puses aptvertajiem ieguldītājiem, kuru aptvertie ieguldījumi cieš zaudējumus kara vai cita bruņota konflikta, revolūcijas, ārkārtas situācijas valstī, sacelšanās, nemieru vai protestu otras puses teritorijā dēļ, minētā puse, ciktāl tas attiecas uz restitūciju, atlīdzinājumu, kompensāciju vai citādu noregulējumu, piešķir režīmu, kas nav mazāk labvēlīgs par režīmu, ko puse piešķir saviem ieguldītājiem vai trešās personas ieguldītājiem, atkarībā no tā, kurš ir labvēlīgāks pret attiecīgo aptverto ieguldītāju. 9.5. panta 2. punktā ir noteikts, ka puse piešķir restitūciju vai kompensāciju, ja aptvertie ieguldījumi ir rekvizēti vai iznīcināti.

58. Saskaņā ar 9.6. panta 1. punktu neviena puse tieši vai netieši nenacionalizē, neekspropriē otras puses aptverto ieguldītāju aptvertos ieguldījumus un nenosaka tiem pasākumus, kuru ietekme ir līdzvērtīga nacionalizācijai vai ekspropriācijai, izņemot gadījumus, kad tas: a) vajadzīgs sabiedriskam mērķim; b) notiek tiesību aktos paredzētajā kārtībā; c) notiek nediskriminējoši un d) saskaņā ar 9.6. panta 2. punktu tiek ātri izmaksāta pienācīga un reāla kompensācija. 9.6. panta 2. punktā ir paredzēts, kā ir jānosaka kompensācijas apmērs. 9.6. pants neattiecas uz obligāto licenču izdošanu, kuras piešķir saistībā ar intelektuālā īpašuma tiesībām, ciktāl šāda izdošana ir saderīga ar *TRIPS* nolīgumu (9.6. panta 3. punkts). 9.6. panta 4. punktā ir noteikts, ka ikvienu ekspropriācijas vai novērtēšanas pasākumu izskata pasākuma veicējas puses tiesu vai cita neatkarīga iestāde.

59. 9.7. pantā ir paredzēts, ka katra puse visus ar aptvertajiem ieguldījumiem saistītos pārvedumus atļauj veikt brīvi konvertējamā valūtā bez ierobežojumiem vai aizkavēšanas (9.7. panta 1. punkts). Tomēr neviens no 9.7. panta noteikumiem nav interpretējams tā, ka tas pusei liegtu objektīvi un nediskriminējoši piemērot tās tiesību aktus, kas attiecas uz 9.7. panta 2. punkta a)–g) apakšpunktu (9.7. panta 2. punkts).

60. Pārējie A sadaļas noteikumi attiecas uz subrogāciju (9.8. pants), izbeigšanu (9.9. pants) un *EUSFTA* saistību ar citiem nolīgumiem (9.10. pants). Konkrētāk, 9.9. pantā ir paredzēts, ka, ja, ievērojot 17.13. pantu, *EUSFTA* darbība tiek izbeigta, tad attiecībā uz aptvertajiem ieguldījumiem, kas veikti pirms šā nolīguma darbības izbeigšanas dienas, Devītā nodaļa turpina darboties vēl divdesmit gadus no izbeigšanas dienas. 9.10. panta 1. punktā ir paredzēts, ka, stājoties spēkā *EUSFTA*, 9.-D pielikumā uzskaitītie nolīgumi starp Savienības dalībvalstīm un Singapūru (ieskaitot no tiem atvasinātās tiesības un pienākumus) vairs nav spēkā un tiek aizstāti ar *EUSFTA*. 19. [51.] zemsvītras piezīmē [425] ir piebilsts, ka tiek uzskatīts, ka ar *EUSFTA* tiek izbeigta (pārtraukta) šo nolīgumu darbība nozīmē, kas lietota Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 59. panta 1. punkta a) apakšpunktā. Pārējie 9.10. panta punkti galvenokārt attiecas uz *EUSFTA* provizoriskās piemērošanas ietekmi uz 9.-D pielikumā uzskaitīto nolīgumu noteikumu piemērošanu.

61. Devītās nodaļas B sadaļa attiecas uz strīdu starp prasītāju no vienas puses un otru pusi par režīmu (iekļaujot bezdarbību), par kuru tiek apgalvots, ka ar to tiek pārkāpti A sadaļas noteikumi, kuru pārkāpums, kā tiek apgalvots, rada zaudējumus vai kaitē prasītājam vai tā uzņēmumam, kas veic uzņēmējdarbību uz vietas (9.11. panta 1. punkts).

62. 9.12. pantā ir noteikts, ka, ja vien iespējams, strīdu izšķir sarunu ceļā, panākot mierizlīgumu. 9.14. pantā ir paredzēts, ka strīda puses jebkurā laikā var vienoties izmantot mediāciju vai citas alternatīvas strīda izšķiršanas formas. Ja strīdu nevar izšķirt ar mierizlīgumu, tad prasītājs no vienas puses noteiktā termiņā var iesniegt otrai pusei lūgumu apspriesties (9.13. pants). Ja strīdu nevar izšķirt triju mēnešu laikā no lūguma apspriesties iesniegšanas brīža, tad prasītājs var iesniegt paziņojumu par nodomu izmantot šķīrējtiesas procedūru (9.15. pants). Ja šāds paziņojums ir nosūtīts Eiropas Savienībai, tad Eiropas Savienība noteiktā termiņā nosaka atbildētāju un nekavējoties informē prasītāju par savu lēmumu (9.15. panta 2. punkts). Ja tāds lēmums netiek pieņemts, 9.15. panta 3. punktā būtībā ir paredzēts, ka atbildētāju nosaka saskaņā ar paziņojumu par nodomu sākt šķīrējtiesas procedūru.

63. Ne agrāk kā tad, kad pagājuši trīs mēneši no dienas, kad iesniegts paziņojums par nodomu izmantot šķīrējtiesas procedūru, prasītājs, saskaņā ar 9.17. pantā paredzētajiem nosacījumiem un ievērojot citas ar jurisdikciju saistītās prasības (9.17. panta 5. punkts), var iesniegt prasību izmantot kādu no 9.16. panta 1. punktā uzskaitītajiem strīdu izšķiršanas mehānismiem. Šie mehānismi ietver šķīrējtiesu, kas darbojas Starptautiskā Ieguldījumu strīdu izšķiršanas centra pakļautībā, šķīrējtiesu, kas izveidota saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tirdzniecības tiesību komisijas šķīrējtiesas noteikumiem, vai jebkādu citādu šķīrējtiesas institūciju, vai citus šķīrējtiesas noteikumus, par ko vienojas strīda puses.

64. 9.18. līdz 9.21. pants attiecīgi attiecas uz šķīrējtiesas izveidi; piemērojamajiem tiesību aktiem un interpretācijas noteikumiem un prasībām, kurām acīmredzami nav juridiskā pamata, vai no likuma viedokļa nepamatotām prasībām.

65. Ja šķīrējtiesa pieņem galīgo nolēmumu, kurā konstatēts, ka pārkāpti devītās nodaļas noteikumi, tad šķīrējtiesas nolēmums atsevišķi vai kopā var attiekties tikai uz: a) finansiāliem zaudējumiem (ievērojot ierobežojumus, kas paredzēti 9.24. panta 2. punktā) un jebkuriem piemērojamajiem procentiem, un b) īpašuma restitūciju, ar nosacījumu, ka restitūcijas vietā atbildētājs var samaksāt kompensāciju par finansiāliem zaudējumiem un piemērojamos procentus (9.24. panta 1. punkts). Šķīrējtiesa nepieņem nolēmumu par kompensācijām kā sodu (9.24. panta 2. punkts). 9.25. un 9.26. pants attiecīgi attiecas uz atlīdzinājumu vai citādu kompensāciju un izmaksām.

66. 9.27. pants attiecas uz nolēmuma saistošajām sekām un tā izpildi.

425 — Dažās valodu versijās šī var būt 51. zemsvītras piezīme.

67. Saskaņā ar 9.28. panta 1. punktu neviena puse nesniedz diplomātisku aizsardzību un neiesniedz starptautisku prasību par strīdu, par kuru kāds no tās ieguldītājiem un otra puse ir piekrituši iesniegt vai ir iesnieguši prasību šķīrējtiesā saskaņā ar B sadaļu, ja vien šāda otra puse ievēro šādā strīdā pieņemtu nolēmumu un panāk atbilstību tam. 9.28. panta 1. punkta izpratnē diplomātiskā aizsardzība neietver neformālu diplomātisku informācijas apmaiņu, kuras vienīgais mērķis ir atvieglot strīda izšķiršanu. Tomēr 9.28. panta 1. punkts neliedz pusei iespēju izmantot strīdu izšķiršanas procedūras, uz kurām attiecas 15. sadaļa, attiecībā uz vispārēji piemērojamu pasākumu, pat ja ar šo pasākumu, iespējams, ir pārkāpts *EUSFTA* nolīgums attiecībā uz konkrētiem ieguldījumiem, par kuriem iesniegta prasība šķīrējtiesā.

68. Devītās nodaļas pielikumi attiecas uz ekspropriāciju (9.-A līdz 9.-C pielikums); ES dalībvalstu un Singapūras esošo nolīgumu sarakstu (9.-D pielikums); mediācijas mehānismu investora un valsts strīdiem (9.-E pielikums); šķīrējtiesas un mediatoru rīcības kodeksu (9.-F pielikums) un noteikumiem par publisku piekļuvi dokumentiem, uzklausīšanu un trešo personu iespējām iesniegt izklāstus (9.-G pielikums).

69. *Desmitajā nodaļā "Publiskais iepirkums"* un tās deviņos pielikumos ir paredzēts regulējums pušu publiskajiem iepirkumiem. Desmitajā nodaļā "aptvertais iepirkums" ir iepirkums: i) valstiskām vajadzībām attiecībā uz precēm, pakalpojumiem vai jebkādu to apvienojumu jebkādā līgumsaistību veidā, kura aplēstā vērtība ir ne mazāka kā attiecīgais slieksnis, kurš precizēts 10.-A līdz 10.-G pielikumā; ii) kuru veic publiskā iepirkuma veicējs, kurš iii) nav citādi izslēgts (10.2. panta 2. punkts). 10.2. panta 3. punktā ir paredzētas situācijas, uz kurām neattiecas desmitā nodaļa (ja vien 10.-A līdz 10.-G pielikumā nav paredzēts citādi).

70. 10.3. pantā ir paredzēti drošības un vispārīgie izņēmumi.

71. 10.4. pantā ir noteikti vispārīgie principi, kas ir piemērojami iepirkumam. Konkrētāk, 10.4. panta 1. un 2. punktā ir paredzēti valsts režīma un citi nediskriminācijas pienākumi. Saskaņā ar 10.4. panta 7. punktu šie noteikumi neattiecas uz pasākumiem, kas nav specifiski vienīgi iepirkumam.

72. 10.5. pantā ir paredzēti noteikumi par to informāciju par iepirkuma sistēmu, kas katrai pusei ir jāpublicē.

73. Par katru aptverto iepirkumu iepirkuma veicējs publisko paziņojumu par paredzēto iepirkumu (10.6. panta 1. punkts), kurā ir jābūt iekļautai 10.6. panta 2. punktā norādītajai informācijai. Turklāt attiecībā uz katru paredzēto iepirkumu ir jāpublicē kopsavilkuma paziņojums (10.6. panta 3. punkts). 10.7. pantā ir paredzētas saistības attiecībā uz to nosacījumu veidiem, kurus iepirkuma veicējs var (vai nevar) paredzēt dalībai iepirkuma procedūrā; to, kā ir jāvērtē, vai piegādātājs atbilst šiem nosacījumiem, un pamati, ar kādiem puse var izslēgt piegādātāju. 10.8. pants attiecas uz piegādātāju kvalificēšanu. 10.9. pantā ir paredzētas prasības attiecībā uz tehniskajām specifikācijām un konkursa dokumentāciju. 10.10. pants attiecas uz vajadzību nodrošināt piegādātājiem pietiekamu laiku dalības lūgumu un piedāvājumu sagatavošanai un iesniegšanai. 10.11. pants ir piemērojams sarunu rīkošanai. 10.12. pantā ir paredzēti nosacījumi, kuros iepirkuma veicējs var izmantot ierobežotu konkursu un izvēlēties nepiemērot dažas no desmitajā nodaļā paredzētajām garantijām. 10.14. pantā ir ietverti noteikumi piedāvājumu izskatīšanai un līgumu piešķiršanai. 10.15. pantā ir paredzēti pienākumi saistībā ar to informāciju, kas iepirkuma veicējam ir jādara zināma piegādātājiem, kuri piedalās konkursā, vai jāpublicē.

74. Atbilstoši 10.16. panta 1. punktam pēc kādas puses lūguma otra puse nekavējoties sniedz visu informāciju, kas ir vajadzīga, lai noteiktu, vai iepirkums veikts taisnīgi, objektīvi un saskaņā ar piecpadsmito nodaļu. Noteiktos apstākļos informācija nav izpaužama (10.[1]6. panta 2. punkts).

75. 10.17. pantā ir paredzētas prasības attiecībā uz administratīvās izskatīšanas vai izskatīšanas tiesā veidiem, kas katrai pusei ir jānodrošina, šīs izskatīšanas norises nosacījumi un piemērojamā procedūra.

76. Desmitās nodaļas pielikumi attiecas uz: centrālajiem subjektiem, kuri veic iepirkumu saskaņā ar *EUSFTA* noteikumiem (10.-A pielikums); subjektiem zem centrālā līmeņa, kuri veic iepirkumu saskaņā ar *EUSFTA* noteikumiem (10.-B pielikums); komunālo pakalpojumu sniedzējiem un citiem subjektiem, kas veic iepirkumu saskaņā ar *EUSFTA* noteikumiem (10.-C pielikums); aptvertajām precēm (10.-D pielikums); aptvertajiem pakalpojumiem (10.-E pielikums); aptvertajiem būvniecības pakalpojumiem un būvniecības koncesijām (10.-F pielikums); vispārējām piezīmēm un atkāpēm no 10.4. panta noteikumiem (vispārīgie principi) (10.-G pielikums); publiskošanas līdzekļiem (10.-H pielikums) un publiskā un privātā sektora partnerību (10.-I pielikums).

77. *Vienpadsmitās nodaļas "Intelektuālais īpašums"* mērķi ir atvieglināt inovatīvu un radošās darbības produktu un pakalpojumu ražošanu un komercializāciju pušu starpā un palielināt ieguvumus no tirdzniecības un ieguldījumiem, nodrošinot intelektuālā īpašuma tiesību efektīvu aizsardzību un paredzot pasākumus šādu tiesību efektīvai izpildei (11.1. panta 1. punkts). Mērķi un principi, kas izklāstīti *TRIPS* nolīguma I daļā (it īpaši, 7. un 8. pantā), *mutatis mutandis* attiecas uz vienpadsmito nodaļu (11.1. panta 2. punkts).

78. A sadaļā ir aplūkota vienpadsmitās nodaļas piemērošanas joma, attiecīgās definīcijas un intelektuālā īpašuma tiesību izsmelšana. 11.2. panta 1. punktā ir paredzēts, ka vienpadsmitās nodaļas noteikumi papildina pušu savstarpējās tiesības un pienākumus, kas izriet no *TRIPS* nolīguma un citiem starptautiskiem līgumiem intelektuālā īpašuma jomā, kuros tās abas ir puses. Vienpadsmitajā nodaļā "intelektuālā īpašuma tiesības" ietver visas intelektuālā īpašuma kategorijas, uz kurām attiecas *TRIPS* nolīguma II daļas 1. līdz 7. sadaļa, proti: autortiesības un blakustiesības; patenti; preču zīmes; dizainparaugi; integrālshēmu konfigurācijas shēmas (topogrāfija); ģeogrāfiskās izcelsmes norādes un neizpaustas informācijas aizsardzība (attiecīgi 11.2. panta 2. punkta a) apakšpunkta i)–vii) daļa), kā arī augu šķirņu aizsardzības tiesības (11.2. panta 2. punkta b) apakšpunkts). Atbilstoši 11.3. pantam katra puse var brīvi noteikt savu režīmu attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību izsmelšanu, ievērojot attiecīgos *TRIPS* nolīguma noteikumus.

79. Katrā B sadaļas apakšsadaļā ir aplūkota konkrēta intelektuālā īpašuma tiesība (vai intelektuālā īpašuma tiesību kopums).

80. A apakšsadaļas nosaukums ir "Autortiesības un blakustiesības". Saskaņā ar 11.4. pantu ("Piešķirtā aizsardzība") puses ievēro tiesības un pienākumus, kas noteikti citos starptautiskos līgumos, proti: Bernes Konvencijā par literatūras un mākslas darbu aizsardzību; *WIPO* [Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas] līgumā par autortiesībām; *WIPO* līgumā par izpildījumu un fonogrammām un *TRIPS* nolīgumā. 11.5. pantā ir definēti aptverto autortiesību un blakustiesību aizsardzības termiņi.

81. A apakšsadaļā tostarp ir ietvertas fonogrammu producentu tiesības uz vienreizēju taisnīgu atlīdzību (11.6. pants), praksi un rīcībpolitiku saistībā ar mākslinieku tālākpārdošanas tiesībām (11.7. pants), pienācīgas tiesiskās aizsardzības un efektīvo tiesiskās aizsardzības instrumentu nodrošināšanu pret tādu tehnoloģisko pasākumu apiešanu, kurus tiesību turētāji izmanto saistībā ar savu tiesību īstenošanu un kuri ierobežo tādas darbības ar to darbiem, izpildījumiem un fonogrammām, ko nav atļāvuši tiesību turētāji, vai ja tās neatļauj iekšējie tiesību akti (11.9. pants), un elektroniskas tiesību pārvaldības informācijas aizsardzību (11.10. pants).

82. B apakšsadaļas nosaukums ir "Preču zīmes". Saskaņā ar 11.12. pantu katra puse samērīgiem līdzekļiem cenšas panākt atbilstību Preču zīmju līgumam (pieņemts Ženēvā 1994. gada 27. oktobrī) un Singapūras Līgumam par preču zīmēm (pieņemts Singapūrā 2006. gada 27. martā). Katrai pusei ir jānodrošina preču zīmju reģistrācijas sistēma, kurā atteikumu reģistrēt preču zīmi attiecīgā preču zīmju administrācija rakstiski pamato. Pieteikuma iesniedzējam ir jābūt iespējai pārsūdzēt atteikumu tiesu iestādē; trešajām pusēm ir jābūt iespējai iebilst pret preču zīmju reģistrācijas pieteikumiem, un

katrai pusei ir jānodrošina preču zīmju pieteikumu un reģistrēto preču zīmju elektroniska datubāze, kas ir pieejama atklātībai (11.13. pants). Pusēm ir jāaizsargā plaši pazīstamas preču zīmes saskaņā ar *TRIPS* nolīgumu (11.14. pants). 11.15. pantā ir paredzēti izņēmumi no ar preču zīmi piešķirtajām tiesībām.

83. C apakšsadaļa ("Ģeogrāfiskās izcelsmes norādes") attiecas uz ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu atzīšanu un aizsardzību attiecībā uz pušu teritorijas izcelsmes vīniem, stiprajiem alkoholiskajiem dzērieniem, lauksaimniecības produktiem un pārtiku (11.16. panta 1. punkts). Stājoties spēkā *EUSFTA* nolīgumam, katra puse izveido sistēmas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu reģistrēšanai un aizsardzībai tās teritorijā attiecībā uz preču kategorijām, ko tā uzskata par lietderīgu (11.17. pants). Citi noteikumi attiecas uz tādiem jautājumiem kā ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu aizsardzības darbības joma (11.19. pants) vai personām, kuras drīkst izmantot aizsargātu ģeogrāfiskās izcelsmes norādi (11.20. pants).

84. D apakšsadaļas nosaukums ir "Dizainparaugi". Pusēm ir jānodrošina patstāvīgi radītu jaunu vai oriģinālu dizainparaugu aizsardzība. Šī aizsardzība ir jānodrošina ar reģistrāciju un ekskluzīvo tiesību piešķiršanu turētājam (11.24. panta 1. punkts). 11.25. pantā ir paredzēts tiesību kopums, kas tiek piešķirts aizsargāta dizainparauga īpašniekam ar reģistrāciju. Pieejamās aizsardzības termiņam ir jābūt vismaz desmit gadiem no pieteikuma iesniegšanas dienas (11.26. pants). 11.27. pantā ir paredzēti ierobežoti izņēmumi no dizainparaugu aizsardzības. 11.28. pants attiecas uz aizsargātu dizainparaugu saistību ar autortiesībām.

85. E apakšsadaļas nosaukums ir "Patenti". 11.29. pantā puses atgādina pienākumus, kas izriet no Līguma par sadarbību patentu jomā, un attiecīgos gadījumos puses samērīgiem līdzekļiem cenšas panākt atbilstību Līguma par patentu tiesībām no 1. līdz 16. pantam tādā veidā, kas ir saderīgs ar to iekšējiem tiesību aktiem un procedūrām. Puses arī ievēro PTO Vispārējās padomes 2003. gada 30. augusta Lēmumu, kas attiecas uz to, kā īstenot 6. punktu Dohas Deklarācijā par *TRIPS* nolīgumu un sabiedrības veselību, kā arī PTO Vispārējās padomes 2005. gada 6. decembra Lēmumu par *TRIPS* nolīguma grozīšanu. 11.31. pantā ir paredzēti apstākļi, kādos pusēm ir jāparedz iespēja pagarināt ar patentu aizsardzību piešķirto tiesību termiņu.

86. F apakšsadaļa "Testu datu aizsardzība" attiecas uz to testu datu aizsardzību, kuri iesniegti, lai saņemtu administratīvu tirdzniecības atļauju attiecīgi farmaceitiska produkta laišanai tirgū vai lauksaimniecības ķīmisko produktu laišanai tirgū (11.33. un 11.34. pants).

87. G apakšsadaļas "Augu šķirnes" vienīgajā noteikumā ir paredzēts, ka puses atkārtoti apstiprina savus pienākumus, kas izriet no Starptautiskās konvencijas par jaunu augu šķirņu aizsardzību, ieskaitot spēju īstenot konvencijas 15. panta 2. punktā minēto izvēles izņēmumu selekcionāra tiesībās (11.35. pants).

88. C sadaļas nosaukums ir "Intelektuālā īpašuma tiesību civiltiesiskā piemērošana". 11.36. pantā puses atkārtoti apstiprina savas saistības, kuras izriet no *TRIPS* nolīguma 41.–50. panta. Tās vienojas savos iekšējos tiesību aktos paredzēt pasākumus, procedūras un tiesiskās aizsardzības instrumentus pret darbībām, ar ko tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības, uz kurām attiecas vienpadsmitā nodaļa un kuras atbilst minētajām saistībām (11.36. panta 1. punkts). Šiem pasākumiem, procedūrām un tiesiskās aizsardzības instrumentiem ir jāatbilst 11.36. panta 2. punktā norādītajām prasībām. 11.36. panta 3. punktā ir paredzēts, ka neviens no vienpadsmitās nodaļas noteikumiem neietekmē nevienas puses spēju izpildīt iekšējos tiesību aktus kopumā un nerada nevienai pusei pienākumu grozīt spēkā esošos tiesību aktus, kas attiecas uz intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu. Turklāt neviens no šīs nodaļas noteikumiem nerada nevienai pusei pienākumu ieviest atšķirīgu juridisku sistēmu intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanai vai attiecībā uz resursu sadalījumu starp intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu un vispārējo tiesību piemērošanu.

89. Tālāk C sadaļā it īpaši ir paredzēts pienākums veikt attiecīgos pasākumus, lai publicētu vai darītu sabiedrībai pieejamu informāciju par tiesas galīgajiem nolēmumiem civillietās par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu (11.37. pants); pienākums paredzēt pieejamību tiem civiltiesiskajiem pasākumiem, procedūrām un tiesiskās aizsardzības instrumentiem, kas minēti C sadaļā, attiecībā uz visām intelektuālā īpašuma kategorijām, uz kurām attiecas *TRIPS* nolīguma II daļas 1.–6. sadaļa (11.38. pants); pierādījumu saglabāšanas pasākumi (11.39. pants); izpildraksti (11.42. pants); alternatīvi pasākumi (11.43. pants) un zaudējumu atlīdzība (11.44. pants).

90. D sadaļas nosaukums ir "Robežpasākumi". 11.49. pantā ir paredzēta šo pasākumu darbības joma, it īpaši saistībā ar procedūrām attiecībā uz precēm, kas ir muitas kontrolē. 11.50. pantā ir noteikts, ka muitas dienestiem ir jāizmanto vairāki paņēmieni, kā identificējami sūtījumi, kuros ir preces ar viltotu preču zīmi, pirātiskas autortiesību preces, pirātiskas dizaina preces un preces ar viltotu ģeogrāfiskās izcelsmes norādi. 11.51. pantā ir identificētas jomas, kurās puses ir vienojušās sadarboties.

91. E sadaļas "Sadarbība" vienīgajā noteikumā ir minēts, ka puses ir vienojušās sadarboties, lai atbalstītu to saistību un pienākumu izpildi, ko tās uzņēmušās saskaņā ar vienpadsmito nodaļu, un ir noteikts, kādas darbības ir iekļautas sadarbības jomās (11.52. pants).

92. *Divpadsmitajā nodaļā "Konkurence un saistīti jautājumi"* ir aplūkoti monopoli un apvienošanās, publiskā sektora uzņēmumi, uzņēmumi ar īpašām vai ekskluzīvām tiesībām un valsts monopoli.

93. A sadaļā ir aplūkota "Cīņa pret monopoliem un apvienošanās". 12.1. panta 1. punktā puses atzīst, ka to tirdzniecības attiecībās liela nozīme ir brīvai un netraucētai konkurencei, un apliecina, ka pret konkurenci vērsta darījumdarbības veikšana un darījumi var izkropļot pušu tirgu pareizu darbību un mazina ieguvumus, ko sniedz tirdzniecības liberalizācija. 12.1. panta 2. punktā ir paredzēts, ka, lai veicinātu brīvu un netraucētu konkurenci visās savas ekonomikas nozarēs, katra puse saglabā visaptverošus tiesību aktus, kuros efektīvi risināti trīs jautājumi, kuri skar tirdzniecību starp tām, proti: a) horizontālas un vertikālas vienošanās; b) dominējošā stāvokļa izmantošana un c) uzņēmumu koncentrācija, kuras rezultātā tiek būtiski mazināta konkurence vai kura ievērojami kavē efektīvu konkurenci.

94. B sadaļā ir aplūkoti "Publiskā sektora uzņēmumi, uzņēmumi ar īpašām vai ekskluzīvām tiesībām un valsts monopoli". 12.3. panta 1. punktā ir paredzēts, ka nevienā no divpadsmitās nodaļas noteikumiem puse netiek atturēta saskaņā ar saviem attiecīgajiem tiesību aktiem izveidot vai saglabāt publiskā sektora uzņēmumus vai piešķirt uzņēmumiem īpašas vai ekskluzīvas tiesības. Tālāk 12.3. pantā ir noteikti pienākumi saistībā ar šādiem uzņēmumiem piemērojamajiem noteikumiem. 12.4. pantā ir paredzēts, ka puses var turpināt noteikt vai saglabāt valsts monopolus. Tomēr tām ir jāveic pielāgojumi attiecībā uz komerciāliem valsts monopoliem, lai nodrošinātu, ka šādi monopoli nedarbojas diskriminējoši, iepērkot un pārdodot preces un pakalpojumus.

95. C sadaļā ir aplūkotas "Subsīdijas". 12.5. panta 1. un 2. punktā ir definēta subsīdija *EUSFTA* nolīguma izpratnē un ir noteikts, kādiem subsīdiju veidiem ir piemērojama divpadsmitā nodaļa. 12.5. panta 3. punktā ir paredzēts, ka dažādām zivsaimniecības un lauksaimniecības subsīdijām nav piemērojams 12.7. pants (Aizliegtas subsīdijas), 12.8. pants (Citas subsīdijas) un 12.10. pants (Pārskatīšanas klauzula), kā arī 12.-A pielikums. C sadaļas noteikumi neskar puses tiesības un pienākumus, kas izriet no PTO līguma (12.6. pants). 12.7. pantā ir paredzēts, kādas subsīdijas, kas saistītas ar preču un pakalpojumu tirdzniecību, ir aizliegtas, kā arī ir noteikti izņēmumi. 12.8. panta 2. punkts attiecas uz informācijas apmaiņu saistībā ar šādām subsīdijām. 12.9. pantā ir paredzēti pārredzamības pienākumi. 12.10. panta 1. punktā ir noteikts, ka puses pastāvīgi pārskata jautājumus, kuri minēti C sadaļā.

96. D sadaļā "Vispārīgi jautājumi" ir paredzēti pienākumi saistībā ar sadarbību un koordināciju tiesību aktu izpildē (12.11. pants), konfidencialitāti (12.12. pants) un apspriešanos (12.13. pants). Ar 12.14. pantu visi jautājumi, kas radušies saistībā ar divpadsmito nodaļu, izņemot 12.7. pantu, ir izslēgti no piecpadsmitās nodaļas ("Strīdu izšķiršana") un sešpadsmitās nodaļas ("Mediācijas mehānisms") piemērošanas jomas.

97. 12.-A pielikumā ir paredzēti citām subsīdijām piemērojamie principi.

98. *Trīspadsmitās nodaļas* nosaukums ir "*Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība*".

99. A sadaļā ir ietverti "Ievada noteikumi". 13.1. pantā ir minēti vairāki starptautiskie instrumenti un ir atkārtoti apstiprināta pušu apņemšanās attīstīt un veicināt starptautisko tirdzniecību un divpusējās tirdzniecības un ekonomikas attiecības tā, lai veicinātu ilgtspējīgu attīstību (13.1. panta 1. punkts). Puses atzīst, ka ekonomikas attīstība, sociālā attīstība un vides aizsardzība ir savstarpēji saistītas un cita citu papildinošas ilgtspējīgas attīstības sastāvdaļas, un uzsver, ka ieguvumi no sadarbības ar tirdzniecību saistītos sociālos un vides jautājumos ir daļa no globālās pieejas tirdzniecībai un ilgtspējīgai attīstībai (13.1. panta 2. punkts). Puses arī atzīst, ka nav pieņemami veicināt tirdzniecību vai ieguldījumus, vājinot vai mazinot aizsardzību, kas nodrošināta ar iekšējiem darba un vides tiesību aktiem, bet uzsver, ka vides un nodarbinātības standarti nebūtu izmantojami protekcionistiskai tirdzniecībai (13.1. panta 3. punkts). Turklāt puses norāda, ka to mērķis ir stiprināt tirdzniecības attiecības un sadarbību tā, lai 13.1. panta 1. un 2. punkta kontekstā veicinātu ilgtspējīgu attīstību, un norāda, ka to nolūks nav harmonizēt to darba vai vides standartus (13.1. panta 4. punkts).

100. Katrai pusei ir tiesības noteikt savus vides un darba aizsardzības līmeņus un pieņemt vai grozīt tos saskaņā ar saviem attiecīgajiem tiesību aktiem un rīcībpolitiku un saderīgi ar principiem, kas iestrādāti starptautiski atzītos standartos vai nolīgumos, kuros tā ir puse un kuri minēti 13.3. un 13.6. pantā (13.2. panta 1. punkts). Pusēm jāturpina uzlabot to tiesību aktus un rīcībpolitikas jomas un jācenšas nodrošināt un veicināt augstu vides un darba aizsardzības līmeni (13.2. panta 2. punkts).

101. B sadaļā ir aplūkota "Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība – Vides [Nodarbinātības] aspekti". Puses atzīst starptautiskās sadarbības un nolīgumu nozīmi nodarbinātības un darbaspēka jomā, starptautiskajai kopienai risinot ekonomikas, nodarbinātības un sociālās problēmas un izmantojot globalizācijas sniegtās iespējas, un apņemas pēc vajadzības apspriesties un sadarboties, risinot ar tirdzniecību saistītus darbaspēka un nodarbinātības jautājumus, kas ietilpst savstarpēju interešu jomā (13.3. panta 1. punkts). Tās arī atkārtoti apstiprina savas saistības atzīt, ka pilnīga un produktīva nodarbinātība un pienācīgas kvalitātes nodarbinātība visiem ir viens no ilgtspējīgas attīstības pamatelementiem visās valstīs un prioritārs starptautiskās sadarbības mērķis, un apņemas veicināt starptautiskās tirdzniecības attīstību tādā veidā, kas sekmē pilnīgu un produktīvu nodarbinātību un pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visiem (13.3. panta 2. punkts). Atbilstīgi pienākumiem, kurus puses uzņēmušās *ILO* [Starptautiskajā darba organizācijā], un atbilstoši *ILO* deklarācijai par pamatprincipiem un tiesībām darbā un tās atjauninātajai redakcijai puses apņemas ievērot, veicināt un efektīvi īstenot principus, kuri saistīti ar pamattiesībām darbā, proti: a) biedrošanās brīvību un koplīguma slēgšanas tiesību reālu atzīšanu; b) visu piespiedu un obligātā darba formu izskaušanu; c) bērnu darba reālu likvidēšanu un d) diskriminācijas izskaušanu attiecībā uz nodarbinātību un profesiju. Puses arī atkārtoti apstiprina saistības efektīvi īstenot *ILO* konvencijas, ko Singapūra un Savienības dalībvalstis ir ratificējušas (13.3. pants). Puses pastāvīgi un neatlaidīgi centīsies ratificēt un efektīvi īstenot *ILO* pamatkonvencijas; ņemot vērā iekšējos apstākļus, apsvērs arī citu *ILO* konvenciju ratifikāciju un īstenošanu un apmainīsies ar attiecīgo informāciju (13.3. panta 4. punkts). 13.3. panta 5. punktā ir noteikts, ka puses atzīst, ka nevar atsaukties uz nodarbinātības pamatprincipu un tiesību pārkāpumiem vai tos citādi izmantot par likumīgu salīdzinošu priekšrocību.

102. 13.4. pantā puses atzīst, ka *EUSFTA* nolīguma mērķu sasniegšanai svarīga ir sadarbība tajos nodarbinātības rīcībpolitikas aspektos, kas saistīti ar tirdzniecību. Šis noteikums ietver arī (neizsmeļošu) sarakstu ar jomām, kurās puses var sākt sadarbības pasākumus, no kuriem tiek gūts abpusējs labums.

103. 13.5. pantā ir paredzēts, ka katra puse, sagatavojot un īstenojot pasākumus, kuru mērķis ir veselības un drošības aizsardzība darbā un kuri var ietekmēt ieguldījumus vai tirdzniecību pušu starpā, tiek ņemta vērā attiecīgā zinātniskā un tehniskā informācija un saistītie starptautiskie standarti, vadlīnijas vai ieteikumi, ieskaitot piesardzības principu.

104. C sadaļā ir aplūkota "Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība – Vides aspekti". Puses atzīst starptautiskas vides pārvaldības un nolīgumu vērtību; uzsver nepieciešamību pastiprināt savstarpēju atbalstu starp tirdzniecības un vides rīcībpolitiku, noteikumiem un pasākumiem, un tās pēc vajadzības apspriedīsies un sadarbosies attiecībā uz sarunām par vides jautājumiem, kas saistīti ar tirdzniecību un ietilpst savstarpēju interešu jomā (13.6. panta 1. punkts). Turklāt puses vienojas savos attiecīgajos tiesību aktos vai citos pasākumos un praksē savā teritorijā efektīvi īstenot daudzpusējos vides nolīgumus, kuros tās ir puses (13.6. panta 2. punkts). Puses atkārtoti apstiprina savas saistības sasniegt ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām (turpmāk tekstā – "*UNFCCC*") un tās Kioto Protokola galamērķus, un apņemas sadarboties, lai stiprinātu daudzpusēju, uz noteikumiem balstītu *UNFCCC* režīmu, kura pamatā ir *UNFCCC* pieņemti lēmumi, un atbalstītu centienus pēc 2020. gada *UNFCCC* satvarā izstrādāt starptautisku klimata pārmaiņu nolīgumu, kas būtu piemērojams visām pusēm (13.6. panta 3. punkts). Nevienā no *EUSFTA* nolīguma noteikumiem nevienai pusei nav liegts pieņemt vai saglabāt pasākumus, lai īstenotu daudzpusējos vides nolīgumus, kuru puses tās ir, ja šādi pasākumi netiek piemēroti tā, ka tie izraisa patvaļīgu vai nepamatotu diskrimināciju pušu starpā vai slēptus tirdzniecības ierobežojumus (13.6. panta 4. punkts).

105. 13.7. pants attiecas uz kokmateriālu un koksnes izstrādājumu tirdzniecību. Puses atzīst mežu globālas saglabāšanas un ilgtspējīgas apsaimniekošanas svarīgumu. Tās apņemas: a) apmainīties ar informāciju par pieejām, kā veicināt kokmateriālu un koksnes izstrādājumu tirdzniecību un patēriņu no likumīgi un ilgtspējīgi apsaimniekotiem mežiem un veicināt informāciju par šādām pieejām; b) veicināt globālu meža tiesību aktu izpildi un pārvaldību un risināt ar nelikumīgi iegūtiem kokmateriāliem un koksnes izstrādājumiem saistītās problēmas; c) sadarboties, lai veicinātu to pasākumu vai rīcībpolitikas efektivitāti, kuru mērķis ir risināt ar nelikumīgi iegūtiem kokmateriāliem un koksnes izstrādājumiem saistītās problēmas, un d) veicināt efektīvu Konvencijas par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām (*CITES*) izmantošanu attiecībā uz apdraudētajām koku sugām.

106. 13.8. pantā ir aplūkota zivju produktu tirdzniecība. Puses atzīst, ka ir svarīgi nodrošināt zivju krājumu ilgtspējīgu saglabāšanu un apsaimniekošanu, un apņemas: a) panākt atbilstību ilgtermiņa saglabāšanas pasākumiem un zivju krājumu ilgtspējīgai izmantošanai, kas definēti attiecīgo pušu ratificētajos starptautiskajos instrumentos, un atbalstīt ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas (turpmāk "*FAO*") un ar šiem jautājumiem saistīto attiecīgo ANO instrumentu principus; b) ieviest un īstenot efektīvus pasākumus cīņai pret nelegālu, nereģistrētu un neregulētu zveju (turpmāk tekstā – "NNN"), gādāt, lai NNN produkti nenonāktu tirdzniecības plūsmās, un apmainīties ar informāciju par NNN darbībām; c) pieņemt efektīvus pārraudzības un kontroles pasākumus, lai nodrošinātu atbilstību saglabāšanas pasākumiem, un d) atbalstīt *FAO* Nolīguma par zvejas kuģu atbilstības veicināšanu starptautiskajiem saglabāšanas un pārvaldības pasākumiem atklātā jūrā principus un ievērot attiecīgos noteikumus *FAO* Nolīgumā par ostas valsts pasākumiem NNN zvejas novēršanai, aizkavēšanai un likvidēšanai.

107. 13.9. pants ir formulēts gandrīz identiski 13.5. pantam, izņemot to, ka tas attiecas uz un ir piemērojams nevis veselībai un drošībai darbā, bet "pasākumiem, kuru mērķis ir vides aizsardzība".

108. 13.10. pantā puses atzīst, ka *EUSFTA* nolīguma mērķu sasniegšanai svarīga ir sadarbība tajos vides rīcībpolitikas aspektos, kas ir saistīti ar tirdzniecību. Šis noteikums ietver (neizsmeļošu) sarakstu ar jomām, kurās puses var sākt sadarbības pasākumus, no kuriem tiek gūts abpusējs labums.

109. D sadaļā ir iekļauti "Vispārīgi noteikumi". 13.11. pantā ir atgādināta pušu apņemšanās pielikt pastāvīgus pūliņus atvieglot un veicināt tirdzniecību un ieguldījumus vides precēs un pakalpojumos (13.11. panta 1. punkts); pienākums pievērst īpašu uzmanību tādu šķēršļu likvidēšanas veicināšanai, kuri skar tirdzniecību ar klimatam nekaitīgām precēm un pakalpojumiem vai ieguldījumus tajos (13.11. panta 2. punkts); nepieciešamība iespējami mazināt siltumnīcefekta gāzu emisiju un ierobežot tirdzniecības izkropļojumus (13.11. panta 3. punkts) un veicināt korporatīvo sociālo atbildību (13.11. panta 4. punkts).

110. Saskaņā ar 13.12. pantu puse nedrīkst atsaukt savus vides un darba tiesību aktus vai citādi atkāpties no tiem, vai piedāvāt tos atsaukt vai citādi atkāpties no tiem tādā veidā, ka tiek ietekmēta tirdzniecība vai ieguldījumi pušu starpā (13.12. panta 1. punkts), vai neīstenot savus vides un darba tiesību aktus, veicot vai neveicot ilglaicīgas vai regulāras darbības tādā veidā, ka tiek ietekmēta tirdzniecība vai ieguldījumi pušu starpā (13.12. panta 2. punkts).

111. 13.13. pantā ir noteikts pārskatāmības pienākums saistībā ar visiem vispārēji piemērojamiem pasākumiem, kuru mērķis ir aizsargāt vidi vai darba apstākļus un kuri var ietekmēt tirdzniecību un ieguldījumus pušu starpā. 13.14. un 13.15. pantā ir aplūkota *EUSFTA* īstenošanas ietekmes uz ilgtspējīgu attīstību pārskatīšana un institucionālā struktūra trīspadsmitās nodaļas ievērošanas uzraudzībai.

112. Ja rodas domstarpības par jautājumiem, kas saistīti ar trīspadsmito nodaļu, pusēm jāizmanto tikai tās procedūras, kas paredzētas 13.16. pantā ("Apspriešanās publiskās pārvaldes līmenī)" un 13.17. pantā ("Ekspertu grupa"). Uz trīspadsmito nodaļu neattiecas piecpadsmitā nodaļa ("Strīdu izšķiršana") un sešpadsmitā nodaļa ("Mediācijas mehānisms") (13.16. panta 1. punkts). 13.16. panta 2.–6. punktā ir paredzētas procedūras un mērķi apspriežu organizēšanai publiskās pārvaldes līmenī. 13.17. pantā tostarp ir noteikti mehānismi un procedūras ekspertu grupas izveidošanai par visiem jautājumiem, ko 13.16. panta 4. punktā minētā darba grupa nav pienācīgi atrisinājusi.

113. *Četrpadsmitās nodaļas "Pārredzamība"* mērķis ir izveidot normatīvo vidi, kas ir pārredzama un paredzama ekonomikas dalībniekiem (14.2. panta 1. punkts), atkārtoti apstiprināt saistības, kas izriet no PTO līguma, un noteikt skaidrāku un labāku režīmu attiecībā uz pārredzamību, apspriešanos un vispārēji piemērojamu pasākumu labāku administrēšanu (14.2. panta 2. punkts). "Vispārēji piemērojams pasākums" ir normatīvie akti, tiesas nolēmumi, procedūras un administratīvi nolēmumi, kas var ietekmēt kādu jautājumu, uz kuru attiecas *EUSFTA*. Tas neietver nolēmumu, kas tiek piemērots konkrētai personai (14.1. panta a) punkts).

114. 14.3. pantā ir paredzēti tādi publiskošanas pienākumi katrai pusei, kas attiecas gan uz vispārēji piemērojamiem pasākumiem (14.3. panta 1. punkts), gan uz visiem priekšlikumiem pieņemt vai grozīt vispārēji piemērojamus pasākumus (14.3. panta 2. punkts). 14.4. panta 1. punktā ir noteikts, ka, lai veicinātu *EUSFTA* efektīvu īstenošanu un pušu saziņu par jebkuru jautājumu, uz kuru attiecas šis nolīgums, katra puse norīko kontaktpunktu. Sīkāka informācija saistībā ar šo kontaktpunktu, tā darbību un izmeklēšanām ir paredzēta 14.4. panta 2.–8. punktā.

115. 14.5. pantā ir noteikti pienākumi, kuri jāievēro, lai visi vispārēji piemērojamie pasākumi tiktu administrēti konsekventi, taisnīgi un pamatoti. Konkrētāk, katra puse: a) sākot procesu, cenšas otras puses ieinteresētajām personām, ko tieši skar process, saskaņā ar savām procedūrām laikus paziņot par to; b) nodrošina šādām ieinteresētajām personām pienācīgu iespēju iesniegt faktus un argumentus, kas pamato to nostāju, pirms galīgā administratīvā akta un c) nodrošina, lai tās procedūras tiktu balstītas uz tās tiesību aktiem un atbilstu tiem.

116. 14.6. panta 1. punktā ir paredzēts, ka katra puse izveido vai saglabā tiesu iestādes, ar tieslietām saistītas iestādes vai administratīvās tiesas vai procedūras ar nolūku nekavējoties pārskatīt un attiecīgos gadījumos koriģēt administratīvos aktus, kas saistīti ar jautājumiem, uz kuriem attiecas *EUSFTA* nolīgums. Šādām tiesām ir jābūt objektīvām un neatkarīgām no biroja vai iestādes, kurai uzticēta administratīvā izpilde, un tās nedrīkst būt būtiski ieinteresētas lietas iznākumā (14.6. panta 1. punkts). Katrai pusei ir arī jānodrošina, lai visās 14.6. panta 1. punktā minētajās tiesās vai procedūrās procesa pusēm tiktu nodrošinātas šādas tiesības: a) pienācīga iespēja atbalstīt vai aizstāvēt savu nostāju un b) tas, ka lēmums tiek balstīts uz pierādījumiem un izklāstiem vai, ja to prasa puses tiesību akti, uz dokumentiem, ko apkopojusi administratīvā iestāde (14.6. panta 2. punkts). 14.6. panta 3. punktā ir aplūkota minēto lēmumu īstenošana.

117. Puses ir vienojušās sadarboties, lai veicinātu regulējuma kvalitāti un efektivitāti (14.7. panta 1. punkts) un veicinātu labas administratīvās prakses principus (14.7. panta 2. punkts).

118. 14.8. pantā ir noteikts, ka, ja citās *EUSFTA* nodaļās ir īpaši un atšķirīgi noteikumi saistībā ar jautājumiem, kas ir iekļauti četrpadsmitajā nodaļā, šie noteikumi ir noteicoši.

119. *Piecpadsmitās nodaļas "Strīdu izšķiršana"* mērķis ir izvairīties no pušu domstarpībām par *EUSFTA* interpretāciju un piemērošanu vai atrisināt tās, un, ja iespējams, rast savstarpēji pieņemamu risinājumu (15.1. pants). Piecpadsmitā nodaļa ir piemērojama attiecībā uz visām domstarpībām par *EUSFTA* noteikumu interpretāciju un piemērošanu, ja vien nav skaidri paredzēts citādi (15.2. pants).

120. 15.3.–15.13. pantā paredzētajās procedūrās strīdu izšķiršanas mehānismā ir noteikti šādi soļi: apspriešanās labā ticībā ar mērķi panākt savstarpēji saskaņotu risinājumu (15.3. panta 1.–4. punkts); ja apspriešanās ir pabeigta un nav panākts savstarpēji saskaņots risinājums, – pieprasījums izveidot šķīrējtiesas kolēģiju saskaņā ar 15.4. pantu (15.3. panta 5. punkts); šķīrējtiesa (15.4.–15.8. pants); nolēmuma izpildes procedūra (15.9.–15.11. pants); tiesiskās aizsardzības instrumentu piemērošana nolēmuma neizpildes gadījumā (15.12. pants) un izpildes pasākumu pārskatīšana pēc pienākumu apturēšanas (15.13. pants).

121. 15.14.–15.19. pantā ir iekļauti vairāki noteikumi saistībā ar šķīrējtiesas procedūrām, kas ir papildināti ar 15.-A pielikumu. D sadaļas vispārīgajos noteikumos ir aplūkoti šķīrējtiesnešu saraksti (15.20. pants); piecpadsmitajā nodaļā minētā strīdu izšķiršanas mehānisma saistība ar PTO strīdu izšķiršanas mehānismu (15.21. pants); termiņi (15.22. pants) un piecpadsmitās nodaļas pārskatīšana un grozīšana (15.23. pants).

122. *Sešpadsmitās nodaļas "Mediācijas mehānisms"* mērķis ir veicināt savstarpēji saskaņota risinājuma atrašanu, izmantojot visaptverošu un paātrinātu mediācijas procedūru (16.1. pants). Ja vien nav paredzēts citādi, sešpadsmitā nodaļa attiecas uz ikvienu pasākumu, kas ietilpst *EUSFTA* darbības jomā un nelabvēlīgi ietekmē tirdzniecību vai ieguldījumus pušu starpā (16.2. pants).

123. Pirms mediācijas procedūras sākšanas puse jebkurā laikā var rakstiski pieprasīt informāciju par tādu pasākumu (16.2. pants). 16.3.–16.6. pantā paredzētajā procedūrā mediācijas mehānismam ir noteikti šādi soļi: pieprasījums sākt mediācijas procedūru (16.3. pants); mediatora atlase (16.4. pants); pati mediācija (16.5. pants) un savstarpēji saskaņota risinājuma īstenošana (16.6. pants). 16.7. pantā ir aplūkota saistība starp mediāciju un strīdu izšķiršanu. Pārējie noteikumi attiecas uz termiņiem (16.8. pants), izmaksām (16.9. pants) un pārskatīšanu (16.10. pants).

124. *Septiņpadsmitās nodaļas* nosaukums ir "*Institucionāli, vispārīgi un nobeiguma noteikumi*". 17.1. un 17.2. pantā ir izveidota institucionālā struktūra, kas ietver dažādas komitejas, kurās puses sanāk, lai uzraudzītu un atvieglotu *EUSFTA* īstenošanu un piemērošanu. 17.3. pantā ir paredzēts, ka, ja tiek grozīts kāds PTO līguma noteikums, ko puses iekļāvušas *EUSFTA*, puses savstarpēji apspriežas, lai, ja tas vajadzīgs, rastu savstarpēji pieņemamu risinājumu. 17.4. pantā ir aplūkota lēmumu pieņemšana dažādās komitejās. 17.5. pants attiecas uz *EUSFTA* grozījumiem.

125. 17.6. panta 1. punktā ir noteikts, ka *EUSFTA* attiecas uz nodokļu pasākumiem vienīgi tiktāl, ciktāl tas ir vajadzīgs, lai izpildītu *EUSFTA* noteikumus. Saskaņā ar 17.6. panta 2. punktu nevienā no *EUSFTA* noteikumiem nav skartas Singapūras vai Eiropas Savienības vai tās dalībvalsts tiesības un pienākumi, kas izriet no nodokļu nolīgumiem starp Singapūru un kādu Eiropas Savienības dalībvalsti. 17.6. panta 3. un 4. punktā ir paredzēts, ka nevienā no *EUSFTA* noteikumiem nav liegts pieņemt vai saglabāt noteiktus nodokļu pasākumu veidus un pasākumus, kuru mērķis ir novērst nodokļu apiešanu vai izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. 17.6. panta 5. punkts attiecas uz Singapūras tiesībām pieņemt vai saglabāt nodokļu pasākumus, kas nepieciešami sevišķi svarīgu Singapūras sabiedriskās politikas interešu dēļ, kuras rodas tās specifisko platības ierobežojumu dēļ.

126. Puses atļauj brīvi konvertējamā valūtā un saskaņā ar Starptautiskā Valūtas fonda Vienošanās līguma VIII panta noteikumiem pušu starpā veikt maksājumus un pārvedumus uz maksājumu bilances norēķinu kontu (17.7. panta 1. punkts). Šajā kontekstā puses savstarpēji apspriežas (17.7. pants).

127. Katra puse mudina savus valsts ieguldījumu fondus ievērot Vispārēji pieņemtos principus un praksi jeb Santjago principus (17.8. pants).

128. 17.9. pantā ir noteikti nosacījumi un procedūras, kas ļauj pusei, kurai ir vai var rasties nopietnas maksājumu bilances un ārējas finansiālās grūtības, pieņemt vai saglabāt ierobežojošus pasākumus attiecībā uz preču un pakalpojumu tirdzniecību un uzņēmējdarbības veikšanu, kā arī maksājumiem un pārvedumiem, kas saistīti ar ieguldījumiem.

129. 17.10. pantā ir paredzēta drošības izņēmuma klauzula, kas ļauj pusēm veikt darbības, lai aizsargātu to būtiskās drošības intereses.

130. Pārējos septiņpadsmitās nodaļas noteikumos ir aplūkota informācijas izpaušana un konfidenciālās informācijas aizsardzība (17.11. pants); *EUSFTA* stāšanās spēkā (17.12. pants); tā darbības ilgums un tā darbības izbeigšana (17.13. pants); pienākumu, kas izriet no *EUSFTA*, izpilde (17.14. pants); tiešas ietekmes neesamība (17.15. pants); pielikumi, papildinājumi, kopīgās deklarācijas, protokoli un vienošanās, kas ir neatņemama *EUSFTA* sastāvdaļa (17.16. pants); *EUSFTA* saistība ar Partnerības un sadarbības nolīgumu un PTO līgumu (17.17. pants); Eiropas Savienības paplašināšanās nākotnē (17.18. pants); *EUSFTA* piemērošanas teritorija (17.19. pants) un *EUSFTA* autentiskie teksti, proti, teksti angļu, bulgāru, čehu, dāņu, franču, grieķu, horvātu, igauņu, itāļu, latviešu, lietuviešu, maltiešu, holandiešu, poļu, portugāļu, rumāņu, somu, slovāku, slovēņu, spāņu, ungāru, vācu un zviedru valodā (17.20. pants).

131. 1. protokols attiecas uz jēdziena "noteiktas izcelsmes ražojumi" definīciju un administratīvās sadarbības metodēm. 1.–5. vienošanās attiecīgi attiecas uz 17.6. pantu (Nodokļu uzlikšana); šķīrējtiesnešu atalgojumu; papildu noteikumiem par muitu; atzīto tirgus dalībnieku programmu savstarpējo atzīšanu un Singapūras specifiskajiem ierobežojumiem, kas skar platību vai piekļuvi dabas resursiem.